

ĀITAREYA BRĀHMAṆA-ĀRANYAKA KOṢA

ऐतरेय ब्राह्मण-आरण्यक कोषः ।

"—I have gone through the Dictionary very carefully and I am glad to testify to the accuracy of the information and the references contained therein which is not surprising in view of the fact that the learned author has in the course of a long life of scholarship specialised in the compilation of similar material and the publication of important reference books with regard to Vedic Literature Mīmāṃsā and Darśana. The book will not only be useful to students of the Brāhmanas and the Aranyakas but also to Sanskrit scholars in general. The information under each major entry has been given in the words of the Brāhmana or the Aranyaka itself and is easily assimilated in the context given. I congratulate the publisher on publishing such a useful work which should find appreciation on the part of all scholars and particularly scholars of Vedic Literature."

S M Katre

M A Ph D (London)

*Director Deccan College Post Graduate
& Research Institute Poona*

Price Rs Eight only

First Edition 1952.

EDITED BY

KEVALĀNANDA SARASWATĪ

निवेदन

श्री स्वामी केवलानंद ह्यांनी बरेंच लेखनकार्य केलेलें मला माहीत होतें. तें लेखन प्रकाशित करण्याला कोणी पुढें येत नाहीं हें पाहून मला वार्डेट वाटे-स्वामी तर बोलून-चालून अर्किचन. तेव्हां एक पुस्तक आपण छापून काढावें असें मनात आलें व त्याप्रमाणें स्वामींना मी आपली इच्छा कळविली. ऐतरेय ब्राह्मण व आरण्यक कोष तयार होता तो त्यांनीं माझ्या हवालीं केला. त्याला बहुत काल लोटला. सवडीप्रमाणें छापतान्यानें छपाईचें काम करावें अशी माझी इच्छा होती. परंतु ह्या ना त्या कारणानें काम रेंगाळत राहिलें. स्वामींनीं एकदाहि केव्हा छापता म्हणून विचारपूस केली नाहीं. मला मात्र रुखरुख वाटत होती. त्याच्या सत्काराची योजना पुढें आलेली ऐकतांच हा मोका साधावा असा निश्चय करून आमच्या आर्यसंस्कृति मुद्रणालयाला काम करावयास लावलें. स्वामींनीं हस्तलेख तपासून दिला व श्री. चिंतोपत कर्चे यांनीं मुद्रितें तपासलीं. त्यामुळें ग्रंथ वेळेवर छापून झाला. ह्याचा मला आनंद होत आहे.

स्वामींच्या ग्रंथाबद्दल बोलण्याचा मला अधिकार नाहीं. त्याची अधिकारसंपन्नता प्रसिद्ध आहे.

सामानाधिकरण्यं हि तेजस्तिमिरयोः युतः ।

बदलापूर, कार्तिक वा। ११
शके १८७४. }

ना. गो. चापेकर

वदिलाच्या सादिच्छेप्रमाणें स्वामींचा हा कोष आमच्या मुद्रणालयाचें प्रकाशन म्हणून घेण्यास फार आनंद वाटत आहे.

म. ना. चापेकर,
प्रकाशक, आर्यसंस्कृति मुद्रणालय, लि०.

ॐ नमो महिदासाय ऐतरेयाय ।

प्रस्तावः

‘ ऋग्वेदोऽयं यजुर्वेदः सामवेदः ’ इति तथीमाचक्षते । अथर्वणरम चतुर्थस्य यज्ञे प्राधान्याभावात् देशान्तरे वा विद्यमानत्वात् ऋषिभिर्नासौ संगृहीतोऽभूत् प्राचीनतमे काले इत्येतिहासिकाः । तत्र ऋग्वेदस्य एकविंशतिः शारता भवन्तीति व्याकरणभाष्यकारः ‘ एकविंशतिधा चाङ्गुच्यं ’ इति परंपराया प्रतिवेदे ।

(१) अथ आश्वलायनगृह्यसूत्रे ब्रह्मयज्ञाचार्यतर्पणे माण्डूकेयगणः सांख्यायनगणः आश्वलायनगणश्चेति गणत्रयमुक्तम् । तत्र माण्डूकेयगणे जानन्तिः, बाह्विः, गार्ग्यः, गौतमः, शाकल्यः, चाभ्रव्यः, माण्डव्यः, माण्डूकेय-
श्चेति अष्टौ आचार्यो उक्ताः । सांख्यायनगणे कहोडः, कौपीतकः, महाकौपीतकः, पैङ्ग्यः, महापैङ्ग्यः, सुयज्ञः, सांख्यायनः इति सप्त आचार्याः । आश्वलायनगणे च ऐतरेयः, महत्तरेयः, शाकलः, चाण्कलः, सुजातयकृतः, औद-
वाहिः, महौदवाहिः, सौजामिः, शौनकः, आश्वलायनश्च इति दश आचार्याः । एतद्गणत्रयसंकलनया पञ्चविंशति-
राचार्यो भवन्ति इति संप्रदायः ।

(२) अवेदमालोचनीयं कहोडः कौपीतकश्चेति भिन्नौ एक एव वेति, एवं सुयज्ञः सांख्यायनः इत्यत्रापि । तत्र भिन्नाविति प्राप्तं, गार्ग्यनारायणेन ‘ त्रयोविंशतिवाक्यानि, कहोडादिषु अर्थात् तर्पयामिशब्दः कार्यः ’ इत्युक्तत्वात् (आश्वगृ० ३।४।४), हरदत्तेनापि ‘ कहोडमित्यादिषु द्वितीयानिर्दिष्टेषु तर्पयामि इति भवति, ‘ कहोडं तर्पयामि इति ’ इत्युक्तत्वात् । कहोडकौपीतकयोः सुयज्ञसांख्यायनयोश्च भेदाभावे उक्त-
संख्यापूर्तंभावप्रसङ्गात् इति । अनोच्यते । बृहदारण्यकोपनिषदि (३।५) ‘ अथ हैनं कहोडः कौपीतकेयः पप्रच्छ ’ इत्युपक्रम्य ‘ ततो ह कहोडः कौपीतकेय उपरराम ’ इत्युपसंहृतम् । अत्र ‘ विकर्णकुपीतकात् काश्यपे ’ (पा० ४।१।१२४) अपत्ये ढक् कौपीतकेयः, अन्यः कौपीतकिः ‘ अत इव् ’ (पा० ४।१।१९५) । सांख्यायनग्रन्थ-
संग्रहे कौमुन्मरवास्तभ्यपण्डितवरवागुदेवविरचिते चतुर्थोप्याये उदकतर्पणप्रकरणे ‘ कौपीतकिः, महाकौपीतकिः ’ इत्येवोदाहृतम् । यद्यपि सांख्यायनग्रन्थसंग्रहपुरतके एव अन्ते चौलम्नाया १९०९ स्तने मुद्रिते संग्रहमूलभूते कौपीत-
किसूत्रे ‘ कौपीतकी, महाकौपीतकी इति दीर्घः पठ्यते, तथापि व्याकरणविरोधात् संग्रहविरोधाच्च दीर्घपाठः अपपाठः
एवेति स्वीकर्तव्यम् । अथ ‘ कौपीतकं ’ इति आश्वलायनीयः पाठः कथमिति चेत्, ‘ छन्दसि सर्वे विषयो
विकल्प्यन्ते ’ इति ‘ छन्दोयत् सूत्राणि भवन्ति ’ इति च न्यायाभ्या अतश्चमन्त्रत्वा औत्सर्गिकेण ‘ तस्यापत्यं ’
(पा० ४।१।१२) इत्यग्रे च पाठः साधनीयः, शिवादेराकृतिगणत्वाद्वा सिद्धम् । सर्वपाठेषु कुपीतकपुत्रः कहोडः
इति सिध्यति । तेन कहोडः कौपीतकः नाम कुपीतकपुत्रः कहोडः इति एक एवायमाचार्यः आश्वलाचार्येण उक्त-
इति । एवमेव सुयज्ञसांख्यायनविषयेऽपि श्रेयम् । तथाहि । सांख्यायनश्रौतसूत्रीयः आनर्त्तियभाष्यकारः ‘ बाह्वैतरार्थतरं,
यषट् कुर्वीत् पुरस्ताद्दीर्घमुपरिष्ठात् हस्वम् (१।२।१८) इत्यत्र स्वमतस्यापनार्थं सुयज्ञाचार्यः क्षुतिमुदाजहार ’ इत्याह,
(क्षुतिभ्येवं कौत्रा. ३।५) । एकादशाध्याये च प्रस्तावे ‘ द्वादशाहशेषं परिभाषा चोक्त्वा प्रक्रमते भगवान् सुयज्ञः
सूत्रकारः ’ इत्याह । तस्मात् सुयज्ञोऽयमाचार्यः सांख्यायनसूत्रकारः इति स्पष्टम् । आश्वलायनसूत्रे आचार्याणां
नामानि येन क्रमेण पठितानि, न तेनैव क्रमेण कौपीतकिगृह्यसूत्रे वा सांख्यायनगृह्यसंग्रहे वा पठितानि । आश्वलायनीये
च गणत्रयं यथा स्पष्टमवगम्यते, न तथा कौपीतकिग्रन्थे वा सांख्यायनग्रन्थसंग्रहे वा शक्यमवगन्तुम् । परंतु कहोड-
कौपीतकप्रपदयोः यथा अन्वयवधानेन आश्वलायनीये पाठः, तथैव इतरत्रापि कहोडकौपीतकप्रपदयोः अन्वयानेनैव पाठः,
एवं सुयज्ञसांख्यायनयोः अन्वयवधानं यथा आश्वलायनीये, तथैव सुयज्ञसांख्यायनयोः । इतरत्रापि । तेन सर्वपाठेषु ।

कहोडकौपीतकौ कहोडकौपीतकी वा एकैव व्यक्ति । तत्र कहोड इति स्वनाम, कौपीतरु इति अणुप्रत्ययान्त, कौपीताकि इति इजन्त वा पितृनाम इति विशेष । एव सुयशसाख्यायनो सुयशशाङ्खायनी वा एकैव व्यक्ति इति सिद्धान्त ।

(३) अयं साख्यायनशाङ्खायनशब्दविचार । आश्वलायनीयाचार्यतर्पणे साख्यायनशब्द एव पठित, न शाङ्खायनशब्द, कौपीतकिसूत्रे शाङ्खायनशब्द एव पठित, न तु साख्यायनशब्द । गृध्रसमूहोऽपि तर्पणे शाङ्खायनशब्द एव पठित, परंतु ग्रन्थनाम 'साख्यायनग्रन्थसमूह इति, न तु शाङ्खायनग्रन्थसमूह इति' । किं च ग्रन्थादौ 'ॐसाख्यायनग्रन्थस्य दाक्षितश्रेष्ठमुना । वृतेषा पदतिथ्याख्या शिष्याणा हितकाम्यया ॥' इति श्लोको ग्रन्थकारीय । एव चतुर्ध्वेष्यायेषु अन्ते 'इति अहि-उत्रविषये कौमुभ्रत्वास्तव्यश्रीवासुदेववृते साख्यायनग्रन्थसमूहे अमुकोऽध्याय इति समाप्तिशक्यम् । कौपीतकियसूत्रान्ते च 'इति शाङ्खायनशाखाया कौपीतकियसूत्रे पठोऽध्याय' इति मुद्रितम् । एतावता साख्यायन शाङ्खायनश्चेति किञ्चिदक्षरभेदोऽपि व्यक्तिकैव, न भिन्ने । उच्चारणभेदात्तु शब्दभेद इति निश्चिनुम् ।

(४) अयं ऋग्वेदीयचरणव्यूहस्य महिदासकृताया वृत्तौ 'जानन्त बाहवि इत्यारभ्य माण्डूकेया इत्यन्त माण्डूकेयगण । गार्गी वाचनवी इत्यारभ्य साख्यायन इत्येवमन्त साख्यायनगण । एतेषा कौपीतत्रिप्राज्ञगणारण्यक च साख्यायनसूत्र च । एतरेय इत्यारभ्य आश्वलायनान्त आश्वलायनगण । एषामैतरेयप्राज्ञगणारण्यक च आश्वलायन सूत्र च' इत्युक्तम् । अनेन महिदासेन वृत्त्यत 'त्रिदशाङ्गधरामिते गतेऽन्दे मधुमासे दशमि तिथौ मुधाशौ । महिदास युध परोपकृत्यै चरणव्यूहमिम व्यकारि काश्याम् ॥' इत्यनेन वृत्तिपूर्तिकाल उक्त । काश्यामित्युक्तत्वादपि तदुक्तोऽब्द शाल्विवाहनशकान्द एव । शक १६१३ चैत्रकृष्ण दशमी हनुवासर इति स काल इति श्री शंकर नारायण यत्सजोशी इतिहाससंशोधका शकावली दृष्ट्वा कथयन्ति ।

(५) तत्र साख्यायन शाङ्खायनापरपरोष्य एक आश्वलायनश्चापर इति द्वौ आचार्यौ कल्पसूत्रकारावेव, न प्राज्ञगणकारौ । इतरे तु आचार्यौ प्राज्ञगणारण्यककारौ । यच्च शाङ्खायनप्राज्ञगण शाङ्खायनारण्यक इति च मण्यते तत् वस्तुतः कौपीतत्रिप्राज्ञगण कौपीतकिआरण्यकमेव स्यात् । नहि प्राज्ञगणकार एव सूत्रकार इति शक्यं शक्यमिति ।

(६) कहोड कौपीतक एकैव व्यक्ति, सुयश साख्यायनश्च एकैव व्यक्ति इत्युक्ता प्राप्, शाङ्खायनः आश्वलायनश्चेति द्वावेतौ कल्पसूत्रकारावेव, न प्राज्ञगणकारौ इति च इदानीमेवोक्तम् । एव एति आश्वलायनग्रन्थोच नामाचार्याणां यथाभूतानुसारिकल्पनया या पञ्चविंशति सख्या, सा इदानीं चतुर्भिर्भूना सती एकविंशतिर्भवति । तदेव च 'एकविंशतिषा वाहृद्व्य' इति व्याकरणमहाभाष्यकारेणोक्तम् । कहोडकौपीतकयो सुयशशाङ्खायनयोश्च व्यक्तिभेदे शाङ्खायनाश्वलायनयो प्राज्ञगणारण्यककारत्वे च स्वीकृते महाभाष्यकारोक्तिरिय नैव सम्यग्भेद ।

(७) माण्डूकेय नाम प्रथमगणस्य आचार्यं अन्तिम प्राज्ञगणकार इति स्वीकार्यमेव । अत एव एतरे गणारण्यकरस्यसहितोपनिषदि सहितोपासनाप्रतिपादने महर्षिभेदेन उपासनाविषयविशेषप्रतिपादनावसरे 'पृथिवी पूर्वेषु, द्यौरुत्तरेषु, वायु साहसा इति माण्डूकेय' इत्याद्युक्त्वा 'इति तु माण्डूकेयानाम्' इत्युपसंहारं कृत सम्यग्भेदे । परंतु साख्यायनग्रन्थसमूहो नाम चोत्तरायां १९०९ एने यत् पुस्तक मुद्रित तदन्ते अध्यायपट्टकामेक कौपीतकियसूत्रेन यत् सूत्रं मुद्रित, एत उपाकरणप्रकरण 'प्र वृत्तं लुडुवादिति हेरु आणु, सूक्तानुयायायाभि इति वा । अध्यायपट्टकामिभिरिति माण्डूकेय । अयं ह स्माह कौपीतकि आत्मिगच्छि पुरोहितमित्येका' इत्युक्तम् । अत्र निर्दिष्टो माण्डूकेय सूत्रकार एवेति स्पष्टम् । उपाकरणप्रतिपादनं हि सूत्रकारस्यैव कृत्यं, न प्राज्ञगणारण्यककारस्य इति । परंतु किञ्चित् सक्रमणा पुस्तकं प्राप्तुं यान्, कथं प्राज्ञगणकारं सन् माण्डूकेयं सूत्रकारं स्यादिति । एतस्मात् सकटादुन्मोहस्तु अतिप्राचीनो माण्डूकेय कश्चित् प्राज्ञगणकार स्यात्, ततोऽप्राचीनस्तु कश्चित् माण्डूकेय सूत्रकार स्यात्, इति स्वीकार्यं गतदन्तराभावात् । माण्डूकेयस्य तु प्राज्ञगणमिव एतम् ।

एयं कौपीतकियियेऽपि । शाङ्खायनब्राह्मणारण्यकत्वेन आनन्दाश्रममुद्रिते ग्रन्थे 'तदुह स्माह कौपीताकिः' (२।९, ७।४, ७।१० इ०) इति बहुवारमुपलभ्यते । 'इति कौपीतकं' (३।१ इ०) इति च । ऐतरेयब्राह्मणेऽपि 'पूर्वा पौर्णमासीमुपवसेदिति पैङ्ग्यं, उत्तरामिति कौपीतकं' इति वार्थं दृश्यते (३।२।१।२) ! तत्र आनन्दाश्रमीये शाङ्खायनब्राह्मणेऽपि (३।१) अविद्वत्तमुपलभ्यते । तेन कौपीतकः कौपीतकिर्वा ब्राह्मणकारः इति स्पष्टम् । यचेदं कौपीतकिष्टग्रन्थमिति वदन्ति, न तत् यस्तुतः कौपीतकप्रगीतं सूत्रं, किंतु शाङ्खायनप्रगीतमेव सत् कौपीतकिब्राह्मणारण्यक्रानुसारीत्वात् कौपीतकिसूत्रमिति प्रसिद्धिः काचित्की । तथा च ब्राह्मणमारण्यकं च कौपीतकं, भीतं यत्नं च सूत्रं शाङ्खायनकं इति सिद्धम् ।

(८) अथ पैङ्ग्यं कौपीतकं चेति ब्राह्मणारण्यकद्वय कौपीतकिब्राह्मणे आनन्दाश्रमे शाङ्खायनत्वेन मुद्रिते ऐतरेयब्राह्मणे च स्पष्टतयोक्तत्वात् सिध्यति । यत्तु तत्र शाङ्खायनब्राह्मणं शाङ्खायनारण्यकमिति च मुद्रितं, आरण्यकप्रस्तावनायां च तथा साधितमिव तत्तुः आपाततः । नहि सूत्रकार एव ब्राह्मणकारः इत्यस्य अवश्यवक्तव्यत्वात् । शाङ्खायनभौतसूत्रीये आनन्तीयभाष्ये च (१०।१०।१) 'महाकौपीतकिब्राह्मणाभिप्रायेण नाम्ना धर्मोत्तिदेशः इति तद्वर्णमितिः' इत्युक्तत्वात् महाकौपीतकिब्राह्मणमपि आनन्तीयभाष्यकाले उपलब्धमासीत् । ऐतरेयं ब्राह्मणारण्यकं तु इदानीं कण्ठस्थमेव । तथा च माण्डूकेयं, पैङ्ग्यं, कौपीतकं, महाकौपीतकं, ऐतरेयं चेति पञ्चविधं ब्राह्मणं सिद्धमेव । तेन यावन्त आचार्यास्तावन्ति ब्राह्मणारण्यकानि इति सिद्धान्तयामो वयम् । तत्र ब्राह्मणद्वयमेवेदानीमुपलभ्यते आश्वलायनशाङ्खायनौ च कल्पसूत्रकारौ च, न ब्राह्मणकारौ । शाङ्खायननाम्ना कैश्चित् पुण्यामणं तु ब्राह्मणारण्यकं न शाङ्खायनकं, किंतु कौपीतकमेव तत् ।

यत्तु बहौ देशे काले च वाजसनेयिनः आश्वलायनीयमेव हीतं स्वीकुर्वन्ति, तत् शाङ्खायनीयहौलवेत्तुगामलात् आश्वलायनीयानां च मुलभत्वात् । यस्तुतस्तु कृष्णयजुर्वेदिभिः आश्वलायनीय हीत्रं स्वीयाभावे यथा स्वीकार्यं, तथा शुक्लयजुर्वेदिभिः स्वीयहीत्राभावे शाङ्खायनीयमेव हीत्रं स्वीकार्यं नाश्वलायनीयम् । शाकलसंहिता ऐतरेय ब्राह्मणारण्यकं आश्वलायनसूत्रं चेति एका प्रथी आश्वलायनानां कृष्णयजुर्वेदिना च स्वीकारार्हा । बाष्कलसंहिता कौपीतकं ब्राह्मणारण्यकं शाङ्खायनसूत्रं चेति द्वितीया प्रथी शाङ्खायनानां शुक्लयजुर्वेदिना च हीत्रविषये स्वीकारार्हा इति सिद्धान्त इति च ऋग्वेदीयचरणव्यूहस्य महिदासप्रगीते भाष्ये स्पष्टम् ।

(९) अथ संहिता । एकविंशतिधा बाह्व्यूच्य इति भगवत्पतञ्जलिबचनात् एकविंशतिराचार्याः तेषां एकविंशतिः संहिताः, एकविंशतिरेव ब्राह्मणारण्यकानि चेति श्रूयते । न च ताः संहिताः सर्वथा अक्षरशो भिन्नाः बभूवुः, किंतु क्वचिदक्षरभेदः क्वचित् पदभेदः, क्व चित् क्वचा न्यूनाधिकत्वं, पौर्वापर्यभेदश्चेति तत्तत्प्रदायभेदात् भेदः । यथा शाकलसंहितायां बालखिल्ययंगकानि एकादश सूक्तानि न सन्ति, द्वादशाहनुष्ठानोपयोगिवास्तु वैदिकैः रित्तत्वेन पठ्यन्ते । विशेषत उपयोगात्तु पदापाठकमपाठसर्वानुक्रमसंहितानि पठ्यन्ते । (ऋ. ८।४९-५९) । तानि तु बाष्कलसंहिताऽन्तर्गतानि तत्रापि अन्तिमानि द्विवाणि न बाष्कलेऽप्यनर्भवन्ति । शाकलके 'समानी व आकृतिः' इति अन्तिमा ऋक्; बाष्कलके तु 'तच्छंयोरारङ्गीमदे' इति अन्तिमा ऋक् । इति दिक् । अधिकं तु चरणव्यूहस्य महिदासभाष्ये द्रष्टव्यम् । आद्य संहितासु महता कालेन पाठकज्ञोपात् भूयस्यः संहिता लुप्ताः स्युः, तिस्रस्तु अवशिष्टाः । ताश्च प्राक् ये प्रयो गणाः माण्डूकेयगणः शाङ्खायनगणः आश्वलायनगणः इत्युक्ताः, तेषां तास्तिवः संहिता यजुषुः । पुनश्च माण्डूकेयगणस्य संहिता लुप्ता । अवशिष्टे तु द्वे बाष्कलसंहिता शाकलसंहिता चेति । 'शाकल्य बाष्कल्य दोनी' इति मराठीभाषायामगुरुचरित्रे वेदशास्त्राविचारप्रस्तावे प्रतिपादितम् । तत्र विरोधाभावात् प्रमाणमेव । शाङ्खायनभौतसूत्रीये आनन्तीयभाष्ये (१।२।५) 'बाष्कलानामप्रयत्नः, तदर्थं यच्चनं' इत्युक्तम् । तेन शाकलसंहितायाः भिन्ना या गुर्जरदेशे ऋग्वेदीया द्वितीया संहिता उपलभ्यते सा बाष्कलसंहितैव । बाष्कलसंहिता कौपीतकिब्राह्मणारण्यकं च शाङ्खायनसूत्राधारः इति निश्चयोऽस्माकम् ।

(१०) 'अथेतस्य समागनास्य विताने योगावर्ति वक्ष्यामः' इति आश्वलायनभौतसूत्रगतं प्रथमसूत्रस्य व्याख्यानवासरे 'एतस्य इति शब्दः निवृत्तिप्रपुरोहकून्तापवालयित्यमहानाम्भ्येतरैवब्राह्मणसंहितस्य शाकलस्य

(२१) अथ ग्रन्थादिसंक्षिप्ताक्षराणि तद्विवरणं च ।

ऋसं.—ऋक्संहिता पण्डितसातवलेकरैः औन्धराजधान्यां मुद्रिता । तत्र मण्डलं सूक्तं ऋक् इत्यङ्कत्रयम् ।

ऐआ.—ऐतरेयारण्यकं आनन्दाश्रममुद्रितम् । आरण्यकं—कंसस्थखण्डं—सूर्यं इत्यङ्कत्रयम् ।

ऐत्रा.—ऐतरेयब्राह्मणम् । अयं संक्षेपः आदौ एकदैव निवेशितः । उत्तरत्र सर्वत्र तु यत्र इतरत् किञ्चिदक्षरं अङ्कतः प्राङ्नास्ति तत्र आधिकारिकः ऐत्रा. इति संक्षेपोऽस्त्यवेति शेषम् । -

जै.—जैमिनिमीमांसा अध्यायः पादः अधिकरणं सूत्रं चेति अङ्कचतुष्टयम् ।

द्र०—द्रष्टव्यं इत्यर्थः ।

पा० - पाणिनिः अध्यायः पादः सूत्रं इत्यङ्कत्रयम् ।

प्रयोग—याज्ञिकप्रयोगानुसारेण इत्यर्थः ।

सायणः—सायणभाष्यम् ।

सौत्रं—सूत्रोक्तमित्यर्थः

स्वामी केवलानन्दसरस्वती.

। ॐ नमो गुरुभ्यः ।

ऐतरेय ब्राह्मण-आरण्यक कोषः ।

अक्षरपङ्क्तिः—मु मद् पद् वग् दे इनि पञ्च
अक्षराणि ।

एतानि होतृजपादौ प्रयोक्तव्यानि । अग्निष्टोमे आच्य
शस्त्रस्य होतृजपे इयमक्षरपङ्क्तिः पठ्यते । ऐमा ८।६।२.

अक्षरादिध्यानानि- ऊष्माणः स्वर्शाः स्वराः अन्त-
स्थाः इत्यादीनामुपासनाः । एका ऐमा ३।७, द्वितीया
३।८, तृतीया ३।९।१-२२, चतुर्थी ३।११।१-२.

अमयः आरण्येन अग्निना संदह्येन् तदा क्षाडिति
समारोपयेत् अरण्योरात्मनि या । तदसंभये अग्नी
गृहीत्वा पलायेत । गार्हपत्यादाहवनीयाद्वा उल्मुकं गृही-
त्वा पलायेत । तस्याप्यसंभवे अमये सर्वाय अष्टा-
क्षपालं निर्वपेत् । कुबिस्तुनो गविष्ठये० मानो अस्मिन्
महाधने० इति याव्यानुवास्ये । आहुतिं वा आहव-
नीये जुहुयात् अमये सर्वाय स्वाहा इति । (पुनराधान-
पूर्वकं दर्शपूर्णमाशान्तं कृत्वा ततः इयमिष्टिः आहुतिर्वा
कर्तव्या इति केवलः) ३।२।७।४.

अमयः ग्राम्येण अग्निना संदह्येन् तदा प्रायश्चित्त
= अमये सर्वाय अष्टाक्षपालं निर्वपेत् । कुबिस्तुनो
गविष्ठये० मानो अस्मिन् महाधने० इति याव्यानु-
वास्ये । आहुतिं वा आहवनीये जुहुयात् अमये सर्वाय
स्वाहा इति । ३।२।६।१.

अग्निं नरो दीधितिभिररण्योः इति पञ्चविंशत्युच्चं
आज्यशस्त्रं महापते अनाद्यकामस्य । तन । १-१८ क्रचः
विराद्दृष्टन्स्काः । १९-२५ त्रिष्टुभः । त्रिः प्रथमाम-
न्वाह त्रिहत्तमाम् । ऐमा १।२।१-१२.

अग्निं नरो दीधितिभिः इति पञ्चविंशत्युच्चं यत्
विश्वजिति आज्यशस्त्रं तदपि महापते वैकृते द्वितीया

आज्यशस्त्रं । प्रयोदेवायामये इति च सतर्चं प्राकृतं इति द्वे
इति केचित् । तन । ऐमा १।१।३.

अग्निं नरो दीधितिभिः इति विश्वजिति महापते
चाज्यशस्त्रम् । ऐ मा ५।१।४

अग्निं पुरस्तादरन्ति क्षामिन्नदेशे पशौ नयिमाने.
६।६।८-१०.

अग्निः देवता पृथगे पठहे प्रथमेऽहनि । २०।१।१-२.

अग्निः वायोः सकाशाज्जायते, प्राणाद्धि बलात्
मप्यमानोऽपि जायते । ४०।५।१२.

अग्निप्रणयनीया ऋचः । अग्निष्टोमे सोमऋचोत्तरम् ।
प्रैवः । ५।२।१। ब्राह्मणस्य गायत्री प्रथमा । २-३।
राजन्यस्य त्रिष्टुप् प्रथमा । ४-९। वैश्वस्य जगती प्रथमा ।
१०-१२। मन्द्रस्वरेण प्रथमा, द्वितीयायामनुष्टुभि उपांशुत्व-
त्यागः । १३-१६। अष्टमी परिधानीया । ३७ ४०। त्रिः
प्रथमा त्रिहत्तमा । ४१। उत्तरवेद्या समाराः । २८.

अग्निमन्थनं । ३।४।६, ३।५।१-४४ । आतिष्ठयाय
चाहुर्मांस्थेषु च । १।४।२।६.

अग्निमन्थनीया ऋचः त्रयोदश । प्रैव 'अमये
मप्यमानायानुष्टुहि इत्यहाध्वर्युः । ३।५।१. अमित्वादेव०'
साधित्री । २-४। स्वाममे पुष्करादधि० तृचमामेयं गायत्री।
७-८ । यदि न जायेत यदि वा चिरं जायेत राक्षोभ्यः
गायत्र्योऽनुव्याः अमे इतिन्यात्रेण० इत्येताः । ३।५।९-१२.
राक्षोभ्या एकर्यां द्वयोर्वाऽनुवृत्तयोरेव यदि जायेत
'उत भुवन्तु जन्तवः०' इत्यनुवृत्त्यात् । १३-१४। आ यं
हस्ते न रतादिन० । १५-१९। प्रदेयं देवरीतये० प्राद्विमामा
णायामिरुपा । २०-२३। आजातं जात० । २४-२७।
अग्निनाऽग्निः समिधते । २८-२९ । एवं ह्यमे अग्निना ।

३०-३२। तं मज्जेयन्त । ३३-३४ । यज्ञेन यज्ञमयजन्त इति परिधानीया । ३५-३९। मथितस्याग्नेः अग्नौ प्रहरणे प्रदेव देववीतये । ४०-४१। नि. प्रयमा त्रिरुत्तमामन्वाह । ताः सप्तदश सपद्यन्ते । ४२-४४.

अग्निनेता ऋक् मद्यत्वतीये शस्त्रे धाय्या महाव्रतादौ । ऐशा १।५।७.

अग्निर्विं उद्गान् वायुमनुप्रविशति । सोऽन्तर्धीयते । ४०।५।१०,

अमिवती इष्टिः 'उद्धरणे' इत्यत्र द्र० । ३२।५।१। अग्निविहरणं धिष्येषु । आग्नीप्रादेव सदधि आग्नीन् विहरन्ति । १०।४।२.

अग्निषु अन्तरागमने प्रायश्चित्त तदपवादश्च 'अन्तरागमने' इत्यत्र द्र० । ३२।२।१३,७.

अग्निष्टोमः १-१५ अध्यायेषु प्रतिपादित. उचरन्वापि केचिद्विद्येयाः उच्यन्ते । अथ प्रयोगपुस्तकानुसारेण अग्निष्टोमस्य द्वात्रिंशत्पदे इत्येता उच्यन्ते । सोमप्रवाकः । धरणम् । मधुपर्कः । दौशर्गीया । प्रायगीया । सोमत्रयः । आतिष्या । तानुनूप्रम् । आप्यायनम् । निद्रवः । प्रतर्प्यः । उपशद् । अग्निप्रायनम् । हविर्धानप्रययनम् ।

अग्नीषोमप्रययनम् । अग्नीषोमीय पशुः । ऐन्द्राम् पशुः । विच्छिन्नसंधानार्थम् । आश्विनः पशुः दौर्घ्रादण्यनिरासायम् । प्रस्तादृतयः । दण्डप्रदानम् । पनस्वतियागः । धूपः । प्रस्तादृतयः । दण्डप्रदानम् । अधियुः । मनोता ।

प्रातःपुषाकः । अघोनपृथीया । उरागुप्रदः । अन्तर्धामप्रदः । उरागुप्रयवः । प्राडा । शदिष्यद्वानम् । मयनीयः पशुः । अग्निमयनम् । प्रस्तादृतयः । दण्डप्रदानम् । पर्वशिकरन्म् । उपरणानानि । उपवेशनम् ।

घनीन्पुषेडायाः । द्विदेवस्वभारः । उन्नीयमानानुषयनम् । प्ररिषयात्ताः । द्विदेवत्वप्रहमस । ऋतुनायाः । आग्नेयम् । होतुः-शस्त्र-शस्त्रद्वयः-याग्य-मस ।

इद प्रतिष्ठा भवति । प्रत्यग् शस्त्रम् । मैत्रावरुणशस्त्रम् ।

मार्तराज्यीशस्त्रम् । इति प्रातःसवनम् । प्रायस्त्रोषणम् । नाप्यदिनवमानः । दधिर्न । मन्वपशुनेः कथाः । पशुतोडासः । उन्नीयमानानुषयनम् । प्ररिषयात्ताः । दधिः । पशुवर्कस्वभारः । मरुवर्कस्वभारः ।

होतुः । निष्केवल्यं शस्त्रं मैत्रावरुणस्य । (मैत्रावरुणशस्त्रम्) । ब्राह्मणाच्छसिश्चस्त्रम् । अच्छायाकशस्त्रम् । इतिमाध्यंदिनं सवनम् । आद्रित्यप्रदः । आर्भवः पवमानः । विबुद्धोमः । हवियागः । वनस्वतियागः । स्वियष्टृत् । इडा । घनीयपुषेडायाः । स्वियष्टृत् । उन्नीयमानानुषयनम् । प्ररिषयात्ताः । इडोपाहानम् । सधिलप्रहप्रचारः । वैश्वदेव शस्त्रम् । घृतयागः सोमयागः घृतयागः । पालीवतप्रदः । आमिमारुत शस्त्रम् । पाशुकं कर्म । दारियोजनः । इनि तृतीयसवनम् । निष्कमणम् ।

सुताहुतयः । दधिद्रव्यमक्षणम् । सख्यविश्वर्जनम् । प्रायश्चित्तानि । अवभृथः । उदयनीया । मैत्रावरुणी आभिक्षा । देविकाहवीपि । उदयनीया । इति ।

अग्निष्टोमः आग्नेयशस्त्रप्रवृत्तिः आमिमारुतान्तः । ऋषी १६।९.

अग्निष्टोमगत आमिमारुतशस्त्रं पृष्ठपदद्वयप्रयमार्हस्य आमिमारुतान्तं च एवमेव । २०।२।१५.

अग्निष्टोमनिष्पादकाः सोमाश्चत्वारः शिष्टम्, पद्यदशः एतदशः, एकविंशधेति । ऐशा १।८।७ सायणः ।

अग्निष्टोमप्रसथा । १।४।१-६.

अग्निष्टोमस्य नवतिशतं (१९०) स्तोत्रीया क्रचः । प्रातःसवने शदिष्यवमाने शिष्टम् स्तोमः, आग्नेयशस्त्रविचत्वारि पद्यदशस्तोमकानि इति (६९) स्तोत्रीयाः ।

माप्यदिने पवमानं पद्यदशं, षट्शोप्राणि च वारि एतदशस्तोमकानि इति (८३) । तृतीयसवने आर्भवः पवमानः सप्तदशस्तोमकः, यज्ञायज्ञीयं च एकविंश इति (३८) मिष्टिष्या (१९०) । १।४।१४ सायणः ।

अग्निष्टोमस्य यथा प्रायगीया तथा उदयनीया, त्रिष्टोपशु अस्वः । १।४।१४-८

अग्निष्टोमस्य शोलाणि द्वादश, घन्तानि च द्वादश । १।४।१६, ३६।४।६.

अग्निष्टोमे अर्हानि च मैत्रावरुण ब्राह्मणाच्छंति- अच्छायाकानां परिधानीयाः । ' परिधानीया ' शब्दे द्र० । २०।४।५.

अग्निष्टोमे ऋतुप्रवचारे ऋतुयागार्थं मैत्रावरुणः शोलादीन् प्रेषति । २।४।१२ सायणः ।

अग्निष्टोमे ऋतुवाजेषु प्रैपनपटकारौ भवत, परतु प्रैपमन्त्र पठित्वा होतर्यङ् इति प्रैपो मैत्रावरुणस्य भवति । होत्रादयोपि प्रैवरूपामेव याज्या पठित्वा वषट्कार कुर्वन्ति । प्रैपानन्तर अत्र ऋक् न भवति । २२।४।२ सायणः ।

अग्निष्टोमे तृतीयसवने होत्राकाशा शस्त्राणि न सन्ति अतिरात्रे तु सन्ति । ३०।५।२.

अग्निष्टोमे दक्षिणासु नीतासु ता अनु सुवहाण्या सतिष्ठते । २६।३।२२.

अग्निष्टोमे निष्केवल्यशस्त्रान्ते उक्थ वाचीन्द्रायोप-
शृण्वते त्वा इति जपः । तत्र उक्थ वाचीन्द्राय इति भागः । उक्थसप्त नाम । उपशृण्वते त्वा इति भागस्तु उक्थवीर्ये नाम । ५।१२।३-४.

अग्निष्टोमे प्रातःसवने अ-च्छावाफस्य शस्त्र इन्द्राग्नी आगत० इति । ऐआ ५।१।५ सायणः ।

अग्निष्टोमे प्रातःसवने आज्य शस्त्रं होतुः, प्रउग होतुः, मैत्रावरुणशस्त्रं ब्राह्मणाच्छसिशस्त्र अ-च्छावाकशस्त्र चेति पञ्च । तत्रैक प्रउग इतराणि चत्वारि आज्यानि इत्युच्यन्ते । माध्यंदिने सवने महत्त्वतीय होतुः, निष्केरुत्व मैत्रावरुणस्य, मैत्रावरुणशस्त्र, ब्राह्मणाच्छ सिशस्त्र, अ-च्छावाकशस्त्र चेति पञ्च । तृतीयसवने वैश्वदेव होतुः, आग्निमारुत होतुः इति द्वे । मिलित्वा द्वादश शस्त्राणि । प्रयोगः ।

अग्निष्टोमे प्रातःसवने मैत्रावरुणस्य शस्त्र आनो मित्रावरुणा० । ब्राह्मणाच्छसिण आ याहि सुपुमा हिते० इति । अ-च्छावाकस्य इन्द्राग्नी आगत० इति । ऐआ । ५।१।५ सायणः ।

अग्निष्टोमे माध्यंदिने महत्त्वतीय होतुः शस्त्र आ त्वा रथ इत्यादिक तदन्ते च जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय इति सूक्तम् । ऐआ ५ । १ । ८ सायण ।

अग्निष्टोमे शस्त्राणि द्वादश । तेषु आज्य प्रथम, तत्राग्निदेवता । आग्निमारुत अन्तिम तत्र विष्णुराम्नातः इति अग्नि अत्रम, विष्णुः, परम इत्युक्तम् । ऐत्रा उपक्रमे सायणः ।

अग्निष्टोमे सवनाति अक्षररमाणाभरेयुः । १४।६।२.

अग्निष्टोमे होता उत्तमे शस्त्रे परिधानीयाया उत्तमे वचने अन्तिम चतुरक्षर द्विदशत्या प्रणुयात् ' यज्ज-
रिखे यज्जरिश्रोऽऽऽऽम् इति । अतिरात्रे तु धेहि चित्र धेहि चित्रोऽऽऽऽम् इति । २८।७।१३.

अग्निष्टोमे होत्रादयः ऋतुग्रहप्रचारे मैत्रावरुणेन प्रैपयस्तगतने प्रेषिते सति याज्याया वषट्कुर्वन्ति । अध्वर्युवजमानौ तु प्रेषितौ स्वस्ययाज्या ' होतुरेतद्यज ' इति होत्रे प्रयच्छतः, रथ्य वा पठतः । २।२।४२ सायणः ।

अग्निंसंसर्गे प्रायश्चित्त । गार्हपत्याहवनीययोः ३५।५।२, अग्नीना त्रयाणा ३, अन्वैरग्निभिः ४, दिव्येनाग्निना ३२।६।२, श्वाग्निना ३, आरण्येनाग्निना ४ । तत्रतत्र शब्दे द्र० ।

अग्निहोत्रमधिभ्रत अमेध्यमापद्येत् तदा सर्वे अग्नि-
होत्रहवणा पर्यासिच्य प्राहुदस्य नित्या समिधमाधाय उत्तरत उष्ण भस्म निरुह्य मनसा अग्निहोत्रमन्त्रमनुदृत्य प्रजापते न स्वत् इति ऋचा वा (न मनसा नोपाशु) जुहुयात् । उन्नयनकाले एवस्मिन् द्वयोर्वा उन्नतयोः सतोः अमेध्यपाते अदुष्ट द्रव्यान्तर अधिभ्रयणादिना ससृत्य जुहुयात् । ३२।४।१.

अग्निहोत्र अधिभ्रत स्रन्दति वा विष्यन्दते वा तदा अद्भिरूपनिनयेत् । दक्षिणेन पाणिना अग्निमृश्य-
जपेत् दिव तृतीय यज्ञोऽगात्० ययोरोनसा स्फभिता रजासि० (सीत्र) इति मन्त्रद्वयम् । ३२।४।२५.

अग्निहोत्र अस्तमिते साय जुहोति, उदिते प्रातः । २५।४।१८

अग्निहोत्र (हविः) आहवनीय प्रति नयनकाले स्खलेत् भ्रशेत वा तत्रैवोपविश्य तत्रैवानीतायाः स्यात्वायाः सक्ताशात् पुनरनीय जुहुयात् । ३२।४।६.

अग्निहोत्र वैश्वदेव षोडशकल = रीद्रं गवि सत् (पय मदा गवि भवति तदा तद् रुद्रदेवताक इत्यर्थ एव उत्तरत्र), वायव्य उपावस्य (वासरु पिऊ लागत्वायर), आग्निन जुह्यमान, पौम्य जुध, वासु अधिभ्रत (तापत ठेवल्ले अस्तता), पौष्ण समुदन्त (यर येऊ लागता), मारुतं विष्यन्दमान (उदं जाकं

लागता), वैश्वदेव भिन्दुमत्, मैत्र शशोयहीत (साय आली असता), चावापृथिवीयमुद्गासित (राली उत्तरल्यावर), साधिन प्रकान्त (रामाकरिता मेष्याच्या आरभी), वैष्णव हियमाण, बार्हस्पत्य उपसन्न (आह्वनीया जवळ ठेवलेले), अग्नि पूर्वाहुति, प्रजापतेरुचरा । ऐन्द्र हु१, इति पाठशकलत्वम् । २५।१।५-८.

अग्निहोत्र साय प्रातश्च स्वाहाकारेण जुहति । १४।२।३.

अग्निहोत्रदोहकाले अग्निहोत्री (धेनु.) वत्सेनोपस्था यदि उपविशेत् तदा यस्माद् भीषा निषीदसि० इत्यभिमान्य उदस्याद्वेषादिति० इत्युत्थापयेत् । उदपान अस्या मुखे ऊषानि च उपशङ्कीयात् । एना ब्राह्मणाय दद्यात् । २५।२।२-५ । यदि वाश्येत (हवरस्यास) अन्न आदयेत् सवषवाद् भगवती० इति । ६ यदि स्पन्देत स्पन्देन च पप स्पन्देत् तदा रुन्न अभिमृश्य जपेत् यद्य दुग्ध पृथिवी० इति । ७-८ । परिशिष्टेन जुहुयात् यदि अल होमाय स्यात् ९ । सर्वस्मिन् रुन्ने अन्या दुग्ध्या जुहुयात् । अन्वाऽमाये दधियशग्वादिना जुहुयात् । १०-११ । सर्वया असमये तु 'अह धद्वा जुहोमि' इति सवस्वरूप धद्वाहोम एव कर्तव्य ।

अग्निहोत्रस्य प्रथमा । २५ । ३

अग्निहोत्रस्य सायमाहुतय प्रातराहुतयश्च मिलित्वा (७२०) भवन्ति । ता यजुष्मत्य इष्टका एवेति श्यातव्यम् । २५ । ३ । ११-१२.

अग्निहोत्रादि अपत्नीकस्यापि भवति । तद्देशाऽपि यज्ञगाया गीयते । यजेत् सोत्रामण्यामपत्नीकोऽवधोमप । मातापितृभ्यामट्टगार्थात् यजेति वचनाच्छरति (श्रुते) इति । ३२।८ । ९-१६ । तस्मादपत्नीकस्य आधान कुर्वन्ति । ३२ । १० । ३ । अपत्नीक आमहोत्र जुहोति । ३२ । १० । १५.

अग्निहोत्रीधेनुविषये प्रायश्चित्तानि । ३२।२। 'अग्नि होत्रकाले' इत्यत्र यजुस्त तदेवात्र प्रायश्चित्त प्राधान्ये नोक्तम् ।

अग्निहोत्रे अधिश्रिते यज्ञमानमरणे 'अधिश्रिते' इति शब्देद्र० । ३२।१।२.

आमहोत्रे उदितहोम सिद्धान्त । अनुदितहोमस्तु कौपीतकिना, स तु अत्र निन्दित । २५।४।६.

अग्निहोत्रे 'उद्वाराह्वनीय' इति यज्ञमान अप्स्युं प्रेष्यति । साय अस्तमयात् प्राक् प्रातश्च उदयात् प्राक् २५।१।४

अग्निहोत्रे मन्त्री 'भूर्भुव स्वरोऽऽ मग्निर्व्योतिःस्यो तिरग्नि स्वाहा' इति साय जुहोति । 'भूर्भुव स्वरोऽऽमग्निर्व्योतिःस्योति सूर्य स्वाहा' इति प्रात । २५।६।४

अग्नीना नयागामपि उपशान्तौ अग्नये तपस्वते जनद्वते पावकवते अष्टान्पाल निर्वपेत् । आ याहि तपसा जने० आ नो याहि तपसा जने० इति याज्यानुवाक्ये । आहुतिं वा आह्वनीये जुहुयात् अग्नये तपस्वत जन द्वते पावकवते स्वाहा इति । ३२।७।४.

अग्नीना तयागामपि मिय ससर्गे प्रायश्चित्त । अग्नये विविचयेऽष्टाकपाल निर्वपेत् । स्वर्गवस्तारूपधामरोचि० स्वममे मानुषीरीळते विद्य० इतियाज्यानुवाक्ये । आहुतिं वा आह्वनीये जुहुयात् अग्नये विविचये स्वाहा इति । ३२।५।३

अग्नीना द्विव्येनाग्निना ससर्गे (एकरथापि), अग्नयेऽप्सुमते अष्टाकपाल निर्वपेत् । अप्सुममे सधिष्ठव० मयोदधे मेधिर पूतदक्ष० इति याज्यानुवाक्ये । आहुतिं वा आह्वनीये जुहुयात् अग्नयेऽप्सुमते स्वाहा इति । ३२।६।२.

अग्नीना शवाग्निना ससर्गे प्रायश्चित्त अग्नये शुचयेऽष्टाकपाल निर्वपेत् । अग्नि शुचिर्नततम० उदमे शुचयस्तव० इति याज्यानुवाक्ये । आहुतिं वा आह्वनीये जुहुयात् अग्नये शुचये स्वाहा इति । ३२।६।३

अग्नीयोमप्रगयनीया कच । अग्नीवोमाम्ना प्रगीयमानाम्नामनुवृद्दि इति प्रैय । ५।४।१. सर्वाहि देव प्रथमाय० इति सावित्री प्रथमा । २३, प्रैतु ब्रह्मणस्पति० इति प्रादणस्पत्या द्वितीया । ४६, होता देवो अमर्य० इति तृच आग्नेय गायत्रमन्वाह सोमे राजनि प्रगीयमाने । ७९, उपत्याग्ने दिवेदिवे इति तिष्ठ,,

उपप्रियं पनिन्त इत्येका । १०-११, अग्ने जुषस्व इति
आग्नीध्रे आहुत्या ह्यमानायामन्वाह । १२-१३, सोमो जि-
गाति इति तृच सौम्य गायनमन्वाह तत्र सोमः सधस्य-
मासदत् इत्यन्तिमः पादः आग्नीध्रस्थानमतिक्रम्य पृष्ठतः
कृत्वा अनुभूयात् । १४-१५, तमस्य राजा इति वैष्णवी ।
१६-१९, अन्तश्च प्रागा इति सोमे हविर्धानं प्रपद्यमाने-
अन्वाह । २०, श्येनो न योनिं इति सोमे हविर्धान-
समीपवर्तिनि सति अन्वाह । २१-२४, अस्तमनाद् वा
इति परिधानीया । २५-२६, एवा ऋदस्व वरुण इति
परिधानीया बान्धवजीवनकामस्य अभयकामस्य च ।
२७-२८, त्रिः प्रथमा त्रिरुत्तमा । २९-३१.

अग्नीषोमीयः पशुः । तत्र आलम्भविधिः । ६।३।९,
पशोः स्वरूप । १०, शेषमक्षण । ११-१२, आग्नि-
(प्रयाजाः) । ६।१।१-१५, यथार्थि आग्नि- । १६, पर्य-
ग्निकरण । ६।५।१-५, ७।१।१-२, अग्निगुः ६।५।६।९,
६।६।१-१६, ६।७।१-११, जपः । ६।७।२-२३,
पशुपुरोडाशः मीहिमयो यवमथो वा । ६।८।१।८, ६।९-
१-४, ७।१।१०-१३, वपायाज्या ६।९।५-६, पशु-
पुरोडाशयाज्या । ६।९।७ ८, पशुपुरोडाशसयाज्या ।
६। ९। ९-१०, पशुपुरोडाशस्य इडोपाहान, ११,
मनोतासुक्ते प्रैयः । ६। १०। १, मनोतासुक्त ।
२-४, पशुप्रधानयाज्या । ५-७, वनस्पतियाग । ८-९
पशुद्विषयकत् । १०, पद्विडा । ११, पर्यग्निकरण ।
७। १। १-२, शामिते पशोर्नयन । ३, उत्सुक
-पुस्तकाद्वरन्ति । ४-५, ६। ६। ८-१०, बर्हिःप्रक्षेप
-पशोर्हैनस्थाने । ७।१।६-७, भवटः पुरीषम्भानार्थः ।
८-९, स्तोकानुवचनीयाप्रैयः । ७।१।१-२, स्तोकानुवच-
नीयाः । ३-१८, वपाहोमः । ७।३।१-७. अङ्गहोमः
तृतीयसवने भ्रपयित्वा । ८-९. अग्न्याहुति-आज्याहुति
सोमाहुतिप्रसवा । ७। ४। १, वपा पञ्चावसैव ।
७।४।३-७, पञ्चावसैव च आज्यस्योपरस्तृणाति हिरण्य-
शल्कः वपा हिरण्यशल्कः आज्यस्योपरिष्ठादभिधारयति
इति । हिरण्यामाये आज्यम् । (यातील प्रत्येक विप-
याचै विवर्ण त्या त्या शब्दावर पदाथै.) ;

अग्नीषोमीयः पशुः रूपवधये अहनि १५।१।५.

अग्नीषोमीयः पशुः पत्नीसंयाजान्तः । १५।१।५.
अग्नीषोमीय पशौ यावत्या वाचा कामर्यात तावत्या
अनुभूयात् । १५।१।७.

अग्नेः चित्याग्नेः उपस्थान महाव्रते माध्यदिने
होता । ५।२।२-६.

अग्नेः धिष्ण्येषु विहरणं आग्नीध्रात् । १०।२।२. .
अग्नेः मथितस्य अग्नी प्रहरणं आहवनीये । ३।५।
२०-२३, ४०-४१.

अग्नेरायुः नाम मन्त्रकाण्डं, ऐतशप्रलापाः नाम
अयातयामं नाम । ३०।७।२.

अग्नेर्वि आदित्यो जायते । ४०।५।१३.
अग्नौ अग्नेरुद्धरणे प्रायश्चित्तं । 'उद्धरणे' इत्यत्र द्र ।
३।२।५।१.

अग्न्याहुतिः प्रशस्ता मन्थने कृते । ७।४।१.
अङ्गहोमः अग्नीषोमीयपशोः भ्रपयित्वा तृतीय-
सवने । ७।३।८-९.

अङ्गिरसामयनं नाम सत्र अतिरात्रौ आधन्तौ,
चतुर्विंश उक्थ्यो द्वितीयमहः, शेष सर्वे पृष्ठया. पडहाः ।
१।८।३।५ ८.

अच्छावाकः ऋत्विक् उक्थ्ये तृतीयसवने ऐन्द्रा-
वैष्णव्य शसति, ऋतुर्जनिनी० इति । तस्य स्तोत्रि-
यानुरूपो ऐन्द्रो अवाहीन्द्र गिर्वर्णः, इयं त इन्द्र गिर्वर्णः
इति । २।८।६। १०.

अच्छावाक' यो ब्राह्मणो बह्वृचो धीर्यवान् स्यात्
सोऽच्छावाकीया कुर्वात् । १०।४।६.

अच्छावाकशस्त्र अग्निधोमे प्रात सवने ऐन्द्राम् चतु-
र्थमाज्य इन्द्रामी आगतं सुत इति, प्रतिपत् तृचः
इन्द्रामी आगत सुत, अनुचरः तृचः इन्द्रामी अप,
सूक्तं तोशा वृत्रहणा (ऋष ३।१।२।४-६) इहे-
न्द्रामी जप (ऋष १।१-२।१६) इयं वामस्य
(ऋष ७।९।४।१-९) अत्र नवमी परिधानीया ।
अच्छावाकशस्त्र अग्निधोमे मध्यदिने पञ्चमम् । प्रति-
पत् प्रगाथः स्तोत्रियः तरोगिर्भो विदद्वसु, अनुचरः
प्रगाथः तरगिरित् शिपायति, प्रगाथ ऐन्द्रः उदित्यस्य
रिच्यते, सूक्त भूय इद् वाहये (१-५) इमान्पु

प्रभृति (१-१०) अश्वदशमी परिधानीया । शस्त्रयाज्या पिवा वर्षस्व । प्रयोगे ।

अच्छायाकस्य चतुर्विंशोऽहनि महाभते च प्रातः-
सवने आसुते सिञ्चत शियम् । ऐशा ५।१।५.

अच्छायाकस्य अग्निष्टोमे प्रातःसवने परिधानीया
गोमद्विरण्यवत्, विकृतौ आहं सरस्वती वतोः । अग्नि-
ष्टोमे माष्यदिने शुनं हुवेम । विकृतौ नूनं सति ।
अग्निष्टोमे विट्तौ च तृतीयसवने उभा जिय्यधुः ।
२७।४-५.

अच्छायाकस्य अहरहःशस्यं अभितथैव दीधया ।
अहीने माष्यदिने सपातापरिष्ठात् । २९।४।१३-२२
अच्छायाकस्य अहरहःशस्ये सूक्ते प्रातिपत् उरु नो
लोकमनु । २९।६।५.

अच्छायाकस्य अहर्गणेषु ऐन्द्राग्रशस्त्रे आरम्भणीया
यत्सोम आसुते । २७।३।५.

अच्छायाकस्य अहीनसूक्त माष्यदिने शासद् वहि-
र्जनयन्तः । इदमेव चतुर्विंशे अमिजिति विवुवति
विश्वजिति महाभते पराश्विषु अहःसु अम्यावर्तिषु च ।
२९।२।५,८.

अच्छायाकस्य अहीने परिधानीया उभा जिय्यधुः ।
२८।७।६। उपस्ये तु अन्यचतुरश्रामाषाः ऐरयेयामैर-
येषा इति । २८।७।१२.

अच्छायाकस्य अहीने प्रातःसवने परिधानीया आहं
सरस्वतीवतोः इति । सा मुक्तिर्नाम । माष्यदिने नूनं सति ।
सा यिमुक्तिर्नाम । २९।६।८-१०, २९।७।३.

अच्छायाकस्य अहीने प्रातःसवने प्रथितवाज्या प्रातर्वा-
घभिरागत । २८।२।६। माष्यदिने इन्द्राय सोमाः
प्रदिवो । २८।३।१२ । तृतीयसवने इन्द्राविष्णु विवतम् ।
२८।४।११.

अच्छायाकस्य अहीने माष्यदिने द्वे सूक्ते शंसनीये
भूय इत् ० ह्यामसु । २८।५।६.

अच्छायाकस्य उपस्ये तृतीयसवने आरम्भार्णवं सूक्तं
जागतं ऋतुर्जनित्री । अन्ते त्रैष्टुभं अष्टवं ऐन्द्रावैष्णवं
सं वा कर्मणा । १५।५।३, २८।७।२-४.

अच्छायाकस्य चतुर्विंशोऽहनि भावाधिकस्तृचः प्रवोने

इति विराट्छन्दस्कः । किंवा यो वाचा विवाचो मृधवाचः
इति वैमदस्तृचः । पञ्चमेऽहनि समिन्द्र गर्दभं मृग
इत्यादिस्तृचः पादकः । षष्ठेऽहनि आदिसे अस्य वीर्यस्य
चर्किरन् इति पारुच्छेयः आत्यष्टः तृचः । २९।३।८-९

अच्छायाकस्य तृतीयसवने शिल्पेषु अन्ते ऋतुर्जनित्री
इत्यादयः नाराशंसभिन्ना ऋचः शंसनीयाः । २८।८।
१-३.

अच्छायाकस्य दक्षिणः असः पशुभागः । ३१।१।२.
अच्छायाकस्य षष्ठेऽहनि प्रवोनेह एवयामरुतं जागतं
अतिजागतं वा सूक्तं मारुतं शंसनीय तत्र न्यूह्रस्वः ।
३०।४।१-४.

अच्छायाकस्य षष्ठेऽहनि माष्यदिने शीर्षय इन्द्र
इति विष्णुलिङ्गोपेत मारुतं एवयामरुतं सूक्तं शंसनी-
यम् । ३०।४।१४-१५.

अच्छायाकस्य षष्ठेऽहनि पिण्यशस्त्रे नामाकस्तृचः
ता हि मध्यभराणाम् । २९।८।१-३.

अच्छायाकस्य सदःप्रवेशे विशेषः । पुरस्तादस्ये
द्वोत्रकाः सदः प्रसर्पन्ति पश्चाच्छायाकः । १०।४।५.

अच्छायाकस्य सोमविष्टदौ आवाषिकं सूक्तं आया-
ह्यवाङ्मुप । २९।३।१०-११.

व्यजःमेष्यः प्रयुक्ततमः । ६।८।३.

अञ्जःसवः=अञ्जसा इष्टिपशुसिकर्यमन्तरेण ऋतु-
मार्गेण, सवः सोमाभियवः वसिन् वागे सः । यत्र प्रावा
इति नवर्चं सूक्तं, तत्र पञ्चमादिभिन्नश्रतस्यभिः अभियवः,
नवम्या द्रोगकलशे प्रक्षेपः, आघाभिन्नतृभिर्दोमः ।
अनन्तरमेवावभृयः स्वं नो अग्ने इति द्वाभ्याम् । प्रत्येस्य
शुनाश्चित् इत्युचा आहवनीयस्योपरयानं इति । सोयं अञ्ज-
सवः । ३३।५।१.

अञ्जनं नैत्रयोः दीक्षितसंस्कारः । १।३।६-७.

अञ्जनं यूपस्य । प्रियः अञ्जो यूपमनुदृदि इति । ६।२।१,
अञ्जन्ति त्वामध्वरे इत्यादयः सत ऋचः अञ्जानुव-
चनीयाः । तत्र अञ्जने प्रथमा, उच्छ्रयणे द्वितीया, युवा
मुवावा इति सप्तमी परिष्वयणे षष्ठा च परिधानीया । तिः
प्रथमा त्रिरसमा । ६।२।१-३.

अङ्गने महावीरस्य अनुवचनीया। अङ्गन्ति यं प्रथयन्तो
४।२।६.

अतिक्रमः उपसर्तु। सकृदतिक्रम्य आश्रावयति।
४।९।२.

अतिन्धन्द्सं जगती असृजत। १९।६।६.
अतिच्छन्दाः छन्दः पृथगे षड्हे षष्टः।
२।३।१२.

अतिथिः यद्यपि दरिद्रः याचनार्थं चरति तथापि
सन्मार्गपतिं श्रेयश्च भवति। न वा अण्डमृत्पिण्याया-
द्रियन्ते। ऐआ १।१।९.

अतिमर्शं विहरणं, अतिलङ्घ्यं मृक्ष्यमानत्वात्
अतिमर्शः। बालखिल्येषु प्रथमसूक्तस्य प्रथमाया
ऋचः प्रथमपादस्य द्वितीयसूक्तगताद्वितीयस्या ऋचः
द्वितीयेन पादेन संयोजनम्। एवं २।२।२ + १।१।२,
१।१।३ + २।२।४, २।२।३ + १।१।४ इति। एवमे-
वोत्तरत्र। ३।०।२।६ सायणः।

अतिमर्शप्रशंसा बालखिल्यायु। ३।०।२। ७-८.
अतिरात्रः गवामयने प्रथममहः। १७।६।१ सायणः।
अन्तिमं च। १७।८।३-८.

अतिरात्रः। १६।५-६। तत्र आधिपतं शस्त्रं। १७।६-
-५। रात्रिपर्याये प्रथमं होतुः शस्त्रं पान्तं मा वो अन्धसः।
१६।६।१-२, पर्यायत्रये होतुः शस्त्रयाज्या। प्रथमे
अध्वर्यवो भरतेन्द्राय सोमं, द्वितीये अपाय्यस्यान्धसो।
तृतीये तिष्ठा हरी। १६।६।३। प्रथमपर्याये शस्त्रे प्रथम-
पादाः द्विरभ्यसनीयाः, स्तोत्रे इव। ४, मृष्यमे पर्याये
मष्यमाः पादाः स्तोत्रे शस्त्रे च द्विरभ्यसनीयाः। ५,
तृतीये पर्याये उत्तमाः पादाः स्तोत्रे शस्त्रे च द्विरभ्यसनीयाः।
६-७। इन्द्राय मद्भने सुतं, इदं ससो सुतमन्धः, इदं
हन्वोऽजा सुतं इति ऋग्भिः स्तुवन्ति च संसन्ति च।
८-९। द्वादश रात्रिपर्यायाः सर्वे षड्दशाः। गणचतु-
ष्टयेन एकैकः पर्यायः। पर्यायाः साक्षात् त्रय एव
गणास्तु द्वादश भवन्ति। तत्र होतृचनसमुख्यः प्रथमो
गणः, मैत्रावरुणचमसमुख्यः द्वितीयो गणः, ब्राह्मणाच्छं-
द्विचमसमुख्यः तृतीयो गणः, अच्छावाकचमसमुख्यः
चतुर्थो गणः। तत्र प्रथमो द्वौ पर्यायो अध्वर्युश्चरति,

अन्तिमौ द्वौ प्रतिप्रस्थाता। षोडशस्तोत्रे एकविंशं साम्
अन्ते संधिस्तोत्रं त्रिवृत्ततोमनम्। एवं च अतिरात्रे
एकोनत्रिंशत् स्तोत्राणि भवन्ति। १४।३।२ सायणः।
ब्रह्मा 'भृशुवः स्वरिन्द्रयन्तः स्तुध्वं' इति स्तोत्र-
प्रथममाह। २५।९।५-६। होता उत्तमे शस्त्रे परिधानी-
याया उत्तमे वचने चतुरशरं द्विषसत्वा प्रणुयात् षेहि
चित्रं षेहि चित्रोऽऽऽम् इति। २८।७।१३.

अतिरात्रे एकाहे तृतीयसवने होत्रकाणां शस्त्राणि
सन्ति अग्निष्टोत्रे तु न सन्ति। ३।०।५।१.

अतिवादः। ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे षष्टः। ३। ३। १। ३।
अंकसत इति अनुष्टुप् अर्धचंदाः। शालान्तरिया इयम्।
३।०।७।२०.

अतिशंसनं स्तोमविबृद्धौ प्रातःसवने माध्वंदिने
सवने च एकया द्वाभ्या वा ऋग्भ्यां अतिशंसित्, अपरि-
मिताभिस्तृतीयसवने। २९।७।१०-१३। तत्र प्रातः-
सवने एकया द्वाभ्या वा इति नियमः, माध्वंदिने एकया
द्वाभ्या अपरिमिताभिर्वा इति विकल्पः, तृतीयसवने तु
अपरिमिताभिरेव। २।७।५।७-८.

अतिशसनार्थं स्तोमविबृद्धौ, चतुर्विंशतिस्तोमैर्युक्तेषु
अहःषु स्तोमसंख्यामतिक्रम्य ऋचां शंसनं अतिशंसनं
नाम। तस्मिन् कर्तव्ये मैत्रावरुणः को अद्य नर्यो इति
सूक्तमावपेत्। ब्राह्मणाच्छंसी वनेन वायो इति सूक्तं,
अच्छावाकः आयाह्वर्वाहुष वन्धुरेष्ठाः इति। २९।३।
१०-२०.

अत्यये (अतिक्रमे) अमावास्यायाः पौर्णमास्या वा
प्रायश्चित्तं-अग्नये पथिकृते अष्टाकपालं पुरोडाशं निर्व-
पेत्। वेत्या हि वेधो अध्वनः० आदेवानामपि पन्था०
इति याज्यानुवाक्ये। आहुतिं वा आहवनीये छुह्यात्
अग्नये पथिकृते स्वाहा इति। ३।२।७।३.

अग्निः पञ्चमण्डलस्य ऋषिः प्रागत्वेनोपास्यः।
ऐआ २।९।१-६, २।१०।१-५.

अद्र्यः = प्रावागः सोमाभिपवार्थाः। ३।५।६।४.
अधिकारी द्वादशाहस्य। भूयधीः दक्षिणाः ददत्
अपापश्च इदंशो यजमानः। 'ददत् याज्यः'। दक्षिणां
प्रतिप्रद्वीक्षा कल्पिजा याज्यम्। उभये राहुवन्ति,

विद्वांसो यजन्ते च याजयन्ति च । द्वादशाहे हि याजने प्रतिषेधो भवति, तत एवमुक्तम् । १९।३।१-२.

अधिश्चिते अग्निहोत्रे सान्नाय्ये हवि.पु चा आहिताग्ने-
र्मरणे यजमानदहनदेशे एतानि उक्तानि इधीपि यजमानं
परितः क्षिपेत् यथा सर्गाणि सदह्वेरन् । ३२।१।२.

अधिपवर्णं चर्म = यस्मिन् सोमः अभिपूयते ।
३५।६।४.

अधिषवणफलके = द्वे उपरखेषु काष्ठफलके
स्थाप्येते, तदुपरि चर्म, तदुपरि द्यपद (पाटा), तस्या
सोमः अभिपूयने प्रावाभिः (वरबन्ध्यानी) । ३५।६।४.

अध्ययनविधिः बोधपर्यवसायी । पाठमालपर्यव-
सायी वा शाङ्करदर्शनानुसारात् । ऐसा उपक्रमे सायणः ।

अग्निगुः । होतुः । प्रेषः अध्वर्योः मैत्रावरुण प्रति
'उपप्रेष्य होतर्हया देवेभ्यः' इति । ६।५।६। मैत्रावरु
णस्य होतारं प्रति उपप्रेष्यः 'अजैदग्निरसनद्राजं०' इति ।

७-९ । अग्निगुः दैव्याः शमितार आरम्भमुत मनुष्या
उपनयत मेध्या दुर आशासना मेघपतिभ्या मेघ इत्यादिः ।

६।६।१-१६, ६।७।१-११ । यदि एकदेवत्यः पशुः
स्यात् 'मेघपतये मेघ' इति ब्रूयात्, यदि द्विदेवत्यः
'मेघपतिभ्या मेघ' इति ब्रूयात्, यदि बहुदेवत्य.
'मेघपतिभ्यो मेघ' इति ब्रूयात् । ६। ६. 'अस्ना
रक्षः संसृजतात्' इत्यत्र रक्ष.पदं उपागु यच्छत्यम्
। ६। ७। ५.

अग्निगो शमीध्वं मुसामि शमीध्वमग्निगाऽऽऽऽ
इति त्रिर्द्वयात् 'अपाप' इति च । ६। ७। ११ ।
अग्निगुपाठानन्तरं जपः 'शमितारो यदत्र मुहुरत
शृणवयाश्मासु तत् यदुष्कृतमन्यत्र तत्' इति । ६। ७।
१२-१३.

अग्निगौ 'अस्ना रक्षः संसृजतात्' इत्यत्र रक्ष.पदं
नैवोच्चार्य इति केचित् । उपागु उच्चार्यमिति सिद्धान्तः ।
६।७।१-९.

अध्वर्यवः महाव्रते निषेधवल्पोपक्रमात् प्राक् अपा-
पाटलिकातुम्बुरवीगादीनां श्चान्दान् कारयन्ति । ऐसा
५।५।११.

अध्वर्युः ऐन्द्रान् प्रहं इन्द्रानी आगतं मुत इति

मन्त्रेण यहाति । तत्र होतुः 'आप्यं शस्त्रम् । १०।५।१७.

अध्वर्युः मैत्रावरुणेण क्रतुयाज्यार्ये प्रेषितः 'होतरे-
तयज' इति स्वयाज्या होत्रे प्रयच्छति (प्रायः)
अग्निष्टोमे । षडहे षष्टेऽहनि तु स्वयमेव पठेत् ।
२२।४। २ सायणः ।

अध्वर्युः चपा कुबेगाभिचारयज्ञाह स्तोत्रिन्योऽनुब्रूहि
इति प्रैपम् । ७। २। १-२.

अध्वर्युः शिरष्पकशिषी आसीनः प्रतिष्ठाति राजस्ये
शौनःशेषाख्याने । शतं गवा प्रतिगरिते दद्यात् एत-
श्चैवासनम् । ओम् इति ऋचः प्रतिगरः । तथा इति
गाथायाः । ३३। ६। १२-१३, १५.

'अध्वर्युः होतारं प्रति उत्तरमाह 'उतेमनन्नमुः'
इति एकघनागुं यस्तीपरीपु च होतुचमसे समवनीतासु ।
अग्निष्टोमे । ८। २। १२-१३.

अध्वर्युभिः प्रेरुतः उपकल्पनीयः महान्त्रे । ऐसा
५। ४। १ सायणः ।

अध्वर्योः आग्यशास्त्रकालीने आहावे अतुष्पदत्व,
परायं चतुष्पद्यासीन अभ्याह्वयते होता । १०।५।४।
आहावोत्तरमध्वर्युः सम्यद् द्विपाद् भवति । ५.

अध्वर्योः दक्षिणं पाशे पशुभागः । ३१। १। २.

अध्वर्योः मैत्रावरुणं प्रति आग्निगौ प्रेषः 'उपप्रेष्य
होतर्हया देवेभ्यः इति । ६। ५। ६.

अध्वर्योः होतृशस्त्रजपोत्तरं प्रातःसवने 'ओमुञ्चयाः'
इति चतुरशरो जपः । एव मार्षदिने सवने । तृतीय-
सवने तु ॐ इत्येनाक्षर एव जपः । १२। १। २-४.

अनुचरः तृचः अञ्जवावाक्ये ऐन्द्राग्रशस्त्रे अग्नि-
ष्टोमे प्रातःसवने इन्द्राग्नी अप० । प्रयोगः । निष्केवल्य-
शस्त्रे होतुः पृष्ठे चतुर्थेऽहनि पृष्ठये षडहे श्रुषी एवं
विधियाना० । २१। ४। १९। नक्षत्रे षष्टेऽहनि रेवां
इद्रेयुत स्नोता० । २२। ७। १४। प्रांदागाच्छंसिआग्ये
अग्निष्टोमे प्रातःसवने आ नो याहि० । प्रयोगः । मरुत्वक्षीये
शस्त्रे पृष्ठये षडहे प्रथमेऽहनि इदं वषो मुत० । २०। १। ९।
तत्रैव द्वितीयेऽहनि इन्द्र इत् सोमया० । २०। ३। ६।
तत्रैव तृतीयेऽहनि प्रथ इन्द्रस्य सोमाः । २१। १। १३।
तत्रैव चतुर्थेऽहनि इदं वषो मुतमन्थ । २१। ४। १२॥

तत्रैव पञ्चमेऽहनि इन्द्र इत् सोमपाः । २२ । १ । ९ ।
 तत्रैव षष्ठेऽहनि त्रय इन्द्रस्य सोमाः । २२ । ७ । ७ ।
 महत्त्वतीये शस्त्रे एव छन्दोमप्रथमेऽहनि 'इद वसो सुत-
 मन्धः' । २३ । १ । १२ । तत्रैव छन्दोमे द्वितीये इन्द्र इत्
 सोमपाः । २३ । ३ । १० । तत्रैव छन्दोमे तृतीये त्रय
 इन्द्रस्य सोमाः । २४ । १ । १ । अग्निष्टोमे प्रातःसवने
 मैत्रावृणाभ्ये आ नो गन्त रिद्यादस । प्रयोगं । तत्रैव-
 माध्यदिने मैत्रावृणाष्टुष्टे कया त्व न ऊत्या । प्रयोग । तत्रैव
 तृतीयसवने वैश्वदेवशस्त्रे अद्या नो देव सवितः । प्रयोग ।
 पृष्ठये षष्ठे वैश्वदेवशस्त्रे प्रथमेऽहनि अद्या नो देव सवितः ।
 २० । २ । १, द्वितीयेऽहनि आ विश्वदेव । २० । ३ । २ ।
 तृतीयेऽहनि अद्या नो देव सवितः । २१ । २ । ६ । चतुर्थे-
 हनि आ-विश्वदेव । २१ । ५ । ६ । पञ्चमेऽहनि अद्या नो
 देव सवितः २२ । २ । ६ । षष्ठेऽहनि 'दोषो आगात्' ।
 २२ । ८ । ८ । वैश्वदेवशस्त्रे एव छन्दोमे प्रथमे
 अद्या नो देव सवितः । २१ । २ । ६ । १२ । छन्दोमे
 द्वितीये आ विश्वदेव सवति । २३ । ४ । ८ । छन्दोमे
 तृतीये अद्या नो देव सवितः । २४ । २ । ९ ।
 अनुचरः नवर्चः पृष्ठये षष्ठे पञ्चमेऽहनि निष्के-
 वल्यशस्त्रे स्वादोरिस्था (१-३) आ नो हरिभिः ।
 (१-३) इन्द्रं विश्वा अवीश्वघ्न (१-३) । २२ । २ । ५ ।
 अनुचरः प्रगाथः अग्निष्टोमे माध्वदिने अञ्जाराक
 पृष्ठे 'तरगिपित् मिपासति', माज्ञगान्छसिपृष्ठे 'तत्वा यामि
 सुवीर्ये', महत्त्वतीयशस्त्रे द्वौतः पृष्ठे 'इद वसो सुत' । अग्नि-
 ष्टोमे तृतीयसवने आग्निमाश्वे शस्त्रे 'देवो वो द्रविगोदाः' ।
 पृष्ठये षष्ठे निष्केवल्यशस्त्रे प्रथमेऽहनि 'अभि त्वा पूर्वं' ।
 २२ । १ । १३ 'द्वितीयेऽहनि ' त्वं ह्येहि चेरवे' ।
 २० । ३ । ११ । तृतीयेऽहनि यदिन्द्र यावत्सर्वं २१ ।
 १ । १८ । निष्केवल्ये शस्त्रे छन्दोमे प्रथमे ' त्व ह्येहि
 चेरवे' । २३ । १ । २० । २५ । छन्दोमे द्वितीये 'अभि
 त्वा पूर्वं' । २३ । ३ । २१ । छन्दोमे तृतीये त्व ह्येहि चेरवे ।
 २४ । १ । २१ ।

अनुपामोयाः नाम ऐन्द्रीश्रतस्वः ऋचः स्वादु
 िरुलायं मधुमौ उतायम् । अत्र मद्रान् प्रतिगारः
 'मदामोदेव' इति । आग्निमाश्वे शस्त्रे पित्राभ्य उत

रम् । १३ । १४ । १-२ ।

अनुवन्धन्चतुर्थ्यं= इष्टप्राह्णानिष्टपरिहारयोः अली-
 षिक उपायो विषयः, तद्दोषः प्रयोजन, तद्विधायी
 अधिकारी, उपकार्योपकारकभावः सन्धः । ऐशाउपक्रमे
 सायणः ।

अनुमतिः= या पूर्वा पौर्णमासी साऽनुमतिः ।
 ३ । १ । १२ ।

अनुमन्त्रणं षष्ठेऽहनि । मतभेदेन मन्त्रचतुष्टयम्
 'वाक्' इत्येकः पक्षः । ' षष्ठकार मा मा प्रमृशो
 माऽहं त्वा प्रमृशं वृहता मन उपह्वये व्यानेन शरीरं प्रति-
 ष्ठातिप्रतिष्ठा गच्छ प्रतिष्ठा मा गमय' इति द्वितीयः
 पक्षः । ' ओजः सह ओजः ' इति तृतीयः पक्षः ।
 ' वागोजः सह ओजो मयि प्राणापानौ ' इति चतुर्थः
 पक्षः सिद्धान्तः । १ । ८ । १२-१० ।

अनुयाजनिधेयः आतिथ्यायाम् । ३ । ६ । १२-१५ ।
 उपसत्सु ४ । १ । १ ।

अनुयाजः प्रायणीयाया न सन्ति प्रयाजाश्च उदयनी-
 याया न सन्ति इति एकः पक्षः, उभयउभयत्र वर्तते एव
 इति पक्षः सिद्धान्तः । २ । १ । १-४

अनुरूपः = अहीने यः श्वःस्तोत्रायः तमद्य अनु-
 रूपं कुर्वति । (उग्रा स्तोत्राचा जो ऋगादिरूप
 पहिआ अवयव असेच, तो आज स्तोत्राचा दुसरा
 अवयव वरायचा, त्याला अनुरूप म्हणतात.)
 २७ । २ । ३, २९ । १ । १ ।

अनुरूपः प्रगाथः निष्केवल्ये स्तोत्रियात् उच्चै-
 स्तरामिव दासत्वः । १ । २ । ३ । -४ ।

अनुरूपः राज्ञावयवो द्वितीयः । स च ऋगुद्रया-
 त्महो वा तृतीयो वा सूतमेव वा स्यात् । स एव अनु-
 चर इत्युच्यते । स्तोत्रिभानुरूपो एव प्रतिपदनुचरो ।
 औद्गाथे स्तोत्रिवानुरूपो इत्युच्यते, हाते पुनस्ताथेव
 प्रतिपदनुचरो उच्यते । १ । २ । २ । ७ ।

अनुचरन्तं प्रातरनुवाक्यं ऋकशः कतव्यं इत्येकः
 पक्षः, पच्छ. इति द्वितीयः, अर्धर्चशः इति तृतीयः
 सिद्धान्तः । ७ । ८ । १ । ४ ।

अनुवपदकारः प्रथमे ' सोमस्याग्ने वाहि ' इति ।

११।५।२-६। प्रवर्ग्यै पूर्वाह्नि अपराह्नि च । ४।५।४-६ ।
महाव्रते निष्केवल्यशस्त्रान्ते याज्यावषट्कारेणोपसंतनुयात्
अनवानम् । ऐआ ५।१३।७.

अनुवषट्कारनियेधः आदित्यग्रहे १२३।५।३। ऋतु-
याज्ञेषु १५।५।६-७। द्विदिवत्येषु १५।४।२-३। पारत्नवित-
ग्रहे १२६।३।९। साधित्रग्रहे च १२३।५।४.

अनुवषट्कारेण सोमस्य घर्मस्य वाजिनस्य च
खिष्टकृतः सिद्धिः । तेषु पृथक् खिष्टकृत्वास्ति ।
४।५।६.

अनुवादादरूपाणां ' द्विः संवत्सरस्य पच्यते ' द्रव्या-
दीनामर्थवादानां न स्वार्थं प्रामाण्यम् । ऐशा उपक्रमे
सायणः ।

अनुव्याहाराः नाम के चिन्महर्षयः । परकीयोपौ-
त्तिमनु स्वस्य व्याहाराः शापरूपं वचनं येषां प्राणोपा-
सनानां ते महर्षयः । शापरवचनं यथा-१ प्राणं पशं
समधा प्राणं मा वंशं सदधत्तं न शक्नोषि प्राणस्त्वा
वशो हास्यति । २ प्राणं वंशं समाधित्स्विपन्त नायकः
संधातुं प्राणस्त्वा वंशो हास्यति, इति । ऐआ ३।४

अनुपुष्कारं वंशं नाम पादद्वये अष्टाक्षरे अनस्य
चतुर्थपादे प्रग्नः । ऐआ ५।१२।२ सायणः ।

अनुपुष् छन्दः चतुर्थेऽहनि पृष्ठये पश्ये । २१।४।१-२.
अनुपुष्पद्वयं निष्केचन्ये महाव्रते इत्येके । ऐआ
२।१७।३.

अनुपुष्पं गायत्री उपजत । १९।६।६.
अनूचं= मूलवसितः, छासा इत्येके । ३।१।१।२
सायणः ।

अनूचन्यावपुपुरोटासं अनु निरांत्याणि देविक्राह-
वीधि देवीनां हवीणि च । १५।३-४.

अनूचन्यायाः समिष्टपञ्चमपुपरिष्ठात् ' पुननें
अग्निनांतोश ददातु ध्वं पुनरिष्ट पुं दात् स्वाहा ' इति
मन्त्रेण होमः आदत्नीये क्षपितस्य यज्ञवानस्य ।
१४।३।३.

अनूचन्यायामने भविषु प्रायश्चित्तं, मनो वा रथो वा
था था यदि गच्छेत् नैतन्ननागि पुंसां । चैन्ननागि
कुर्वीत, गार्शनं नत् आ आदत्नीये अग्निमुक्ता उदक

घारां ' तन्तुं तन्वन् रजसो ' इति मन्त्रेण सिञ्चन्
अर्घ्येषु : मध्येन गच्छेत् । तच्च प्रायश्चित्तायैमेवेति न
दोषः । ३२।११।३, ७.

अन्तर्यामिग्रहं अनुमन्त्रयेत् होता उपांशु ' अपानं
यच्छ स्वाहा त्वा मुखं धार्या ' इति अग्निधोमे ।
तमभ्यपानेत् ' अपानापानं मे यच्छ ' इति । वाग्धिसर्ग-
द्वैतार्थप्रयोगः । ८।८।३.

अन्तर्यामिग्रहोममर्थन्तं अपोनपूतीयोत्तरं होतुर्वाद्-
नियमः । ८।३।१-२.

अन्धाहिः । तस्य सृष्टिः । १३।२।३.

अन्नं अशदीयतः महाव्रते पक्षिरूपेण ध्यातस्य निष्के-
वल्यस्य । गायत्री तृचाशीतिः, बाह्वीती तृचाशीतिः
औष्णिही च तृचाशीतिः या शस्यते, सा अन्नं इति ध्यानं
कर्तव्यम् । ऐआ । १।१९।१-४.

अन्न- प्रभूतं दद्यात् यजमानः महाव्रते । ऐआ
५।५।१२.

अन्नायकामस्य वैल्यो युगः । ६।१।६-९.

अन्नायकामस्य महाव्रते आयज्यशस्त्रं ' अग्निं नरो दीधि-
तिभिराण्योः ' इति पद्यसिंशतृचम् । ऐआ १।२।१-१२.

अन्यैरग्निभिः स्वामीनां संशर्मै प्रायश्चित्तं, अग्नये
क्षामवते अष्टाशालं निर्वपेत् । ' अकन्ददग्निः स्तनय-
जिव द्यौः, अधा यथा नः पितरः पराशः ' इति याज्यानु-
शास्ये । आहुतिं वा आहवनीये जुहुयात् अग्नये क्षामवते
स्याहेति । ३२।५।४.

अन्नाधानं दक्षिणाग्नेः कर्तव्यमेव । ३२।११।४-६.

अन्वाधानकाले दक्षिणाग्नेराहरणं कर्तव्यमेव । ३२।
११।४-६.

अपहारे सायंदुग्धस्य संनाय्यस्य, प्रातर्दुग्धं द्वैधं
श्रुत्वा अन्नतरात् आतस्य उभाभ्यां यजेत् । ३२।३।१।
प्रातर्दुग्धस्य उभयस्यापि वा अपहारे तस्य स्थाने ऐन्द्रं
मोद-त्र वा पुगेष्टाश निर्वपेत् । ३२।३।२-३ । वायागा-
मेय हविषामपहारे तु सर्वत्र आन्यं पारिकल्प्य तथैवाग्य-
द्विषा इष्टया यजेत् । ततः पुनः छाद्गया तथैवेष्टया
यजेत् । ३२।३।४.

अपांशान्तिः नाम मन्त्रः । तस्य वाचनं. यशाद्ग

राजाभिषेके आसन्ध्यामारोहणोत्तरं ' शिवेन मां चक्षुषा पश्यतामः ' इति । १७।२।१९--११.

अपिशर्वराणि नाम अतिरात्रौ रात्रिपर्यायेषु ' द्वादश स्तोत्राणि अपिशर्वराणि ' । १६।६।११.

अपोनपूनीयं सूक्त-अग्निष्टोत्रे प्र देवशा ब्रह्मणे ० इति । तत् संततमनुयात् । तस्य त्रिः प्रथमा संततमन्वाह तेनैव तत्सर्वं संततमनुयात् भवति । ८।१।१--८ । तत्र प्रथमाः नव ऋचः अनुष्य दिनोता नो अध्वर इत्येकादशी दशमीत्वेन वक्तव्या । ८।२।१-२। आवर्तिततीरधनु इति एकधनासु आयुत्तासु । ३। प्रति यदापो इति प्रतिदृश्यमानासु एकधनासु । ४। आ धेनवः पयसा इति चात्वालसमीपमुपायतीषु । ५। संमन्या यन्त्युप इति समायतीषु (हाँचर्मसंस्थवसतीवरीभिः सयोगजित्तु समीपनीतासु) । ६-८ । आपो न देवीरुपयन्ति इति होतृचमरे वसतीवरीषु एकधनासु च समवनीयमानासु । ९। अथ होता अर्घ्ये पृच्छति ' अवेरपोध्वर्याऽऽऽऽ ' इति । १०--११ । अध्वर्युः प्रत्याह ' उतेमनत्रमुः ' इति । १२--१३ । होता प्रयुत्सिष्ठति आह च ' तात्वध्वर्यो इन्द्राय तारिषोऽऽऽऽम् (सौत्र) । १४-१५ । अनु प्रपद्यते च अन्वयो यन्त्यभिः इत्यनुद्युन् । १६-२१ । तेजस्कामो ब्रह्मवर्चसकामस्तु अमूर्धो उपसृष्टे इत्यनुयात् । २२। अपो देवीरुपह्वये इति पशुकामः । २३। एताः सर्वा अनु युवन् अनुप्रपद्येते । २४--२५ । एमा अमन्त्राप उशती इति साद्यमानासु वसतीवरीषु एकधनासु च । २६ । आम्नत्राप उशती इति सन्नासु परिधानीया । २७.

अप्तोर्यामः अत्यतिरात्रः । अप्तोर्यामो नाम ज्योतिविष्टोमस्यधस्था शेष एव । तत्र अतिरात्रोत्तरं चत्वारि स्तोत्राणि अधिकाभि इति तत्र त्रयस्त्रिंशत् स्तोत्राणि भवन्ति, तत्र अन्तिम स्तोत्र धैश्वगम् । १४।३।२ शाययः ।

अप्रतिरथं नाम सूक्तं आशुः शिशानो इति । ३७।६।४.

अभिचारः षड्कारेण । यं द्विष्यात् तं ध्यायेत् षड्कारिष्यन् (षड्कारात् प्राक् होता) ११।६।१. अभिचारप्रयोगः निष्केवल्य याज्ञव्याय, अतिराजा

(विराड्भिनन्दस्काया षड्चा) अस्य याजयेत् गायत्र्या वा त्रिष्टुभा वा अन्येन वा छन्दसा । १२।११।१०.

अभिचारप्रयोगः प्रउगशान्वाज्यान्तपद्कारेण, यं द्विष्यात् तं ध्यायेद् षड्कारिष्यन् । ११।६।१.

अभिचारप्रयोगाः मरुत्वतीषसंज्ञे । यः कामयेत् क्षत्रेण विश हन्यामिति निस्तार्हि निविदा सूक्त विशसेत् (सूक्तस्य भादौ मध्ये अन्ते च निविद दध्यात्) । यः कामयेत् विशा क्षत्रं हन्यामिति निस्तार्हि सूक्तेन निविद विशसेत् (निवित्यदाना आंदौ मध्ये अन्ते च सूक्त शसेत्) । य उ कामयेत् उभयत एन विश (विशादिभ्यः पुगादिभ्यश्च, मानृषे पितृष्वे वा) पर्यगच्छन् नदानि इति, उभयत. (निविदामादावन्ते च) तर्हि व्याहरीत (आहाव पठेत्) १२।८।८-१०.

अभिचारे निवित्युक्तयोः शसने विरेपः । य कामयेत् क्षत्रेणैव व्यर्धयानि इति, मध्ये निविदः सूक्तं शसेत् । य कामयेत् विशा एन व्यर्धयानीति मध्ये सूक्तस्य निविदं शसेत् । १०।१२-३.

अभिजित्त् सर्वस्तोमः गवामपने विपुवतः प्राञ्चने दशाहं व्युत्क्रमेण चतुर्थमहः । १८।५।२.

अभिजिति माध्यादिने अहीनसूक्तानि शंसेत् । मैत्रावरुण आ सत्यो यातु मधवाँरुजीषी इति । ब्राह्मणाच्छी अस्माद्दु प्र तवसे इति । अच्छावाक शारद् वहिर्जनयन्त वहिँ इति । २९।२।८.

अभिप्लवः षडहः गवामपने आदित्यानामपने च । १८।१.

अभिप्लवपडे द्वौ षडहौ । प्रथमे ज्योतिः गौः आयुः (ज्योतिष्टोम. गोष्टोमः आयुष्टोमः) । द्वितीये गौ आयुः ज्योति इति व्युत्क्रमः । अत्र षडहै प्रथम पद्य चाहः अग्निष्टोमौ ज्योतिष्टोमौ, मध्ये चत्वार उरध्याः । तथा च आयुष्टोमौ ज्योतिष्टोमौ, मध्ये गोष्टोमौ उरध्वो आयुष्टोमौ उरध्वो इति चत्वारः । १८।१।१-१-५.

अभिमन्त्रण अभिषेकोत्तर राशः ऐन्द्रामहाभिषेके प्राच्या त्वा दिशि ० इमा आपः शिवतमा इत्येतेन च तुचेन देवस्य त्वेति च ययुषा भूर्भुवः स्वरिति च व्याहृतिभिः

इत्येकः पर्यायः । दक्षिणस्या त्वा इत्यादिर्द्वितीयः । प्रवि-
ष्यां त्वा इत्यादिस्तृतीयः । उदीच्या त्वा इत्यादिश्चतुर्थः ।
उर्ध्वाया त्वा इत्यादिः पञ्चमः । अस्या त्वा ध्रुवाया
इत्यादिः षष्ठः । इति पृथ्विः पर्यायैः । ३९।५।१२.

अभिमन्त्रण आसन्ध्याः ऐन्द्रमहाभिषेके । बृहच्च ते
रथंतरं च पूर्वा पादौ इत्यादि । ३९।३।१-२.

अभिमन्त्रणं आसन्ध्याः यज्ञाङ्गराजाभिषेके । तां
पश्चादुपविश्य आच्य जानु दक्षिण, उभाम्या पाणि-
म्यामालम्ब्य अभिमन्त्रयते यज्ञमानुः अमिष्ट्वा गाय या
इत्यादि । ३७।२।२३.

अभिमन्त्रणं राक्षः सुरापांनोत्तर ऐन्द्रमहाभिषेके ।
अपाम सोमं० सं नो भव० इति । ३९।६।६.

अभिमर्शः पुरोहितेन राजदक्षस्य विष्टस्य कर्तव्यः,
या ओषधीः सोम राक्षीबह्वीः शत० इति । ४०।४.

अभिवान्यवत्सा गौः नाम अभिराः अभिप्रातः
अन्याः वत्सः यस्याः सा गौः । स्ववत्सो मृतः, अन्यव-
त्सेन च स्रवति या, सा गौः । ३२।१।४ सायणः ।

आभिषिक्तः क्षत्रियः जयार्थिनं शरणागतं राजानं,
तस्य रथोपरथं वनस्पते वीह्वद्गो हि इति ऋचा अभि-
मृश्य ब्रूयात् आतिष्ठस्वैता ते दिशमभिमुख० इतिम-
न्त्रम् । ततः अमीवसेन हविषा इति सूक्तेन एन इक्षु
आवर्तयेत् । ततः आशुः शिषानः इत्यप्रतिरथेन सूक्तेन,
द्याव इत्या इति द्यासमूक्तेन, प्रधारयन्तु मधुनः इति
सौपर्णसूक्तेन च एनमन्वीक्षत । जयति ह ता सेनाम् ।
३७।६।२-२.

अभिषिक्तः क्षत्रियः पुनः राष्ट्रप्राप्त्यर्थिनं पुरथं
शरणागतं अपराजिताया दिशि प्रवर्तयेत्, राष्ट्रमगरच्छति ।
३७।६।७.

अभिषिक्तः क्षत्रियः द्वंद्वयुद्धे जयार्थिनं पुरथं शर-
णागतं अपराजिताया दिशि प्रवर्तयेत्, जयति ह त
संप्रामम् । ३७।६।६.

अभिषेकः । अभिमन्त्रणोक्त एन्द्रमहाभिषेके राक्षः
आसन्ध्यामासीनस्य, औदुम्बर्य आर्द्रया श्रावया स-
स्रावया जातव्यमयेन च पवित्रेन अन्तर्धाय इमा आपः
धिवन्मा इति वृत्तेन, देक्ष्य रवेति च यजुषा, भूर्भुवः-

स्वरित्येतामिश्च व्याहृतिभिः । ३९।४।२.

अभिषेकः उद्वेगं नीयोत्तर क्षत्रिनस्य । यज्ञाङ्गो-
ऽयम् । ३७।१-७ । तत्र सभाराः । ३७।१।३ ।
आसन्ध्याः प्रतिष्ठानपनम् । ४ । आसन्ध्या उपरि व्याघ्रचर्म ।
३७।२।१ । आसन्ध्या अभिमन्त्रणम् । २-३ । आसन्ध्या-
मारोहणम् । ४-८ । अपाशान्तिवाचनम् । ९-११ । उदुम्बर-
शाखामन्तर्धायामिषिञ्चति, अभिषेके मन्त्राः इमाः आपः
शिरतमा इमाः० याभिरिन्द्रमभ्यापिञ्चत् प्रजापतिः०
मदान्त इवा मदीनां (इति तिस्रः ऋचः सौत्राः)
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे—यशसेऽन्नायाव इति यज्ञः
सौन, भूर्भुवःस्वः इति व्याहृतयः इति । ३७।३ ।
१-९ । होमः, ब्रह्म प्रपये रसाहा क्षत्रं प्रपये स्वाहा इति
आहुतिद्वयम् । १० । संभारप्रशंसा । ३७।४।१-७ ।
सुरासं राजद्वे आदधाति स्वादिष्टया मदिष्टया इति ।
८-९ । क्षान्तिवाचनं नाना हि वा देवहित इति ।
१०-१२ । सुराशेषदानं पांनोत्तर मित्राय । १३-१४ ।
अयरोदः आसन्ध्याः सकाशात् । ३७।५।१-४ ।
अयरोहणप्रकारः । २ । अयरोहोत्तरं उपरथं कृत्वा आसनं
५ । ब्रह्मणे त्रिनेमङ्गारः । ५-६ । वरदानं । ५, ७ ।
वाग्विसर्गः । ५, ७ । समिदाधानं । ८-१० । उत्क-
मग प्रीणि पदानि । ११-१२ । दिगुपस्थानं । १३ ।
शशुषा व्यग्नृत्तियजनम् । ३७।६।८ । यद्दे आगमनम् ।
८ । आज्याहुतीः कंठेन चतुर्हरीताः प्रवद ल्होति ।
९ । ३७ । ७ । १-४ । आशीर्मन्त्रपाठः । ५-६ ।
अत्र त्रिशेषः तच्छब्दे प्र० ।

अभिषेकप्रयोगः यज्ञाङ्गराजाभिषेकस्य । पुरस्ता-
देव-सभारा उपकृत्या भवन्ति । वीदुम्बरी आसन्धी
प्रादेशमाश्रयादा अरतिनामप्रतीक्याऽनृष्या मोक्षत्रिना
व्याघ्रचर्मोत्तरया, औदुम्बराश्रमत्, उदुम्बरशारता अली-
यती अभिषेकार्थं, तस्मिन्मध्ये दधि मधु सर्पिः आत-
पस्यां आपः क्षान्तिं तान्त्रानि सुरा दूर्य इत्यष्टौ
क्षिपानि मयति । महाभेदेः दात्रिणाया रथपरतन्त्या
तामासन्धीं प्रातिष्ठापयति, तस्या अन्तर्देदि द्वौ पादौ, वदि-
वेदि द्वौ । अथ यन्मानः पश्चादासन्धीमुपविश्य दक्षिणं
जानु आच्य तामुभाम्या पाणिभ्यामालम्ब्य अभिमन्त्रयते

ब्राह्मणोक्तेन मन्त्रेण । अभिमन्त्र्य तामारोहति अग्ने
 दक्षिणेन जानुना, अथ सन्नेन तेनैव मन्त्रेण । अथ पुरो-
 हितः अपर्णाशान्तिं वाचयति शिवेन मा चक्षुषा इति ।
 अथोद्गुम्बरशाखामन्तर्घायं यजमानमभिषेचति इमा-
 आपः शिवतमा० यार्भिरन्द्रमभ्यापिञ्चत् प्रजापतिः०
 महान्तं त्वा महीनां० इति . तिमृभैर्कग्भिः, देवस्य त्वा
 सयितुः प्रघ्नेऽश्विनोन्नोद्गुम्भां पूषो हस्ताभ्यामग्नेस्तेजसा
 स्यस्य वचसेन्द्रस्येन्द्रियेगाभिषिञ्चामि बलाय श्रिये
 यदासेऽन्नाद्याय इति यद्गुषा भूर्भुवःस्वः इति च व्याहृ-
 तिभिः । व्याहृतवर्जमेके अर्थावर्गोमस्य । अथ जुहोति
 ब्रह्म प्रपद्ये स्वाहा, क्षत्रं प्रपद्ये स्वाहा इति । अथ सुराकंसं
 यजमानदस्ते आदधाति स्वादिष्टया मदिष्टया इति
 क्त्वा । आघाय शान्तिं वाचयति नाना दि वा देवदितं०
 सदस्कृतं० इति । यजमानः सुरां भूयः पीत्वा शेषं
 मित्राय प्रयच्छति । उद्गुम्बरशारदा परिकर्मा भूमौ
 प्रतिष्ठापयति । शाखायां पादौ प्रतिष्ठाप्य प्रतिष्ठामि
 चावायुषिभ्योः० इति प्रत्यवरोहं यजमानो जपति ।
 अथ प्रत्यवरोहेण प्रत्यवरुष उपरसं कृत्वा प्राडासीनो
 ' नमो ब्रह्मणे नमो ब्रह्मणे नमो ब्रह्मणे ' इति त्रिनम-
 स्कृत्य ' वरं ददामि जित्या अभिजित्यै विजित्यै संजित्यै'
 इति वाचं विमृजते । उपोत्थाय आहवर्नाये समिधम-
 भ्यादधाति समिदसि सन्वेद्भ्येन्द्रियेण वीर्येण स्वाहा
 इति । आघाय समिधं प्राद् उदद् प्राहुदद् वा
 त्रिभिः पदानि अभ्युक्तामति (उड्या मारुणे पुद्रे
 पुद्रे) क्लृप्तिरसि दिद्या० इति प्रतिकर्म । तेनैव मन्त्रेण
 अपराजिता (ऐशानी) दिशमुपतिष्ठते । उपस्थाय
 ' अप प्राच विद्यो अभिमान्० इति अभिमाना व्यप-
 नुचिं हुनन् यदमभ्येति । एतय यद्गुम्बे पश्चात् यद्वसवाग्ने
 वपिष्टाय अन्वारण्णाय पुरोहितः कथेन चतुर्धृतीतारितत
 आज्वाहुतीः ऐन्द्रीः प्रपदं नाम जुहोति-पर्युं प्रधन्व
 याजघातये परितृप्ता भूर्भुवः प्रागममृतं प्रपद्यतेऽयमसौ
 शर्म वर्माभयं स्वस्तये । सह प्रजया पशुभिर्भिः सक्षयिर्दि-
 पस्तरप्या कणयान ईयसे स्वाहा ॥ अनु दि स्वा गुं सोम
 मदामति महे समभुवो ब्रह्म प्रागममृतं प्रपद्यतेऽयमसौ
 शर्म वर्माभयं स्वस्तये । सह प्रजया सह पशुप्रियं

राज्ये वाजो अभि पयमान प्रगाहसे स्वाहा ॥ अजीजनो
 दि पवमान सूर्ये विधारे श शर्वत्र प्रागममृतं प्रपद्यतेऽ-
 यमसौ शर्म वर्माभयं स्वस्तये । सह प्रजया सह पशुभिः
 यमना पयो गोजीरया रभमाणः पुरं ध्या स्वाहो ॥
 इति । अथान्ततः प्रजातिमाशास्ते इह गावः प्रजा-
 यध्वं० इति । ३७।१-७.

अभिषेकान्तकश्रिययागोदाहरणं जनभेजयः पारिक्षितः।
 ३७।७।९.

अभिष्टवः प्रवर्ग्ये । पूर्वे पटलम् । तं संभृत्य (प्रवर्ग्य-
 कर्मापयुक्तसाधनसंभारं संपाद्य) अभ्यर्च्यप्रतिप्रस्थातारौ
 आहृतः ' ब्रह्मन् प्रवर्ग्येण प्रचरिष्यामो होतर्षे-
 ममभिष्टुहि ' इति । ४।१।३ । अथ होता ब्रह्मजज्ञानं
 प्रथमं । ४।१।१ । इय विद्ये । २ । महान् मही अस्तभाय
 इति ब्राह्मणस्पत्यां । ३ । अभि त्वं देयं सवितारं इति
 सावित्री । ४ । (एताश्चतस्रः शाखान्तरस्था आयलायनेन
 पठिताः । ४।६।३) । संधीदस्य महो असि इति महावीरस्य
 तरे स्थापनार्थो । ५ । अज्जन्ति यं इति महावीरस्य
 अव्यमानायामिहृषां । ६ । पतद्गमवन्त० यो नः सनुत्यो०
 भवानो अग्ने० इति द्वे द्वे । ७ । कृणुष्व पाजः इति पञ्च
 राक्षोमोः । ८ । परि त्वा शिवर्षो गिर० अधिद्वयोरदधा०
 गुरु ते अन्यद्० अवश्यं गोषा० । ९ । ता एकविंशतिर्भ-
 वन्ति । लोके द्रष्टव्य इति नव पावमान्यः । ४।३।१ । अथ-
 येनः० पवित्रं ते० तपोष्पवित्रं० वियस्यवित्रं० । २-४ ।
 गणानां त्वा इति ब्राह्मणस्य एकोनविंशत्युचं । ४।४।१ ।
 प्रथश्च० त्वं घर्मतन्त्रः नाम, अवश्यं त्वा त्वं । २-४ ।
 काराधत् काक्षीवत् आधिर्न नवर्चं । ५-७ । आभात्यभिः
 त्रैष्टुभं पञ्चर्चं । ८-१० । प्राणोषै त्रैष्टुभं अष्टर्चं । ११-१२ ।
 ईळे चाया जागतं पञ्चविंशत्युचं । १३-१६ । अरुचत्
 उपोत्तमा अथेया (आवपनीया) । १७ । ईळेचावीया
 उत्तमा परिधानीया । १८-२० । इति तु पूर्वं पटलम् ।
 अथोत्तरं । उपहृये० हिंक्रुषती० आभि त्वा देव० समी-
 वत्वं न० सं वस इव० यस्ते स्तनः० गौरमीमे० नमसेषुप०
 संजानाना उपसीदन्० आ दशभिविष्वक्० तुदन्ति
 सतेकां० समिद्धो अग्निरश्विनो (शाखान्तरस्था शौत्री)
 समिद्धो अग्निरश्विनो (शाखान्तरस्था शौत्री) तद् प्रय-

अहर्तं वासः दीक्षितसंस्कारः । तद्य 'सकृद्भौतं नवं
श्वेतं सदसं वक्षम् । १।३।१५-१६.

अहरहः शस्येषु कद्वन्तः प्रगाथाः । वस्तमिन्द्र
स्वायसुं, वक्षन्शे अतस्तीना कदून्ववस्याकृतं इति । ते च
वैश्वतारम्भेदुत्वात् आरम्भणीयाः । २९।५।१-४.

अहरहःशस्येषु परिधानीयाः । मैत्रावरुणस्य नूष्टुतः,
ब्राह्मणाच्छंसिनः एवेदिन्द्रः, अच्छावाकस्य नूनं सा ते ।
२९।६।८-१०.

अहरहःशस्येषु सूक्तप्रतिपदः त्रिष्टुभः । मैत्रावरुणस्य
अप प्राच इन्द्र, ब्राह्मणाच्छंसिनः ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा,
अच्छावाकस्य उदं नो लोरुमुत इति । के चित् एताः
प्रगाथानां पुरस्ताच्छंसितं तत् तथा न कुर्यात् किंतु
सूक्तानां पुरस्तादेव संघनीयाः । आसु व्याशयो नास्ति
२९।५।५-१४, ६।१-७.

अहरहःशस्यानि अहीनि माध्यन्दिने । कद्वन्तः
प्रगाथाः, प्रतिपदः अहीनसूक्तानि च । २९।१।३-४.

अहरहःशस्यानि सूक्तानि । २९। ४-७ । मैत्रावरु-
णस्य सद्यो ह जातो वृषभः इति सूक्तात् पुरस्तात् वैश्वामित्र
पञ्चमम् । २९।४।१-६ । ब्राह्मणाच्छंसिनः उदु ब्रह्माप्यै-
रत इति वासिष्ठ वद्वृच सगतादुपरिष्ठात् । ७-१२ ।
अच्छावाकस्य अभितेष्व दीधया इति वैश्वामित्र
अनिदकं दद्यात् संघातादुपरिष्ठात् । १३-२२.

अहर्गणेषु राज्ञाया आरम्भणीयाः । मैत्रावरुणस्य
मैत्रावरुणशस्त्रे ऋजुनीती नो वरुणः । ब्राह्मणाच्छंसिनः
धेन्द्रे शस्त्रे इन्द्र वो विधनस्वरि । अच्छावाकस्य
धेन्द्रान्ने शस्त्रे य शोभ आ सुतेनरः । २७।३। १-६.

अहिर्बुध्न्याया कक् उत नोऽदिष्ठं यः इयं आग्निमा-
रुने शस्त्रे आपोदिष्टीयोत्तरम् । १३।१२।५.

अहीनसूक्तानि । २९।१। ४-११ । होनकाः प्रातः-
सवने पदहस्तोन्नीयान् शस्त्रा माध्यन्दिने अहीनसूक्तानि
संघन्ति । ४। मैत्रावरुणस्य आसत्यो यातु मवर्षो कञ्जीपी,
ब्राह्मणाच्छंसिनः अस्मा इदु प्रनवने, अच्छावाकस्य
शासद् वादिर्जनप्रज । तानि पञ्चमु अहःसु भवन्ति
(गणामयने) चतुर्विधे, अभिजिति, विजुनिति, विश्वाजिति
मदाजिते च । १२९।२। ४-११.

अहीनस्य युक्तिर्वियुक्तिश्च (योगो विमोक्षश्च)
ब्राह्मणाच्छंसिनः प्रातःसवने व्यन्तरिक्षमतिरत् इति
पर्षासवृचस्य अन्तिमया इन्द्रेण रोचना दिवः इति
परिधानीयया योगः, माध्यन्दिने एवेदिन्द्रं इति परिधानी-
यया विमोक्षः । अच्छावाकस्य आहं सरस्वतीवतोः इति
प्रातःसवने परिधानीयया योगः, माध्यन्दिने नूनं सा ते
इति परिधानीयया विमोक्षः । मैत्रावरुणस्य प्रातःसवने
ते स्याम देव वरुण इति परिधानीयया योगः, माध्यन्दिने
नू ष्टुत इति परिधानीयया विमोक्षः । २९।७। १-९.

अर्हानाः परिधानीययाः । मैत्रावरुणस्य प्रातःसवने
ते स्याम देव वरुण, माध्यन्दिने नू ष्टुत इन्द्र नू ग्णानः,
तृतीयसवने इयमिन्द्रवरुणमष्टमे गीः । ब्राह्मणाच्छंसिनः
प्रातःसवने इन्द्रेण रोचना दिवः, माध्यन्दिने एवेदिन्द्रं
वृषण, तृतीयसवने बृहस्पतिर्नः परिपाठु । अच्छावाकस्य
प्रातःसवने आहं सरस्वतीवतोः, माध्यन्दिने नूनं सा ते
प्रति, तृतीयसवने उभा जिययुत् । २७।५।१-५ सायणः।

अर्हाने अग्निष्टोमे च परिधीयाः । मैत्रावरुणस्य
प्रातःसवने ते स्याम देव वरुण, माध्यन्दिने नू ष्टुत इन्द्र ।
ब्राह्मणाच्छंसिनः प्रातःसवने व्यन्तरिक्षमतिरत् इति,
पर्षासे तृचे इन्द्रेण रोचना दिव इति, माध्यन्दिने एवे-
दिन्द्रम् । अच्छावाकस्य प्रातःसवने आहं सरस्वती-
वतोः, माध्यन्दिने नूनं सा ते । २७।४-५.

अहीनि माध्यन्दिने अहरहःशस्यानि, कद्वन्तः
प्रगाथाः, प्रतिपदः, अहीनसूक्तानि च । २९।१।३-४.

अहीनेषु, द्वादशाहस्य अहीनेस्य घर्माणामतिदिशः।
आह्वयायिका अग्निष्टोमस्तुत्यर्वा । १४।१।१,
१४।४।१.

” अदितेः प्रायणीयोदयनीययोः ।

२।१।३-४.

” अनुष्टुपप्रसंघार्था ।

१२।१।१-५, ३।१।५, ४।१-३.

” अपोनस्त्रीयगतसमन्यायान्ति इत्युक्-
प्रसंघार्था । ८।१।७-८.

” आग्निमाहनशस्त्रार्था । मृगः श्यायः
रोदिणी । प्रजापतिर्नै स्वा हुक्षिरमम्य-

- ध्यायत् इत्यादि । १३।१।१-६,
१०।१-३.
- ” आधिनशस्त्रप्रतिपदार्था । १७।१-३.
- ” आधिनशस्त्रे फक्सहसार्था ।
१७।१।१.
- ” इन्द्रस्य छन्दसा च प्राधान्यसिध्यर्थी ।
१६।५।१-५.
- ” इन्द्रस्य मरुता मरुत्वतीयशस्त्रयाज्या-
याश्च प्रशसार्था । १२।५।१-३.
- ” उक्थ्यायागार्था । १०।५ ६
- ” उपसदार्था । ४।६।१ ६
- ” ऐशान्याः दिशः अपराजितत्वार्था ।
३।३।५-६.
- ” क्वपस्य ऐक्षुपस्य अपोनपक्षीयसूक्त-
प्रशसार्था । ८।१।१-५.
- ” क्षमित्य सोमभक्षराहित्यार्था ।
३५।१-५.
- ” तानूतपूजार्था । ४।७।४-८.
- ” दुष्णीशसार्था । ९।७।१-४.
- ” दीक्षणीयार्था । १५।१।१-८.
- ” देवनीयनामकमन्त्रप्रशसार्था ।
३०।८।२-३, ९।१.
- ” द्वादशाहस्य व्युदत्वार्था । १०।५।१.
- ” द्विद्वैत्यमहान् । ९।१।१ ३
- ” नाभोनेदिष्ठस्य । २०।१।१-७
- ” निष्क्रेवस्यशस्त्रयाज्याधायार्थार्था ।
१२।१०।१-४, ११।१-९
- ” प्रवर्ग्यार्था । ४।१-२.
- ” प्रातरनुवाकप्रथमक्रमार्था । ७।६।१, ४
- ” यूपस्य तथैव स्थापनार्था । ६।३।१.
- ” यूपार्था । ६।१।१, ३।३.
- ” यपाहोमप्रशसार्था । ७।३।६.
- ” सवनीयपुरोडाशगतपयस्याप्रशसार्था ।
८।४।१०.
- ” -सवनीयपुरोडाशाधिधानार्था । ८।५।१.

” स्तोत्रीयतृचार्था निष्क्रेवस्यशस्त्रे ।

१२।१२।१-२.

‘आगन्म वृत्रहन्तम्’ इति द्वितीय तृच प्रथम शसेत्
‘विशो विशो वो अतिथि’ इत्याज्यशस्त्रे सति महाप्रते,
पुष्टिकामस्य । ऐआ १।१।५-१४.

आगू नास्ति द्विदेवत्याना द्वितीययाज्यायाः
९।४।४-६.

आग्निमारुतं शस्त्र अग्निष्टोमे तृतीयसवने होतु
अन्तिममिदं त्वरया शस्तव्यम् १३।९ १४ । प्रतिपत्-
‘वैश्वानराय धुधु पाजसे’ सूक्त, तत्र प्रथमा मरू अन्वान,
अत्र आदौ एव विचार्य निश्चेतव्यं पश्चान् निर्णयम् ।
१३।११।१-४ । मारुतं शसति प्रत्वक्षतः सूक्त,
प्रगाथद्वयं यज्ञायशावो० देवो यो द्रविणोदा० मध्ये
योनिं चानुत्स्य च अस्य स्तोत्रियानुत्स्यै वैश्वानरीय
मारुतसूक्तोत्तर प्रगाथद्वयम् । १३।११।५ ८ । जातवे-
दस्य प्रतव्यसी, आपोहिष्ठीय ‘आपो हि ष्ठा’ इत्याज्य-
शने। शस्तव्य, अहिर्बुधनीया ‘उत नोऽहिर्बुध्न्य’ ।
१३।१२।१ ५ । देवाना पत्नी ‘देवाना पत्नीरुदाती
रयन्तु’ ऋग्वेदयम्, । राका ‘राकामह’ ऋग्वेदयम् । राका
पूर्वमेके तल । पावीरवी, पावीरवी कन्या । यामी ‘इय
यम प्रस्तर० मातली क०’ । पित्र्या, ‘उदीरतामवर’
तिष्ठ । पित्र्यासु प्रत्यृचमाहाव । यामी उत्तरमेके
पित्र्याभ्य । १३।१३। १९ । अनुपानीया ऐन्द्रीश्चतस्र
स्वाहुष्किला, अन मद्रान् प्रतिगर. मद्रामो दैव इति ।
वैष्णुवाक्यी, यषोरोजता एकमिता । वैष्णवी, पित्र्यासु
क धीर्याणि, । प्राजापत्या, तन्तु तन्वन् रजसो। परि-
धानीया, एवा न इन्द्रा मपवा । भूमिमुपस्पृशन् परिद-
ध्यात् । याज्या आग्निमारुती, अग्नेमरुद्रिः शुभ०।
१३।१४।१ १४.

आग्निमारुतं शस्त्र यशावस्त्रीय (प्रयोगमुत्तरकथ)
अग्निष्टोमे तृतीयसवने होतु । सूक्त आग्नेयं निवि-
द्धान वैश्वानराय धुधु १-१० मन्त्र, निविद । ८।१
१५, पूर्वोक्तसूक्तशेष एकादशी ऋक्, श नः करत्य
वैत ऋक्, सूक्तं मारुत निविद्धान प्रत्वक्षतः प्रतवसो
१-५ मन्त्र., निविद । ९।१-१४, मारुतसूक्तशेष.

पट्टी ऋक्, प्रतिपत् प्रगाथः स्तोत्रियः यज्ञायज्ञावो, अनुचरः प्रगाथः देवो वो द्रविणोदा, सूक्त आग्नेय निर्वं दान प्रतव्यसीं नव्यसीं १-७ ऋचः, निविद. १०.१-१६, आग्नेयसूक्तशेषः अष्टमी ऋक्, तृचः आपो हि छा, ऋक् उत नोऽद्विर्द्विष्णुः, द्रुचः देवाना पत्नां रशती, द्रुचः राकामह सुहवा, ऋक् पावीरवी, ऋक् इय यम प्रस्तर, ऋक् मातली कव्यैयमो, ऋक् उदीरतामवर, ऋक् आह पितृन्, ऋक् इद पितृभ्यो नमो, द्रुचः स्वादुष्किलाय, ऋक् ययोरोजघा स्फुभिता, ऋक् विष्णोर्नुक्, ऋक् तन्तु तन्वन् रजषो, ऋक् एवा न इन्दो मयवा परिपानीया ।

आग्निमारुतं शस्त्र छन्दोमप्रथमेऽहनि द्वादशाहं । प्रतिपत् तृचः गायनः वैश्वानरो अनीजनत्, सूक्तं मास्तं गायन प्रवद्विष्टुममिप, ऋक् जातवेदस्या जातवेदसे सुनवाम, सूक्तं जातवेदस्य गायन दूत यो विश्वेदसम् । २३।२।१४-१६.

आग्निमारुतं शस्त्र छन्दोमद्वितीयेऽहनि प्रतिपत् तृचः गायनः ऋतावान वैश्वानर, सूक्तं मास्तं गायन ऋळ व. शर्षो, ऋक् जातवेदस्या जातवेदसे सुनवाम, सूक्तं जातवेदस्य अग्निं नरो दीधितिभि । २३।४।१५-१८.

आग्निमारुतं शस्त्र छन्दोमतृतीयेऽहनि प्रतिपत् तृचः वैश्वानरो न ऊतये, सूक्तं मास्तं गायन महतो यस्य हि क्षये, ऋक् जातवेदस्या जातवेदसे सुनवाम, सूक्तं जातवेदस्य गायन प्राग्रये वाचमीरय । २४।२।१९-२१.

आग्निमारुतं शस्त्र प्रथमेऽहनि पृष्ठये षडहं । इदमेवाग्निश्रेमेऽपि, परतु अधिक्रमपि किञ्चित् । प्रतिपत् सूक्तं वैश्वानराय पृष्ठपाजभे, सूक्तं मास्तं प्रतस्तस. प्रतवसो, ऋक् जातवेदस्या जातवेदसे सुनवाम, सूक्तं जातवेदस्य प्रतव्यसीं नव्यसीम् । २०।२।१०-१४.

आग्निमारुतं शस्त्र द्वितीयेऽहनि पृष्ठये षडहं प्रतिपत् तृचः पृष्ठस्य वृष्णो, सूक्तं मास्तं वृष्णे शर्षोय सुभ.लाय, ऋक् जातवेदस्या जातवेदसे, सूक्तं जातवेदस्य यथेन वर्धते जात । २०।४।८-११.

आग्निमारुतं शस्त्र तृतीयेऽहनि पृष्ठये षडहं प्रतिपत् सूक्तं वैश्वानराय धिषगा, सूक्तं मास्तं भारावरा महतो,

ऋक् जानवेदस्या जातवेदसे, सूक्तं जातवेदस्यं त्वममे प्रथमो अञ्जिरा । २१।२।१४।१७.

आग्निमारुतं शस्त्र चतुर्थेऽहनि पृष्ठये षडहं प्रतिपत् सूक्तं वैश्वानरस्य सुमतौ, सूक्तं मास्तं क ई व्यस्ता नरः, ऋक् जातवेदस्यो जातवेदसे, सूक्तं जातवेदस्य अग्निं नरो दीधितिभिः । २१।५।१२-१७.

आग्निमारुतं शस्त्र पञ्चमेऽहनि पृष्ठये षडहं प्रतिपत् तृचः हविष्पान्तमजर, सूक्तं मास्तं वपुर्नु तच्छिफिदुये, ऋक् जातवेदस्य जातवेदस्या, तृचः जातवेदस्यः अग्नि-होता यद् । २२।३।११-१४.

आग्निमारुतं शस्त्र षष्ठेऽहनि पृष्ठये षडहं प्रतिपत् सूक्तं अहश्च वृष्णमह, सूक्तं मास्तं मध्वो वो नाम, ऋक् जातवेदस्यः जातवेदसे, सूक्तं जातवेदस्य स प्रतया सहसा । २२।१०।५-१०.

आग्निमारुतं शस्त्र महानते । प्रतिपत् सूक्तं वैश्वानराय धिषगा । (१-१५ ऋच.), सूक्तं मास्तं प्रयज्यवो महतो भ्राज । (१-१० ऋच.), ऋक् जातवेदस्या जातवेदसे, सूक्तं जातवेदस्य इमं स्तोममर्हते जात । (१-१६ ऋच.) । ऐआ १।२।११-१४.

आग्निमारुतं शस्त्र महाव्रते । सामगैः यज्ञायज्ञीये सामनि प्रयुक्ते सति सूक्तं वैश्वानराय धिषगा, ऋक् य नः करत्यवते, सूक्तं प्रयज्यवो महतो । (१-१० ऋचः), प्रतिपत् प्रगाथः यज्ञायज्ञा वो, अनुचरः प्रगाथः देवो वो, ऋक् जातवेदस्या जातवेदसे, शस्त्रशेषः प्राकृतः आपो हि छा इत्यादिः । ऐआ ५।२।३।१५.

आग्निमारुतं शस्त्र महाव्रते सामगैः इलान्दे सामनि प्रयुक्ते सति, तत्रापि एकतृचगानपक्षे पूर्वोक्तप्रगाथ-द्वयस्थाने अमे तव श्वो इति पद् ऋच. प्रतिपदनुचरी कर्त्तव्यी । तृचद्वयगानपक्षे तु आग्निं न स्ववृक्तिभिः इति पद् ऋच. अनुचर. कर्त्तव्यः । ऐआ ५।२।३।१५.

आग्निमारुती ऋक् याज्या आग्निमारुतशस्त्रस्य अमे मरुद्भिः शुभयाश्चि । १३।२।४।१४.

आग्निभ्रं वान्नीवतप्रदस्य प्राज्या उपाजुं आह, षडहारी नास्ति, नेष्टुरस्य आसीनो भक्षयति ।

२६।३।८-११.

आग्नीध्रस्थानं पृष्ठतः कृत्वा अग्नीषोमप्रणयनीयासु त्रयोदश्याः अन्तिमं पादं अन्वाह होता । ५।४।१५-१६.

आग्नीध्रस्य प्रातः सवने प्रस्थितयाज्या उक्थान्नाय वशान्नाय । २।८।२।५ । माध्यंदिने आपूर्णो अस्य षडशः । २।८।३।१ । तृतीयसवने इमं रतोममर्हते । २।८।४।१२ । पाल्नीषतप्रदे प्रस्थितयाज्या तृतीया ऐभिरग्ने सरथम् । २।८।६।४.

आग्नीध्रस्य सव्य ऊरुः पशुभागः अजिनं च यः श्वः सुंत्यामाह । ३।१।१२.

आग्नीध्रीयमण्ड्ये वासः ऋत्विजां सुत्यायाः प्राची-नाया रात्रौ । १०।४।११.

- आग्नीध्रीयादेव धिष्ण्येषु अग्निविहरणम् । १०।४।१-२

आग्नीध्रीये होता, महत्त्वतीये शस्त्रे संस्थिते, तिस्र आज्याहुतीर्होतेति महाप्रते । ऐआ. ५।१।१०-१३

, आग्नीध्रीये होमः पत्नीशालायाः संसृप्य तीर्थं मार्ज-यित्वा आग्नीध्रे संप्रपद्य होमः उपसृजं घर्षणं इति । द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानसप्रदे । २।४।३।४-१६.

आग्नीध्रे अर्धयुगा आहुत्या ह्यमानाया अग्नीषो-मप्रणयनीयासु दशमीमाह होता अग्निष्टोमे । ५।४।१२.

आप्रयणेन अनिद्रया नवात्रयशाने प्रायश्चित्तम् । अग्नये वैश्वानराय द्वादशशकपाल निर्वपेत् । वैश्वानरो अजी-जनत्, पृष्ठो दिपि पृष्ठो अग्निः इति याज्यानुवाक्ये । आहुतिं या आहानीये जुहुयात् अग्नये वैश्वानराय स्वाहा इति । ३।२।८।१.

आचार्यः राजहस्ते सुरासंसगादधाति स्वादिष्टया मदिष्टया इति ऐन्द्रमहाभिषेके । ३।९।६।३.

आचार्याय दक्षिणादानं ऐन्द्रमहाभिषेके. सरसं, दिरण्यं, क्षेत्रं, चतुष्पात्, अपरिमितम् । २।९।६।२

आजिज्ञासेन्या. प्राज्ञागाच्छंभित्तस्ये पृष्टेऽहनि अर्धर्षशः शोषति । इदस्य प्रागगागुदूर् इत चतस्रः ऋचः शास्तान्तरगता. सू. पठिताः । ३।०।७।१८.

आज्यं दिरण्यस्य प्रतिनिधिः । ७।५।६.

आज्यभागौ अशुभन्तौ कारीवीदिवर्षकामेष्टिपु ।

अश्वमेधे सधियव, अप्सु मे सोमो अग्रवीत् 1 आश्वः २।१३।२-४ । अवमृथे च । ६।१३।४.

आज्यभागौ आग्नेयौ अन्तरम्भगीयाया समिधाऽग्निं दुवस्यन्, एह्युषु व्रगणि ते । बुद्धिमदिन्द्रुभौ इत्याकशते । आश्व. २।८।७-८.

आज्यभागौ आतिष्याया समिधाऽग्निं दुवस्यत, आप्यायस्य समेतु ते । आश्व. ३।६।१-४

आज्यभागौ जीवातुमन्तौ आयुष्कामेष्ट्यां आ नो अग्ने सुचेतुना, त्वं सोम महे भगम् । आश्व. २।१०।२-३। पित्र्याया च । आश्व. २।१९।१६.

आज्यभागौ दर्शपूर्णमासयोः जुपागो अग्निराज्यस्य वेदु, जुपागः सोम आज्यस्य हविषो वेतु, इति । ३।६।५ । सायणः ।

आज्यभागौ दीक्षणीयायामग्निष्टोमे पूर्वमीजानस्य, त्यमग्ने सप्रथा असि, सोमयास्ते मयोभुवः । पूर्वमीजा-नस्य अग्नि. प्रत्नेन मन्मना, सोम गीर्भित्वा इति केचित्, वार्ध्नो एवेति सिद्धान्तः । अग्निर्ब्रह्मणि जह्यन्त, त्वं सोमासि सत्यति. । १।४।१-७.

आज्यभागौ परोक्षवार्तप्रौ साकभेषु मरुच्यः कीडिभ्य. इत्यत्र । उत ध्रुवन्तु जन्तवः, अय कृत्वरुग्भीत । आश्व २।१८।१५.

आज्यभागौ पात्रकवन्तौ पवित्रेष्टया ऋचयेव । आग्नेयस्य अग्नी रक्षासि सेषति, यत्ते पवित्रमार्चिपि । सौम्यस्य यो धारया पात्रकया, आ कलशेषु धावति पवित्रे । आश्व २।१२।३-६.

आज्यभागौ पुष्टिमन्तौ अग्न्याधेये तृतीयस्या अग्नी षोमीष्टौ अग्निना रविमश्रवत्, गयस्फानो अमीवश । आश्व २।१।१७ । साकभेषु आदित्येष्टौ । आश्व २।१९।४० । यदभेषुधे । आश्व २।१८।५.

आज्यभागौ रक्षितवन्तौ रण्ययन्यामिष्टौ अग्ने रक्षागो अदृशः, त्वं न. सोम पिथनः । आश्व. २।१०।५.

आज्यभागौ वार्तप्रौ षोमीष्टौ अग्निर्ब्रह्मणि जह्यन्त, त्वं सोमासि सत्यतिः । आश्व. ३।५।३२.

आज्यभागौ वृषन्तौ अशुभन्तौ कारीवीदिवर्षकामेष्टिपु । मन्मना, सोम गीर्भित्वा इति । आश्व ३।५।३२.

अग्राधेये द्वितीयस्या पावत्रशुनीष्टौ । आश्व. २।१।२५।
साकमेधेषु सातपनीष्टौ । आश्व. २।१।२३.

आज्यशास्त्रं अग्निधोमे प्रातः सन्ने होतुराज्यम् ।
बक्षिष्वमानोत्तरं क्रतुग्रहभक्षणाद्भूर्धम् । अक्षरपक्षिः,
सु मद् पद् यम् दे । पिता मातरिष्व । आहाय', यो
सावोऽऽम् । तृष्णीश्वः, भूर्धमिष्वोतिः योतिरामोऽऽम् ।
इन्द्रो ज्योतिर्भुवो योतिरिन्द्रोऽऽम् । सूर्यो ज्योतिर्व्योति
स्वः सूर्योऽऽम् । निविद', अग्निर्देवः । अग्निर्मन्त्रिवदः
इत्यादयः । (१।१-१२) । सूक्त, प्र यो देवायामोऽ
भर्तृयमर्चामे । अन्त्या परिधानीया । शम्भजय, उरय
वाधि धोयाय स्वा । शम्भयाज्या येऽऽयजमहेऽम्
इन्द्रश्च दास्यो० देवाऽऽनीयद् । अनुस्यद्धारः,
धोमत्रयामे धीहीऽऽनीयद् । भया, उरयपाल (ग्रह)
अमे भयवति तामभमग्निः । नारायणान् भयवन्ति,
आप्यायपाति । १०।५।१, १०।५।२ ५, १०।२।०।२-
३, ५-९ ऐसा. १।१।१ साय । ऐसा ५।१।४
सायः ।

आज्यशास्त्रम् । आज्य पयनामनुश्रुति । १०।५।१।
आग्नेयं होता आज्य संघी । ४। आनुश्रुत होत आज्य
संघी । ८। होता अनुश्रुतः सि प्रथमा श्रित्तमा । १०।
याम्ना विशद प्रवर्षिषदस्यता आग्नेर्दी अय इन्द्रश्च
दास्यतो । १०।५।१२-१६ । पदपद इष्णीश्व शश्वि ।
१०।५।१। दादस्यतो दुगोश्च शश्वि । प्र यो देवा
याम्ने इति सूक्त शश्वि १२-१६ । पद ना याम्ने १२-०।
आहाय निर्वि श्रुत्तम् । अ इयो अय निर्वि श्रुत्तम् ।
१०, १।१।८, १०।२।१-२ । निर्वि श्रुत्तम् श्रुत्तम् ।
शश्वि । १०, १।१, १०।१।१।५ । मध्ये म्दे (पदे)
निर्वि, उरये पदे म्दे (श्रुत्तम् प्रथमम् म्दे)
मये म्दे श्रुत्तम् कृत्तम् श्रुत्तम् पद शश्वि ।
अनन्तरं शश्वि पदे म्दे श्रुत्तम् शश्वि । श्रुत्तम्-
शश्वि पदे म्दे श्रुत्तम् शश्वि । (१०।१।१४)

शश्वि । शश्वि शश्वि शश्वि शश्वि ।
शश्वि शश्वि शश्वि शश्वि । शश्वि शश्वि शश्वि,
शश्वि शश्वि शश्वि, शश्वि शश्वि शश्वि, शश्वि
शश्वि शश्वि । शश्वि ।

आज्यशास्त्रं छन्दोमप्रथमेऽहनि दादशादे श्रुत्तम्,
समुद्रादूर्ध्वमधुमान् । २३।१।६-१० । द्वितीयेऽहनि
श्रुत्तम्, अग्नि यो देवमग्निभिः २३।१।६-७ । तृतीयेऽहनि
श्रुत्तम्, अग्नि महा मनसा । २४।१।७-८.

आज्यशास्त्रं पृथ्वे पद्वे प्रथमेऽहनि, उग्र प्र यन्तो अश्वर ।
२०।१।४-५ । द्वितीयेऽहनि अग्नि दूतं शृगीमहे ।
२०।१।४। तृतीयेऽहनि, युक्त्वा हि देवहूतमान् २१।१।
४-११ । चतुर्थेऽहनि पाह्वत्वं, आग्नि न स्वृक्तिभिः
२१।४।३-८ । पथमेऽहनि । जागतं, ह्यमू पु यो
अतिथि । २२।१।६ । पथेऽहनि अतिष्ठन्दाः, अयं
जायत मनुषो । २२।७।४.

आज्यशास्त्रं महाश्वे अत्रायशामस्य, अग्नि नरो
दीपितिभिः । ऐसा. १।२।१-१२ । दीपिकामस्य, अत्रो-
पग्नि समिधा । ऐसा. १।१।१५ । पुष्टिकामस्य,
विशोविशो यो अतिथि । ऐसा. १।१।५।१४। प्रजायु-
यामस्य, होता जमिष्टनेलन । ऐसा. १।१।१६.

आज्यशास्त्रं महाश्वे प्र यो देवायामने इति शतत्वं
माहृत, अग्नि नरो दीपितिभि इति पथयिष्यत्तुवं च
विश्रुतिरिति विहितं वैहृत् द्वितीय इति च चिद् । ऐसा.
१।१।३.

आज्यशास्त्रं आरम्भार्थं प्र यो देवायामने इत्यनु-
श्रुत् अग्निधोमे । १२।३।१०.

आज्यशास्त्रं आश्वि मन्त्रयोः चतुष्पदायमिष ।
१०।५।१५.

आज्यशास्त्रं याम्ना विशद प्रवर्षिषदस्यता
आग्नेर्दी अय इन्द्रश्च दास्यतो दुगोमे इति ।
१०।५।१०-१६, १०।८।८, १०।१।१०-१२.

आ शश्वि श्रुत्तम्, भूर्धमिष्वोतिः योतिरामोऽऽम्
म इत्येति पदशः । १।७।१-६.

आ शश्वि श्रुत्तम् श्रुत्तम् शश्वि शश्वि शश्वि
पद्वे चतुर्थेऽहनि । २०।१।११.

आज्यशास्त्रं श्रुत्तम् (निर्वि) । श्रुत्तम् शश्वि
शश्वि शश्वि । शश्वि शश्वि शश्वि, शश्वि शश्वि
शश्वि शश्वि । शश्वि । शश्वि शश्वि । १०।५।१-१२,
१०।५।३.

आज्यशस्त्रे शंसने क्रमक्रमः द्विविधः, ब्राह्मणोक्तः
सूत्रोक्तश्च । सूत्रे एव विकल्प उक्तः ।

ब्राह्मणोक्तः	साहितिकः (बृहत् १।१३।१-७)	
१ प्र वो देवाय	१ प्र वो देवाय	१
२ दीदिवांसं	५ ऋताया यस्य	२
३ स नः शर्माणि	४ स यन्ता विप्र	३
४ उत नो ब्रह्मन्	६ स नः शर्माणि	४
५ स यन्ता विप्र	३ दीदिवांसं	५
६ ऋताया यस्य	२ उत नो ब्रह्मन्	६
७ नू नो राख परि-	नू नो राख परिधानो	७
धानीया	७	

ऐआ. १०।८।१-११, १०।९।३-११.

आज्य आशिर-पञ्चविधिः अग्निष्टोमे तृतीयसवने ।

१३।३।२-३.

आज्याहुतिः प्रशस्ता । ७।४।१.

आज्याहुतीः तिष्ठः होता महाव्रते माभ्यंदिने महत्त्व-
तीये शस्त्रे संस्थिते विंशस्थितसंचरेण निष्क्रम्य आग्नी-
षीये औद्भृश्वरेण सुवेगे जुहोति अनुमामिन्द्रो, आदिव्या
मा विधे, पितरो मा विध इतिमन्त्रैः । ऐआ.
५।१।१०-१३.

आतपवर्ष्या आपः चमसे पात्रा वा अम्बानेयाः
ऐन्द्रमहाभिषेके संभारः । ३९।३।१ । यहाद्गराजा-
भिषेके च चमसे प्रक्षेप्याः । ३७।१।३.

आतानः = विस्तारः, रचना, प्रयोगवाद्युभारः ।
२१।४।१२ इ०. ऐआ. ५।१।८.

आतिथ्या अग्निष्टोमे । नक्षरपालः पुरोडाशः ।
३।४।३ । विष्णुर्देवता । ४ । अग्निमन्थनं । ३।४।६,
१४।२।६, ३।५।१-४४ । आज्यभागशोः पुरोनुवाक्ये-
३।६।१४ । याज्ये । ५ । प्रधानस्य याज्यानुवाक्ये । ६-८।
संयाज्ये । ९।१० । पूर्वोडास्ता इयं । ११, १५।१।३।
अनुवाजप्रतिषेधः । ३।६।१२-१५। हरिरातिथ्यं निरूप्यते
शोमे राजनि आगते । ३।४।१-२। अग्निं मन्थति
शोमे राजन्मागते । ३।४।६.

आतिथ्यार्हैरेव उपवसु अमीषोमे पशौ च ।
४।८।१.

आतिथ्याय असन्तं नाद्रियन्ते । ऐआ. १।१।१०.
आत्मनः = देहमध्यस्य, उपस्थानं चित्ताग्नेः, महाव्रते
माभ्यंदिने । होता । ऐआ. ५।२।६.

आत्मा अश्रुतः अगतः अमतः अनतः अदृष्टः
अविज्ञातः अनादिष्टः श्रोता मन्ता द्रष्टा आदेशा घोषा
विज्ञाता प्रज्ञाता सर्वेषा भूतानामन्तरपुरुषः । स मे
आत्मा इति विद्यात् । ऐआ. ३।१०।१९.

आत्मा = देहमध्यः निष्क्रेवल्यशस्त्रस्य महाव्रते । तदि-
दास इति सूक्त नवर्चं, ता सुते कीर्तिं पद्भृत्तं, भूय-
द् वावृषे पद्भृत्तं, नृणामुत्वा नृतमं तृत्तं, सूददोहाः=ता
अस्य सूददोहासः ऐआ. ५।६।१, ११। के चिचु तदि-
दास सूक्तगततृतीयस्या ऋचः तृतीयं पादमुद्भृत्तम् ।
दक्षिणपक्षगताभिर्यासूप्रगाथगतस्य 'अश्वान्तो मघ-
वानिन्द्र वाजिनः' इत्यस्य पादस्य स्थाने पठनीयः,
अश्वान्तो इत्येत च पूर्वोक्ततृतीयपादस्थाने पठनीयः ।
एव तदिदाससूक्ततृतीयस्या ऋचः चतुर्थं पादं ततः
उद्भृत्तम् उत्तरपक्षगतत्वामिन्द्रिप्रगाथे 'गामधं रथ्य-
मिन्द्र सकिर' इत्यस्य स्थाने पठनीयः, गामधं इत्येतं
च पूर्वोक्तचतुर्थपादस्थाने पठनीयः इति वदन्ति ।
ऐआ. ५।६।२-३.

आत्मा निष्क्रेवल्यस्य महाव्रते । तदिदास, तां सुते,
भूयद्द्, नृणामुत्वा, इति लयोर्विशतेः ऋचां 'नदं व
ओदतीना' इत्यनया ऋचा पादशः पादशो विहरणं
कर्तव्यम् । किं च तदिदासऋचः प्रथमद्वितीयचतुर्थ-
पादेषु पु, रु, पः, इति त्रीण्यक्षराणि यथासंख्यं
स्थापनीयानि । तथा सति आत्मस्या एका ऋक्,
नदं व ओदतीना इत्येवा एका ऋक्, उभयोः पादशो
मिश्रणे द्वे बृहस्पौ भरतः एव च २३ + २३ = ४६
एतावतौ बृहस्पः संपन्नौ । तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं
यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषु नृणाः । सद्यो जज्ञानो निरिणाति
शञ्जन्, अनु यं विधे मदन्यूमाः इति ऋक् प्रथमा ।
नदं व ओदतीना, नदं यो युवतीनाम् । पतिं चो अघ्न्यानां,
धेनुनामिपुष्यसि इत्येका ऋक् नदः नाम । अनयो-
र्मिं त्रं यथा " अपि निदर्शनायोदाहरिष्यामः-तदिदास-
भुवनेषुज्येष्ठं पु नदं व ओदतीनाम् । यतो जज्ञ

उप्रस्तवेपनृणो ह नदं यो युवतीनोऽऽऽम् । (एषा एका बृहती निष्पन्ना) स्यो जज्ञानो निरिणाति शत्रून् पतिं यो अप्प्यानाम् । अनु यं विधे मदन्त्यूमाः यो धेन्-नामिषुष्योऽऽऽम् ।" एषा द्वितीया बृहती निष्पन्ना । इदं बृहतीद्वयं इत्यमेव त्रिःपठनीयं प्रतिपत्वात् । अयं तदिदासेत्याद्यात्मभागस्थानां सर्वासां क्रचां नदेन विहरणं उक्तरित्येव कर्तव्यं 'पु-ह-वः' इत्यक्षराणि तु प्रथमायामेव क्रचि, नोत्तरासु । ऐआ. १।१३।१, ७; १।१५-१६; ५।६।४-६.

आत्मा ब्रह्म चिद्रूपम् । ऐआ. २।२५.

आत्रेयस्य दक्षिणो बाहुः पशुभागः । ३।१।१२.

; आदित्यः अग्नेर्जायते । ४०।५।१२.

आदित्यग्रहः अग्निष्टोमे तृतीयसवनारम्भे । १३।५।१-३.

आदित्यग्रहस्य याज्या आदित्यासो अदितिर । इयं महती । १३।५।२.

आदित्यग्रहे नानुवपत्करोति, न भक्षयति । १३।५।३.

आदित्यात्चन्द्रमा जायते । ४०।५।१४.

आदित्यानां छष्टिः 'तस्य (प्रजापतेः) यद्वेतसः प्रथममुददीप्यत तदसावादित्योऽभवत्.' 'अथ तृतीय-मदीदोदिव त आदित्या अभवन्' । १३।१०।१.

आदित्यानामयनं = अतिरात्रः, उपप्यश्चतुर्विंशः, शेषं सर्वं अभिप्लवाः पडहाः, अन्ते च महाप्रतं, अति-रात्रः । १८ ३।५-६, ८.

आदित्योपस्थानं होतुः महाप्रते माध्वंदिने मार्जा-लीयहोषोचरं, तत्र मार्जालीयहोममन्त्रा एव स्वाहा-काररहिता दद्या, द्वौ चाधिकी 'एषोवाऽऽऽइदं मधुऽऽऽइदं मधु, इमं तीममुतं पिवाऽऽऽइदं मधुऽऽऽइदं मधु' इति । तत्र आदित्ये प्राक्स्थिते प्राङ्मुखो होता, आदित्ये प्रत्यक्षस्थिते तु प्रदेक्षिणं पर्याङ्मुख्य प्रत्यङ्मुखः सन्नुपतिष्ठेत् । ऐआ. ५।१।२६.

आदित्यो वै अस्तं यन् अग्निमनुप्रविशति । ४०।५।१९.

आध्वनीयः पलचमसंभारेषु उपनस्वनीयः ।

३।५।४.

आध्वर्यवं यज्या । २५।७।३-४.

आनुष्टुभं चतुर्थमहः पृथ्ये पडहे । २१।४।६.

आन्ध्राः विश्वाभिन्नपुत्रा एव शताः सन्तः संजाताः ।

३।३।६।२.

आपः आतपवर्ष्याः चमसे पात्र्यां वा समानेयाः ऐन्द्र-महाभिषेके संभारेषु । ३९।३।१ । यज्ञाद्गुराजामिषेके च चमसे समानेयाः । ३७।१।३ ।

आपः पादावनेजनीर्द्विपन्तं निर्दहन्तु मे । ४०।४।९.

आपः सूद्राणां भक्षो जतादिषु । ३५।३।४.

आपोद्दिष्टीयः त्वचः शनैःशनैः शंस्तव्यः अग्निष्टोमे आदिमास्ते शुद्धे जातयेदरयोत्तरम् । १३।१।३-४.

आत्प्रायनं सोमाप्यायनं=जलेन प्रोक्षणम् । तत्र अंशु-रंशुष्टे देव सोमाप्यायतां इत्यादिर्मन्त्रः । यजमानः कविव-जश्च सर्वे कुर्वन्ति । ४।१।३-४.

आग्नेयः नाम पशोः प्रयाजयाज्याः एकादश । १ समिधः, २ तनूनपात् वसिष्ठं शुनकभिनानां, नराशंसो वसिष्ठशुतकानाम्, ३ इलः, ४ बर्हिः, ५ बुरः, ६ उपा-सानका, ७ देव्या होतासा, ८ तिलो देवीः, ९ स्वष्टा, १० चनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः इति । ६।४।१-१६। यथार्थं । १६ । अत्र आश्वलायनः—समिद्धो अग्नि-निहितः पृथिव्यां (क्रसं २।३।१-११) इति शुनकानां, सुपस्व नः समिधमग्ने अद्य (क्रसं ७।२।१-११) इति वसिष्ठानां, समिद्धो अद्य मनुषो दुरागे (क्रसं १०।११-११ अनाराशंसं) इति सर्वेषां (शुनक-वसिष्ठभिनानां) आश्व ३।२।६ । यथकवि या आश्व. ३।२।७। अत्र शौनकाश्लोकः 'कण्वाद्गुराङ्गस्यशुनका विश्वाभिन्नोऽग्निरेव न्व । वसिष्ठःकरयो वाप्यश्वो जमदग्नि-रधोतमः ॥ इति । अत्र गार्ग्यवृत्तिः—मुष्मिद्धो न आवह क्रसं १।१३।१-१२ कण्वानां तनूनपात्रराशंस-सहितम् ।

समिद्धो अग्न आश्व, क्रसं १।१४।१-११ कण्व-भिन्नानामिङ्गरसाम् ।

समिद्धो अद्य राजसि, १।१८।१-११ अगर्त्सीनां:

अनाराशंसम् ।

समिद्धो अग्निर्निहितः ऋषेः २।३।१-११ शुनकाना
अतनूतपात् ।

समित्समित्सुमना ,, ३।४।१-११ विद्यामित्राणा
अनाराशंसम् ।

सुसमिद्धाय शोचिषे ,, ५।५।१-११ अत्रीणां अत-
नूतपात् ।

सुषस्व नः समिध ,, ७।२।१-११ वसिष्ठाना अत-
नूतपात् ।

समिद्धो विश्वतस्पातिः ,, ९।५।१-११ कश्यपाना
अनाराशंसम् ।

इमा मे अग्ने समिधं ,, १०।७।१-११ धाम्रयश्चाना
अतनूतपात् ।

समिद्धो अथ मनुषो (ऋस १०।११०।१-११)
शुनकवाध्रयश्चभिन्नभ्रूणां अनाराशंसम् ।

प्राजापत्ये तु (पशौ) जामदग्न्यः (समिद्धो अथ
मनुषो) सौवा (वसिष्ठशुनकसहितानाम् । आध.

३।२।८.

आग्निः जामदग्न्यः समिद्धो अथ मनुषो द्वादशाहे
प्राजापत्ये पशौ । १९।४।६-८.

आग्निः पशुषु यथर्वि भवन्ति । १९।४।७.

आयुष्यं सक्तं कया शुभा सवयसः सनीळाः ।
२३।१।१५. ऐ.आ. १।६।१२.

आरण्येनाग्निना अग्नीना दाहे प्रायाश्चित्तं, समा-
रोपयेदरण्योः, (असंभवे) आहवनीयात् गाह्वरीयाद्वा
उत्सुकं समादाय दूरं गच्छेत्, (तदसंभवे) अमये संव-
र्गाय अष्टाकपालं निर्वेधेत् । कुर्वित्सु नो गविष्ठये, मा नो
अस्मिन् महाधने इति याज्यानुवाक्ये । आहुतिं वा ग्राह-
वनीये सुदुयात् अमये संवर्गाय स्वाहा इति । ३२।६।४.

आरम्भणीयस्तृचः महचतीयशस्त्रस्य मासादिने
अनुषुप् आत्वा रथम् । १२।३।२.

आरम्भणीया ऋक् आज्यशस्त्रस्य प्रथमस्य प्र यो
देवायाम्ये । १२।३।१.

आरम्भणीयाः अहर्गणेषु शस्त्राणा, भेत्तावरणस्य ऋतु-
नीती नो वरुणः, ब्राह्मणाच्छोषिनः इन्द्रे वो विश्वतस्पादि,

अच्छावाकस्य यत्सोम आसु ते । २७।३।१-६.

आरम्भणीयानि सूक्तानि उक्थ्ये तृतीयसवने
ऐन्द्राणि जागतानि । भेत्तावरणस्य चर्षणी धृतं, ब्राह्म-
णाच्छोषिनः प्र महिष्ठाय, अच्छावाकस्य ऋतुर्जनीर्वा,
अन्ततश्च त्रेष्टुभं स वां कर्मणा इति । २८।७।१-४.

आरम्भणीया वैश्वदेवशस्त्रस्य तृतीयसवने तत्सावितु-
र्वृणीमहे । १२।३।३.

आरोपणं आसन्धा यजमानस्य । ऐन्द्रे महाभिषेके
यसवस्त्वा गायत्रेण छान्दसा इत्यादिमन्त्रेण । ३९।३।
३-४.

आरोहण आसन्धा यज्ञाङ्गराजाभिषेके । यजमानः
अग्ने दक्षिणेन जानुना अथ सव्येन. अग्निष्टवा गायत्र्या
सुयुक् इत्यादिना । ३७।२।३-८.

आर्त्विज्य त्रिविधं जग्ध गीर्णे वान्तं इति ।
जग्धं = ऋत्विक् घनलंपटः अनुष्ठानतात्पर्यरहितश्चेत् ।
गीर्णे = यजमानस्य भयं करो यदि ऋत्विक् । वान्तं =
पातित्यादिना अपवादिने युक्तः ऋत्विक् यत् । प्रमाद-
कृते तु तस्मिन् प्रायश्चित्तं वामदेव्यसामिन् । तच्च,
कयानश्चित्त इति तृतीया गायत्री सप्तसप्ताक्षरपदा ।
तत् विभिरक्षरैर्न्यूनं, तन्न प्रतिपादान्ते ' पु, रु, षः '
रूपक्षराणि यथासंख्य उपवेषेत्, अमीषुणः सखीना पु,
अविता जरितृणा रु, शतं भवा स्यूतिभिः षः इति ।
निव्ययोगेऽपि इदं कुर्वात् ' अपि यदि (यद्यपि)
समृद्धा इव ऋत्विजः स्युः ' । १५।१।१-७.

आर्त्विज्याधिकारी द्वादशाहे दक्षिणाप्रातिग्रहसमयः
तपस्वी विद्वाश्च । १९।३।१.

आर्त्विज्याय आह्वानं स्वर्गवर्तव्यमेव, ' यशसा वा
एषोऽभ्येति य आर्त्विज्येन, त यः प्रतिहन्वेत् यशः
स प्रतिहन्वेत्, यदि तु अथाज्यः स्वयमपोदितम् ' ।
३०।८।४.

आर्भवं तृचं गायत्रं वैश्वदेवशस्त्रे छन्दोमप्रथमेऽहनि
अयं देवाय जन्मने । २३।२।९, १२। छन्दोमाद्वितीयेऽहनि
पुनाना पितरः पुनः । २३।४।११ । छन्दोमवृत्तयेऽहनि
इन्द्र इषे ददातु नः । १। ते नो रत्नानि घत्तन । २-३।
२४।२।१२.

आर्भवं निविद्वानं सूक्तं वैश्वदेवशक्ने अमिष्टोमे
तृतीयसवने तक्षन् रथं सुवृत्तम् । प्रयोगे ।

आर्भवं सूक्तं वैश्वदेवशक्ने पृष्ठये पठेह । प्रथमेऽहनि
इहेह वो मनसा । २०।२।६, । द्वितीयेऽहनि तक्षन् रथं
सुवृत्तां २०।३।५। तृतीयेऽहनि अनधो जातो । २१।२।१०।
चतुर्थेऽहनि प्र क्रसुम्भो दूतमिव । २१।५।९। पञ्चमेऽहनि
क्रसुर्विम्बा वाज इन्द्रो । २२।२।९। षष्ठेऽहनि चतुर्दशर्चे
किमु श्रेष्ठः किं यथिष्ठ इत्येकं चतुर्लक्षं, उप नो वाजा
अध्वर इति द्वितीयम् । २२।८।११.

आर्भवपवमानस्य स्तोत्रियः स्वादिष्टया मदिष्टया ।
१२।३।३.

आर्भवसूक्तस्य तक्षन् रथं सुवृत्त इत्यस्य वैश्वदेवश-
क्नगतस्य आदौ सुरूपकृतुमूतये इति धाय्या । अन्ते च
येभ्यो माता, एवा पित्र्ये, इति द्वे शस्त्वा अयं येन-
श्वोदयत् इति धाय्या । १३।६।१-४.

आलम्भनविधिः अग्नीषोमीयपशोः । ६।३।९.

आवापिकं सूक्तं स्तोमिषवृद्धौ चतुर्विंशदितस्तोमेषु ।
मैत्रावरुणस्य को अद्य नव्यो इति सूक्तं, ब्राह्मणाच्छं-
सिनः वने न वाधो न्यधापि, अन्ठावाकस्य आ याहर्वा-
दुम् । २९।३।१०-११

आवापिका ऋचः उत्तरच्यहे पृष्ठपचदहस्य अन्यूद्
श्याः । चतुर्थेऽहनि न ते गिरो अपि मृथ्ये इति चतस्रः
प्र यो महे महि वृषे इति निरुध्व इनि सप्त विर जः । तत्र
प्रथमास्तिस्रः मैत्रावरुणस्य, तृतीयाचतुर्थपिञ्जम्यः ब्राह्म-
णाच्छंसिनः, पञ्चमपिष्टीसप्तम्यः अन्ठावाकस्य । येमदीराव-
पेरन् इति पञ्चमतरं, तत्र यजामह इन्द्र इत्याद्याः धिमदेन
कपिणा दृष्टः सप्त । तत्र । १।२।३। मैत्रावरुणस्य, । ३।४।५।
ब्राह्मणाच्छंसिनः, । ५।६।७। अन्ठावाकस्य पङ्क्तीः
पञ्चमेऽहनि यश्चिद्वि सत्य सोमपा इति सप्त । तत्र
१।२।३। मैत्रावरुणस्य, ३।४।५। ब्राह्मणाच्छंसिनः,
५।६।७। अन्ठावाकस्य । पारुश्रेण्याः षष्ठेऽहनि इन्द्राय
दि ध्याः इत्यादयः सप्त ऋचः, तत्र १।२।३। मैत्रावरुणस्य,
३।४।५। ब्राह्मणाच्छंसिनः, ५।६।७। अन्ठावाकस्य । अय
चावापः संवातोत्तरं अहरहःशस्येभ्यश्च पूर्वम् ।
२९।३।८-९.

आशिर-आज्य-पशुविधिः । १३।३।२-३.

आशीर्मेन्द्रपाठः प्रपदशोमोन्तरं यशाङ्गराजाभि-
षेके 'इह गावः प्रजायप्त्वमिहाथा इह पूर्याः । इहो
सहस्रदक्षिणो धीरस्त्राता निर्घोदत ॥' इति ३।७।७।५-६.

आशीर्वाद्मन्त्रः स्वस्त्ययनं नाम । स च 'प्र, च'
इत्येव । १३।२।१.

आश्रमचतुष्टयं शब्दान्तरैरुक्तं मलं (२), आजिनं
(१), समश्रूणि (३), तपः (४) इति । ३३।१।७.

आश्वत्थानि पलानि चमले पात्र्यां वा समोप्यानि
ऐन्द्रमहाभिषेके समारः । ३९।२।१-४, । ३९।३।१.

आश्विनप्रहोषमक्षमन्त्रः होतुः 'एष वसुः संयद्-
सुरिह वसुः संयद्सुमंयि वसुः संयद्सुः श्रोतपाः धोतं मे
पाहि' इति । सर्वतः परिहारमाश्विनं भक्षयति
(स्वशिरः, श्रोतसामीप्येन पात्रस्य प्रदक्षिणीकृत्य) ।
९।३।७-८.

आश्विनशरं अतिरात्रे । १७।१-५ । घृतं प्रास्य
शंसेत् । १७।१।२ । आहावः शकुनिरिव उत्पतिष्यन्
आह्वयित । ३ । प्रतिपत् आग्नेयी अग्निर्होता गृहपतिः स
राजा । ४ । अग्निं मन्ये पितर इति के चित् तत्र । आग्नेयं
उपस्य ऐन्द्र आश्विनं इति । १७।२।१-७। सर्वाणि सप्त-
सप्तच्छन्दो युक्तानि । सर्वाणि च सप्तच्छन्दांसि इति
के चित् तत्र, किंतु स्नाण्येव शंसेत् । सर्वो नो दिवस्पादु,
उदुत्य जातवेदस इति द्वे गावभ्रे, चित्रं देवानासुदगात्
इति त्रैष्टुभं, नमो भित्तस्य वरुणस्य चक्षसे इति जागतं
इति । १७।३।५-१२ । ऐन्द्रः प्रगाथः इन्द्र क्रतुं न
आभर, प्रगाथः रथंतरयोनिः अभित्वा शूर, प्रगाथः
मैत्रावरुणः बहवः वरुचशसः, ऋचौ यावापृथिवी मही
द्यौः पृथिवी इति गायत्री, ते हि यावापृथिवी इति
जागती, द्विपदा विध्वस्य देवीमृचयस्य । १४।४।१-१८।
परिधानीया ब्राह्मणस्पत्या वृहस्पते अति यदर्यः, प्रजाका-
मस्य पशुकामस्य च एवा भिन्ने विश्वदेवाय इति, तेजस्का-
मस्य ब्रह्मवर्चसकामस्य च बृहस्पते अति यदर्यः इति । याज्ये
द्वे उभा पित्रतमधिना इति गायत्री, अधिना वायुना इति
त्रिष्टुप । किं वा उभा विवन गायत्री, प्र वामन्धांसि मया
इति विराद् । १७।५।१-२०.

आश्विनी इष्टिः कपालनाशे (ह्रवत्वात्) प्राय-
श्चित्तम् । अश्विभ्या द्विकपाल मिवेत्, अश्विनावर्तिरस्म
आंगोमता नास्त्या इति याज्यानुवाक्ये । आहुति वा
आहवनीये जुहुयात् अश्विभ्यां स्वाहा इति । ३२।८।२.

आसन्दी औदुम्बरी प्रादेशमालपादा अरतिमात्र-
शीर्षण्यान्त्या (अरतिमात्र आहव्या पथ्या
बंसधिल्ली) मौड्रविधाना व्याघ्रनर्मास्तरणा । यशा-
ह्ये राजाभिषेके संभरेषु दक्षिणाया स्पर्शवर्तन्यां प्रातेष्ठा
पथेति, अन्वैदि द्वौ पादौ बहिर्वेदि द्वौ । २७।१।३-४ ।
अभिमन्त्रणं तस्याः । ३७।२।२ ३ । तत्र आरोहण राश ।
४-८ । अघरोहणं ततः । ३७।५।१-४ । ऐन्द्रमहाभिषे-
कंऽपि ह्यमासन्दी उक्ताविधा, तस्या अभिमन्त्रणं, तस्या
राजानं आरोहयेत् । ३९।३।१-४.

आसन्दी औदुम्बरी उद्राता अधिराहति महाप्रते ।
ऐआ. १।८।१०-१२, ५।४।१६.

आसन्दीमारोहयेत् राजानं ऐन्द्रमहाभिषेके, चतु-
स्त्या गायत्रेण ऋन्दसा त्रिवृता स्तोत्रेण रथतरेण साम्नाऽऽ
रोहन्तु, इत्यादिना मन्त्रेण । ३९।३।३-४.

आसन्त्या अभिमन्त्रण ऐन्द्रमहाभिषेके, बृहत् ते
रथंतरं च पूर्वा पादौ भजता, वैरूप च वैराज चापरी
शाकरैरवते शीर्षण्ये इत्यादिना । ३९।३।१-२.

आसन्त्या अभिमन्त्रणं क्षत्रिय वशे महामिषेके,
अग्निष्ट्या गायत्र्या सयुक् छन्दसाऽऽरोहतु मथितोष्णिहा
इत्यादि । ३७।२।३.

आसन्त्याः प्रतिष्ठापनं यशाह्ये अभिषेके दक्षिणाया
स्पर्शवर्तन्या अन्वैदि द्वौ पादौ बहिर्वेदि द्वौ ।
३७।१।४

आसन्त्यामारोहण यशाह्ये अभिषेके क्षत्रियस्य
अग्निष्ट्या गायत्र्या सयुक् इत्यादिनेव मन्त्रेण ।
३७।२।३-८.

आसन्त्यामासीन गजान राजनर्तारः अभ्युत्क्रोशन्ति
ऐन्द्रमहाभिषेके, इमं जना अभ्युत्क्रोशत साम्राज्य
इत्यादि । ३९।३।५-६.

आसन्त्यामासीनस्य राजोऽभिषेकः यशाह्यः, पुर
स्तात् प्रत्यङ्मुलस्तिष्ठन् पुरोहित औदुम्बरा आर्द्रया

शासया सपलाशया ज्ञानरूपमयेन च पवित्रेण अन्त
र्षाय अभिषिञ्चति, इमा आपः शिवतमा इत्येतेन
वृत्तेन, देवस्वत्वेति च यद्वपा, भूर्भुव. स्वरित्येनाभिश्च
व्याहृतिभिः । ३९।४।२.

आह्नस्याः नाम मन्त्राः दश ब्राह्मणाच्छंघिशिल्पे
पठेऽहनि । तामु न्यूहृतः । ताश्च यदस्या अंशुभेद्या.
इत्यादयः (ऋग्वेदादिपरिशिष्टे पठिताः) ।
३०।१०।४-७.

आहवनीयोपस्थानं क्षत्रिययोगे । पुरस्तादीक्षाया
जाहुनि हुत्वा आहवनीयमुपतिष्ठते नेन्द्रादेवताया एमि
न त्रिष्टुमश्छन्दसो न पञ्चदशात् स्तोमात् इत्यादिना ।
३४।५।१-४ । अनुबन्ध्यायाः समिष्टयजुषामुपरिष्ठात्
हुत्वा आहुति आहवनीयमुपतिष्ठते नाग्नेर्देवताया एमि
न गायत्र्याश्छन्दसो न त्रिष्टु स्तोमात् इत्यादिना ।
३४।६।१-४.

आहार्य 'अध्ययो' इति । अयं द्वादशाहस्य
दशमेऽहनि मानसग्रे चतुर्दशैवपाठरूपशस्त्रस्य ।
२४।६।१.

आहार्य आग्निमासतशस्त्र तामु तिस्रसु पित्र्यासु
ऋक्षु प्रवृचम् । ३।१३।१९.

आहार्य निबिद् युक्त चेति लयाणा विधिः ।
१०।१।१

आहार्य निष्केवल्ये शस्त्रे महागते त्रिवे । शस्त्रादौ
'अध्ययो' शोऽऽसावोम् इति, निबिद् परिधानी-
यायाश्चादौ 'शोऽऽसावाऽऽसम्' इति । ऐआ.
५।५।१०

आहार्य प्रात सग्ने 'शोऽऽसावोऽऽसम्,' माध्यदिने
'अध्ययो' शोऽऽसावोऽऽसम्,' तृतीय सग्ने 'अध्ययो'
शोशोऽऽसावोऽऽसम्' इति । १२।१।१३ ४.

आहार्य वैश्वदेवशस्त्रे उभयतो धाव्याम् ।
१३।७।२-३.

आहार्य शस्त्रस्य अययविवेषे. शोऽऽसावोऽऽसम्
इत्यादि. । अय शस्त्रादौ तन्मध्ये च पठ्यते । आहार्य
आह्वये जाहूय इति शब्दैरयमेवोच्यते । १२।१२।४
धायण ।

आहावे आज्यशालकालीने होता प्रादुस्तः पराञ्च गौरिय चतुष्पद्यासीनमध्वर्युं शोऽऽसावोऽऽसम् इत्याह्वयते । आहावोत्तरमध्वर्युः सम्यक् द्विपाद् भवति । १०।६।४-५.

आहिताग्निना उपवसथे अश्रुकरणे प्रायश्चित्तं । 'अश्रुकरणे' इति शब्दे द्रष्टव्यम् । ३२।७।१.

आहिताग्नेः उपवसथदिने मरणे उत्तरो यागो न कर्तव्य । ३२।१।१.

आहिताग्नेः उपवसथे अन्नत्याचरणे प्रायश्चित्तं, 'अन्त्याचरणे' इति शब्दे द्र. ३२।७।२.

आहिताग्नेः मरणदिने प्रायश्चित्तं, उपवसथे, अधिश्रिते अग्निहोत्रे सानाये हविःपु वा, आसनेषु हविःपु, प्रवासे, प्रेतास्थिविनासे षण्दशरः । ३२।१।१-९.

इडा=अन्नम् । ४०।३।७.
इडान्ता आतिथ्या । ३।६।११.
इडोपाह्वान अग्नीषोमीयपशोः, पदिनडा । ६।१०।११.

इडोपाह्वान अग्नीषोमीयपशुपुरोडाशस्य । ६।१।११.
इडोपाह्वान सवर्नीयपशुपुरोडाशस्य द्विदेवत्वान् भक्षयित्वा इडासुपह्वयते । १।६।१.

इन्द्रः देवता द्वितीयेऽहनि पृष्ठये पडदे । २०।३।१ ३.
इन्द्रगाथाः कुन्तपशुते पञ्च अर्धचंश. दैत्यव्याः, य इन्द्रो दासराणे मानुष व्याहृयाः इत्यादयः । ३०।६।२५-२६.

इन्द्रनिहय. प्रगायः महत्तरीये शस्त्रे भवति इन्द्रनेत्रीय एदिदि इति । १२।४।२, १२।५।१ २, २०।१।८, २०।३।७, २१।१।१३, २१।४।१२, २२।१।९, २२।७।७, २३।१।१२, २४।१।११. ऐआ. १।५।३.

इन्द्रस्य देवैरभियेक. वृत्. । तत्र आमन्दी, मारा हान-ना, अभ्युत्सोः अभिम-नः, । ३०।१।१-६। अभियेक, प्राच्या दक्षिणस्या प्रतीच्या उदीच्या सुवाया उध्यामा इति दिग्भेदेन देवैरभियेकः । ६।८।२।१-३. इन्द्रमन्त्रे । ऐआ. २।२।१.

इन्द्रार्थः नाम दशैर्मास विहृत्तिय. दशवयुः

त दध्ना चरन्ति । १४।२।९.
इलान्दं साम महाव्रते अन्ते सामगा गायन्ति यज्ञायगीय वा । इलान्दपक्षेपि एकतृचे तृचद्वये वा गानं इति पक्षद्वयम् । ऐआ. ५।१३।१५.

इष्टानिष्टार्थं षषट्कारप्रयोगाः । ११।७।१-११.
इष्टापूर्तस्यापरिज्यानिः नाम होम दीक्षायाः पुरस्तात् क्षतियस्य यजमानस्य । चतुर्देहीतमाज्य आहवनीये 'पुनर्न इन्द्रो मधवा' इति ऋक्, तदन्ते च क्षत्रं पुनरिष्ट पूर्तं दात् स्वाहा इति मन्त्रः । अनुबन्ध्यायाः समिष्ट-यज्ञपासुपरिष्टात् च 'पुनर्नो अग्निर्जात' इति ऋक्, तदन्ते च क्षत्रं पुनरिष्ट पूर्तं दात् स्वाहा इति मन्त्रः । ३४।१।१-४

उक्तं शस्त्रं द्विविधं पवमानोक्त एक, यत् पवमानार्थं भवति । ग्रहोक्त द्वितीय, यत् ग्रहार्थं भवति । ३६।१।४ सायाणः ।

उक्त्यदोहः नाम मन्त्रस्यः । मूर्धा लोकानामधि० एतास्त उक्त्य भूमयः० प्रजापतिः० भूर्भुवःस्व० आद्युः प्राण० इत्यादयः अष्टौ महाव्रते निष्कैवल्योत्तरं उक्त्यसंपन्नयः, ततः उक्त्यदोहजपः होतुः । ऐआ. ५।१३।१-५.

उक्त्यर्थार्थं नाम मन्त्रः 'उपशृण्वते त्वा' इति । तस्य स्थाने महाव्रते निष्कैवल्योत्तरं उक्त्यदोहं जपेत् । ऐआ. ५।१२।४.

उक्त्यर्थार्थाणि नाम मन्त्रान् होता जपति । सोऽयं महाव्रते निष्कैवल्योत्तरं द्वितीयो जपः । घोषाय त्वा, श्लोकाय त्वा शृण्वते त्वा, उपशृण्वते त्वा, आशुत्ये त्वा, आशुताय त्वा इति पदं मन्त्राः पण्णा शस्त्राणामन्ते क्रमेण होता पठनीया भवन्ति । तेऽत्र जप्याः । ऐआ. ५।५।७.
उक्त्यसंपन्नं नाम मन्त्रः, होतुर्जपः महाव्रते निष्कैवल्योत्तरं 'उक्त्य वाचान्द्राय' इत्युक्त्यसंपन्नं । ऐआ. ५।१२।३.

उक्त्योपासनं प्राणदृष्टया । ऐआ. २।४-२०.
उक्त्यर्थः उच्यतेऽहोमसस्थाविद्येयः । अग्निहोमस्य विहृत्तरयन् । तत्र अग्निहोमादूर्ध्वं उक्त्यर्थार्थाजपः । तत्र प्रथमे चमसगणे भैश्वज्यशस्त्रे इन्द्रायशना सुयमप

राय नः इति दशचै सूक्तम् । द्वितीये चमसगणे ब्राह्म-
णाच्छंशिशस्त्रे ऐन्द्रावाहैस्त्वयं उद मुतो न वयो रक्षमाणः
इति द्वादशचै सूक्तं, अच्छाम इन्द्रं मतयः स्वार्थेदं
इत्येकादशचै सूक्तं च । तृतीये चमसगणे अच्छावाकशस्त्रे
सं वां कर्मणा समिषा इत्यष्टचै ऐन्द्रावैष्णवं सूक्तम् । पोतुः
द्वौ ऋतुयाजौ प्रस्थितयाज्याश्च तिस्रः । नेतुः द्वौ ऋतु-
याजौ प्रस्थितयाज्याश्च तिस्रः । १५।६।१-६.

उक्थस्य पञ्चदश स्तोत्राणि, पञ्चदश शस्त्राणि ।
तत्र अग्निष्टोमोत्तरं त्रीणि । १४।१।१.

उक्थ्ये अच्छावाकः पारिधानियायां अन्तं चतुरक्षरं
अभ्यत्यति ऐरयेयामैरयेयां इति । २।८।७।१२.

उक्थ्ये तृतीयासवने आरम्भणीयाणि सूक्तानि होत्र-
काणां 'आरम्भणीयानि' इति शब्दे द्र० । २।८।७।१-४.

उक्थ्ये तृतीयसवने भैत्र वरुणः इन्द्रावरुणा युवं इति
ऐन्द्रावरुणं शंसति । तस्य स्तोत्रियानुरुभौ आम्रेयौ
एह्यु० आमिरगामि० इति । २।८।६।९ । ब्राह्मणा-
च्छंशै ऐन्द्रावाहैस्त्वयं शंसति प्रमंहेष्टाय इति । तस्य
स्तोत्रियानुरुभौ ऐन्द्रौ वयमुत्वा० योन इद इति ।
२।८।६।१० । अच्छावाकः ऐन्द्रावैष्णवं शंसति ऋतु-
जानिनी इति । तस्य स्तोत्रियानुरुभौ ऐन्द्रौ अधादीन्द्र
गिर्वणः, ह्यं त इन्द्र गिर्वणः इति । २।८।६।१०

उक्थ्ये त्रिंशत् स्तुतशस्त्राणि भवन्ति । ३६।४।३.

उक्थ्ये 'भूर्भुवः स्वरिन्द्रवन्तः स्तुष्वं' इति ब्रह्मा
स्तोत्रप्रसवमाह । २५।५-६.

उक्थ्ये साकमधेन साम्ना उक्थ्यस्तोत्राणि प्रणयेत्
प्रमंहेष्टीयेन साम्ना वा । १५।५।८-१०.

उच्छ्रयणं युषस्य । होत्रा अनुषवचनीया मन्त्रा उक्ता
अत्र । अञ्जोमो युषमनुवृद्दि इत्याहाध्वयुः । अज्ञान्ति
त्वा मध्ये इत्यन्वाह । उच्छ्रयस्व वनस्यते इत्युच्छ्रीय-
माणाय, समिदस्य ध्रुवमागः, उर्ध्वं ऊपुग, उर्ध्वानं नः
पाहंद्दो, जातो जायते, युनासुतागा इत्युत्तमया परिदधाति ।
ता एताः सान्नावाह । त्रिः प्रथमाः सान्नावाह निरुत्तमाम् ।
६।२।१-३३.

उत्क्रमणं (उष्वा) यज्ञाङ्गराजाभिषेके । आधाव
समिधं त्रीणि पदानि प्रादुदद् आभ्युक्तामति क्लृप्ति-

रति दिशा मयि देवेभ्यः इति राजा । ३७।५।११-१२.

उपस्थानं अपराजिताया दिशः यज्ञाङ्गराजाभिषेके
उत्क्रमणोत्तरं क्लृप्तिरति दिशा मयि इति मन्त्रेण ।
३७।५।१३.

उत्तरवेदी नाभिः । अनुवादोऽयं तेन विधिर्गम्यते ।
उत्तरवेद्यां मध्ये नाभिः नाम अल्पीयसी वेदिरेव कियते ।
५।२।२३, ३२.

उत्तरवेद्यां पौतुदारवाः परिधयः अग्निष्टोमे ।
५।२।२८.

उत्तरवेद्यां संभाराः स्थाप्यन्ते गुग्गुलु ऊर्णास्तुकाः
सुगान्धितेजनानि च अग्निष्टोमे । ५।२।२८.

उद्वृद्धनं = परिप्लुः परिप्लवा इत्यध्वर्युना यद्
वदन्ति, तस्मात्तम् । ३५।६।४.

उदयनीया अग्निष्टोमे, प्रायणीयावत् । विशेषस्तु
पत्नीसंयाजाः समिष्टयज्ञश्चास्ति । प्रायणीयायां तु
न सन्ति । (सत्यापादः ९।६।११, गार्ग्यवृत्तिः ६।१४।२)
देवताः अग्निः, सोमः, सविता, पथ्या स्वस्तिः,
अदितिः इति क्रमेण । देवताना देशास्तु प्रायणीयोक्ता
एव । प्रायणीयानिष्कासे स्थाल्यां वा (निष्कासपुष्क-
स्थाल्या इत्याचारः) उदयनीयानिर्वापः २।५।७-८ ।
होता समानः, त एव ऋत्विजः ये प्रायणीयायाम् । आध
६।१४।५ । प्रयाजा न सन्ति अनुयाजाश्च सन्तीति
पूर्वपक्षः, उभयवचनं सिद्धान्तः । २।५।१-४ । संयाज्ये
सेदग्निरग्निरत्यस्त्वन्वान् सेदग्निर्यो वतुष्यतो इति
विराजौ । २।४।४७ । द्रव्य अदित्याश्वरुः, इतरेषा
चतुर्गामाव्यम् । आध ६।१४।३.

उदयनीयाया पथ्या स्वस्तिः चतुर्धा देवता, प्रायणी-
यायां तु प्रथमा । २।५।१५.

उदरं ब्रह्म इति शार्कराज्या उपासते । * ऐआ.
२।४।५.

उदर्कः = अचसानं = विच्छेदः । पुरस्तादुदर्कं उपरिष्ठा
दुदर्कं समानोदर्कं इति त्रेषा । पूर्वकालीनो विच्छेदः
पुरस्तादुदर्कं, शंशनादूर्ध्वकालीनो विच्छेदः उपरिष्ठा-
दुदर्कं, यस्मिन् सफे चरणः चरणार्थो वा पुनः पुन
प्रयुक्तं पश्यते तत्सूक्तं समानोदर्कम् । २।१।२।१७ सायणः

उद्वसानीया द्वादशाहसत्रस्य वसन्ते कुर्युः ।
३९।४।१३.

उदाहिततरः=उन्नतरः । ऐआ ५।३।११.

उदितहोम एवाग्निहोत्रे अनुदितहोमस्तु गौणः पक्षः
स च शाखान्तरियः । २५।४।१८, २५।५-६ ।
उदितहोमप्रशसा । २५।४ ६.

उदुम्बरशाखा अर्ध्यायसी अभिषेकार्या राजभिषेके ।
३७।४।१७, २९।३।१

उदुम्बरस्य वृष्टिः ऊर्जा वा एषोऽन्नाद्यात् वनस्प-
तिरजायत यदुदुम्बरः । भौज्य वा एतद् वनस्पतीनाम् ।
३५।६।१.

उदृहामि=रिज्ञातस्वरस्यानविशेषयुक्तं कल्पयामि ।
ऐआ. ५।४।३ सायण ।

उदृगाता औदुम्बरीमासन्दामिधिरुशगायति महा
व्रते । ऐआ. १।८।१०-२, ५।४।१६ । शौचाच-
मनाद्यर्थे गमने प्राप्ते यजमानानुष्ठया गत्या पुनरागत्य
पूर्ववत् समारोहेत् । ऐआ. ५।४।१७.

उद्गातारः महाव्रते यज्ञायत्रीय वा द्रव्यन्द वा साम
गायन्ति । इत्यन्दगानमपि एकवृत्ते वा तृचद्वये वा
गीयते इति पुनः पक्षद्वयम् । ऐआ. ५।१३।१५.

उद्गातारः=छन्दोगाः = सामगाः (सामगद्यन्दस्य
लोकै 'सामक' इति अपभ्रंशः. सन्नः) षोडशोऽष्टमः
स्तोत्रियादि नानन्दसामपक्षे अत्रिद्वन्द्वेन, गौरिकीतसा-
मपक्षे च त्रिद्वन्द्वेन श्रुवन्ति । १६।२।४ सायण.

उद्गातारः सौम्ये चरी बहुलपृतावते स्वात्मान पूर्वम-
वेक्षेन् सती होता इति के चित् । दन्न, होतैव पूर्व-
मवेक्षेत । १३।८।६.

उद्गातुः श्वेनाकार वक्षः पशुभागः । ३१।१।१.

उद्गीयः उद्गाता गातव्यः सामावयत्स्वृतीव वाञ्छ
भक्तिके, सातभक्तिके तु चतुर्थः । १२।१२।४.

उद्धरण आहवनीयस्य साय छाथाना समेदाःपुरा
सति आत्वे विपति चित् । ३२।११।२.

उद्धरणाभावे स्योद्वे उत्पन्नत्वार्थि (उपरिधृत्या)
प्रातःकदरेत् । ३२।११।२-२ । स्वान्मसमने च दिश्य
पुरवृत्त्य गात्रमुद्धरेत् । ३२।११।२.

उद्धरणे अग्नी अग्ने प्रायश्चित्तम् । तत्र निधानात्
प्राज्ञाने उद्धृष्ट पूर्वमग्नि अपर निरध्यात् । यदि प्राङ्
नानुपश्येत् अग्नयेऽग्निवते अष्टारूपाल निर्धयेत् ।
अग्निनाऽग्निः समिधये, त्वं ह्यग्ने अग्निना इति
याज्यानुवाक्ये । आहुतिं वा आहवनीये जुहुयात्
अग्नयेऽग्निवते स्वाहेति । ३२।५।१.

उद्धरणे प्रैयः अग्निहोत्रे-साय प्रातश्च । उद्धराहव-
नीये इत्यपराह्णे आह, उद्धराहवनीये इति प्रातः
(उपसि) । २५।१।१-४

उद्यती नाम त्रिष्टुते मस्य विष्टुतिः । उपास्मै, दवि-
श्रुतया, पयमानस्य ते इति त्रिषु तृत्तेषु प्रथमप्रथमा ऋचः
प्रथमे पर्याये, द्वितीयाद्वितीया ऋच द्वितीये, अन्तिमा-
अन्तिमाश्च ऋचः तृतीये पर्याये इति । १४।४।१ सायणः ।
उद्ययन नाम अग्निहोत्रहवण्यादौ सुवादिना सेचनम् ।
३२।४।१ सायणः

उद्गीयमानयाज्याः सप्त होतारः एकैका पठन्ति ।
२८।१८ सायणः.

उद्गीयमानसूक्तगता आदिमाः सप्त इत्यः उद्गी
यमानयाज्याज्याना पुरोनुवाक्याः । २८।१।८.

उद्गीयमानसूक्तानि प्रातः सवने आत्वा बहन्तु हरयः,
इन्द्र गायत्री. । २८।१।१-४। सर्वे सूक्तमन्वाह ।
आदिमाः सप्तैवन्वाह इति के चित् सन्न । माध्यदिने
असाधिदेव गोऽङ्गो, इन्द्रः त्रिष्टुप् वसिष्ठः सर्वे सूक्त-
मन्वाह । आदिमाः सप्तैविति के चित् सन्न । २८।३।१-४।
तृतीयसवने इहेपयात स्यसो, वसदेवो गीतमः
ऋभय त्रिष्टुप् । २८।४।१, ४-५

उद्ग्रेतुः श्रियः श्रीवसा अर्धं च वैकर्तस्य पशुभागः ।
३१।१।२

उपगातृणा सय्य पार्थ पशुभागः । ३१।१।२.

उपग्रैयः वेगावरुणस्य होतारः प्रति अग्निगो । ६।५।६.
उपयमथदिने जादितारैर्गरो उत्तरो यगो न
कर्तव्य । ३२।१।१

उपयमथनिर्गयः दर्शपूर्णमासयोः । पूर्वा पौर्णमासी-
मुपयसेत् इति वैद्व्य उच्यते इति कौपीतम् । एव
मम वासयामि । ३२।१।२-५.

उपवसमे. अमत्याचरणे (दिवास्यापादि) आहि-
ताग्नेः प्रायश्चित्तम् । ' अमत्याचरणे ' इति शब्दे द्र० ।
३२।७।२.

उपवसये अशुकरणे' आहिताग्नेः प्रायश्चित्त,
' अशुकरणे ' इत्यत्र द्र० । ३२।७।१.

उपवासः (रात्रौ) यागप्राग्गूदिने प्रतार्य कर्तव्यः ।
३२।९।१.

उपविशति विष्टरे पुरोहितः. या ओपधीः सोम
राशौ विष्टिताः प्रथिवीमनु इति, ' वरंगप्रयोगे । ४०।४.

उपविशेत् चेत् अग्नीहोत्री धेनुः द्योहणाले, तदा
प्रायश्चित्तं ' अग्निहोत्रदोषकाले ' इति शब्दे द्र० ।
२५।२।१-५, ३२।२।१-२.

उपशान्तिप्रायश्चित्तं (विष्टरणे), ' नाशप्रायश्चित्त
गार्हपत्ये ' इत्यत्र द्र० । ३२।४।८.

उपशान्तौ, ' अग्नीना प्रयाणामवि ' इति शब्देद्र. प्राय-
श्चित्तम् । ३२।७।२.

उपसत्प्रसंघा । ४।७।१-३ ४।८।११.

उपसत्सु तिस्रः सामिधेन्यः तिस्रो देवताः ।
१५।१।४.

उपसदः अग्निष्टोमे । ४।६-९ । आख्यायिका ४।६।
१-७, कालः । ४।६।७। बर्हिः । ४।८।१। देवता । ४।८।२।
द्रव्यं । ४।८।३। मत । ४।८।४-६। सामिधेन्यः । ४।८।७।
याग्यानुवाक्याः । ४।८।८-१४। प्रयाजानुवाजनिषेधः
। ४।९।१। सङ्कटिकम्प आभाषणं । ४।९।२। तनतत्र
शब्दे विवरण द्र० ।

उपसदः तिस्रः अग्निष्टोमे । द्वादश द्वादशाहे ।
१०।२।३.

उपसदन्तासु इष्टियु मन्दः स्वः अग्निष्टोमे ।
१५।१।६.

उपस्थानं अग्नेः, प्रवासे प्राप्ते, प्रगासादेव्य, अरर-
ह्यम् । दुग्नीमेव अशल्यादि विनयवर्धनरूप, निवा
' अभयं नोऽभयं मेऽस्तु ' इति पठेत् । ३२।१।१।८.

उपस्थानं = ' आदिः सोपस्थान ' (इत्यत्र द्रष्टव्य)
महाप्रते माभ्यंदिने होत्रः । ऐआ. ५।१।४६.

उपस्थानं = आग्रहनीयोपस्थानं (इत्यत्र द्र०)

क्षत्रिययागे । ३४।५-६.

उपस्थानं ' चित्वाग्नेः ' (इत्यत्र द्र०) महाप्रते माभ्यं-
दिने, होता । ऐआ. ५।१।२-६.

उपांशुग्रहं होमादूर्ध्वं होता ' प्राणं यच्छ स्वाहा सुहव
सूर्याय इति अभिमन्त्रयेत् । तं अभिप्रागेत् ' प्राण प्राणं
मे यच्छ ' इति, अग्निष्टोमे ८।३।३.

उपांशुग्रहहोमपर्यन्त अपोऽनुवृत्तीयानुवचनमारभ्य होतु-
र्वाङ्मियमः । ८।३।१-२.

उपाशुत्व नाम ' करणवत् अशब्द अमनःप्रयोगं
उपाशु ' इति प्रातिशाख्यम् । करणवत्=ओष्ठव्यापार-
युक्त्वम् । अमनः=योग=न तु मनःप्रयोगव्यापारमाशुम् ।
अशब्दं=परैः श्रवणायोग्यम् । ऐआ ५।१।३ सायणः ।

उपाशु पान्नीवग्रहस्य याग्यामाह अग्नीध्रः ।
२६।३।८.

उपाशुचवनप्रावारणं ' व्यानाय त्वा ' इत्यभिमुख्य वाचं
विशुजते होता अग्निष्टोमे प्रातःसवने । ८।३।३.

उपावहरणं सोमस्य अग्निष्टोमे । सोमं क्रीत्वा प्राचीन-
वशे नयनम् । तत्र होता सोमोपावहरणीयाः अष्टौ
सूचः अन्वाह । तत्रादौ ' सोमाय क्रीताय प्रोत्सृजमागाया-
नुवृद्धि ' इत्याहापर्युः । अथ होता मन्त्रादभिधेयः प्रेहि
इत्येका, सोमं यास्ते मय्योमुव इति तृच सौम्य गायत्र,
सर्वे नन्दन्ति पशसा इत्येका, अगन्देव ऋतुभिर्वर्षतु
इत्येका, याते धामानि हविषा इति सतमी, इमा धिय
शिशमामस्य देवेति वारुण्या परिदधाति । तासा ऋिः
प्रथमामन्वाह त्रिहृत्तमाम् । ३ । १-३.

उभममन्त्रेण पाठः नाम क्रमशः । संहिता-
पदह्रमाः । ऐआ. ३।२-६.

उपद्रू अमेध्यः अभश्यः । ६।८।६.

उपूर्य सृष्टिः प्रजापतेः रेतसः प्रदीतस्य भस्मनः
सनाशार् । १३ । १० । २.

उपिङ्गकृत्वं संदादनीयु ' गायत्रीपु ' इति शब्दे
द्र० महाप्रते निष्केरव्ये औष्णिहृत्वाचीतौ । ऐआ.
५ । ११ । २ सायणः ।

ऊतयः नाम इष्टयश्च आहुतयश्च । १ । २ । ४.

ऊरु ऊर्ध्वभागः, उपरि च अधोभागः इति भेदः

११।१।२ सायणः.

ऊरु महाप्रते निष्केयव्यस्य । इन्द्रामी युवं गुनः इति
रक्तम् । तत्र द्वितीया सप्तपदा, द्वादशी त्रिष्टुप्, इतराः
पदपदाः । तत्र द्वितीया ऋचं आदिमपादस्येण
गायत्री कुर्यात्, उत्तरेष्वनुभिः पादैः अनुष्टुभं कुर्यात् ।
द्वादशी त्रिष्टुभं पञ्चः संसेत् । इतरास्तु दश गायत्री
कारं संसेत् । निविद्वानं यत्तं प्रबोमहे मन्दमाना, निवि-
दक्ष (१।१-२०) इन्द्रो देवः सोमं पिबतु इत्यादयः ।
यत्तं यनेन वायो इत्यष्टर्चं, यो जात एष इति पञ्चदशर्चं,
त्यमृषु याजिनं तृच, इन्द्रो विश्व विराजति इत्येकपदा
शासान्तरस्या, इन्द्रं विश्वा भवीवृष इत्यष्टर्चं जानुष्टुभ,
तत्र आत्यन्तयोरर्धर्चयोः यथाम्नातपाठेन शसन, मध्य-
माना तु चतुर्दशानामर्धर्चानां व्यतिपद्गोण शसन, यथा
प्रथमः अर्धर्चः यथाम्नातः संस्तव्यः, तृतीयपादस्य
संयोजन द्वितीयस्या ऋचः प्रथमपादेन इत्येकानुष्टुप्
संपन्ना । ततः प्रथमायाश्चतुर्थे पाद द्वितीयस्याः द्वितीय-
पादेन संयोज्य प्रथमार्धर्चं कुर्यात्, ततो द्वितीयस्यास्तृतीय
पाद तृतीयस्याः प्रथमपादेन संयोज्य द्वितीयमर्धर्चं कुर्यात्,
स्यं द्वितीया अनुष्टुप् । एवमुत्तरनापि एकैकामान्तरि-
तत्वेन द्वौ द्वौ पादौ संयोज्य अर्धर्चान् कृत्वा तादृशाम्या-
मर्धर्चान्या एकैका अनुष्टुप् सपादनीया । उत्तमः अर्ध-
र्चस्तु यथाप्रात एव संस्तव्यः इति । पिवा सोमामिन्द्र
मन्दतु त्वा इति पद्, योनिश्च इन्द्र सवने इति पद्मन्त्र, तत्र
आदिमाश्वत्थः शस्त्वा पठौ शसेत् । पञ्चम्या परिद-
धाति तया निष्केयव्यस्य परिममातिः । ऐआ १।२०-
२१, ५।१२।१-२.

ऊरुस्तुकाः नाम अवि-(मैदा) संबन्धिनःशीर्ष-
स्या सोमाः । ५।२।२८ सायणः ।

ऊरुम्यगोहं=पशोः पुरीषस्यापनार्थं अवटं खनति
पशौ । ७।१।८-९.

ऋकृतो यश्चप्रेयप्रायश्चित्त भूःस्वाहा इति गार्हपत्ये
स्रुह्यात् । २५।७।५.

ऋचः व्यतिमर्धविहरण वालिपितृत्वाना । १ सूक्ते
१ ऋक्+२ सूक्ते १ ऋक्, १ २।१+१।२ इति रीत्या
सर्ध्वम् । २९।८।९ सायणः

ऋमः नाम ऋचं भिनोति मिमाति मीमाति या ।
ऋचा युक्त इत्यर्थः । ऋक्षिररकः प्रैममन्त्रः इति प्रक-
रणवलात्सिद्धो यौगिकार्थः । २२।४।६.

ऋग्नेदस्य मण्डलर्षयः प्राण एवेति उपासना । ते च
सातर्चिनः माध्यमाः गृत्समदः विधामित्रः वामदेवः
अत्रयः भरद्वाजः वासिष्ठः प्रगाथाः पावमान्यः धुद्रक्ष्णताः
महावृत्ताः इति । ऐआ. २।९-१०.

ऋग्भेदस्य हीप्रत्वं समाख्यावलात् मीमांसाया
विचारितम् । ऐमाउपक्रमे सायणः ।

ऋचा शौनःशेषाख्यानगतानां प्रतिगरः 'ओम्'
इति । ३।१।६।२-२३.

ऋतुग्रहयागविधिः 'ऋतुयाज्ञेश्वरन्ति' । ९।५।१.

ऋतुग्रहाः द्वादश । तत्र मैत्रावरुणेन प्रेषिताः होता
पोता नेश अमीत् ब्राह्मणाच्छंती प्रशस्ता अच्छावाकः
अध्वर्यु गृहपतिश्च इत्येते पद्ग्रहेषु 'ऋतुना सोम' इति
याज्याया पठन्ति, सप्तमादिदशमाम्नेषु चतुर्षु ग्रहेषु
'ऋतुभि सोम' इति, एकादशद्वादशयोस्तु 'ऋतुना सोम'
इति पठन्ति । ऋतुयाजाना नानुवपद् कुर्यात् ।
९।५।२-७.

ऋतुयाजेषु अग्निधोमे मैत्रावरुणः प्रैममन्त्रं पठित्वा
होतयज्ञ इति प्रेष्यति । होत्रादयश्च याज्या प्रैप-
षामेन पठित्वा तदन्ते वपद्कुरुन्ति । षडहे षष्टेऽग्नि
तु ऋग्भेभ्योऽपि उभयं कुरुन्ति । २२।४।६ सायणः ।

ऋतुयाजेषु मैत्रावरुणेन प्रैममन्त्रमुच्चार्य ऋच पठित्वा
प्रैषः कर्तव्यः, होत्रादिभिरपि प्रैममन्त्र पठित्वा ऋच-
मुच्चार्य वपद्कारः कर्तव्यः 'तस्मात् ऋग्भेभ्य एवापि
प्रेषितव्यं ऋग्भेभ्योऽपि वपद्कृत्यं' इदं सर्वं षडहे
षष्टेऽग्नि । २२।४।१ ६.

ऋतुयाजौ द्वौ द्वौ पोतुर्नैष्टुश्च भयतः उक्थ्ये कतौ ।
अग्निधोमेऽप्येवम् । होत्ररपि द्वावेव ऋतुयाजौ । तत्र
प्रथमः सप्तमश्च होतुः, द्वितीयोऽष्टमश्च पोतुः, तृतीयो
नवमश्च नैष्टुः इति । १५।६।६.

ऋतुयाज्या द्वादश ऋग्भेण होता पोता नेश अमीत्
ब्राह्मणाच्छंती प्रशस्ता होता पोता नेश अच्छावाकः
अध्वर्युः (अध्वर्युः प्रतिमस्यात्रा सह) गृहपतिश्च पठन्ति

अग्निष्टोमे । २४।४।२.

ऋतुवाच्यापठनार्थं मैत्रावरुणः होत्रादीन् प्रेष्यति अग्निष्टोमे । २४।४।२ सायणः ।

ऋश्यस्य पशोः सृष्टिः प्रजापतेः रेतसः प्रदीप्तस्य भस्मनः रुकाशात् । १३।१०।२.

ऋषयः अधमेधकर्तृणां पुरोहिताः 'ऐन्द्रमहाभिषेकफलोदाहरणानि' इत्यत्र द्र० ।

एकधनासु अणु आवर्तनं प्रतिदर्शनं इत्यादिक्रियायुक्तासु सतीषु होता अपोनपृथीया ऋचः आवर्तततीरधनु इत्यादीरन्वाह 'अपोनपृथीयं स्रजतं' इत्यत्र द्र० । ८।२।२-२७.

एकपदाः षष्ठेऽहनि चालरितल्यानां प्रगाथेप्रगाथे ऐक्या अन्तेअन्ते प्रक्षेपणीयाः । ताश्च पञ्च । इन्द्रो विश्वस्य गोपतिः, इन्द्रो विश्वस्य भूपतिः, इन्द्रो विश्वस्य चेतति, इन्द्रो विश्वस्य राजति, इन्द्रो विश्वं विराजति इति । तत्र चतस्रः शास्त्रान्तरे दशमेऽहनि पठिताः । पञ्चमी तु शास्त्रान्तरे महाप्रते पठिता । तास्ततः अत्रानेतव्याः । २९।८।४-६ सायणः ।

एकविंशस्तोमः चतुर्थेऽहनि पृष्ठये पठहे । २।४।१-२.

एकविंशस्तोमस्य विष्टुतिः । १४।४।१-२ सायणः ।
एकाहसु असर्वस्तोमेषु असर्वष्टुषु ऐकाहिका एव होत्रकाः । ३६।४।१.

एतं देव बहुवृत्त्या महत्युक्थे मीमांसन्ते, एतमवावध्यर्थवः, एतं महाप्रते छन्दोगाः । ऐआ. ३।९।११.

एवयामरुतं स्रजतं वैश्वदेवशस्त्रे षष्ठेऽहनि पृष्ठये पठहे; प्रथोमहे मतयो यन्तु । सहचरयुस्तभिदम् । २२।१०।१-४.

एवयामरुते अच्छावाकशिल्पे षष्ठेऽहनि न्यूहृतः प्रथोमहे इत्यत्र । ३०।४।१-२.

ऐकाहिका. परिधानीयाः । मैत्रावरुणस्य प्रातःसवने, ते स्याम देव यद्युग, माध्यादिने नू पुत इन्द्र नू युगान, तृतीयसवने द्यमित्त्रं यद्युगमष्टमे, ब्राह्मणाच्छंविनः प्रातःसवने स न इन्द्रः शिव.सत्ता, माध्यादिने एषेदिन्द्र वृग, तृतीय-

सवने बृहस्पतिर्नः परि पातु । अच्छावाकस्य प्रातःसवने गोमद्विरुणवत्, माध्यादिने शुनं हुवेम मधवान, तृतीयसवने उभा जिग्यथुर्न परा । २७।५।१-५ सायणः ।

ऐतरेयं ब्राह्मणमारण्यकं च कस्य चिद् बहुपत्नीकस्य इतरायाः नामवत्याः पुत्रेण माहिदासेन भूदेवताया अनुग्रहात् लब्धं, इति ऐतरेयकं इत्युच्यते । उपक्रमे सायणः ।

ऐतद्दशप्रलापो नाम सप्ततिसंख्याकपदसमूहः । अयमेव अगोरायुः नाम अयातयामः नाम मन्त्रकाण्डम् । तत्र षष्ठेऽहनि ब्राह्मणाच्छंविशिल्पे कुन्तापोत्तरं पदावग्रहं निविद्धत् शस्यते । उत्तमेन पदेन प्रणीति (अन्ते पदे प्रणवः) । एता अथा आप्नवन्ते, प्रतीपं प्रतिषत्वनं, इत्यादिः । ऋग्वेदादिले । तत्र अष्टादशपदान्येव शंस्तव्यानि इति के चित् । तं दैके भूयांसं शंसन्ति सर्वान्येव । स न निषेधेत् यावत्कामं शंस इत्येव श्रूयात् । ३०।७।१-१५.

ऐन्द्रः महाभिषेकः पुरुषार्थः । तत्र शपथदानं पुरोहितेन । ३९।१।१-२। शपथग्रहणं क्षत्रियेण । ३। संभाराः । ३९।२।१-४, ३।१। चमसे पात्र्या वा वानस्पत्यान् औपधाश्च संभारान् समोष्य दध्यादि अभ्यानेयेत् । ततः चमसादिः भूमौ प्रतिष्ठापनीयः । ३९।३।१। अभिमन्त्रणं आसन्त्या । १-२। आरौपणं क्षत्रियस्य आसन्त्या । ३-४। अभ्युक्तोऽज्ञानः । अभिमन्त्रणं । ६, ३९।४।१। अभिषेकः । २। अभिमन्त्राणां ३ ९।५।१-२। दक्षिणादानं । ३९।६।२। सुराकसं क्षत्रियहस्ते आदधाति । ३। सुरापानं क्षत्रियेण । ४-७ । अभिमन्त्रणं । ६-७, अभिषेकप्रशंसा । ३९।७।१। (एतेषा क्रियाणा विवरणं तत्रतत्र शब्दे द्रष्टव्यम्) ।

ऐन्द्रमहाभिषेकः क्षत्रियशशाङ्गः । उदवसानीयाया संरिगताया अभिषिञ्चति । ३७।१।२। संभाराः । ३। आसन्त्याः प्रतिष्ठावनं । ४। व्याघ्रचर्मोत्तरणं । ३७।२।१। अभिमन्त्रणं आसन्त्याः । २-३। आरोहणं आसन्त्यां । ३-८। अपांशान्तिमन्त्रवाचनं । ९-११। अभिषेकः । ३७।३।१-९। होमः आभिषेकाद्द्वयम् । १०। प्रशंसा । ३७।४।१-७। सुराकसं क्षत्रियहस्ते आदधाति पुरोहितः

८-९। शान्तिवाचने । १०-१२। सुरापान, सुराशेषदानं
मिनाय । १३-१४। अंबरोहः । ३७। ५। १-२। प्रत्यरोह-
मन्त्रः । ३-४। नमस्कारो ब्रह्मणे । ५-६ । वरदान । ७।
समिदाधानं आह्वयनीये । ८-१०। अभ्युत्क्रमणं । ११-१२।
दिगुपस्थान । १३, ३७। ६। १। अभिज्ञाना व्यपनुत्तिः ।
८। प्रपदहोमः । १९, ३७। ७। १-४। आशीर्वादमन्त्रपाठः ।
५-७। ऋत्विजा अभियेकपरिज्ञानाभावे निन्दा । ८।
प्रशंसा । १९-२०। ('अभियेकः उदवसानो यो चरं' इति
शब्दे पि द्रष्टव्यम् । तत्तत्पदार्थविवरण तु तत्तच्छब्दे द्रष्टव्यम्)

ऐन्द्रमहाभियेकफलोदाहरणानि अमुना पुरोहितेन
अमुष्य राज्ञोऽभियेकः कृतः, तेन स राजा समन्तं
पृथिवीं जयन् परीयाय अयेन च भेष्येन ईजे, इ.

पुरोहिताः	राज्यनः
तुरः कावषेयः	जनमेजयः पारिक्षितः ३९।- ७। १-३
च्यवनः भार्गवः	शार्पातः मानवः ४
सोमशुष्मा वाजरत्नायनः	शतानीकः सान्नाजितः ५
पथेतरदी	आम्नाष्टयः ६
"	युधामौष्टिः औमसेन्यः ७
कश्यपः	विश्वकर्मा मौवनः ८-१०
वसिष्ठः	सुदाः वैजवनः ११
संवर्तः आङ्गिरसः	मरुत आबिक्षितः १२-१४
उदमयः भ्रात्रेयः	अडगः वैरोचनः ३९। ८। १-८
दीर्घतमा मामतेयः	भरतः दीप्यन्तिः ३९। ९। १-७

ऐन्द्रमहाभियेकविद्याप्राप्तिफलोदाहरणानि । वृष्टदुष्य.
आचार्यः दुर्मुखाय पाञ्चालाय प्रोवाच । - ९। ९। ८ ।
विद्याप्राप्तिकृते प्रत्युदाहरण, राजा अभिषिक्तः सन्
जिगाय । परस्तात् पुरोहित सोऽपमानयाचक्रे, तेन परा-
जिग्ये इति । स च राजा आत्यरातिः जानतापि.
३९। १०। १। यज्ञाद्गामभियेकनिघावत उदाहरणं तु
जनमेजय पारिक्षितः । अभियेकान्तक्षत्रिययोगोदाहरण-
मपि जनमेजयः पारिक्षित एव । ऋत्विजा च तादृश-
विद्यासूत्रानां निन्दा । ३७। ७। १०.

ऐन्द्रमहाभियेकनिघान्ते पुरोहिताय न दुष्येत् ।

३९। ९। ११

ऐन्द्रमहाभियेकविद्यायते पुरोहिताय अत्यरातिर्जा-
नतपिर्दुद्रोह । तेन स पराजिग्ये । ३९। १०। १९.

ऐन्द्रवायवः ग्रहः द्विद्वेयस्यः इन्द्रतुरीयः । पुरोऽनुवा-
य्ये द्वे अनुष्टुभौ इति के चित्, गायत्र्यौ सिद्धान्तः ।
वाय वायवायाहि, ऐन्द्रवायवी इन्द्रवायू इमे सुता
उप प्रचोभिरागतम् । याज्ये द्वे, गायत्र्यौ इति के
चित् परतु वायवी अग्र पिषा मधूना, ऐन्द्रवायवी
शतेनानो अभिष्टिभिः इत्येव गायत्र्यौ इति सिद्धान्तः।
९। २। ३-६। भक्षमन्त्रः एष वसुः पुरूवसुः-उपहृता
वाक् सह प्राणेन० । भक्षणं पुरस्तात् प्रत्यक्षम् ।
९। ३। ३-८.

ऐन्द्रान्नं ग्रहं अश्वर्युः इन्द्राग्नी आगतं सुतं इति
यह्नाति । तदर्थं अच्छावाकस्य आज्यम् । १०। ५। १७.
ऐन्द्राग्रमहस्य आज्यशस्त्रस्य याज्या अग्र इन्द्रश्च
दाशुषो इति विराट् त्रयस्त्रिंशदक्षरा । १०। ५। १२,
१७.

ऐज्ञान्या दिशः अपराजितत्वे आख्यायिका । देवा-
सुरयुद्धे ३ न्यासु दिक्षु देवाना पराजयः, ऐज्ञान्या तु न
पराजयः किंतु जय एवेति तस्यास्तात्पर्यम् । ३। ३। ५६.
ओं- - गृम् । ४०। ३। ६.
ओपथी . शतयिचक्षगा : = शतशाखाभिन्नाः ।
४०। ४। ५

औदुम्बरः चमसः ऐन्द्रमहाभियेके पुरुषार्थे ।
३९। ३। १, यज्ञाद्गो । ३७। ३। १.

औदुम्बरः वाणः शततन्तुः महाप्रते तन्तुवाद्यविशेषः ।
ऐशा. ५। ४। १.

ओंदुम्बराणि मेहृत्स्य काष्ठानि पालाशानि वा
महाप्रते माध्वदिने । ऐशा. ५। ३। ४.

औदुम्बराणि पत्नानि क्षत्रिय यज्ञे पत्नचमसार्थम् ।
३५। ४। २, ३५। ६। १.

औदुम्बराणि पत्नानि चमसे पात्रां वा समोष्यानि
ऐन्द्रमहाभियेने । ३९। २। १-२, ३। १

औदुम्बरी आमन्दी ऐन्द्रमहाभियेके पुरुषार्थे ।
३९। ३। १। यज्ञाद्गो । ३७। ३। ३.

औदुम्बरी आसन्दीमधिरोहति उद्गाता महावते ।
ऐआ. १।८।१०-१२, ५।४।१६.

औदुम्बरी शारदा समन्वारमन्ते सर्वे 'दृषमूर्ज-
मन्वारभामदे' इति चतुर्होतृमन्त्रव्याख्यानरूपशस्त्रकाले
द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानमग्रहे । २४।५।१-५.

औदुम्बरी शारदा अर्वायसी अभिवेकार्या ।
३७।१।३, ३९।३।१.

औदुम्बरेण सुत्रेण होता आग्नीषीये तिल आज्याहुतो
सुहोति मरुत्वतीये शस्त्रे संस्थिते महावते । 'आज्याहुतीः'
इति शब्दे द्र० । ऐआ. ५।१।१०-१३.

औदुम्बरी आर्द्रया शारदा सल्लाशया यजमानम
भिषेचति ऐन्द्रमहाभिवेके । ३७।३।१-९, ३९।९।२.

औद्गात्र याम्ना (सामवेदेन) कियते ।
२५।७।३-४.

औष्णिही तृचाशीतिः अथ सूत्रदोहाः महावने निष्के-
वत्ये शस्त्रे । य इन्द्र सूक्तं (१-२३), इन्द्रः सुतेषु
सूक्तं (१-२३), तम्रभिप्रगायन सूक्तं (१-१३),
तत्र अन्त्यामुदरेत्, इन्द्राय साम गायत सूक्तं (१-१२),
सलाय आशियामहि सूक्तं (१-३०), तत्र अन्तिम
सूचमुदरेत्, य एरु इद् विदयते सूचः, आवाश्रदिभि.
सुत सूच, यस्य त्यच्छम्भर मदे तूचः । वश्यमागामु
सर्वासु गायत्रीषु उष्णिक्त्वं संवादनीयम् । यदिन्द्राह
यथा त्वं इति सूक्तं गायत्र, प्र सम्राज स्वर्गिणी सूक्त
गायत्रं तत्र उत्तमामुदरेत्, सुरूपकृत्युतुत्थे सूत्रं
गायत्रं, आ त्वेता नि शिदत इति सूक्तं गायत्रं, सुकृत्वि
प्रममरुषं इति सूक्तं गायत्रं, एन्द्रसानि रथि इति
सूक्तं गायत्र, इन्द्रेहि मरुत्वन्धषः इति सूक्तं गायत्रं, य
आनयत्परावतः इति सूक्तं गायत्रं आ उत्तमास्तिल
उदरेत्, रेवतीर्नः सधमादः इति तूचः गायत्रः । अथ
१३० गायत्र्यः उष्णिक्त्वेन संवादिताः सत्यः ११४
उष्णिहः संपद्यन्ते, स्वःविद्धा उष्णिहः १२६, इति
औष्णिही तृचाशीतिः (८० × ३ = २४०) संप-
द्यते । तदन्ते मूर्धोहाः । ऐआ. ५।१।११-२.

कद्रन्तः प्रगाथाः अहरहः शस्त्रेषु षड्रथा मनाः
वैश्वारम्भेतेतुत्वात् आरम्भगीया । कस्तमिन्द्र त्वावमु,

कत्र यो अतमीना, कद्रून्वस्याहृतं इति । २९।५।१-४.
कन्यादानं आश्रयः उदमयः अङ्गराजपुरोहितः
दशसहस्राणि निष्कम्पणीः आरम्भन्याः अदात् ।
३९।८।६.

कपालनाशे (हरवत्यास) प्रायश्चित्तं 'आधिनी
इष्टिः' इत्यत्र द्र० । ३१।८।२.

कयाशुभीय सूक्त पञ्चदशत्वं कया शुभा समयः
सनीळाः इति । इदमेव सजानसूक्तं नाम, इन्द्रोऽगस्त्यो
मरुतस्ते समजानत (तेवा एतेन ऐकमत्यमभूत्),
संतानिसूक्तं इदमेव सतानकरत्वात्, आयुष्यसूक्तं चेद
आयुष्करत्वात् । द्वादशाह-छन्दोमप्रथमेऽहनि मरुत्वतीये
शस्त्रे इदमुपान्त्य सूक्तम् । २३।१।१२-१६.

करम्भः सवनीयपुरोडाशेषु द्वितीयं हविः । मन्थं
संयुक्तं करम्भः इत्याचक्षते । ग्रीहिधानाना सत्त्वः
मन्थः सन् करम्भः । (पण्पात किंवा दक्षत कालविलेपे
भाताच्छा लक्षाच्च पीठ) ८।५, ८।६।१। तस्य वाग्धा
'पूषण्वानु करम्भमनु' इति । ८।६।५.

कलि शयानो भजति । ३३।३।४ (भेसावधपणं
शोपा काठयं म्हुजे वलि).

कनपस्य ऐलूपस्य आख्यायिका अपोनप्रीय-
सूक्तप्रसंगार्था । इम्यो ये सरस्वत्या सजमासत ।
ते कनपमैक्ष्य सोमादायन् दात्वा. पुत्रः भित्तोऽन्नाक्षणः,
कथ नो मध्येऽदीक्षितेति, त बहिर्धन्वोदवहन् अत्रैन
पिनावा हन्तु, मरुत्वत्या उदकं मा पादिति । स बहिर्धन्व
उद्दृष्ट्वा पिपासया चिञ्च एतदश्वेत्पर्ययमममत् प्र
देवत्रा ब्रह्मणे गात्रुरेत् इति । तेनापा प्रिय धामोपाग-च्छत् ।
तनापोऽनुदायन् तं सरस्वती समन्त पर्यधात् । तस्मा-
द्वाप्येतर्हि परिसारकमित्याचक्षते यदेनं सरस्वती समन्त
परिसार । ते वा कनयोऽनुवन् भिदुर्वा इमं देवाः, उपेयं
द्वयामहे इति तथेति, तनुगाहयन्त । ८।१।१२-४.

कश्यपगोत्रजन्म्राहृणरहितं यत्वं जनमेजयधके ।
३५।१।२.

काण्डर्वाजाः पत्न्यो वादयन्ते महावते । ऐआ.
५।५।१३.

काम्येन नित्यविदिः इति मानावकाना इष्टिदमः ।

१।२।१६ सायगः ।

कारव्याः नाम ऋचः कुन्तापसुक्ते चतस्रः । ताः पञ्चः शस्तव्याः, तासु निन्दः । इन्द्रः काचमवुधत् इत्याद्याः । ३०।६।१६-१८.

काल उपसदा अग्निष्टोमे । दिनत्रये सुपूर्वाह्नि स्त-
पराह्ने । ४।६।७.

कालः दीक्षणीयायाः आमावास्येन वा हविषेष्ट्वा
पौर्णमासेन वा तस्मिन्नेव हविषि तस्मिन् बर्हिषि दोक्षेत
(तस्मिन्नेव दिने इत्यर्थः) । सा एका दीक्षा (एकः
प्रकारः) । सोमपूर्वकमेवाधान इति द्वितीयः प्रकारः ।
१।१।१२.

कालः द्वादशाहस्य । शैशिरयोर्मासयोर्दीक्षित ।
१।१।४।१-३ । आपूर्वमाणपथेषु यजन्ते । १।१।५।८.

कालः प्रातरनुवाकस्य । महति राज्ये, पुरा
वाचः प्रवदितोः, पुरा शकुनिवादात्, अभ्वर्युणा उपा-
हृते । ७।५।८-१५.

किंपुरुषः अभेष्यः अमश्यः । ६।८।६.

किरिशः नाम राजा । तस्य पुत्रः सुत्वंत् । स च सुत्वा
मार्गायगः भर्गस्य गोत्रापत्यम् । ४०।५।१८.

कीकसाः = पार्थे स्थिता मातरण्डाः । ३।१।१२
सायगः ।

कीर्तिकामस्य महाप्रते आज्यशाल्, अबोध्यग्नि
समिधा इति द्वादशचर्म । ऐआ १।१।१५.

कुन्तापसुक्ते त्रिंशद्वचं षष्ठेऽहनि ब्राह्मणाच्छिक्षित्वे
ष्टपाक्येऽक्षरम् । तत्रैतिहासः, “ छन्दसा ये षष्ठेनाहा
आगताना रसोऽत्यनेदत् (अतिक्रम्यागच्छत्) स प्रजा-
पतिरीभ्रेभत् पराहयं रसो लोमान् अत्येव्यतीति, त
परस्ताच्छन्दोभिः पर्यह्लात्, नारायस्या गायत्र्यः, रम्या
निष्टुमः, पारिक्षिया जगत्यः, कारव्याया अनुपुमः ।
तत् पुनश्चन्दःसु रसमदधात् ” इति । ३०।६।१-२ ।
नारायसीः शसति इद जना उपभुज् इत्याद्यास्तस्रः ।
३-६ । रमैः शसति, वच्यस्व रेभ वच्यन् इत्याद्या
स्तिस्रः । ७-९ । पारिक्षीयाः शसति, राहो पिथ्वजनी-
नस्य इत्याद्याश्चतस्रः । १०-१५ । कारव्याः शसति, इन्द्रः
कारमवुधत् इत्याद्याश्चतस्रः । नारायस्याद्यु

कारव्यान्तासु न्यूङ्गो नास्ति । निन्दस्तु कर्तव्यः ।
१६-१८ । दिशा कल्पतीः शंसति, यः सभेयो विदध्यः
इत्याद्याः पञ्च. ता अर्धर्चशाः शसति । १९-२२ । जन-
कत्याः शंसति, योऽनावताक्षः इत्याद्याः षट् अर्धर्चशाः
शंसति । २३-२४ । इन्द्रगाथाः शंसति, यदिन्द्रादो
दाशराज्ञे इत्याद्याः पञ्च, अर्धर्चशाः शंसति । दिशा
कल्पत्यादिषु न्यूङ्गनिन्दी न स्तः । २५-२६.

कुम्भ्या = आचारशिक्षणरूपा ऋक् । ब्रह्मचार्येति
अपोऽद्यान । कर्म कुं दिवा मा स्वाप्सीः इत्यादिः ।
ऐआ. २।२।८ सायगः

कुप्राः = कोणाः । ऐआ ५।३।८ सायगः ।

कुङ्गः = या उत्तरा अमात्रास्या सा (सा नष्टेन्दुकला
वृद्धः इत्यमरः) । ३।२।९।३.

कूर्चान् होत्रकाः समागोहन्ति ब्रह्मा च महाप्रते
दर्भासनानि । ऐआ. ५।४।१६.

कृतं सपत्रे चरन्, चरेव । ३।३।३।४.

कृत्तत्रं वृन्तन छेदः । २।३।१।३.

कृष्णाजिनैर् दीक्षितसंस्कारः । उन्मुच्य कृष्णाजि-
नमवभ्यमभ्यतैति । १।३।१७-१८.

कूपारवः = कुपारोः कुपारवस्य वा पुत्रः मैत्रेयो
महर्षिः परिभरमन्त्रज्ञानवान् आसीत् । ४०।५।१८.

क्रमः । सहितापदक्रमोवाकनाः । ऐआ. ३।१६.

क्रयः सोमस्य प्राच्या दिशि अग्निष्टोमे । १।१।१.

क्रोमा = हृदयमार्ग्यवर्ती मातरण्डाः । ३।१।१२
सायगः ।

क्षत्र नाम मानसोत्साहरूप शौर्यम् । ४०।१।४
सायगः ।

क्षत्रिययज्ञः उक्थ्यसस्य एव पञ्चदशस्तोम इति
के चित् । वस्तुतस्तु ज्योतिष्टोमे एवाग्निष्टोमः स्यात् ।
तस्य चतुर्विंशतिः स्तुतशस्त्राणि भवन्ति । २६।४।२-६.

क्षत्रिययज्ञे विशेषः । देवयजनयाचनं आदित्यं
प्रत्येव । दीक्षादिने पूर्वाह्ने उच्यन्मार्ग्यमुपतिष्ठेत् ‘ इद
श्रेष्ठ ज्योतिषा ज्योतिष्ठतमं ’ ऋक्, ‘ देव सवितर्देव-
यजन मे देहि ’ इति यथश्च । ३।४।१२-२.

इष्टापूर्तस्थापरिज्यानि नाम क्षेम पुरस्तादीधाया
 चतुर्ग्रहीतमाप्य आहवनीये 'पुनर्न इन्द्रो मघवा ददातु
 ब्रह्म पुनरिष्ट पूर्तदात् स्वाहा' इति । ३४ ३।२ २ ।
 अथ अ०न्याया समिष्टयजुषामुपरिष्ठात् 'पुनर्नो
 अग्निर्जातेवेदा ददातु क्षत्र पुनरिष्ट पूर्त दात् स्वाहा'
 इति । ३४ । अथवा 'ब्रह्म प्रपद्ये ब्रह्म मा क्षत्राद् गोपा
 यतु ब्रह्मणे स्वाहा' इति पूर्वहोममन्त्र, 'क्षत्र प्रपद्ये मा
 मद्भागो गोपायतु क्षत्राय स्वाहा' इत्युत्तरहोममन्त्र,
 ३४।४।१७ । आहवनीयोपरस्थान पूर्वहोमादनन्तर
 'नेन्द्रोद्देवताया एमि न त्रिष्टुमश्नन्दसः' इत्यादिना ।
 ३४।५।१४ । उत्तरहोमादनन्तर नामर्दवताया एमि
 न गाथान्याश्नन्दस' इत्यादिना । ३४।६।१४ ।
 दीक्षितत्वावेदनं, 'अदीक्षिताय ब्राह्मणोऽपी अमुष्य
 पुत्र' इत्यादिनाज्ञानमन्त्र एव । ब्राह्मणप्रवरोपेथाया
 तु पुरोहितस्वार्थेण ३४।७।१-४ । यज्ञमानभाग
 दीक्षणीयादिषु ब्रह्मणे परिकृत्य, अग्नौ द्वैके जुहति
 'प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तिमिस्त्वा दधामि सह यज
 मानेन स्वाहा' इति । तत्तथा न कुर्यात् । ३४।८।१६ ।
 फलचमस । न्यग्रोधस्थावरोधा फलानि चोद्गुम्बराणि
 आधृत्याणि प्रधाणि च अभिगुण्यात् । क्षत्रियस्य
 सोऽय फलभक्ष, न सोमभक्ष । ३५।१२५,
 ३५।६।१-३ । फलचमसस्य प्रयोग । सोमकृयात्
 प्राक् न्यग्रोधावरोहान् औद्गुम्बराधत्प्रधाक्षफलानि ऋणेण
 उपादनीयानि । सोमाभिपच जात न्यग्रोधादि द्रव्य द्वेषा
 विभज्य एक भाग मध्यादिनाय, अवस्थाप्य अपर भाग
 अभिगुण्यात् । ३५।६।४ । सोमचमसोन्नयन कृत्वा
 फलचमसमुन्नयेत् । तस्मिन् द्वे दग्धैतरुणैः प्राले स्याताम् ।
 वपट्टृते तयोरेक अन्त परिधि प्राप्सेत् आ दधिका
 शववा' इति ऋचा सस्वाहाकारया । सोमचमसादरण
 काले यज्ञमानचमसमाहरेत्, भक्षगार्थं सोमचमसोद्ब्रह्मण
 काले फलचमसमुद्गृह्णीयात् । इत्यमुपहृत्य यदा हीता
 सोमचमस भक्षयेत् तदा यज्ञमान सोमचमस भक्षेत् ।
 भक्षमन्त्रश्च 'यदत्र शिष्ट रश्मि सुतस्य' इति ब्राह्मणे
 पठित । ३५।७।१४ । आत्मस्पर्श भक्षगोत्तर द न
 एधि हृदे पीत प्राग आयुर्जायिषे सोम तारी.' इति ।

५। फलचमसाप्यायन मन्त्रद्वयेन 'आप्यायस्व समेतु ते'
 'स ते पथासि समुयन्तु वाजा' इति । ७। आसादन
 प्रश्मन सोमचमसवत् । ३५।८।१ । अथ
 नाराशस्य फलचमसस्य भक्षण 'नाराशसपीतस्य
 देव सोम मत्तिविद ऊमै पितृभिर्भक्षितस्य भक्षयामि'
 इति मन्त्रेण प्रात सवने । 'नाराशसपीतस्य०
 ऊर्ये पितृभिर्भक्षितस्य भक्षयामि' इति माध्यदिने । नरा-
 शसपीतस्य० काथे. पितृभिर्०' इति तृतीयसवने ।
 ३५।८।१। आत्मस्पर्श आप्यायन च पूर्ववत् । माध्यदिने
 तृतीयसवने च प्रात सवनवत् सोमचमसावृता च ।
 ५६ । स्तोत्रशशेषु विशेष, प्रात सवन तृतीय
 सवन च प्राकृतमेव । माध्यदिने माध्यदिन परमान
 आभिजिदादिषु । पवमान रथतरम् । मरुत्वतीर्य
 शर्यं, प्रतिपत् 'आ त्ना रथ यधोतये' तृच, अनुचर
 स्तृच 'इद वसो सुतमन्ध' । बृहत् पृष्ठ, इन्द्रनिहव
 प्रगाथ प्राराणस्पत्य प्रगाथ प्रकृतिवत् । धाप्या प्रकृ
 तिवत्, मरुत्वतीय प्रगाथ 'प्रव इन्द्राय बृहते' एवा
 शिक । ३६।१।१८ । निविद्वान स्रुत 'जनिश्रा
 उम सहसे' इत्येनादशर्चं गौरीवीतम् । निष्केवल्यं
 शस्र प्रतिपत् 'त्वामिद्धि ह्वामये', अनुचर 'अभि-
 त्वा स्र', धाप्या 'यद्वावान', सामप्रगाथ 'उभय
 शृणवश्च न' । ३२।२।१-५। निविद्वान स्रुत 'तमु दृदि
 य इति पञ्चदशर्चं भारद्वाज, बृहत् पृष्ठम् । ३६।३।
 १५ । होनराणा शस्त्राणि प्रकृतिवत् । ३६।४।१।
 आभिषेको यज्ञाङ्ग । ३७।१७ ।

क्षत्रिययज्ञे क्षत्रिय यज्ञमात्र स्वान्यायुधानि
 निधाय ब्रह्मण आयुधानि स्वीकरोति । ३४।१।१९.

क्षत्रिययज्ञे सर्वत्र बृहत् पृष्ठम् । ३६।३।५.

क्षत्रिययज्ञे अग्निप्रणयनीयासु त्रिष्टुप् प्रथमा ।
 ५।२।४ ९.

क्षत्रियस्य अभिषेकान्ताग्निहोमयागोदाहणं जन
 मेजय पारिक्षित. । ३७।७।७ ९.

क्षत्रियस्य आयुधानि अधरथ, कवच इषुधन्व च ।
 ३४।१।२.

क्षत्रियस्य सान्नाह्यकस्य एत मेस्पत्यम् ।

३३।२।७-८.

क्षत्रियस्य सोमभक्षः दधिभक्षः अन्भक्षो वा नेष्ट, किंतु फल्चसमभक्ष एव। ३५।३।१-४.

क्षत्रियस्य सृष्टिः प्रजापतिर्यज्ञमसृजत, यज्ञं सृष्ट-
मनु ब्रह्मक्षत्रे असृज्येताम्। ३४।१।१.

क्षत्रियात् ब्राह्मणो भूयान्। ३३।३।८.

क्षुत्पिपासयोः सर्वेष्वेव इन्द्रियेषु भागो भवति।
ऐआ. २।२२।५.

क्षुद्रसूक्ताः मण्डल्येयः प्रागदृष्टया उपास्याः।
ऐआ. १।१।१-६.

ररसवेक्षते प्रवर्ग्ये 'गन्धर्व इत्या पदमस्य' इति,
क्षेता। ४।५।३.

ररे महावीरस्य सादने अनुवचनीया ऋक् 'सधी-
दस्व महौ असि' इति। ४।२।५.

र्यादिरः यूपः स्वर्गकामस्य। ६।१।५.

गण्डूपदस्य सृष्टिः (गाढूळ-गाढवळ)। सोमा-
हरणकाले गायत्र्याः सोमपालेन नव-छेदे कृते यानि
स्नाव नि, ते गण्डूपदा अभवन्। १३।२।२.

गतश्रियः प्रजातिक्रमस्य देविकाहवीपि देवीना
हवीपि च समुच्चयेन वर्तयानि अनुनभ्यापुरोडाशोत्तरम्।
१५।४।६, ९.

गर्दभस्य सृष्टिः, प्रजापते. रेतसः प्रदीप्तस्य भरमनः
सकाशात्। १३।१।०।२.

गघयः अमेध्यः अमस्यः। ६।८।२.

गधयस्य सृष्टिः गर्दभस्येन। १३।१।०।२.

गवामयन सप्त षष्ठयधिरातयदिनसाध्यम्।
प्रतिदिनं च अग्निष्टोम-उक्थ्य-षोडशी-अतिरात्राणा
संस्थानामन्यतमया युक्तः सोमयाग एवानुष्ठीयत। तत्र
प्रथमे दिवसे अतिरात्रः, द्वितीये चतुर्विंशस्तोमः उक्थ्यः
१७।६-८। अतिरात्रः अन्तिमः। १७।८।३-८। अभि-
प्रवः पठह। १८।१। पठहाः पञ्चा १८।२। सप्तविधिः
१८।३।१-४। अभिप्रवपठहा, पृष्ठपपठहाः १८।३।८।
यिष्वान्। १८।४-८। विष्वताः अवस्तात् परस्ताच्च
दशाहद्वयम्। १८।४।४। स्वरसामान. त्रयस्त्रयः इति पद।
१८।४।५। अभिजित् सर्वस्तोमः, विद्याजित् सर्वपृष्ठम्।

१८।५।२। महाव्रतं १८।८।८।९.

गाथानां प्रतिगरः 'एवं तथा' इति, शौनः-
शेपास्याने राजस्ये। ३३।६।१२-१३.

गाथा सर्वलोक्तस्य प्रसिद्धार्थमांतवादिक्ता ऋक्,
'प्रातःप्रातरवृत्तं ते वदन्ति पुरोदायाञ्चुद्धमि येऽग्नि-
होत्र' इत्यादिः। ऐआ. २।१८।८ सायणः।

गायत्र प्रातःसवन अग्निष्टोमे। २६।२।८.

गायत्रवृत्तीयस्ववनः छन्दोमन्वहः। २३।२।२२,
१७; ४।१४, १९. २४।२।१५, २१.

गयत्री अनुष्टुभमसृजत। १९।६।६.

गायत्री अष्टाक्षरा प्रातःसवनमुदयच्छत्। १३।४।
१-२.

गायत्रीकारं शंसनं नाम पादद्वये अष्टाक्षरे अव-
साय अष्टाक्षरद्वीपपादे प्रणवः इति। ऐआ. ५।१२।२
सायणः।

गायत्री छन्दः प्रथोऽहनि पठेह। ३०।१।१-२.

गायत्री तृचाशीतिः महाव्रते निष्केवल्ये शब्दे.
गायत्री तृचाशीति शक्ति, अथ सूद्रदोहाः। ऐआ
१।१९।१। महौ इन्द्रो य ओजसा इति सूक्त, तत्रा-
न्तिम तृचमुद्धरेत्, पुरोडाशा नो अन्वयः इति तृचः,
इद वधो सुतमन्वः इति सूक्त, तत्र प्रथम अन्तिमं च
तृचमुद्धरेत्, तत्रैव स्वादवः सोमाः इति ऋचमुद्धृत्य,
तस्थाने 'न ह्यन्य वळाकर' इत्येता प्रत्यवदधाति, जज्ञानो
नु शतमनुः इति ऋक्, पान्तमावो इति सूक्त तत्रान्वा-
मुद्धरेत्, प्रस्ता-वृजापिणः इति सूक्तं, आ प्र द्रव इति
सूक्तम्। एष २४० गायत्र्यः तृचाना अशीतिः।
ततः सूद्रदोहाः पठनीया। ऐआ. ५।११।२ सायणः।

गायत्रीपु उच्छिन्वत्संपादनं महाव्रते निष्केवल्ये
शब्दे औष्णितृचाशीतो। यथा, एत गायत्र्यो मिलित्वा
पृच्छिहः संपत्यन्ते। सप्तम्या गायत्र्या अक्षरचतुष्पाणि
पृच्छन्ति। तेषु एक अक्षरचतुष्क पूर्वापु पदसु
गायत्रीपु प्रत्येनमन्ते योजनीय, एवं सर्वेष्वपि गायत्री-
सतनेषु उच्छिन्वत्त्व संपत्यते। ऐआ. ५।११।२ सायणः।
गायत्रीपु निगिदं दधाति। २१।५।५; २२।१।१४;
३।५; ८।१३.

गायत्रीसोमाहरणादिमाहात्म्यज्ञानज्ञानं दानवाग्रम् ।
१३ । ४ । ६.

गायत्र्यः द्वितीयस्य त्र्यहस्य माध्यंदिन वहन्ति ।
२२।७।१३; ८।६.

गायत्र्यौ तृतीयसचने वैश्वदेवस्य प्रतिपदः तुचस्य
उत्तरे द्वे क्रचौ, अनुचरश्च सर्वः गायत्रः । १३।४।३.

गायत्र्यौ माध्यंदिने गृह्यतीत्यस्य प्रतिपदः उत्तरे
द्वे क्रचौ, अनुचरश्च सर्वः गायत्रः । १३।४।२.

गार्हपत्याहवनीयौ यदि मिथः संसृष्येयातां तदा
प्रायश्चित्तं, अग्नये वीतयेऽष्टात्रपालं निर्वपेत् । 'अग्र आ
यादि वीतये, यो अग्नि देववीतये' इति याज्यानुवाक्ये ।
आहुतिं वा आहवनीये जुहुयात् अग्नये वीतये स्वाहा
इति । ३२।५।२.

गार्हपत्ये उपशान्ते, आहवनीये च सति सर्वमाह-
वनीयं भस्मसहितं पात्रे समोष्य. गार्हपत्यायतने निषाय
अथ प्राञ्चमाहवनीयमुदरेत् । ३२।४।८.

गर्णि आर्विष्यं तत्र प्रायश्चित्तं च 'आर्विष्य
त्रिविधं' इत्यत्र द्र० । १५।१।१११०.

गुग्गुलु प्रसिद्ध धूपसाधनम् । ५।२।२८ सायणः ।
गृहसमदः मण्डलभिः प्राणदृष्ट्या उपास्यः । ऐआ
२।१।१-६; १०।१५.

गृहपतेः भार्यायाः यो व्रतप्रदः, तस्य सव्यौ पादौ
ओष्ठार्धे च पशुभागः । गृहपतेर्यो व्रतप्रदः, तस्य तु दक्षिणौ
पादौ ओष्ठार्धे च पशुभागः । ३१।१।२.

गृहपतेः सद च अनुकं च (पृथ्व्यशश्च यस्तिश्च
सास्ता वा) पशुभागः । ३१।१।२.

गोः यमलज्जने प्रायश्चित्तं 'यमलज्जने' इति
दन्दे द्र० । ३२।८।८.

गोः सृष्टिः । देवताः ईश्वरमनुबन् 'आयतन नः
प्रजानीहि यस्मिन् प्रतिष्ठिता अन्नमशामेति । ताम्यो
गामानयत् । ता अनुबन् न वै नोऽप्य अलं' इति ।
ऐआ २।२२.

गौः देवता पशुमेऽहनि षडहे । २२।२।१-५.

गौः मेध्यः । ६।८।२.

गीरमृगः नाम पशुः यस्य शूद्रो अपि लोमशे । सः

अमेध्यः अभस्यः । ६।८।६। स च प्रजापतेः रेतसः प्रदी-
तस्य भस्मनः सजासात् अजायत । १३।१०।२.

गौरिवीतं षोडशि साम विद्वते 'अभि प्र गोपतिं
गिरा' इत्यस्या ऋचि उत्पन्नम् । १६।२।१, ४.

ग्रहग्रहणं द्विदेवत्याना एवेनैव पात्तेण । यागस्तु
पात्रद्वयेन । ९।३।१.

ग्रहाः प्रातःसवने नव गृह्यन्ते अग्निष्टोमे 'नव
प्रातर्ग्रहा गृह्यन्ते' धाराग्रहाः । ११।१।१.

ग्रहाणा द्विदेवत्याना प्रतिग्रहे होतुर्मन्त्रास्त एव,
यैरध्वर्युः प्रयञ्जति 'मयि वसुः पुरे वसुः' इत्यादयः
९।३।२.

ग्रहोक्तं परमानोक्तं चेति द्वेषा उक्तम् । यत्
पवमानस्तोत्रार्थं, तत् परमानोक्तम् । प्रातःसवने प्रथमं
होतुराज्य, माध्यदिने महत्त्वतीयं होतुः पृष्ठं, तृतीयसवने
वैश्वदेव होतुः शस्त्र इति पवमानोक्त्यानि । माध्यंदिने
होत्रकाणा च वारि शस्त्राणि ग्रहोक्त्यानि । ३६।१।४.

प्रायस्तुत् अग्निष्टोमे माध्यदिने प्रायस्तोत्रम-वाह ।
तत्र अर्बुदस्य रुद्रवेषस्य ऋषेः । २६।१।२-३ । तत्र
उष्णीषेण गावस्तुत. 'नेत्रवेष्टन । ४-७। प्रायस्तोत्रे ष्वचः
शत वा त्रयस्त्रिंशत् वा, अपारमितः इति मुख्यः पक्षः
। २६।२। -५। शसन च अक्षरशः, चतुरक्षरशः,
प छ, अर्धचंशः, 'डक्याः इति पक्षाः । तत्र अर्धचंशः
इति सिद्धान्तः । ६-७। गायत्रीभिश्च जगतीभिश्च
। ८-९। सप्रैवो नान्ति । १०.

प्रायस्तुतः स्वन्या मणिनाः तिस्रश्च कीकसाः
पशुभागः ३१।१।२.

प्रायस्तोत्रीयं 'अभिरा देव सवित.' इयं 'डकृ बिः,
युञ्जते मनः इति 'डकृ, आ तू न इन्द्र इति शकृ, मा
चिदन्वत् इति 'डकृ, प्रेते वदन्तु (१-१३), आय
श्रज्जस ऊर्जा (१-८) प्र वो प्रावाणः (१-४)।
ततः यादवभिपुतः सोमो भवति, यानद् वा प्रदा रक्षीता
भवन्ति, तावत् स्वादिष्टया मदिष्टया इत्यादिपावमानी-
भिरभिष्टयात् । सुते 'अध्वरे अधि' इति परिधानीया ।
के चित्तु 'प्रेते वदन्ति' इति चतुर्दशार्चं अर्बुदसूक्तमेव

प्रावस्तोनीयं, 'प्र वो प्रामाणः' इति चतुर्दशमेवाग्नये, गाणगासिमेतु तु 'आध्यायस्व समेतु ते' इत्यादि अन्य-देव प्रावस्तोनाम् । प्रयोगः ।

श्रीवाः महाश्रते पश्याकारत्वेन कल्पितस्य निष्पेवत्य-शस्त्रस्य । 'श्रीवा यस्येदमारजः' इति वृचः शारान्त-रीयः पञ्चमे शौनकेन पठितः, तदन्ते सुददोहा । श्रीवा अर्धचंद्रः शंखनीयाः । ऐआ ११७।२-३, ५।७।१-५, १४.

धर्मतन्त्रः नाम 'प्रथमश्च यस्य सप्रथमश्च नाम' इति वृचः । ४।४।२-३.

धर्मसभरणविधिः । ४।१।१-२ । प्रवर्षानुष्ठाने अनुष्ठापनमन्त्रः 'महान् प्रवर्षेण प्रचरिष्यामः' इति । प्रैवमन्त्रः शोतरभिष्टुहि इति । ३.

धर्मस्य स्वितृन्नामि तस्यानुवपदकारेण सिद्धः । ४।५।६.

पृतयागस्य द्वितीयस्य याज्या वैष्णवी 'उह विष्णो विवमरय' इति । अग्निष्टोमे मार्ग्यदिने वैश्वदेवोत्तरपृतयागौ द्वौ, मध्ये सौम्यधरश्च भवति । ११।८।१.

पृतयागस्य प्रथमस्य याज्या अग्निषी 'पृताहवने पृतपृष्टो अग्निः' इति । ११।८।२.

पृते चरुः प्रतिष्ठाकामस्य दीक्षणीयावाम् । ११।८-१२.

चक्षुर्धर्मस्य, 'एतदेव मनुष्येभ्यु उत्ये निहित दक्षधु' । ११।६।१-१२.

चतुर्थमहः भानुमुभ पृष्टये षडहे । २।१।४.६.

चतुर्थेऽग्नि न्युद्गमः निष्पेवत्ये शत्रे 'बृह शुभ रन्त्रः परिमन्' इति सूक्ते, मार्ग्यदिनीरवात् प्रथमे पादे (२।१।३।२) पृष्टये षडहे । २।१।५।१.

चतुर्थेऽग्नि न्युद्गमः प्रांशुवकारे प्रथमे पादे, आध्यायस्ये उच्यमाने तृतीये पादे, मार्ग्यदिने प्रथमे पादे षडहे । २।१।२।१०-१२.

चतुर्थेऽग्नि पृष्टदण्डस्य 'न ते गिरो अग्नि सुव' इति चामनः, 'प्र वो मेदे' इति मितः इति मन् विषयः अन्वयः आग्निपृष्टेषु आयाचिकाः 'यज्ञा क्व इन्द्र' इत्ययः क्व विमदीयां आयाचिकाः ।

२।१।३।९.

चतुर्थेऽहनि पृष्टये षडहे चाग् देवता, एकविंशः स्तोमः, वैराजं साम, अनुष्टुप् छन्दः, आध्यायशस्त्रं, प्रउग, मरुत्पतीयं, निष्पेवत्ये । २।१।४।१-४ । वैश्वदेवं आग्निमारुतम् । २।१।५।१-१७.

चतुर्विंशस्तोमस्य विष्टुतिः । १।७।६।१ सायणः । चतुर्विंशं नाम गवामयनस्य द्वितीयमहः आरम्भगी-यम् । उपस्थो वा अग्निष्टोमो वा १।७।६-८ । चतुर्विंशः स्तोमः । १।७।६।३ । उपस्थस्य पञ्चदश स्तोत्राणि, पञ्चदश शस्त्राणि, स्तोत्रियाः त्रीणि शतानि पष्टिश्च । अग्निष्टोमः स्यादित्याहुः, अष्टचत्वारिंशः त्रयः पवमानाः चतुर्विंशानि शतराणि स्तोत्राणि । उपस्थ एव स्यात् । बृह-द्रथंनरे सामनी विकल्पेन । निष्पेवत्यशस्त्रे 'तादिदाद्य सुवनेषु' इति बृहद्वि वृत्तं सत्यवपम् ।

'चतुर्विंशे अहीनपरिधानीयाभिः परिदध्युः । सप्र मैत्रायणः ऐकादिकाभिरेव स्यनद्रये (१-२) परि-दध्यात्, ब्राह्मणाच्छंभिं प्रातःसवने अहीनगताभिः मार्ग्यदिने च ऐकादिकाभिः परिदध्यात्, अच्छावाकः अहीनगताभिरेव परिदध्यात् । २।१।७।७-९.

चतुर्विंशे अहीनयुक्तानि मार्ग्यदिने शोत्रकाणाम् । २।१।२।८.

चतुर्विंशेऽहनि महाभते च प्रातःसवने मैत्रायणस्य शस्त्रं 'ता नः सक्त पार्थिवस्य', ब्राह्मणाच्छंभिनः सुत्पङ्क्तुमृतये, अच्छावाकस्य 'आ सु ते शिखत्र धियम् ।' ऐआ. ५।१।५ सायणः ।

चतु शोमपदस्य निर्गन्तं, वसरो रुद्रा आदित्या विदेदेवाः इति चतुष्टया देवाः चक्षुभिः स्तोमै त्रिह्रप्र-ज्जदशमत्तदेवकवितीः अग्नवन् तस्माच्चतुःस्तोमः, स एव चतुःशोमः । १।४।५।२.

चतुर्दशोऽग्निः अविवाग्नये दशमेऽग्निः । नेपा विधिः सुमाधीऽग्निः, चिचमान्यमाधीऽग्निः इत्या-दीनि । दशमदानि. तच्छंभनयद्विभिध 'अविवाग्नये दशम' इत्यत्र द्र० । २।४।६।३-१२. २।४।३-६.

चन्द्रवारः पुरुषा इति वाप्यः ऋषिः 'शीरुरुरयः, छन्दः पुरुषः, वेदपुरयः' महापुरयः इति । ऐआ. ३।९.

चन्द्रमस्तो वै शीष्टजायते । ४०।५।१५.

चन्द्रमा अदिव्याजायते । ४०।५।१४.

चन्द्रमा वै अमावास्यामनुप्रविशति सोऽन्तर्भावते ।
४०।५।८.

चमस औदुम्बर । तत्र दधि, मधु, सर्पि, आतपवर्षा आप, शष्पाणि, तोषमानि, सुरा, दूर्वा, इत्यष्टौ द्रव्याणि प्रक्षेप्याणि यशस्कराजाभिषेकसमारोपे ।
३७।१।३.

चमस औदुम्बर तत्र वानस्पत्यानि फलानि, औषधानि तोषमानि, दधि, मधु, सर्पि, आतपवर्षा आप, इति प्रक्षेप्याणि ऐन्द्रमहाभिषेकसमारोपे ।
३९।३।१.

चमस होमार्थं भक्षणार्थं च सोमस्य पात्र दीर्घ-
चतुरस्र समुष्टिकम् । ३५।६।४ सायण ।

चयनानुष्ठाननिषेधं चित्तुआचार्येतरयागे निष्केय
व्योपायकस्य । ऐआ. ३।१०।१-६.

चराति चरतो भग (प्राप्त्वर्ये) । ३३।३।३
चरु धृते प्रतिष्ठाकामस्य अग्निष्टोमे दीक्षणीयायाम् ।
१।१।८-११

चरैव । ' नानाश्रान्ताय शीरस्ति इति रोहित
शुभ्रम् । पापो नृपद् (परश्वे वर्तमान अलस) वर
(अपि) जन, इन्द्र इत् चरत सत्ता ॥ चरैव ' ।
३३।३।१. ' पुथिष्यथश्चरतो जङ्घे, भूण्णुरात्मा फले
महि । शेर (शेरते) ऽस्य सर्वे पाप्मान भ्रमेण प्रपथे
एत. ॥ चरैव ' २. ' आस्ते भग आसीनस्य ऊर्ध्वं
स्तिष्ठति तिष्ठतः । शेरते निपद्यमानस्य चराति चरतो
भग. ॥ चरैव ' । ३ ' कलि शयानो भवति सजि
हानस्तु द्वापर । उत्तिष्ठन्नैता भवति कृत सपथने
चरन् ॥ चरैव ' । ५

चर्मवेधनं राजपुत्रेण महाप्रते । ऐआ ५।५।१३.
चातुर्मास्याना राजसूयोत्पन्नानामपि वृषकू प्रयोगो
भवति । ऐआ ५।५।१ सायण .

चातुर्मास्येषु अग्निमन्थाम् । १।४।२।६.

चित् एव आत्मा ब्रह्म । ऐआ २।२५.

चित्याग्ने उपस्थानम् । शिरस, प्रदक्षिणमग्नि

निष्कम्य अग्नेण यूप पुरस्तात् प्राङ्मुलस्तिष्ठन् अग्ने
शिर उपतिष्ठते ' नमस्ते गायत्राय यते गिर इति । ऐ
आ ५।२।२। तेनैव यथेत् प्रत्येस्य दक्षिणमुदङ्मुल पक्ष
नमस्ते राथतराय यस्ते दक्षिण पक्ष ' इति । ५।२।३।
अपरेणामिपु-उनुपनम्य प्राङ्मुल उत्तर (पक्ष)
' नमस्ते वृहते यस्ते उत्तर पक्ष, इति । ५।२।४।
पश्चात् प्राङ्-पु-छ ' नमस्ते भद्राय यस्ते पु-उ यते प्रतिष्ठा
इति । ५।२।५ दक्षिणत पु-छस्य आत्मान ' नमस्ते
राजनाय यस्त आत्मा ' इति । ५।२।६। इद महाप्रते
माध्यदिने, होता ।

चित्याग्नेरुपस्थानानन्तरं होतु सद प्रवेश. महाप्रते
माध्यदिने । ऐआ ५।३।१.

छन्द पद्ये पद्ये ऽस्यमेऽहनि गायत्री २०।१।-
१-२, द्वितीये त्रिष्टुप् २०।३।१-२, तृतीये जगती
२१।१।१-२, चतुर्थे अनुष्टुप् २१।४।१-२, पञ्चमे
पङ्क्ति २२।१।१, षष्ठे अति-छन्दा २२।७।१.

छन्द पुरुष वर्णसमाभ्नाय । तस्य रस अकार,
अग्निमीले इत्यकारादितरात् । ऐआ. ३।९।२, ४.

छन्दासि गायत्री उष्णिक् अनुष्टुप् वृहती पङ्क्ति
त्रिष्टुप् जगती इति सप्त पूर्वोणि, षड्द्विपदा अति-
छन्दा अ-पश्च किञ्चित् इति चत्वारि उत्तराणि । ऐ-
आ ५।४।९ सायण ।

छन्दासि पृष्ठये षड्द्वे पृष्ठस्तोत्रनामाधाराणि क्रमेण
गायत्री त्रिष्टुप् जगती अनुष्टुप् पङ्क्ति अतिच्छ दा
इति । १९।६।६ सायण ।

छन्दोगेभ्य वाण शततन्तु ससृज्य होता प्रय-छति
महाप्रते । ऐआ ५।४।१-७.

छन्दोमप्रथमेऽहनि आज्यं शक्यं २३।१।१-१० ।
प्रथम ११, । महवर्तीय १२-१९। निष्केनस्य
२०-२९, २३।२।१-९ । वैश्वदेव २३।२।६-१२ ।
आग्निमाहृतम् ३-१६। छन्दोमद्वितीयेऽहनि आज्य
तैष्टुभ २३।३।६-७। प्रथम ८-९। महत्वतीय
१०-२०। निष्केनस्य २१-२४, २४।४।१-७। वैश्व
देव ८-१४। आग्निमाहा १५-१९। छन्दोमतृतीयेऽ
हनि आज्य तैष्टुभ २४।१।५-८ प्रथम तैष्टुभ ९-१०

मरुत्वतीयं ११-१८। निष्केयस्यं २१-२२, २४।२-१-६। वैश्वदेवं ९-१५। आग्निमारुतं १६-२१. .

छन्दोमाः क्षयः द्वादशाहे अष्टमनवमैकदाशेषु अहःसु। प्रथमः चतुर्विंशः, द्वितीयः चतुश्चत्वारिंशः, तृतीयः अष्टाचत्वारिंशः । छन्दोभिः गायत्रीभिष्टुप्त्रिष्टुप्सप्तमीभिः स्वाक्षरसंख्याद्वारेण गीयन्ते परिष्ठियन्ते इति छन्दोमशब्दस्य व्युत्पत्तिः । २३।१।८, २४।१-२.

छन्दोविशेषः प्रातरनुवाके अग्निष्टोमे । आग्नेयानि उपस्थानि आधिनानि च सप्तसप्त छन्दांसि, देवतास्तितः, छन्दांसि सप्ताछन्दसा क्रमश्चान् गायत्री अनुष्टुप् त्रिष्टुप् बृहती उष्णिक् जगती पङ्क्तिः इति । ७।७।१२-१७ । अत्र व्युत्पत्तेऽपि बृहतीमध्यकत्वात् अव्यूह्यत्वम् ।

७।८।५.

जगती अतिच्छन्दसमसृजत । २१।६।६.

जगती छन्दः पृथगे पदे तृतीयेऽहनि । २१।१।१-२.

जगती मूलतः चतुरक्षरा, सोनाहरणप्रसरेण एकाक्षरा अभूत् । सा पुनः गायत्र्या त्रिष्टुप्पायाः संमेलनेन द्वादशाक्षरा सपत्ना । सा द्वादशाक्षरा जगती तृतीयं सवनमुदयच्छत् । १३।४।३.

जगतीषु निविर्दं दधाति । २३।१।१८; २।४; ३।१७; ४।४. २४।१।१८; २।७.

जगतीसद्वारं महानते निष्केयस्ये शम्भे शस्त्रव्य इत्येके । ऐआ. २।१७।३.

जगत्प्रातः सवनः द्वितीयः स्पष्टः व्यूहस्य पृथग्य-पदस्य । २१।४।५.

जगत्प्रास ह्यः । जगत्यः बहुधा यासु, ताः तृतीय-सवनगताः प्रस्थितयाः । २८।४।१५.

जगत्स्यो वै छन्दोमन्वदस्य मन्वदिनं वरुति व्यूह-त्वात् । २३।१।१८; ३।१७; ४।२. २४।१।१८.

जगत्स्ये आर्त्विज्यं तत्र प्रायश्चित्तं च 'आर्त्विज्यं विविधं' इत्यत्र इ. । १५।२।१२-१०.

जगत्स्ये नाम मन्वाः कुन्तारवृत्तेषु पदं 'योऽ नास्त्यायः' इत्याद्यः, ते जगत्स्येः संज्ञकताः । ३०।६।२१-२४.

जननाशौचं दशाहम् । यदा वै पशुनिर्दशो भवति अथ स मेष्यो भवति । ३३।२।३.

जन्मत्रयं जीवस्य । पुरुषशरीरात् रेतोस्पेय स्त्रीशरीरे प्रवेशः प्रथमं जन्म, मातुः साकाशात् द्वितीयं, मृत्वा पुनर्जन्म तृतीयम् । ऐआ. २।१४.

जन्यानि सपत्नाः, प्रतिजन्यानि द्विपन्तो भ्रातृज्याः । ४०।३।३, ११.

जपः पुरोहितस्य । यदा राजा पुरोहितं वृणोति, तदा 'अग्निर्वाचं पुरोहितः पुषिषी पुरोधाता, वायुर्वाचं पुरोहितः अन्तरिक्षं पुरोधाता, आदित्यो वाचं पुरोहितः द्यौः पुरोधाता' इति । ४०।४।१.

जपः होतुः पशौ अभिगुपाठानन्तरं 'शमितारो यदत्र सुहृतं कृणवयास्मासु तत्, यद्दुष्कृतं अन्यत्र तत्' इति । ६।७।१२-१३.

जपः होतुः महाभक्ते प्रस्तोत्रा प्रथमप्रतिगारस्य काले कथिते सति, 'सुक्नोऽसि.' इति, उक्थवीर्याणि च जपति, 'सं प्रागो वाचा' इत्यादि च जपति, आहूय 'वाच्' इति च जपति । ऐआ. ५।५।४-९.

जपः होतुः, व्याहृतिजपः महाभक्ते प्रेह्लं चालयति जपति, पुनश्चालयति । ऐआ. ५।४।८-१०.

जागतं वै तृतीयसवनम् । २८।४।१५; ७।३, ५. जातयेदसः आयतनं तृतीयसवनं आग्निमारुतस्ये । १०।७।१०.

जातयेदस्यं यजन्त आग्निमारुतस्ये । अग्निष्टोमं अनुक्तोत्तरं, प्रतव्यसीं नव्यसीं जागतमन्वाया त्रिष्टुप् । २३।१।११-२ । छन्दोमप्रथमेऽहनि 'दूतं धो विश्व-वेदसं' गायत्रं अनिदस्तम् । २३।२।१६ । छन्दोम-द्वितीयेऽहनि 'भग्ने मृळं महो अग्निं' गायत्रम् । २३।४।१८ । छन्दोमतृतीयेऽहनि 'प्राग्मे वाचमीर्य' गायत्रम् । २४।२।१६ २१ । पृथगे पदे प्रथमेऽहनि 'प्रतव्यसीं नव्यसीम्' । २०।२।१४ । द्वितीयेऽहनि 'यजन्त यथैतं जात' जागतम् । २०।४।११ । तृतीयेऽहनि 'त्वमग्ने प्रथमो अद्गिराः' जागतं त्रिषु त्रिष्टुभः । २१।२।१७ । चतुर्थेऽहनि 'अग्निं नरो दीक्षितमिभिः' विराजितमिष्टुमद्य । २१।५।१६-१७.

पञ्चमेऽहनि 'अग्निर्होता गृहपतिः' अतिच्छन्दाः वृचः ।
२२।३।१४ । षष्ठेऽहनि 'स प्रलथा सहसा जायमानः'
श्रेष्ठं सूक्तम् । २०।८।८-१०.

जातयेदस्या ऋक् आग्निमारुतशस्त्रे एव, 'जात
येदसे सुनवाम' इति छन्दोमप्रथमे । २३।२।१५ ।
छन्दोमद्वितीये । २३।४।१७ । छन्दोमतृतीये ।
२४।२।१८ । पृष्ठये षष्ठे प्रथमेऽहनि । २०।२।२-
१३ । द्वितीये २०।४।१० । तृतीये २१।२।१६ ।
चतुर्थे २१।५।१५ । पञ्चमे २२।३।१३ । षष्ठे २२।
१०।७.

जाया । 'तज्जाया जाया भवति यदस्या
जायते पुनः' । ३३।१।१० । सखा ह जाया ।
३३।१।८ । पतिर्जाया प्रविशति गर्भो भूत्वा । ९ । आभू-
तिरेषा भूतिः बीजमेतन्निधीयते १० । देवाश्चैतान्मुषयश्च
तेजः समभरन् महत् । ११.

जाया बह्व्यः । तस्मादेकस्य बह्व्यो जाया भवन्ति
नकस्ये बह्वः सह पतयः । १२।१२।१९.

जीवति मृतशब्दध्वने प्रायश्चित्तं (स्वविषये) ।
'अमये सुरभिमतं अष्टाकपालं निर्यपत् । 'अग्निर्होता
न्यसोदत्, साध्वीमकदेववीति' इति याज्याऽनुवाक्ये ।
आहुतिं वा आहवनीये जुहुयात् 'अमये सुरभिमतं स्वाहा'
इति । ३२।८।७

जीवरूपेण ब्रह्मणः शरीरे प्रवेशः । 'स एतमेव
सोमानं (ब्रह्मरन्ध्रं) विदार्य एतया द्वारा प्रापयत ।
ऐआ. २।२३।७-८.

जीवस्य जन्मत्रयम् । 'जन्मत्रय जीवस्य' इत्यत्र
द्र० । ऐआ. २।२४.

जीवो मद्देव नापरः । तद्य चिदेव । 'प्रज्ञान ब्रह्म'
ऐआ. २।२५।६०.

ज्योतिःष्टोमः चतुःस्रस्यः अग्निष्टोमः, उक्थयः,
योऽङ्गी, अतिरात्रश्चेति । स च सार्धेन अथायवोऽ
शक्नेन अभिहितः (ऐतरेयकम्राहणे) । 'अश्वैताश्रतस.
संस्था-आधित्येय गयामयन प्रवर्तते । १७।७।१ सायणः ।
ज्योतिष्टोमे वामदेव्यसाग्निं तृतीयस्यामूचिं प्रति-
पादान्ते 'पु, रु, पः' इति असरोपवापः कर्तव्यः ।

१५।२।२-१०.

तन्तुमती इष्टिः 'सूतकान्मक्षणे प्रायश्चित्तं'
इत्यत्र द्र० ३२।८।६.

तस्मादेकस्य बह्व्यो जाया भवन्ति, नैकस्यै बहवः
सह पतयः । (परस्परैकमत्येन सह वर्तमाना न दृश्यन्ते
इति सायणः) १२।१२।१९.

तस्य य आत्मानमाविस्तरा वेद । ऐआ. २।१४।१.

तस्य (प्राणरूपस्य ईश्वरस्य) वाक् तन्तिः (दावण)
नामानि दामानि । ऐआ. २।६।१.

तानूनपत्रम् । ते देवा अबिमयुः अस्माकं विप्रेमाणा-
मनु इदमसुरा आ भविष्यन्ति इति (आमच्या आप-
सातील यादवीमुळे अमुराचें फावतें) ते व्युःक्रम्य
(एकान्तामध्ये पृथक् पृथक् सभा घेऊन) अमन्त्रयन्त ।
अभिनर्तन्तुभिर्दृक्कामत्, इन्द्रा रुद्रैः, वरुण आदित्यैः,
बृहस्पतिर्यिथैर्देवैः । तेऽ बुयन् हन्त या वै नः इमा
प्रियतमास्तवः ता वरुणस्यं राशो गृहे सनिदधामिह ।
ताभिरेव नः स न सगच्छतै, यो न एतदतिक्रामात्
(जो कोणी एकीचा नियम मोडील त्याची प्रियतनु
त्याला परत मिळणार नाही) य आहुलोभमिथियात्
(लोभाने लबाडी करून उपद्रु पाहील) तथेति । ते
यद् वरुणस्य राशो गृहे तनुः सन्यदधत, तत् तानून-
पत्रमभवत् । तत् तानूनपत्रस्य तानूनपत्रस्यम् । तत्कर्म-
स्वरूप तु आतिथ्यायाः प्रौवात् सुचि चमठे वा आज्य
समवदाति चतुरवत्त पञ्चावत्तं वा, ' आपतये त्वा
गृह्णामि' इत्येतेः प्रतिमन्त्रम् । 'अनापृष्टमिध०' इति
यजमानसप्तदशा ऋत्विजः तानूनपत्रं समवमृशन्ति
(आप्याला स्पर्श करून मैत्रीची शपथ घ्यावी)
इति । ४।७।४-८.

तानूनपत्रं कुर्वद्भिः परस्परं द्रोहो न कर्तव्यः ।
४।७।७.

तादर्थ्यं सूक्तं 'त्यमपु वाजिन देवज्जुं' इति, छन्दो-
मेषु त्रिपु, षुडये षष्ठे च बह्वस्वि अहःपु, निष्केवस्व-
शक्ने भवति । २०।१।१६-१७; २०।३।२४ इ.

तिथिस्वरूप, या परि अस्तमियात् अभ्युदियाद्
वा इति, सा तिथिः (यागार्हा) । ३२।९।४.

तीर्थ उत्करचावालयोर्मध्यदेशः । ऐआ ५।३।३

सायगः।

तीर्थे मार्जयित्वा । पत्नीशालायाः प्रसृष्य तीर्थे मार्जयित्वा, आमीमं संप्रपद्य, समन्वारभध्ममित्युक्त्वा 'उपसृजं धर्मं' इति आमीमं प्रिये जुहुयात् । द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानसग्रहे । सदसः प्रसृष्य, तीर्थे मार्जयित्वा पत्नीशालां संप्रपद्य, समन्वारभध्ममित्युक्त्वा 'इह रमेह रमध्वं' इति शालामुखीये जुहुयात् । २४।३।६-१६.

तूष्णींशंसः प्रथमे आश्वयत्ने । भूरग्निज्योतिर्ज्योतिरमोऽऽऽम्, इन्द्रो ज्योतिर्भुवो ज्योतिरिन्द्रोऽऽऽम्, सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः स्वः सूर्योऽऽऽम् । इति पट्पदः तूष्णींशंसः । १।७।४; ८।१ । आहावोत्तरं उपाशु तिर इय (अस्पष्टं) पट्पदः । १०।७।१-४; १०।९।१। त्रिपदः पट्पदो वा इति आश्वलायनः (५।९।११) । तूष्णींशंस इत्यत्रा उधैः पुरोरुचं (निविदं) संसति १०।७।५-६.

तूष्णींशंसे शस्ते केन चिन्दिन्दाया कृतायां शापे षा दत्ते 'एष एवैतामार्तिमारिष्यति प्रातर्बाल वयमद्येमं शस्ते तूष्णींशंसे संस्थापयामस्तं यथा यद्दानित कर्मणाऽनुसमियादेवमेवैनमनु समिमः' इति मन्त्र जपेत् । १।७।६.

तूष्णींशंसे शस्ते केन चिन्दिन्दा न कर्तव्या शापो षा न देयः (शंसन० कर्त्रे) । १।७।६.

१. तृतीयसवने ऐन्द्रार्भवम् । २८।४।६.
 ,, जागतम् । २८।४।१५; ७।१.
 ,, जातवेदस आरतन आग्निमास्ते शस्ते १०।७।१०.

१. द्वादशाक्षरा जगती उदयन्तु । १३।४।३.
 ,, नाराशंस ये तृतीयसवनम् । २८।८।१.
 ,, वैधदेवम् । २७।१।६-११; २८।७।१.
 ,, सृष्ट्वाराशंसम् । ८।६।३.

१. तृतीयसवनरभमे आदित्यग्रहः । ११।५।१-३.
 तृतीयसवने अग्निष्टोमे अहीने च मैत्रारण्यस्य परिधानीषा. 'इयमिन्द्र वरुण', ब्राह्मणाच्छंकिनः 'वृहस्पतिर्निः परिपातु', अच्छावानस्य 'उमा जिग्मथुः' । २७।५।५। सायनः ।

तृतीयसवने अग्निष्टोमे होत्रकाया शस्त्राणि न सन्ति अतिरास्ते तु सन्ति । ३०।५।१०.

१. ,, सवनीयपदोः अपयित्वा अद्ग्रहोमः । ७।३।८-९.

१. ,, अच्छावाकः अन्ततः शिल्पेयु, अनाराशंसीः संसति. (नाराशंससंबन्धरहिताः क्रतुर्जनित्री इत्यादयः सचः) । १८।८।१-३.

तृतीयसवने आरम्भणीयानि सूक्तानि ऐन्द्राणि जागतानि शस्यन्ते उपस्ये । २८।७।१.

तृतीयसवने उनीयमानसूक्तं मैत्रावरुणस्य इहोपपात शवसो नपात' इति सूक्तगता आदिमा नव क्रचः । सन्तैवेति के चित्. तत्र । २८।१।६-१२; ४।१.

तृतीयसवने प्रतिगारः । 'शंसामोदेवोम्' इति अर्घ्युः प्रतिष्ठापाति पञ्चाक्षरेण । १२।१।४.

तृतीयसवने प्रस्थितयाज्याः होतुः 'इन्द्रः सुभिर्वाजवर्द्धिः', मैत्रावरुणस्य 'इन्द्रावरुणा सुतवा', ब्राह्मणाच्छंकिनः इन्द्रश्च सोम'पिबतं', पोतुः 'आ वो वहन्तु सतयः, नेयु. 'अमेव नः सुहवा', अच्छावाकस्य 'इन्द्राविष्णुपिबतं', आग्नीध्रस्य 'इमं सोममर्हेत्' । २८।४।६-१२.

तृतीयसवने बलिष्ठतमया वाचा संसेत् । १४।६।५.

१. ,, महत्तृतीयसूक्तस्य आरम्भणीयं सूक्तं 'वैश्वानराय पृथुपाजये' इति वैश्वानरीयम् । १२।३-४-५.

तृतीयसवने महामते आग्निमाहनं शस्त्रम् । ऐआ. १।२२।११-१४, वैधदेवम् । १।२२।१-१०, ५।१३।१४.

तृतीयसवने मैत्रावरुणः ऐन्द्रावरुणं 'इन्द्रावरुणा युवं' इति सूक्तं संसति । तस्य स्तोत्रियः आग्नेयः 'एहन्तु' इति, अनुस्यः आग्नेयः 'आग्निरगामि' इति । ब्राह्मणाच्छंकी ऐन्द्रावरुणस्य 'प्र मंदित्राय' इति शसति । तस्य स्तोत्रियानुस्यो ऐन्द्रो 'वयमुक्त्वा' 'यो न इदं' इति । अच्छावाकः ऐन्द्रावरुणं संसति 'क्रतुर्जनित्री' इति, तस्य स्तोत्रियानुस्यो ऐन्द्रो 'अपारहंन्द्र गिरिगः', 'इय.त इन्द्र गिरिगः' । २८।६।९-१०.

तृतीयसवने वैश्वदेवशास्त्रस्य, प्रतिपदरतृचस्य उत्तरे द्वे ऋची गायत्र्यौ अनुचरश्च गायत्रः । १३।४।३.

तृतीयसवने शास्त्रजपः होतुः 'उक्त्य वाचीन्द्राय देवेभ्यः' इत्येकादशाक्षरः, अप्ययोः ओम् इत्येकाक्षरः । १२।१।४.

तृतीयसवने शस्त्रेणु एका ऋच शिष्ट्वा निविद्वान्म् । ११।१०।३-५, १०-११.

तृतीयसवने सवनीयपदवद्गहोमाः । ७।३।८-९.

तृतीयसवने स्तोमविद्वदौ अतिशंसन अपरिमिताभिरैव ऋग्भिः तथा माध्यदिने । प्रातःसवने तु एकया द्वाभ्या वा । २७।५।७-८; २९।७।१०-१३.

तृतीयसवने 'स्वरिन्द्रवन्तः स्तुष्य' इति ब्रह्मा स्तोत्रप्रसवमाह । २५।१।५-६.

तृतीयसवने होतुः एषयामघत् सक्तं शस्यं भवति । ३०।५।३। तृष शानः करति इति रौद्र्याः धाम्याया उपरिष्ठात् ऋतवृत्तस्य च पुरस्तात् । ३०।४।१४-१५.

तृतीयेऽहनि षष्ठये षड्हे ब्यूटे विश्वेदेया देवता, सप्तदशः स्तोमः, वैरूप साम, जगती छन्दः । २१।१।१-३ । आज्य शस्त्र 'युस्या हि देवहूतमान' । ११।१। प्रउग 'वायवायाहि वीतये' इत्यौष्णिहम् । १२। मरुत्वतीयं । १३-१७ । निष्केवल्य । १८-२२, २१।२। १-५। वैश्वदेव । ६-१३ । आग्निमारुतम् । १४-१७.

तेजस्कामस्य अपोनपूर्वाये 'अमूर्या उप सूये' इत्यतया अनुप्रपदन एकधनासु । ८।१।२२.

तेजस्कामस्य पालाशो यूनः । ६।१।१०-१३.

तोकामाः = धान्याद्भुक्रुः (मोड कुटलेलं धान्य) यशाङ्गराजाभिषेके संभारेणु चमसे पात्र्या वा प्रक्षेप्याः । ३७।१।३। ऐन्द्रमहाभिषेके तु धान्यचतुष्टयस्य मीहीना महानीङ्गीणा प्रियद्गूना यवानामिति । ३९।१।३-४; ३।१.

त्रयसिंशः स्तोमः षडेऽहनि षष्ठये षड्हे । २२।७।१.

त्रिणयः स्तोमः पञ्चमेऽहनि षष्ठये षड्हे । २२।१।१-५.

त्रिदृत् स्तोमः प्रथमेऽहनि । २०।१।१८-२.

त्रिदृत् स्तोमस्य उच्यती नाम विद्युतिः । 'उपारस्मे गायता, दविद्यु तत्या च्चा, पवमानस्य ते कवे, इति निपु तृचेणु आदिमाः तिस्रः ऋचः प्रथमे पर्याये गातव्याः, द्वितीया द्वितीये पर्याये, अन्तिमाश्च तृतीये पर्याये' सेय उच्यती विद्युतिः । १४।४।१ सायगः ।

त्रिष्टुप् छन्दः द्वितीयेऽहनि षष्ठये षड्हे । २०।३।१-३.

त्रिष्टुप् पञ्चमिषसृजत । १९।६।६.

त्रिष्टुप्प्रातःसवनः छन्दोमन्वहः । २३।१।१०-११; ३।७, ९; २४।१।८-१०.

त्रिष्टुप् मूलतः चतुरशरा, सोमाहरणकाले एकाक्षरा अभूत् । पुनः गायत्रीसमेलनेन एकादशाक्षरा संपन्ना सा एकादशाक्षरा लिष्टुप् माध्यंदिन सवनमुदयच्छत् । १३।४।२.

त्रिष्टुप्सहस्रं महान्ते निष्केवल्यशस्त्रे शंस्तव्यं इति के चित् । ऐआ. २।१७।३.

त्रेता, उचिष्ठंश्रेता भवति । ३३।३।४.

त्रैष्टुभानि च जागतानि च सूक्तानि गवामयवे विपुवति शस्यन्ते 'यस्तिग्मशूङ्गः,' 'दिवश्चिदस्य इति । १८।७।६, १८।८।३-७.

त्रैष्टुभो हि माध्यदिनः । ऐआ. १।६।२२. त्र्यहः द्वितीयः जगत्प्रातःसवनः २१।४।५.

षड्हे उत्तरस्मिन् आवापिकाः ऋचः अन्यदुख्याः । विराजश्चतुर्थेऽहनि, 'न ते गिरो अपिमृष्यः' (१-४), 'प्रवोमहे महिदृषे' (१-३) इति सप्त ऋचः । तामु मैत्रावरुणस्य (१-३), ब्राह्मणाच्छंसिनः (३-५), अच्छावाकस्य (५-७) इति । अथवा वैमदीः आव-पेरन्, 'यजामह इन्द्र' इत्याद्याः सप्त । तामु मैत्रावरुणस्य (१-३), ब्राह्मणाच्छंसिनः (३-५), अच्छावाकस्य (५-७) इति । पद्कीः पञ्चमे, 'यश्चिद्धि सत्यसोमपाः' इति सप्त । तत्र विभागः पूर्ववत् । पारुच्छेपीः षष्ठे 'इन्द्राय हि द्यौः' इत्यादयः सप्त । विभागः पूर्ववत् । २९।३।८-९.

दक्षिणाः माध्यंदिने सवने नीयन्ते । १३।१।३. दक्षिणाभेरन्वाधानं कर्तव्यमेव । ३२।१।४-६.

दक्षिणामौ 'अलादायानपत्रे स्वाहा' इत्याहुतिं
सुहोति अन्वाधानोत्तरम् । ३२।११५.

दक्षिणा । दातव्यैव यत्र दक्षिणा भवति अन्वल्पिकाऽ
पि । ३०।९।११.

दक्षिणादानं आचार्याय ऐन्द्रमहाभिषेके । अभि-
षिक्तः अभिषेक्त्रे ब्राह्मणाय सहस्र दद्यात्, क्षेप्तं दद्यात्,
चतुष्पाद् दद्यात्, अपरिमितमेव दद्यात् । ३१।६।२.

दक्षिणा दोष दृष्ट्वा त्यक्त्वा सनी तेनैव वा अन्येन
षा न प्राह्या । 'न निवृत्तदक्षिणा प्रतिपद्येयात्' ।
३०।९।२-३.

दक्षिणामु नीतासु, ता अनु मुब्रह्मण्या सतिष्ठते
अग्निष्टोमे । २६।३।२२.

दधिधर्मं दद्या चरन्ति । १४।२।९.

दधि चमसे पात्र्या वा अम्यानेय ऐन्द्रमहाभिषेके
संभारः । ३९।३।१ । यथाह्ये च राजाभिषेके ।
३७।१।३.

दधि वेदयानां भक्षः सोमपागादौ, न सोम ।
३५।३।१.

दन्तोत्पचयनन्तरं, द्वितीयदन्तोत्पचयनन्तर मेध्यन्
कुमारस्य । ३३।२।४-७.

दक्षोपूर्णमासयोः उपवस्यदिननिर्णय । पूर्वा पौर्ण-
मासीमुपवेदिति वेद्य, उत्तरामिति कौपीतरुम् । या
पूर्वा पौर्णमासी साऽनुनातिः, योत्तरा सा राफा । या
पूर्वाऽनावास्या सा सिनीवाली, योत्तरा सा कुहूः,
उत्तरामुपवसेत् । ३२।९।१-५.

दक्षोपूर्णमासयोः पत्रदत्त सामभिषेक्यः । १४।२।४.

दक्षोपूर्णमासाविष्टिरूपः श्लाघ्यः, सर्वानियतः,
घण्टियुक्तः, द्यौनकयुक्तश्च । १४।२।९ (आवस्तम्भ)
सायणः ।

दक्षममहः द्वादशाहं-२४।३।६ । प्रथमा ।
२४।३।१-४ । इदं अविशान्नं नाम, नास्मिन्नहनि
केन चित् कर्य चित् विवाच्यं (न वचस्पन्) ।
सद्ये बहिर्दि रगप्यावशोमं, अन्तर्दि इत्येके
(आश्वना.) । ५ । शालामुखीये गार्हपत्यहोमम् ।
६-१३ । आग्नीमीये होमः । १४-१६ । संपरा-

शीषु स्तोत्रं । २५।५।१-५ । होता चतुर्होतृन् व्याचष्टे,
तदेव शब्द । ६-१०; २४।६।१-१३ । प्रजापतेरेतनुः
ब्रह्मोद्यं च अनुद्रवति । १४-२२ । शस्त्रादौ औदुम्बरी-
समन्वारम्भः । २४।५।१-५ । वाङ्मनियमः । ६-९ । वाग्-
विसर्गः समयाविधिते सूर्ये अस्तमिते एव वा । १०-१६
मानसग्रहः । २४।३।६-१३, २४।४-६.

दशमेऽहनि मानसग्रहे । सदसः प्रसृप्य तीर्थे मार्ज-
यित्वा पत्नीशाला संप्रपद्य 'समन्वारमभ्वं' इत्युक्त्वा
'इह रमेह रमभ्वं' इति शालामुत्पीये जुहुयात् । पत्नी-
शालायाः समृप्य (सर्वे) तीर्थे मार्जयित्वा आग्नीध्रे
संप्रपद्य 'समन्वारमभ्व' इत्युक्त्वा 'उपसृजं धरणं'
इति आग्नीध्रीये जुहुयात् । २४।३।३-१६.

दशापावित्रं यथादगराजाभिषेके अर्घ्यरुपकल्पयति ।
३५।६।४.

दाक्षायणपक्षे पयसा प्रचरति । १४।२।७.

दाधिक्री कक् अनुष्टुप् 'दधिक्राव्गो अकार्षे' इति
पठेऽहनि ब्राह्मणच्छसिधिले । ३०।१०।८-९.

दान अदानं च । काले एव दद्यात् काले न दद्यात् ।
न सर्वदेव दातव्यं रिक्तत्वप्रसङ्गात् । न च सर्व-
देव अदातव्य अपत्नीतिप्रसङ्गात् । ऐजा. २।१८।१३.

दानपात्र गायत्रीघोमाऽण्णादिमाह त्वयज्ञानवान्
१३।४।६.

दासीपारिन्वर्तनं मार्जालीयं परितः महात्रते माष्यं-
दिने । तिस्रः अवमाः पडुचमाः (परमति कमी ३,
जास्तीति जास्त ६) धिरस्थितपूर्णकुम्भाः प्रेष्याः
प्रति संशास्ति (होता) इमं धिष्यं उदकुम्भं च
(तत्र स्थापित) धिः प्रदक्षिण परिमत्राय दक्षिणैः
पाणिभिः दक्षिणानूहनात्मानाः 'एष्टेमाऽऽहद
मधुऽऽहद मधु इतिवदन्वः' इति । ताश्च उद-
कुम्भान् धिराति अधि निषाय दास्यो मार्जालीय परि-
वृत्त्यन्ति पदो निरवतीः इदमधु गाधन्वः । ऐजा.
५।१२७-२८ । उपाकृतं स्तोत्रे संशास्ति 'कुम्भ-
मुदक तैश्च निनयाय अन्न (मार्जालीये), उत्तरे मार्जाली-
ये (आग्नीध्रीये इत्यर्थः), द्येपमन्तर्वेदि' इति ।
तास्तथा कुर्वन्ति । ५।२।९.

दाहे । अग्निदाहे प्रायश्चित्तं 'अग्नयः शान्तेः' इत्यत्र, तदुत्तरे च द्र० । ३२।६।; ७।४.

दिगुपस्थानं यथाशाराजामिषेके समिदाधानो-
क्तमगोत्तरं 'कृत्वातिरसि दिशां मयि०' इति अपरा-
जितां दिशमुपतिष्ठते । ३७।५।१३.

दिवाकीर्त्यं, दिवैव कीर्तनीयं मन्त्रजातं यस्मिन्,
तत् त्रिपुत्रदहः दिवाकीर्त्यं गणामयने मध्यममहः ।
१८।४।४.

दिव्येनाग्निना अग्नीनां संसर्गे प्रायश्चित्तं 'अग्नीनां'
इत्यादौ द्र० । ३२।६।.

दिशांशुक्रिः नाम मन्त्रान् कुन्तापवृत्ते अर्धर्चेशः
शंसति. 'यः समेयो विदध्यः' इत्यादीन् पद्य ।
३०।६।१९-२२.

दीक्षणीया अग्निष्टोमे । देवता अग्नाधिष्णू । १।१।१
-२। द्रव्यं एकादशरूपालः पुरोडाशः घृते चर्षा प्रति-
ष्ठाकामस्या ३-७। कालः, आमावास्यायं वा हविषेष्वा
पीर्गमासेन वा तस्मिन्नेव हविषि तस्मिन् बर्हिषि दीक्षेता
एषो (एषा उ) एका दीक्षा। १२ । सप्तदश सामिधेनी-
रनुब्रूयात् । १३-१५ । संस्काराः यजमानस्य दीक्षि-
तस्य । १।३।१-२३; १।६।६-१२। आज्यभागयोः ।
पुरोऽनुवाक्ये १।४।१-७, प्रधानस्य याज्याऽनुवाक्ये ।
१।४।८-११ । संयाज्याः काम्याः नित्ये च । १।५।१
-२५; १।६।१-५ । तत्रतत्र शब्दे द्र०

दीक्षणिवादिषु इष्टिषु यजमानभागो ब्रह्मणे देयः
क्षत्रियेण यजमानेन । अग्नौ हेके जुहति 'प्रजापतेर्नि-
भाजाम' इति मन्त्रेण । ३४।८।१-६.

दीक्षणीया पत्नीसंयाजान्ता । १५।१।१.

दीक्षा द्वादश द्वादशाहे । १९।२।२.

दीक्षायाः पूर्वं होमः क्षत्रिययागे । चतुर्दशैतमाज्यं
आहवनीये 'पुनर्न इन्द्रो मयवा' इति ऋचमनु-
दृत्य 'ब्रह्म पुनरिष्टं पूते दात् स्वाहा' इति । इष्टापूर्तस्या-
परिज्यानिः नाम होमोऽयम् । ३४।३।२।१-२; ४।१-४.

दीक्षायाः प्राक् द्वादशाहे प्राजापत्यं पशुं आलभेत ।
१९।४।४-१२.

दीक्षितत्वात्वेदने क्षत्रियेऽपि यजमाने माहागशब्द-

स्यैव प्रयोगः । ३४।७।१-४.

दीक्षितविमितात् दीक्षितेन बर्हिर्न गन्तव्यं, गम-
नेऽपि सूर्योद्दे, सूर्यास्तमये च प्रत्यागन्तव्यं, अन्यैरपि
यजमानाय शपनीयं तथा इति नियमः । १।३।१२-१४.

दीक्षितस्य संस्काराः दीक्षायाम् । स्नानं १।३।२-३।
अभ्यञ्जनं नवनीतेन । ४-५ । अञ्जनं नेत्रयोः । ६-७।
पावनं दर्भपुञ्जालैः । ८-९ । शालाप्रवेशः । १०-११।
नियमविशेषः दीक्षितविमितात् बर्हिर्गमनाभावः इत्यादिः ।
१२-१४। अहतं वासः । १५-१६। कृष्णाजिनम् । १७-१८।
उन्मुञ्च कृष्णाजिनं अपभृथमभ्यवेति । २३। सुधीकरणम् ।
१९। सत्यवदनम् । १।६।६। विचक्षणपदप्रयोगः अन्य-
संशोधने । ७-१२.

दुश्कृतोन्तस्य (अपवादेन जनेर्ब्यवहृतस्य) अग्नि-
ष्टोमे प्रातरनुवाके ऋचां अष्टौ शतानि अनुच्यानि ।
७।७।६.

दुष्टे केशक्रोटादिना सायं सानाद्ये प्रायश्चित्तं, एवं
प्रातः, उभयस्मिन् । एतत् सर्वं 'सानाद्ये' इति शब्दे
द्र० । त्रयाणामेव हविषा दोषे प्रायश्चित्तं 'हवीषि'
इति शब्दे द्र० । ३२।३।४.

दुहिता कृष्ण अमलात्वात् परकीयत्वात् । ३३।१।८.
दूरोहणं रोहति. इसवत्या ऋचा 'हंसः शुचिषद्'
इत्यनया । १८।६।१-१९, स्वर्गकामस्य तु ताश्चैव
सूक्तेन 'स्यमूषु वाजिनं' इत्यनेन । २०-२१, आहूय
दूरोहणं रोहति (मन्त्रशंसनमेव दूरोहणारोहणम्).
पञ्चः प्रथम, अर्धर्चेशो द्वितीयं, अथ त्रिपद्या, सर्वया
ऋचा चतुर्थे इति चतुर्वारमाहुतिः आरोहे । प्रत्यवरो-
हणं तु त्रिवास्मेव. तत्र त्रिपद्या प्रथमं, अर्धर्चेशो
द्वितीयं, पञ्चस्तृतीयमिति । स्वर्गकामानां तु प्रत्यवरोहणं
नास्त्येन । १८।७।१-५.

दूरोहणं 'हंसः शुचिषद्' इतिहंसवत्या ऋचाः
पञ्चः अर्धर्चेशः त्रिपद्या ऋचाः (अनवानं) त्रिपद्या
अर्धर्चेशः पञ्चः इति सप्तभिः प्रकारैः पठनम् ।
२९।९।१, पशुकामस्य तु ऐन्द्रे जागते महासृष्टे
चक्षुषा ऋषिणा दृष्टे 'प्र ते महे' इति त्रयोदशर्चं
दूरोहणं, प्रातिष्ठाकामस्य तु 'शुधी वां यस्त उच्यत.

सजोवा' इति ऐन्द्रावस्थे सृस्ते, सौपर्णे वा ' इमानि वां भागधेयानि' इति श्वैलिके सूस्ते 'प्रधारयन्तु' इति एहोक्ते वा सृस्ते दूरोहणं रोहेत् । २९।९।२-७.

दूरोहणोत्तरं ऐकाहिकानि शस्त्राणि शंसनीयानि न तु बालखिल्याभ्यः पूर्वम् । तत्रापि 'चर्धणीपृतं' इत्यैन्द्रं ऐकाहिकं त्याज्यं, 'आ वा राजानी' इति ऐन्द्रावस्थे तु शंसनीयं, नान्यत् । २९।१०।१-१०.

दूर्वा यज्ञाङ्गराजाभिषेकसमारोपे चमसादौ प्रक्षेप्या । ३७।१।३.

देवता आतिथ्याया विष्णुः । ३।४।४.

देवता उदयनीयाया प्रायणीयावत् । विशेषस्तु पथ्या स्वस्तिः आप्यहविषा उच्यते (आश्रला. ६।१४।३, सत्यापादः ९।६।८) तथा च अग्निः, सोमः, सविता, पथ्या स्वस्तिः, अदितिः इति क्रमः, देशस्तु प्रायणीयानुरोधेन तत्तद्देवतानियत एव । २।५।७-८.

देवताः उपसस्तु अग्नि. सोम. विष्णुश्च । ४।८।२.

देवताः त्रिविधाः आहुतिभागाः स्तोमभागाः छन्दोभागाः इति । या अग्नौ आहुतयो हूयन्ते तामि राहुतिभागास्तुप्यन्ति, अथ यत् स्तुवन्ति उद्गातार, तेन स्तोमभागास्तुप्यन्ति, अथ यत् धमन्ति होतारः, तेन छन्दोभागास्तुप्यन्ति । ७।८।६.

देवताः दीक्षणीयाया आमावेण्य एकादशकपाल पुरोडाश निर्वपन्ति दीक्षणीय अग्निद्योमे । १।१।१-७.

देवताः पृथगे पठे । प्रथमेऽहनि अग्निः २०।१।१-२, द्वितीये इन्द्रः २०।३।१-२, तृतीये विधेदेवाः २१।१।२-२, चतुर्थे वाक् २१।३।२, पञ्चमे गौः २१।३।२, २२।१।१, षष्ठे घोः । २१।३।२. २२।७।१.

देवताः प्रउगे शस्त्रे सन् । वायव्यं शसति, ऐन्द्र-वायव्यं शसति, मेनारव्यं शसति, जापिन संनति, ऐन्द्रं संसति, वैश्वदेव शसति, सारव्यं शसति ११।१।३-८. ११।२।५-१०. (वायो नर, वायव्येन्द्रवायव्यमेनारव्यं शसति, अधिना द्वादश, आधिनेन्द्रवैश्वदेवसारव्य-

तास्तृचाः, सप्तैताः प्रउगदेवताः इति सर्वानुक्रमणी).

देवताः प्रातरनुवाके अग्निः उषाः अधिनौ ७।५।२-७। आग्नेयानि सन् च्छन्दासि, उपस्थानि सन्, आधिनानि सन् । ७।७।१२-१७.

देवताः प्रायणीयाया अग्निद्योमे । पथ्या स्वरित यजति पुरस्तात्, अग्निं यजति दक्षिणतः, सोम यजति प्रतीच्या, सवितारं यजति उत्तरतः, उच्यते ममदितिं यजति ऊर्ध्वा दिशि (मध्ये इत्यर्थः) पञ्च देवता यजति । उदयनीयायामेता एव, परंतु पथ्या स्वरितश्चतुर्थी, देशास्तु ते एव । २।१।३-१६. २।२।११-१६.

देवताध्यान वषट्कारात् प्राक् होत्रा कर्तव्यं ' यस्यै देवतायै हविर्व्यहीतं स्यात् (अश्वयुजा) ता ध्यायेत् वषट् करिष्यन्' । १।१।८।१.

देवनीधः नाम मन्त्रः ब्राह्मणाच्छंभिशिल्पे पठेऽहनि. ' आदित्या ह जरितरङ्गोम्यः' इत्यादीनि सप्तदश पदानि, तानि पदावप्राहं निविद्धत् शंसनीयानि ३० । ८-९.

देवयजनयाचनं यश्भूमियाचनम् । ब्राह्मणो राजस्यो वैश्वो दीक्षिष्यमाणः क्षान्दयं (राजानं) देवयजनं याचति. राजा तु यदहदीक्षिष्यमाणो भवति, तदहं पूर्वादे एव उच्यन्तमादित्यमुपतिष्ठेत् ' इदं श्रेष्ठं ज्योतिषा ज्योतिरुत्तमं' इति नक् ' देव सवितर्देवयजनं मे देहि देवयज्यायै' इति देवयजन याचति । ३।४।२।१-५.

देवरातः शुनःशेषः वैधामितः जास, वापिषेयाः बाभ्रवाश्च तस्य वन्यस्य अभवन् । ३।३।५।२.

देवाना पत्नीः नाम ' देवना परनीरुशती' इति ऋग्वेदे आग्निमारुते शस्त्रे अर्द्धिं भ्रियोत्तरम् । १।३।१।३-५.

देविकाहवींषि अनृत्त्यावपुपुरोडाशमनु निर्याप्याग्नि, धाने पुरोडाशं द्वादशकपाल, अनुमत्यै चर्धं, राजायै चर्धं सिनीरात्यै चर्धं, बुद्धिं चर्धम् । के विजु अनुमत्त्वादिचतुष्टये प्रयेक पुरस्तात् धानारं आग्नेयं चर्धेत् इति चर्धन्ति, तत्र । १५ । ३ । १-१३ । देवि काहविषा देवीना हविर्मिथिवल्यः गतश्रिय. प्रजाति-कामस्य तु समुषयः, धनकामस्य तु न समुषयः

। १५।४।५-८.

देवीनां हवींषि । सूर्याय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्, दिवे चरुं, उपसे चरुं, मये चरुं, पृथिव्यै चरुम् । एतेषां दैविकाहविभिर्मिथ्यैः । के चित्तु चतुर्णां चरुणा पुरस्तात् प्रत्येकं सूर्ये आज्येन यजेत् इत्याहुः, तत्र । १५।४.

देशक्रमः प्रायणीयोदयनीययोः देवतानां यागेषु 'देवताः प्रायणीयायां' इत्यत्र द्र० । २।१।१-१६. २।२।११-१६.

दोहकाले अग्निहोत्री धेनुः उपविष्टा चेत् प्रायश्चित्तं, धारयेत् चेत्, स्पन्देत् चेत् तेन च पयः स्पन्देत् चेत् । 'अग्निहोत्रदोहकाले' इतिशब्दे द्र. । २५।२. ३२।२.

द्यावापृथिवीयः चतुर्दशैषुभः षष्ठे षड्दे षड्मेऽहनि वैश्वदेवशस्त्रे 'मही द्यावापृथिवी' इत्यादिः २२।२।८.

द्यावापृथिवीयः तृचो गायत्रः वैश्वदेवशस्त्रे छन्दोम-प्रथमेऽहनि, 'प्रेतां यज्ञस्य शंसुवा' इति २३।२।८, १२. द्वितीयेऽहनि 'मही द्यौः पृथिवी चन' इति २३।४।१०, तृतीयेऽहनि 'प्र वां महिषवी अभि' इति । २४।२।११.

द्यावापृथिवीयं सूक्तं निविद्वानं अग्निष्टेभि वैश्वदेव-शस्त्रे 'प्र द्यावा यज्ञैः । १३।५।७.

द्यावापृथिवीयं सूक्तं षष्ठे षड्दे वैश्वदेवशस्त्रे प्रथमेऽहनि 'प्र द्यावा यज्ञैः' २०।२।५, द्वितीये 'ने हि द्यावापृथिवी' २०।३।४, तृतीये 'घृतेन द्यावा-पृथिवी २१।२।९, चतुर्थे 'प्र प्रष्टुभ्यो दूतमिव' २१।५।८, पञ्चमे 'मही द्यावापृथिवी इह (चतुर्दशः) २२।२।८, षष्ठे 'कतरा पूर्वां कतरा परां' २२।८।१०. द्यौः देवता षष्ठे षड्दे षष्ठेऽहनि । २२।७।१.

द्रव्यं आतिथ्याया नवरूपालः पुरोडाशः । ३।४।३.

द्रव्यं उपसस्तु आज्यहवियो भवन्ति । ४।८।३ । द्रव्यं दीक्षणीयायां आमावैष्णव एकादशकपालः पुरोडाशः, घृते चर्वां प्रतिष्ठाकामस्य । १।१।१-११. द्रव्यं प्रायणीयोदयनीययोः अदितेभ्यः, इतरेषा

चतुर्णामाज्यम् । २।५।१३-१४.

द्वौणकलशः नाम काष्ठपात्रं सोमाभारभूतं अग्नि-ष्टेमे । ३५।६।४.

द्वादशाहः । अहःक्लृप्तिस्तु आतिरात्रः, षडहः, छन्दोमन्वहः, दशममहः, अतिरात्रः इति । १९।२।१.

द्वादशाहः द्विविधः । भरतः ब्यूढश्चेति । तत्र ब्यूढस्य विधानं १९-२४ अध्यायेषु । तत्र षड्दे प्रथममहः । २०।१-२, द्वितीयम् । ३-४, तृतीयम् । २१।१-३, चतुर्थम् ४-५, पञ्चमम् २२।१-३, षष्ठम् ४-१०, सप्तमम् । (प्रथमश्छन्दोमः) २३।१-२, अष्टमम् (द्वितीयश्छन्दोमः) ३-४, नवमम् (तृतीयश्छन्दोमः) २४।१-२, दशमम् २४।३-६.

द्वादशाहस्य अधिकारी । यजमानः भूयसीर्दीक्षणा ददत् अपापश्च । ऋत्विक्, दक्षिणाः प्रतिषङ्गन् अपापः । १९।३।१-७.

द्वादशाहस्य कालः, शैशियोर्मांसयोर्दीक्षितः । १९।४।१-३ आपूर्यमाणपक्षेषु यजन्ते । १९।५।८.

द्वादशाहे दशममहः अविवाक्यं नाम । तत्र न केन चित् कस्मै चित् विवेक्तव्यं, संशये तु बहिर्वेदि स्वाध्या-यप्रयोगः, अन्तर्वेदित्येके । २४।३-६.

द्वादशाहे दीक्षा द्वादश, उपसदो सुत्याश्च द्वादश द्वादश, इति षट्त्रिंशदहोऽयम् । १९।२।६.

द्वादशाहे दीक्षायाः पुरस्तात् प्राजापत्यं पशुमाल-भेत । १९।४।४--१२.

द्वापरः । संज्ञिज्ञानस्तु द्वापरः । आलस्य त्यक्त्वा यदु-त्थानं स एव द्वापरोनाम । ३।३।४.

द्विदैवत्या प्रहाः । के चिदेवाः अहं प्रथमः पित्रेयं अहं प्रथमः पित्रेयं हयाजिमीयुः । तेषा आजि यता वामुः प्रथमं प्रत्यपद्यत, अयेन्द्रः, अय मित्रावरुणौ, अथाशिनौ । तत्र इन्द्रस्तुरीयभाक् वासोर्भोगाख्यः इति इन्द्रवाच्योः सधिरभूत्. तेन ऐन्द्रवाच्यमहः इन्द्र-तुरीयः । ९।१-६। ऐन्द्रवाच्यस्य पुरोऽनुवाच्ये अनुष्टुभौ, याज्ये च गायत्री इत्येके तत्र, किन्तु 'वायवायाहि दर्पात्, इन्द्रावांच् इमे मुताः इति द्वे गायत्र्या पुरोऽनु-वाच्ये, 'अमं पिवा.मधूनां, रातेनानो अभिष्टिभिः'

इति द्वे गायत्र्यौ याज्ये १।२।३-६। ग्रहभक्षमन्त्रः
 होतुः, 'एष वसुः पुरुवसुरिह वसुः पुरुवसुः' इत्यादिः
 १।३।३-५। पुरस्तात् प्रत्यङ्गमैन्द्रवायवं भक्षयति ८।
 मन्त्रावरणग्रहभक्षमन्त्रः एष वसुर्विददुसुरिह वसुर्विददसुः'
 इत्यादिः १।३।६ पुरस्तात् प्रत्यङ्गं मैत्रावरणं भक्षयति
 ८। आश्विनग्रहभक्षमन्त्रः 'एष वसुः संघसुरिह वसुः
 इत्यादिः, सर्वतः परिहारं (शिरः प्रदक्षिणीकृत्य)
 आश्विनं भक्षयति १।३।७-८। द्विदेवत्या एकपात्रेण
 गृह्यन्ते पानद्वयेन ह्यन्ते। अश्वर्युः येन यजुषा द्विदे-
 वत्यमहं प्रयच्छति, तेनैव होता प्रतिष्ठाति १।३।१-२।
 याज्याद्वय अनवानभेव पठेत्, येजामहे इति आगूस्तु
 प्रयमयाज्यारभ्ये एव पठितव्या, न पुनार्द्वितीययाज्यारभ्ये
 १।४।१।५ मैत्रावरणमैपस्तु 'होता यक्षद्वायुमभे गा०'
 इत्येकः 'होता यक्षदिन्द्रवामु अर्हन्ता' इत्यादिर्द्वितीयः,
 प्रत्येकान्ते होतर्थज होतर्थज इति पठेत्। होतुर्वपद्-
 कारस्तु याज्याद्वयान्ते एक एव, न द्वौ। अथं विशेष
 ऐन्द्रवायवे १।४।४ सायगः। द्विदेवत्येषु अनुवपद्कारो
 नास्ति १।४।२-३। द्विदेवत्यभसोत्तर सवनीयपुरोडासस्य
 ह्योपाहनम् १।६।१। द्विदेवत्याना संज्ञायान् होतृचमसे
 समवनयति। १।६।४।

द्विपदाः अष्टाक्षरद्वादशाक्षरपादाः षष्ठेऽहनि तृतीय-
 सवने मैत्रावरणस्य शिल्पशान्ने 'अमे त्वं नो अन्तमः'
 इत्यागाः। १।९।१।११-१२।

द्विपदा. छन्दोमप्रथमेऽहनि वैश्वदेवशान्ने 'आ याहि
 यन्सा रुद' इति २।३।२।१०। द्वितीयेऽहनि ह्यमं नु कं
 मुवना' इति २।३।४।२। तृतीयेऽहनि यशुरेको त्रिगुणः
 इति। २।४।२-३।

द्वितीयेऽहनि पृथगे पढे इन्द्रो देवता, पद्मदशः
 स्तोमः, रुदन् साम, त्रिष्टुप् छन्दः। आन्वे अग्निं दूतं
 वृणीमहे इति। प्रउमं वायो ये ते महग्निग इत्यादि।
 मरुवतीर्यं, मिष्वेबल्य, वैश्वदेवं, आग्निमारतन्।
 २०।३-४।

शामुष्यायनो देवरातः शुनः शेरः। अधीयन्
 देवरातो रिषयथोरुभयोर्कथिः। जद्वना चाधिपस्य देवे
 नेदे के शाधिनाम्। ३।१।६।९।

धनकामस्य देविकाहविषां देवीनां हविषा च न
 समुच्चयः। १।५।४।७-८।

धनानि = राष्ट्राणि। ४०।३।१००।

घात्रे पुरोडाशः देविकाहविःपु, तत्र धाता ददातु
 दाशुषे इत्यनुवाक्या, धाता प्रजाना इति याज्या।
 १।५।३।११ सायगः।

धानाः भृष्टाः यवतण्डुलाः। सवनीयपुरोडाशेषु
 प्रथम हनिः। तत्र याज्या हरिषा इन्द्रो धाना अतु
 इति। ८।६।१-६।

घाय्या निष्केबल्ये शस्त्रे अग्निष्टोमे माष्यंदिने
 यद्वावान इति। नोचैस्तरामिव संस्तव्या। १२।११।
 १-११; १२।१।३।५-७।

घाय्या निष्केबल्ये शस्त्रे पृथगे पढे प्रत्यहं,
 छन्दोमेषु च प्रत्यहं यद्वावान इति। २०-२४ अष्या-
 येषु उक्तामिदम्।

घाय्याभिरैव ह्यमौलोकान् धयति यंयं कामं काम-
 यते। याभिः काम धयति सा घाय्या। यत्रयत्र वै
 देवा यक्षस्य चिद्रं निरजानन् तद्घाय्याभिरपिदधुः
 तद्घाय्यानां घाय्यात्व। दधाति अपिदधाति आभिः
 ता घाय्याः। एताभिर्यक्षस्य चिद्रं संदधदिति. आभिः
 दधाति अदधाति ता घाय्याः। १२।७।३-४, ६।

घाय्याः महत्कतीये शान्ने अग्निनेता भग इव शिर्तीनां
 इति आग्नेयी त्रिष्टुप्, त्वधीम मनुभिः सुत्रभूर्भुः इति
 शीम्या त्रिष्टुप्, विन्वन्त्ययो महतः सुदानवः इति
 वैष्णवी त्रिष्टुप्। तान्यो महे इति तृतीया के चित् तल।
 एता अग्निष्टोमे १२।७।१-१४, पृथगे पढे प्रत्यहं
 छन्दोमेषु च प्रत्यहम्। २०-२४ अष्यायेषु।

घाय्या महाप्रते निष्केबल्यस्य। पुच्छे यद्वावान इति
 ऐआ. १।१८।१०; ५।८।२०।

घाय्या याग्याश प्रकृतौ विकृतौ च समानो एव।
 १२।७।४।

घाय्या वैश्वदेवशान्ने आग्नेवे सन्ते आदौ सुक्व-
 ह्यनुमृतेये हनि, अन्ते च येभ्यो माता एता पित्र्ये इति
 इयोः संश्रुतोत्तरं अयं येनश्रीद्वयम् इति। १।३।६।२४।

घाय्याः सामिधेनीषु महाप्रते विपुवनधोदक्षमानाः

पृथुपाजा अमर्त्यः इत्यादयः पद्, गवामयेन मध्यमेऽ-
हनि च । ऐआ. ५।१।२ सायणः ।

धाप्या सामिधेनीष्वि व शखेऽपि अधिकत्वेन प्रक्षे-
पणीया ऋक् ऋचौ ऋचः शस्त्रावयवः । १२।१२।७.

धाप्यास्थानं सामिधेनीपु समिध्यमानो अश्वरे, समिद्धो
अम आहुतः इत्यनयोर्मध्यम् । ऐआ ५।१।२ सायणः ।

धियावसुः = धिया बुध्या वसति आच्छादयति
इति, बुद्धिप्रदा इत्यर्थः । इति सरस्वती एव धियावसुः ।
ऐआ. १।४।१७.

धिष्यन्शस्त्रं शिल्पं शस्त्रं षष्ठेऽहनि तृतीयसवने
मैत्रावरुणस्य नामाकास्तृचाः। २९।८।१-३। शिल्पं। १५।

वालरित्व्यानां पच्छो विहरणं । ५। वाचःकूटः । ५।
एकपदाः । ६। मादानामनानि पदानि । ७। अर्धर्चयः

विहरणं वालरित्व्यानां । ८। ऋक्शः विहरणं । ९। विह-
रणप्रशंसा । १०। चतुर्थे शसने आविद्धतं ययापाठं,

परंतु अष्टमं सूक्तं सप्तमत्वेन सप्तमं चाष्टमत्वेन शस-
नीयं इति विपर्ययः कार्यः । ११-१२। शिल्पशस्त्रप्रशंसा ।

१६। दूरोहणं हंसवत्या ऋचा । २९।१।१-७। ऐन्द्राव-
रणं सूक्तं 'आ वां राजानौ' इति । २९।१०। १०।

स्तोत्रे द्विपदाः अष्टाक्षरद्वादशाक्षरपादाः ' अग्ने त्वं नो
अन्तमः ' इत्याद्याः । ११-१२। माग्या ऐन्द्रावरुणी

' इन्द्रावरुणा मधुमत्तमा' इति । १३-१४.

धिष्यात्-होतृधिष्यात् पदमात्रे प्रेङ्गः । नवस्था-
पनीयः महावते । ऐआ. । ५।१।१२.

धिष्येषु, अग्निविहरणं आग्नीप्रादेव अग्निष्टोमे ।
१०।४।२.

नराशंसपङ्कक्तिः = दिनाराशंसं प्रा.न.सवने,
दिनाराशंसं माष्यदिन सवने, सकृन्नाराशंसं तृतीयसवनं,
इति आग्निष्टोमे । ८।६।३.

(नवस करणे पुत्राकरितौ) — स (हरिश्चन्द्रः) वरुणं
राजानमुपससार पुत्रो मे जायता तेन त्या यज्ञ इति ।
तस्य पुत्रो जज्ञे रोहितो नाम । ३३।२।२-२.

नानदं षोडशे साम अविद्धते ' प्रत्यस्मै विप्रायते '
इत्यस्माग्नि उल्पन्नम् । १६।२।२-५.

नापुत्रस्य लोकोऽस्तीति तत् सर्वे पशवो विदुः ।

तस्मात्तु पुत्रो मातरं स्वसारं चाधिरोहति । ते मात्राऽपि
मिथुनीभवन्ति । तस्मात् पुत्र आवश्यक इति भावः ।

नारदो हरिश्चन्द्रमुवाच । ३३।१।२-१३.

नाभाकाः तृचाः षष्ठेऽहनि धिष्यशस्त्रे । मैत्रा-
वरुणस्य ' यः ककुभो निधारयः ' इति तृचः । ब्राह्म-
णाच्छंसिनः ' पूर्वोऽह इन्द्रोपमातयः ' इति तृचः । अच्छा-
वारुणस्य ता हि मध्यभराणा इति तृचः । २९।८।१-३.

नाभानेदिष्टस्य सत्यवस्तुः कथा । २२।९.

' नाराशंसीः रिक्तः कुन्तापवृत्ते प्रमाहं पच्छः,
मिनर्दध, ' इदं जना उपश्रुत ' इत्याद्याः । ३०।६।३-६.

' नाशप्रायश्चित्तं, उपशान्तिप्रायश्चित्तं ' गार्हपत्ये '
इत्यत्र द्र० । ३२।४।८, ३२।७।४.

निदानं सूक्तं ऊर्ध्वस्य । ६।१।२.

निधनं नाम सामाययनः अन्तिमः स सर्वर्गातव्यः ।
१२।१२।४ सायणः ।

निनर्दः कारव्यासु कुन्तापवृत्ते षष्ठेऽहनि । ३०।६,
१६-१८.

निनर्द. नाम तृतीयादस्य प्रथमाक्षरमनुदात्तं द्वितीया-
क्षरमुदात्त इति दासन (वृषभो यया रोरीति तथा) ।
३०।६।६ सायणः ।

निनर्दः नाराशंसीपु । ३०।६।३-६। पारिक्षितीपु ।
१०।१५। रेभीपु । ३०।६।७ ९.

निदमविशेषः दीक्षितस्य दीक्षाया, दीक्षितविमि-
तात् बहिर्गमनाभावः कदाचिद् गमने, स्योदये मूर्धा-
स्तमये च स्वस्थाने एव स्थातव्यं, अन्यैश्च ज्ञानीयो

दीक्षितः । १।३।१२-१४.

निर्भुजपाठः नाम संहितापाठः ऐआ. ३।३।१-६.
निर्भुजप्रवादाः संहितोपासकाः । ऐआ. ३।३।१.

निर्घोषः प्रायणीमायाः निष्काशे स्थात्यां वा उद-
यनीयानिर्घोषः । २।५।७-८.

निर्विच्छंसकथ्य अर्थं दद्यात् । ११।११।३.

निवित् ' अल्प मदे जाति. ' इत्यादिः षोडशमदा
(११।११ १६ निर्विद्वेषये) षोडशिशरे उत्तमे तृचे
उत्तमासृच तिद्वा धीयो । १६।१।५.

निवित् इन्द्रो देवः इति निर्वेवस्ये महानो ।

तासामादौ शोऽऽसावोऽऽसम् इत्याहावः । ऐआ. ५।५।२०.

निवित् एकचें ऋद्रयात्मके वा सूक्ते न दधात् । ११।११।१९.

निवित्प्रशंसा । १०।१।५-८.

निवित्सूक्तयोः शस्त्रे अभिचारार्थं विशेषः । १०।१।२-३.

निविद् आम्रिये सूक्ते आम्रिमाहते शस्त्रे अग्निष्टोमे तृतीयशब्दे (१०।१-१६), द्वितीये आम्रियसूक्ते च । (८।१-१५) प्रयोगे।

निविद्. आज्यशस्त्रे अग्निष्टोमे प्रातःशब्दे (१।१।१२) माघ्यदिने निष्केवल्यशस्त्रे (३।१-२०) महत्त्वतीये शस्त्रे ' जनिष्ठा उग्र ' इति सूत्रे षण्ण गृचा मुपरिष्ठात् (२।१-२०) पुनश्च पञ्च ऋच । तृतीय शब्दे वैश्वदेवशस्त्रे धावाशुथिर्वीये सूक्ते (५।१ ५) प्रयोगे।

निविद्: द्वादश पदानि अग्निष्टोमे आज्यशस्त्रे । १०।१।१-१२.

निविद्: पञ्च. शस्यन्ते । ११।१।१२.

निविद्: पद नातीयात् (न परित्यजेत्) । ११।१।१। ४५.

निविद्: पदे न विपरिहोत् (विपर्यायो न कार्यः) । ११।१।१६.

निविद्: पदे न समस्येत् (वाच्यद्वय न सक्रमयेत्) । ७ । मेद ऋच मेदं शन ' एते एव तु पदे (वाच्यद्वय) समस्येत् । ८

निविद्: माहने सूत्रे आम्रिमाहृतशस्त्रगते (९।१-१४), वैश्वदेवसूत्रे वैश्वदेवशस्त्रगते (७।१-३०) । प्रयोगे।

निविद् स विधे सूक्ते वैश्वदेवशस्त्रगते सविना देव. सोमस्य विष्णु (४।१।-२० निविदप्याये) इति । ११।५।२.

निविद्धान तृचे चतुर्भवे (अधिकनेऽपि) कर्तव्य म्भूते तु न कर्तव्यम् । ११।१।१९. निविद्धान प्रातः-शब्दे शस्त्रानां पुरस्तात्. माघ्यदिने मध्ये, तृतीयशब्दे

तु अन्ते एकामृचं शिष्टवा । ११।१०-११.

निविद्धानं सूक्तं ' अमि त्य मेघं ' इति जागत, निष्केवल्यशस्त्रे छन्दोमप्रथमेऽहनि अन्तिमम् । २।१-२।३-५.

निविद्धान सूक्त ' अभूदेवः सविता ' इति सावित्रं वैश्वदेवशस्त्रे । प्रयोगे।

निविद्धान सूक्त ' अह भुव वसुनः पूर्व्ये ' इति जागतं । छन्दोमतृतीयेऽहनि निष्केवल्यशस्त्रे । २।४।१।६.

निविद्धान सूक्त ' आ न इन्द्रो दूरात् ' इति पृथ्वे पद्वे प्रथमेऽहनि निष्केवल्ये शस्त्रे । २०।२।१.

निविद्धानं सूक्तं ' आ नो भद्राः क्रतवः ' इति वैश्व-देव वैश्वदेवशस्त्रे । प्रयोगे।

निविद्धान सूक्त ' आ यात्विन्द्रः ' इति पृथ्वे पद्वे प्रथमेऽहनि महत्त्वतीये शस्त्रे । २०।१।१.

निविद्धान सूक्तं ' आ नो भद्राः क्रतवः ' इति वैश्वदेव वैश्वदेवशस्त्रे । प्रयोगे।

निविद्धान सूक्त ' आ यात्विन्द्रः इति पृथ्वे पद्वे प्रथमेऽहनि महत्त्वतीये शस्त्रे । २०।१।१२.

निविद्धान सूक्त इन्द्रस्य तु धीर्वाणि ' इति, तत्रान्त्या परिधानीया, निष्केवल्य शस्त्रे । प्रयोगे।

निविद्धान सूक्त ' इन्द्रस्य तु धीर्वाणि ' इति पञ्चदशर्चे ऐरण्यसूप निष्केवल्ये शस्त्रे, तच्च प्रतिष्ठिततमया वाचा शस्तव्य (धाद्येण चनिना-सायणः । धीरगंभीर दमदार स्वरान्—वेणुः) १२।१।१।१०-१३.

निविद्धान सूक्त ' जनिष्ठा उग्रः ' इति एकादशर्चे महाव्रते महत्त्वतीये शस्त्रे । ऐआ. १।६।१७.

निविद्धान सूक्त ' जनिष्ठा उग्रः ' इति गौरिकीत शान्त्य श्रेष्ठुमं अग्निष्टोमे महत्त्वतीये शस्त्रे, तस्य अर्धाः (पद्) शक्ता अर्धाः (पञ्च) परिशिष्य मध्ये निविदं दधाति ' आप्रमना इव (ढोंगरावर चटनाना मृष्टया शान्त्यं) शसन् । १२।८।१-७.

निविद्धान सूक्त ' तन्न रय गृह्य ' इति आर्भवं अग्निष्टोमे वैश्वदेवे शस्त्रे । प्रयोगे।

निविद्धानं सूक्त ' तमस्य द्यावा ' इति जागतं छन्दोमदिनीयऽहनि महत्त्वतीये शस्त्रे । २३।३।१६-२०

निविद्धानं सूक्तं ' त्वं सुमेधं महया ' इति जागत
छन्दोमप्रथमेऽहनि मरुत्वतीये शस्त्रे । २३।१।१७-१९.

निविद्धानं सूक्तं ' दिवाश्विदस्य वरिमा ' इति जागतं
छन्दोमद्वितीयेऽहनि निष्केयव्येशस्त्रे । २३।४।३७.

निविद्धानं सूक्तं निविदं विना न पठेत् । विस्मरणे
तु अन्यत् तदैवत्यं तच्छन्दस्य सूक्तमाहृत्य तस्मिन्
निविदं दध्यात् । आहृतात् सूक्तात् प्राक् ' मा प्रगाम
पयो यय ' इति तृचं सूक्तं पठेत् । सैव तत्र प्रायश्चित्तिः ।
२१।११।१२-२२.

निविद्धानं सूक्तं ' प्रतव्यसीं नव्यसीं ' इति
आग्नेयं अग्निष्टोमे आग्निमाहते शस्त्रे । प्रयोगे ।

निविद्धानं सूक्तं ' प्रत्वक्षसः प्रतवसः ' इति
मारुतं अग्निष्टोम आग्निमाहते शस्त्रे । प्रयोगे ।

निविद्धानं सूक्तं ' प्र द्यावा यज्ञैः ' इति द्यावापृ-
थिवीयं अग्निष्टोमे वैश्वदेवे शस्त्रे । प्रयोगे ।

निविद्धानं सूक्तं ' प्रत्वक्षसः प्रतवसः ' इति मारुतं
अग्निष्टोमे आग्निमाहते शस्त्रे । प्रयोगे ।

निविद्धानं सूक्तं ' प्र द्यावा यज्ञैः ' इति द्यावा-
पृथिवीयं अग्निष्टोमे वैश्वदेवे शस्त्रे । प्रयोगे ।

निविद्धानं सूक्तं ' प्रभन्दिने पितृमत् ' इति जागतं
छन्दोमतृतीयेऽहनि मरुत्वतीयेशस्त्रे । २४।१।१७-१८.

निविद्धानं सूक्तं ' यो जाते एव प्रथमः ' इति पृष्ठये
पङ्के तृतीयेऽहनि निष्केयव्येशस्त्रे । २१।२।१-५.

निविद्धानं सूक्तं ' यो जात एव प्रथमः ' इति पृष्ठये
पङ्के तृतीयेऽहनि निष्केयव्येशस्त्रे । २१।२।१-५.

निविद्धानं सूक्तं ' वैश्वानराय प्रयुपाजसा ' इति
अग्निष्टोमे आग्निमाहते शस्त्रे । प्रयोगे ।

निविद्धानः तृचः ' अयं ह येन या इदं ' इति
गायत्रः पृष्ठये पङ्के पठेऽहनि मरुत्वतीये शस्त्रे पर्वांसः ।
२२।७।१२-१३.

निविद्धानः तृचः ' इमं तु मायिनं हुवे ' इति
गायत्रः पृष्ठये पङ्के चतुर्थेऽहनि मरुत्वतीये शस्त्रे पर्वांसः ।
२१।४।१६-१८.

निविद्धानः तृचः ' उप नो हरिभिः सुतं ' इति
गायत्रः पृष्ठये पङ्के पठेऽहनि निष्केयव्येशस्त्रे पर्वांसः ।

२२।८।५-६.

निविद्धानः तृचः ' तमिन्द्रं वाजयामसि ' इति
गायत्रः पृष्ठये पङ्के पञ्चमेऽहनि निष्केयव्येशस्त्रे ।
२२।३।४-५.

निविद्धानः तृचः ' त्वमु वः सन्नासाहं ' इति
गायत्रः पृष्ठये पङ्के चतुर्थेऽहनि निष्केयव्येशस्त्रे ।
२१।५।४-५.

निविद्धानः तृचः ' मरुत्वो इन्द्र मीद्वः ' इति
पृष्ठये पङ्के पञ्चमेऽहनि मरुत्वतीये शस्त्रे ।
२२।१।१०-१४.

निविद्धानिधिः । १०।१।१-८; २।१-१२.
निष्कासे स्थाल्या या प्रायणीयायाः, उदपनीया-
निर्वापः । २।५।७

निष्केयव्यं शस्त्रं अग्निष्टोमे । आख्यायिका, मार्ष्यदिने
सग्ने, माहेश्वरः प्रहः, त्रिष्टुप् छन्द्रः, पृष्ठं साम । १२।१७।
२-४ । धार्या ' यद्वावावान ' इति, शत्रुतेनाजयार्थः
प्रयोगः, याज्या विद्या सोम इति, आभिचारप्रयोगः

१२।११।१-१० । आख्यायिका स्तोत्रियतृचार्या,
सामशस्त्रप्रशंसा १२।१२।१-८ । स्तोत्रियः ' आम-
त्वाशूर ' इति । तं मध्यमया वाचा शंसति, अनुरूपं
' अभि त्वा पूर्वपीतये ' इति स उचैस्तरामिव शंसत्व्यः,
भ यथा ' यद्वावान ' इति सा नीचैस्तरामिव शंसत्व्या,
प्रगाथ ' विवा सुतस्य रसिनः ' इति स स्वरयत्या वाचा

शंसत्व्यः, निविद्धानं सूक्तं ' इन्द्रस्य नु सीर्वाणि ' इति
पञ्चदशार्चं शैरश्वस्तृचं तत् प्रतिष्ठिततमया वाचा शंसत्व्यम्.
तत्र आदौ (१-८) कचः ततो निविदः (२।१-२०)
ततः सूक्तशेषः (९-१५ पञ्चदशी परिधानीया । प्रयागः ।

निष्केयव्यं शस्त्रं क्षत्रिययुक्ते । प्रतिपत् प्रगाथः
' स्वामिदि हवामहे ', अनुरूपः प्रगाथः ' अभित्वा-
शूर ', धार्या ' यद्वावान ' । सामप्रगाथः ' उभयं
शृगवष ', निविद्धानं सूक्तं ' तमुष्टिहो यो अभि '
पञ्चदशार्चं भाद्राजम् । ३६।२।२५.

निष्केयव्यं शस्त्रं छन्दोमप्रथमेऽहनि । प्रतिपत्तृचः
बृहतः स्तोत्रियः ' स्वामिदि हवामहे ', अनुचरस्तृचः
' त्व होदि चेरवे ', धार्या यद्वावान, रथंतरस्य योनिः

‘अभि त्वा शूर’। सामप्रगाथ ‘पिवा सुनस्य’, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पु वाजिनम्, सूक्त’ त्रैष्टुभ ‘इन्द्रस्य तु वार्याणि’, निविद्वान जागत सूक्त ‘अभिल्य देवम्’। २३।१।२० २९, २

निष्केवल्य शास्त्र उ दामद्वितीयेऽहनि । प्रतिपत् प्रगाथ रथतरस्य स्तानिप ‘आ त्वा शूर’, अनुचर प्रगाथ रथतरस्यानुरूप ‘अभि वा पूर्व’, धारया यद्वावान, प्रगाथ बृहतो योनि ‘त्वामादे हव मह, सामप्रगाथ ‘उभय गृणवन्’, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पु वाजिनम्, सूक्तचतुष्टय त्रैष्टुभ ‘अपूर्व्यां पुनरमा’ ‘तां सु ते कीर्ति’ ‘त्वा महौ इन्द्र यो ह’, ‘त्व महौ इन्द्र तुभ्यम्’, निविद्वान जागत सूक्त ‘इद्वद्विदस्य यरिमा’। २३।३।२१ २५, ४।१ ७

निष्केवल्य शास्त्र छ-दोमनुतीयेऽहनि । प्रतिपत् तृच बृहत् स्तोत्रिय ‘त्वामिदि’, अनुचरस्तृच बृहतोऽनुरूप ‘त्व होदि चेरने’, धारया ‘यद्वावान’, प्रगाथ रथतरस्य यानि ‘अभि त्वा शूर’, सामप्रगाथ ‘इन्द्र त्रिधातु शरणम्’, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पु वाजिनम्’, सूक्तानि चत्वारि त्रैष्टुभानि ‘सचवे जग्मु’ ‘कदा भुवन् रथशयाणि’ ‘आ सत्यो यातु मयवान्’ तत्त्वदिन्द्रिय परमम्’, निविद्वान जागत सूक्त ‘अह भुव यनुन गे २४।१। २१ २२, २।१ ६

निष्केवल्य शास्त्र पृष्ठये षड्दे प्रथमे हनि । प्रतिपत् प्रगाथ ‘अभि त्वा शूर’, अनुचर प्रगाथ ‘अभि त्वा पूर्व’, धारया ‘यद्वावान’, सामप्रगाथ ‘पिवा सुनस्य’, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पुवाजि न्’, निविद्वान सूक्त ‘आ न इन्द्रो दुरात्’। २०।१।१३-१७, २।१

निष्केवल्य शास्त्र पृष्ठये षड्दे, द्वितीयेऽहनि । प्रतिपत् तृच त्वामिदि, अनुचरस्तृच ‘त्व होदि चेरने’, धारया ‘यद्वावान’, सामप्रगाथ उभय गृणवन्, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पु वाजिनम्’, सूक्त ‘या त ऊपरिपना । २०।३। १।१२४, ४।१’.

निष्केवल्य शास्त्र पृष्ठये षड्दे तृतीयेऽहनि । प्रतिपत् प्रगाथ ‘यद्वावान इन्द्रो’, अनुचर प्रगाथ ‘यदिऽयावन् रथान्’, धारया ‘यद्वावान’, प्रगाथ रथतरस्य

योनि ‘अभि त्वा शूर’, सामप्रगाथ ‘इन्द्र त्रिधातु शरणम्’, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पु वाजिनम्’, निविद्वान सूक्त सजनीय गार्त्समद ‘यो ज त एव प्रथम’। २१।१ १८ २२ २।१ ५

निष्केवल्य शास्त्र पृष्ठये षड्दे चतुर्थेऽहनि । प्रतिपत् तृच ‘पिवा सोमामन्’, अनुचरस्तृच ‘श्रुषी हव विापवानस्य’ धारया ‘यद्वावान’, प्रगाथ बृहतो योनि ‘वामिदि’, सामप्रगाथ ‘त्वमिन्द्र प्रदूर्तिपु’, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पु वाजिनम्’, सूक्त न्यूहखसहित ‘बुह श्रुत इन्द्र’, सूक्त त्रैष्टुभ ‘युभस्य ते वृषभस्य’, तृच पर्यास ‘त्यमु थ सतामाहम्’। २।४।१९ २४, ५।१-२

निष्केवल्ये शास्त्र पृष्ठये षड्दे पञ्चमेऽहनि । प्रतिपत् मह नाम्न्य नाम ‘वदा मयवन् विशा’ इत्यादय, अनुचर नरचं ‘स्वादोरिथा (१३) ‘उप नो हरिभि’ (१३), ‘इन्द्र विषा अयीवृधन्’(१-३) धारया ‘यद्वावान’, प्रगाथ रथतरस्य योनि ‘अभि त्वा शूर’, सामप्रगाथ ‘मो पु त्वा वाधत, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पु वाजिनम्’, सूक्त पाहूत् ‘मिद वना वृनवृथे’, ‘इन्द्रो मदाय वावृथे’, सूक्त त्रैष्टुभ ‘सत्ता मदासस्तव’, तृच पर्यास ‘तमिद्र वाजयामति’। २२।२।१-९, ३।१ ५

निष्केवल्य शास्त्र पृष्ठये षड्दे षष्ठेऽहनि । प्रतिपत् तृच ‘रिवारिर्नि सध’, अनुचरस्तृच ‘रेवा इन्द्रेवत्’, धारया यद्वावान’, प्रगाथ तूरतो योनि ‘त्वामिदि’, सामप्रगाथ ‘इन्द्रमिदेवताने’, ताक्ष्यं सूक्त ‘त्यमू पु वाजिनम्’, सूक्त पाहूत् ‘एद्र यातुव न’, सूक्त ‘प्रयारस्य महत्’, ‘सूक्त त्रैष्टुभ ‘अभूरेका रयिपते’, तृच पर्यास निविद्वान गायत्र ‘उप नो हारभि सुवम्’ २२।३।१४ १८, ४।१ ६

निष्केवल्य शास्त्र मदाजन। त्रैष्टुभ । द्विचारण प्रारम्भ । मत्तामच भ १२ १३ । व्याहृतन । प्रतिपत् ‘ताददस्य भुवोऽपु’ ‘वागृवाप धारणा’ तु-ह-य इत्यधाराणि प्रतिपदि प्रथमद्वितीयचतुर्थयादा तेषु प्रवेशनीयानि, ‘रे वनुमनि वृष्ठाणि’, ‘तद व ओदतीना’ इति निप्रगीया

कक् । आत्मा—'तदिदास' नवर्चं विः प्रथमा, 'ता सुते' पञ्चर्चं, 'भूय इद् वायुषे' पञ्चर्चं, 'गृणामु त्वा वृचः' इति पञ्चविंशतिरुगात्मर. 'सूददोहश्च' ता अस्य सूददोहसः' इति । मीवाः—'मीवाः' इति शब्दे द्र० । शिरः—'शिरः' इति शब्दे द्र० । त्रिजनाः—'विजा' इति शब्दे द्र० । पक्षः दक्षिणः, पक्षः उत्तरः, पुच्छ, अशीतयः, गायत्री तृचाशीतिः, एते पदार्थाः । तत्र तत्र शब्दे द्र० । बार्हती तृचाशीतिः । 'ना चिदन्वद्विदासः' इति एकवानविंशत् (२९ ऋचः), 'विजा सुतस्य रश्मिः' इति विंशतेः सप्तमी चाष्टमी चोद्धरति, 'यदिन्द्र प्राग पागुदक्' इति चतुर्दश (ऋचः) 'वष घ त्वा सुतावन्तः' इति पञ्चदश, 'मो गु त्वा वाघर्तश्चान्' इत्येतस्य (सूक्तस्य 'रामस्कामः' इति—) द्विपदां चोद्धरति ('अभि त्वा ह्य' इति) राधतर च प्रगाथ, अथ हास्य 'नकि सुदाषो रथ' इत्येत प्रगाथमुच्छस्य तत्स्थाने 'त्यामिदा ह्यो नरः' इत्येत प्रगाथ प्रत्यवदधाति, 'अभि प्र वः सुराधस' इति षड् बाल खिल्याना सूक्तानि, 'य सत्राहा विचर्षणि' इति शेषः (१२ ऋचः), 'अथ ते अस्तु हर्मतः' इति सूक्ते (द्वे) 'उमयं शुगवश्च नः' (इति सूक्तः, तत्र) सप्तमी चाष्टमी चोद्धरति, 'तरोभिर्षो विदद्भुम्' इति (सूक्त तत्र) उचामासुद्धरति, 'यो राजा चर्षणीना' इत्येकादश, 'त यो दस्ममृतीषद्' (इति सूक्तः), 'आ नो विधा-सुहभ्यः' (इति सूक्तः), 'या इन्द्र भुज आभर' इति नव (ऋचः), सूददोहा (ता अरय सूददोहसः इति ऋक्) । 'सेय बार्हती तृचाशीतिः ॥ अथ औष्णिही तृचाशीतिः 'औष्णिही' इति शब्दे द्र० । वशा—(उदर) 'वशाः' इति शब्दे द्र० । ऊह—ऊहशब्दे द्र० । उक्थधपद्—जप, उक्थधोह—जपः । तत्र तत्र शब्दे द्र० । अप्चुर्षु होता उक्थधोह गानवति, अप्चुर्षु स्वयं वा पठति । 'ओगुत्रयसा यज्ञ सोमस्य' इति इत्यथै संश्लेषिः । 'ये यज्ञामदे' इत्यागूर्षु नित्य येन ('विजा सोमभिन्द्र इति') यति । यज्ञान्येन अनुवपयत्करोति । यत्प्रकाराणुगन्तव्यं (वागोत्र इत्यादि प्रकृतिस्थं) । भक्षप्रतीता होता प्राग् प्रेङ्गलावधरोदति ।

अथैत प्रेङ्गत् प्रत्यञ्जमवन्तन्ति यथा शशितार भक्ष-विध्यन्त गोपहनिष्यति । प्रेङ्गत्स्थापयतनमासीनो होता इतराशापूर्वकं 'वाग्देवी सोमस्य' इति मन्त्रजपेन भक्षयति । ऐआ. १।७-२१, ५।३-२३.

निष्केवल्यं शस्त्र महाव्रते प्रेङ्गत्माद्य शस्यते । ऐआ. १।७।१ वायणः ।

निष्केवल्यशस्त्रस्य पञ्चमेऽहनि स्तोत्रिय 'विदा मधवन् विदा' इत्यादिः । ऐआ. ४।१।१-९.

निष्केवल्यशस्त्रे अभिचारप्रयोगः । अविराजा (विरुद्ध-दोषिनेन) अस्य यजेत् गायत्र्या वा त्रिष्टुभा वा अन्ये वा छन्दसा १।२।११ १०.

निष्केवल्यशस्त्रे गायत्री बार्हती औष्णिही च तृचाशीति, प्रत्येकान्ते सूददोहाश्च, महाव्रते । ऐआ. १।२।१।१-४.

निष्केवल्यशस्त्रे निवित् 'इन्द्रो देवः' इत्यादिः महाव्रते । ऐआ ५।५।१०.

निष्केवल्यशस्त्रे निविद्धान सूक्त 'आ न इन्द्रो दूरात्' इति सपातो नाम । २०।२।२.

निष्केवल्यशस्त्रे प्रतिगर. अविद्धत प्राहुत एव । ऐआ. ५।६।१०.

निष्केवल्यशस्त्रे बृहद्विच नाम 'तदिदास भुयनेषु' इति सूक्तम् । तत्र महाव्रतवत् चतुर्थशे गवामयनस्य द्वितीयेऽहनि शस्तव्यम् । १७।८।१-२.

निष्केवल्यशस्त्रे स्तोत्रियोत्तर पुरीषपदानि नाम मन्त्रा पञ्चमेऽहनि । 'पुरीषपदानि' इति शब्दे द्र० । ऐआ. ४।१।१०-१५.

निष्केवल्यशस्त्रोपक्रमात् प्राक् अप्ययं विच्छेला अपाशाश्लिहादीना (याद्याना) शब्दान् कारयन्ति महाव्रते । ऐआ. ५।५।११.

निष्केवल्ये आहाव. निरेव । त्रय आहावाः शस्त्रादेः, निविद, परिधानीयाया इति महाव्रते । ऐआ. ५।५।१०.

निष्केवल्ये त्रिष्टुप्सहस्रमेके, जगतीसहस्रमेके, अनु-ष्टुप्सहस्रमेके । ऐआ. २।१७।१.

निष्केवल्ये प्रतिपत् राजनसामस्तोत्रिय एव महा-

मते । ऐआ. ५।५।१३; ६।७-९.

निष्केवल्ये याज्या 'ओमुक्यशा यज सोमस्य' इति समेषिते 'ये यज्ञाग्ने' इत्याग्न्यै 'पिया सोम-मिन्द्र' इति अनवान वषट्कारश्च । वषट्कारानुमन्त्रणं 'वामोजः' इत्यादि प्राहुतमेव महाप्रते । ऐआ ५।१३।७-८.

निष्केवल्योत्तरं उक्यसंपत् नाम मन्त्रस्य जपो होतुः महाप्रते । ऐआ. । ५।१२।३.

निष्केवल्योपासकस्य परकीययागे निष्केवल्यशस-नस्य चयनस्य महाप्रतस्तोत्रमहाप्रतशस्त्रानुष्ठानस्य च निषेध. । पित्रे आचार्याय वा शसेत्, तत्र न निषेधः । ऐआ. ३।१०।१-६.

निष्केवल्योपासना प्राणदृष्टया । अहमहोऽन । अधिदैवत अप्यात्म च । इदमेव स्थूलदेहस्वप्ने उन्म-स्योपासनम् । ऐआ. २।४-२०.

निह्वयः = नमस्कारविशेषः अग्निष्टोमे । दक्षिणेन घटन्ते प्रस्तरं निधाय दक्षिणान् पाणीन् उत्तानान् कृत्वा सन्यान् नीचः । (कृत्वा न्युञ्जान्) तत्र, एष्टा राय एष्टा वामानि प्रेये भगाय । ऋतमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः घृष्टिभ्यै ' इति प्रस्तेर नि-हुयते । ४।१।५.

निष्टकर्म्यः प्रनियः = शिखाचन्धनवत् सहसा मोचयितुं शक्यत्वं निष्टकर्मत्वम् । ऐआ ५।३।८ सायणः (सुरगाट) ।

नेष्ट उपस्थेः आधीनः आमीम्र पालीवतमहस्य भक्षयति । २६।३।१०-११.

नेष्टः दक्षिण दोः पशुभागः । ११।१।२.

नेष्टः प्रातःसवने प्रक्षिपतयाज्या ' अग्ने पत्नीरि-हावह ' इति । २८।२।४। म प्यदिने 'तयायं स्तोमः' २८ । ३ । ११ । तृतीयसवने ' अमेव नः मुहना ' । २८।४।१०.

नेयप्रोधफलानि चमसे पाशा वा समोप्यानि ऐन्द्र-महाभिषेके संभारः । ३९।२।१-२.

नौधससामयोनिः ' इमनिद्रं मुन विव ' इति १९।-१६ सायणः ।

न्यप्रोधः (वट्टृष्ट) न्युञ्जः कुरुक्षेत्रे प्रथममुत्पन्न.

तेभ्यो हान्ये अधिजाताः । न्यग्रोहः = न्यग्रोधः । ३५।४।३-४.

न्यूहृतः अच्छावाकाशिल्ये एवयामरते पठेऽहनि । ३०।४.

न्यूहृतः आहनस्यासु पठेऽहनि । ३०।१०।७.

न्यूहृतः । नितरा विषमप्रकारेण ऊहृत्तं उच्चार-णम् । द्वितीयं हरं ओकारं त्रिमात्र उदात्तं त्रिः, तस्य तस्य चोपरिष्ठात् अपरिमितान् पञ्च वा अर्धोकारान् अनुदात्तान्, उत्तमस्य तु तीनम् । पूर्वमक्षरं निहन्त्ये न्यूहृतमाने (आश्वला ७।११।२-७) । मन्त्रादौ चत्वार्यक्षराणि उच्चार्य न्यूहृतो वक्तव्यः । सोऽयं चतु-रक्षरेण इत्येकः पक्षः । व्यक्षरेण एकाक्षरेण इति च पक्षौ व्यक्षरेण इति सिद्धान्तः । २१ । ३ । १-९ । चतुर्थेऽहनि निष्केवल्यशस्ये ' कुह श्रुत इन्द्रः ' इति वैमदे सूक्ते माघ्यदिनीयत्वात् प्रथमे पादे न्यूहृतः । २१।५।१ । चतुर्थेऽहनि प्रातरनुवाकप्रतिपदि अर्धर्चा-द्योर्गृहृतः (आष ७।११ । १-७) प्रातरनुवाके प्रथमे पादे न्यूहृतः, आण्यशस्ये तृतीयपादे उत्तमायज्ञे, माघ्यदिने प्रथमे पादे चतुर्थेऽहनि पृष्ठये वद्धे । २१ । ३ । १-९ वृषाकपिपुत्रे ब्राह्मणाच्छिषिशिले पठेऽहनि न्यूहृतः । ३० । ३.

पञ्च उत्तर. निष्केवल्यशस्यस्य पश्चित्येन कसि तस्य महाप्रते । तस्य असी लोकाः, आदित्यः, मनः, बृहत् सान, भरद्वाजः, द्यतसंख्या, इति पञ्च वीर्याणि । ऐआ १।१८।२। बार्हत उत्तरः पक्षः । ऐआ ५।८।४. स्तोत्रियः प्रगायः बार्हतः त्वामिद्धि हवामहे, अनुष्पः प्रगायो बार्हतः ' त्व इमेदि चेरये, ' पञ्चदशसं सूक्तं ' तमु षुदि यो अभि, ' दशसं सूक्तं ' सुते इत्वं निमित्त, ' यथा मद. इति च । नत्रच या त ऊतिः ' पञ्चार्चानि अश्रे सूक्तानि ' अभूरेकः ' अपूर्वार्थं पुरु तमा ' ' य ओजिष्ट, ' स च इवे, ' ' कदा भुवन् ' ' मना मदायः ' ' अर्गान् रथ ' ' अरादितः ' इति । एकादशसं संवातः नाम ' कथा महामवृषत् ' इति । एका पक्षिः ' इन्द्रो मदाय ' इति । अथ सूददोहाः । ऐआ. ५।८।४-६.

पक्षः उत्तरः निष्केवल्ये महाप्रते । बाहृत उत्तरः,
दशः स्तोमः, द्विशत (१०२), भरद्वाजप्रासाहः ।
भा. ५।८।७.

पक्षः दक्षिणः निष्केवल्य शस्त्रस्य पक्षित्वेन कल्पितस्य
हान्ते तस्य अय लोः, अग्निः, वाक्, रथतरं, वसिष्ठ,
तसख्या (१०१) इति पद् धीर्याणि । ऐआ १।१८।१।
‘यंतरो दक्षिण पक्ष ऐआ ५।८।१। प्रतिपत् प्रगाथः
त्रिपयः ‘अभि त्वा शूर’ । अनुचरः प्रगाथः अनु-
पः अभि त्वा पूर्वपीतये । प्रतिपदनुचरौ बाहृतौ ।
‘दशर्चं ‘इन्द्रस्य नु धीर्याणि’ ‘त्वे ह यत् पितरः’
ति च । एकादशर्चं यस्तिममशूङ्गो वृषभः । दशर्चं
‘भो जने धीर्याय’ । पडूचे द्वे ‘उडु ब्रह्मण्यैरत’,
‘आ ते मह इन्द्रः’ इति च । पञ्चर्चानि ‘न सोमः’
‘इंद्र-नरः’ ‘ब्रह्माणः’ ‘अय सोमः’ इति चत्वारि
एकादशर्चं सपातः नाम ‘आ न इन्द्रे दूरात्’ ।
इत्या हि सोमः’ इति एका पङ्क्तिः । सूददोहाश्च ।
ऐआ. ५ । ८ । १ - ३ .

पक्षः दक्षिणः । रायंतरो दक्षिणः पक्षः, पञ्चदशः
स्तोमः, एकशत (१०१), वसिष्ठप्रासाहः निष्केव-
न्यस्य महाप्रते । ऐआ. ३।८।७.

पक्षौ निष्केवल्यस्य महाप्रते क्नातिरिवती भवतः
दक्षिणस्य ऋचः (१०१), उत्तरस्य ऋचः (१०२)
इति । ऐआ. १।१८।३.

पङ्क्तिं त्रिष्टुप् असृजत । १९।६।६.
पङ्क्तिः छन्दः पञ्चमेऽहनि पृष्ठये पडहे । १२।१।१.
पच्छः व्यतिमर्धविहरण वाल तिल्यानाम् । २९।८।५
सायणः ।

पच्छः शसनं नाम एकस्मिन् पादे अवसाय उत्तर-
स्मिन् पादे प्रगयप्रयोगः इति । ऐआ. ५।१२।२
सायणः ।

पञ्चदशः स्तोमः द्वितीयेऽहनि पडहे । २०।१।१-३.
पञ्चदशस्तोमस्य विद्युतिः । १२।६।४, १४।४।२
सायणः ।

पञ्चमेनि. पुरोहितः । वाचि एका, तस्याः शान्तिः
स्वागतेन आसनदानेन च । पादयोरेका, तस्याः शान्तिः

पादप्रशालनीदकदानेन । त्वचि एका, तस्याः शान्तिः
अलकरणेन गन्धमाल्यैर्वस्त्रैश्च । हृदये एका, तस्याः
शान्तिः अन्नदानेन मधुपर्वेण च । उपस्थे एका, तस्याः
शान्तिः अनवरुद्धं वेदमनि वसत्या । ४०।१।६.

पञ्चमेऽहनि निष्केवल्ये । शस्त्रे पुरीषपदानि स्त्रोत्रि-
योनरम् । ऐआ. ४।१।१०-१५.

पञ्चमेऽहनि ‘यथिद्धि सत्य सोमपाः’ इत्याद्याः
सप्त पङ्क्तयः. अर्हानभूक्तेषु आवापिकाः । २९।३।९.

पञ्चमेऽहनि गौर्देवता, शिगवः स्तोमः, शाकर साम,
पङ्क्तिश्छन्दः २२।१।१-५ । आज्य, प्रउग, मरु-
त्वतीय । २२।१।१-८ । निष्केवल्य, वैश्वदेव, आभि-
मारुतम् । २२।१।१-१४.

पञ्चविंशस्तोम महाप्रतम् । ऐआ. १।२९;४।२१.

पञ्चावसत्तैव वषा चतुरवत्तिनोऽपि । आज्य, हिर-
ण्यशकल, वषा, हिरण्यशकल, आज्य इति । हिरण्या-
भावे प्रतिनिधिराज्यम् । ७।४।३, ६.

पत्नी गार्हपत्यमनुची (पश्वात्) आस्ते । ३।१।३।१.
पत्नीना जाघनी पशुभागः । ता ब्राह्मणाय दद्युः ।
३।१।२.

पत्नीरहितस्यापि अग्निहोत्रादि भवति । ३।२।८।९-
१६; १०।१-४.

पत्नीशाला प्रपद्य शालामुखीये होमः द्वादशाहस्य
दशमेऽहनि मानसप्रहे । २४।३।८.

पत्नीशालायाः सप्रसृष्य तीर्थे मार्जयित्वा आम्रीधे
सप्रपद्य आम्रीध्रिये होमः द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानस-
प्रहे । २४।३।१६-१६.

पत्नीसयाजनिषेधः. प्रायणीयाया, उदपनीया तु
कृत्स्ना सतिष्ठते । २।५।५-६.

पत्न्यः काण्डवीगा वादयन्ते महाप्रते । ऐआ.
५।५।१३.

पत्न्या स्वसितः प्रायणीयाया प्रथमा देवता, उद-
पनीयाया तु चतुर्थी । २।५।१५.

पशानि संहिता क्रमः एषामुपासना । ऐआ.
३।१-६.

पयस्या भैत्रावस्त्री सवनीयपुरोडाशेषु पञ्चम इति ।

८।४।१०.

पराग् घचनं नाम आश्रुतिमन्तरेण ऊर्ध्वपाठः ।
१।२।२८ सायणः ।

परिक्रपन्ति = पासुन् परिभ्रन्ति स्थूणा परितः
अवते दाज्यार्थे औदुम्बरकाष्ठेन । ऐआ ५।२।२८.

परिधयः पौतुदारवाः उत्तरवेद्या अग्निष्टोमे ।
५।२।२८.

परिधानीया प्रातरनुवाकस्य 'अभूदुवा रुसत्प्रशुः' ।
७।८।११-१२.

परिधानीया भूमिसुपस्पृशता शंस्तव्या आग्निमासत-
शस्त्रे । 'एवा न इन्द्रो मघवा' । १३।१४।९-१३.

परिधानीया अहरहःशस्येषु । मैत्रावरुणस्य 'नू
द्रुत', ब्राह्मणाच्छसिनः 'एवेदिन्द्रम्', अच्छावाकस्य
'नून सा ते । २९।६।८-१०.

परिधानीयाः । मैत्रावरुणस्य अहीने प्रातःसवने 'ते
स्याम देव', माध्यदिने 'नू द्रुत इन्द्र', तृतीयसवने
इयमिन्द्रम् । एकाहे प्रातःसवने ते स्याम, माध्यदिने
'नू द्रुत, तृतीयसवने 'इयमिन्द्रम्' । ब्राह्मणाच्छसिन
अहीने प्रातःसवने 'इन्द्रेण रोचनाः' माध्यदिने 'एवे-
दिन्द्र, वृषण, 'तृतीयसवने 'वृहस्पतिर्न' । एकाहे
प्रातःसवने 'स न इन्द्र शिव', माध्यदिने 'एवे-
दिन्द्र' तृतीयसवने 'वृहस्पतिर्न' । अच्छावाकस्य
अहीने प्रातःसवने 'आहं सस्वतीवतो', माध्यदिने
'नूनं सा ते', तृतीयसवने 'उभा जियथुः' । एकाहे
प्रातःसवने 'गोमद्विरण्यवत्, माध्यदिने 'शुन हुवेम',
तृतीयसवने 'उभा जियथुः' । २७।५।१-५.

परिधानीया यूपस्य परिध्याणे सप्तमी 'युवा सुवासा.
इति । ६।२।२९-३२.

परिधानीयासु अन्त्यचतुरसराभ्यास' क्वचित् । उन्ध्ये
अच्छावाकः 'ऐरयेथामैरयेथा' इत्यभ्यस्यति चतुरश-
रम् । अग्निष्टोमे होता 'यज्ररिभे यज्ररिभोऽऽऽम् इत्य-
भ्यस्यति चतुरशरम् । अतिरात्रे होता 'पेहि चिन् पेहि
चिन्नोऽऽऽम्' इति । पौडाद्येनि सख्युः पदे सख्युः
पदोऽऽऽम्' इति । २८।७।१२-१४.

परिधानीयासु विचारः । २८।७।५-११.

परिधानीयास्तुतिः । २७।५।१-१०.

परिमर. नाम कर्मविशेषः शत्रुनाशार्थः । ४०।५.

परिधापः । लाजान् परिधाप इत्याचक्षते । न वै
लाजैभ्यस्तुवान् संहरन्ति । इदं सवनीयपुरोडाशेषु तृतीयं
हविः । ८।५-६। तत्र याव्या 'सरस्वतीवान् मारती-
वान् परिधापः' इति । ८।६-५.

परिध्याणे यूपस्य अज्जनाद्यनुवचनीयासु सप्तमी
'युवा सुवासाः परिकीतः' इति परिधानीया ।
६।२।२९-३२.

पर्णशरः 'प्रेतास्थिनाशे' इति शब्दे द्र. । ३२।१।-
७-९.

पर्यामिकरणं पयोः । प्रैपः 'पर्यग्ये क्रियमाणायानु-
बृहि' इत्याशाख्युः । अग्निहोता 'नो अप्वरे' इति वृच-
माग्रेय गावत्रमन्त्राह मैत्रावरुणः (आहवनीयादुल्मक-
मादाय आग्नीध्रः 'परिवाजपतिः' इति त्रिः प्रदक्षिणं
पर्यामिकरोति (आपस्तम्बः) । ६।५।१-५.

पर्यास' वृचः (पर्यास इति चान्ताख्या=जैमिनिः)
गायत्र निविद्धान तस्य मुवाः सप्रासाह' चतुर्थेऽहनि निष्के-
बल्ये शस्त्रे । पञ्चमेऽहनि 'तमिन्द्रं वाजयापसि', षष्ठेऽहनि
उप नो हारिभिः सुतम्' २१।५ २१।२, ८। मरुत्वतीय-
शस्त्रे चतुर्थेऽहनि 'इमं तु माथिर्न', पञ्चमेऽहनि मरुत्वो
इन्द्र मीद्वः', षष्ठेऽहनि अह एयेन वा इदम्' । २१।४;
२२।१, ७

पवमान. जाभेयः नाम तृतीयसवनगतः ।
२८।४।१-३.

पवमानाः त्रयोऽपि अष्टाचत्वारिंशो भवन्ति गवाम-
यनस्य द्वितीयेऽहनि चातुर्विंशे अग्निष्टोमत्वपक्षे । उक्थ्य-
त्वपक्षे तु चतुर्विंशोः । १ । ६।८-९.

पवम नोक्थ्य प्रहोक्थं चेति द्विविधमुक्थम् । तत्र
मरुत्वनीयं शस्त्रं पवमानोऽप्यम् । ३६।१।४ सायणः ।

पवित्रकनाशे (हरत्व्यास) प्रायश्चित्तम् । अग्नये
पात्रवक्त्रे अष्टाङ्गपालं निर्भयेत् 'पवित्र ते विततं' 'तपो-
प्यविवं विततं' इति याज्याऽनुवाक्ये । आहुतिं वा
आहवनीये जुहुयात् 'अग्नये पवित्रवक्त्रे स्वाहा' इति ।
३२।८।३.

पवित्रायती इष्टिः पवित्रकनाम्ने । ३२।८।३.

पशवो विवाहाः (विवाहाद्यर्थाः) । ३२।१।८.

पशुरमीषोमीयः । ६।३।९-६।७।१-४.

पशुकामः अपोनपत्रीये एकधनाम् 'अपो देवोरुवहये'

इत्यनया अनुप्रपद्येत । ८।२।२३.

पशुकामस्य यूपस्तिष्ठेत् । नाम्नी प्रहरेत् । ६।३।१-४
तत्पक्षे स्वकप्रहरणमग्नौ । ६।३।८.

पशुपुरोडाशः वायव्यो द्वादशादे प्राजापत्यपशोः ।
१९।४।९-४२.

पशुपुरोडाशः मीक्षिमयो यवमयो वा । ६।८।१-८;
१।१-४. ७।१।१०-१३.

पशुपुरोडाशस्य अग्नीषोमीयस्य इडोपाह्वानम् ।
६।९।२१ । याज्याः आन्यं दिवो मातरिक्षा' इति ।
६।९।७-८ । संयाज्या 'स्वदस्व. हव्या' इति ।
६।९।९-१०.

पशुप्रधानहविषो याज्या 'अग्नीषोमा हविषः प्रस्थि-
तस्य इति । ६।१०।५-७.

पशुप्रधानावदानकालीनं अनुवचनीय मनोता-
यस्तं प्रैषश्च अग्नीषोमीये । ६।१०।१-४.

पशुप्रयाजस्य उत्तमस्य पुरोऽनुवाक्या च प्रैषश्च
याज्या च याः 'स्तोकानुवचनीयास्ता एव, न पृथक् ।
देवताश्च विधेदेवास्त एव । 'होता यक्षदमि स्वाहा'
इत्यादिः प्रैषः, आग्नीषूतस्था उत्तमा याज्या ।
७।३।१-५.

पशुप्रशंसा । ७।८।८.

पशुविधिः अग्निष्टोमे । १३।३।२-३.

पशुशेषभक्षः । अग्नीषोमीयपशुशेषभक्षो न कर्तव्य
इति पूर्वपक्षः, कर्तव्य इति सिद्धान्तः । ६।३।११-१२.

पशुपु आम्रिथः (प्रयाजयाज्याः) यथर्वि भवन्ति ।
'यथर्वि' शब्दे द्र० । १९।४।७.

पशूनां अशनापिपाद्ये एव विशानं, न विशातं
वदन्ति, न विशात पश्यन्ति, न विदुः श्वसन्तं, न
लोकालोकौ, त एतावन्तो भवन्ति, यथाप्रशं दि
संभवाः । ऐआ. २।१४।५.

पशूनां कृष्णाना रोहितानां अरुणानां च, गौरस्य

गवयस्य फरस्यस्य उद्वृष्य गर्दभस्य च सृष्टिः प्रजापतेः
प्रदीतात् रेतःपिण्डात् । १३।१०।२.

पशोः प्रयाजा एकादश तन्मन्त्राश्च । ६।४।१-१६ ।
यथर्वि । १६.

पशोः विभक्तिः क्रय को भाग इति । सत्रे सवनी-
यपशोः शेषभक्षोपवोगार्थम् । अथातः पशोर्विभक्तिः ।
तस्य विभागं यक्षयामः । हन् सजिह्व प्रस्तोतुः । स्थेनं
वक्ष उद्गातुः । कण्ठः काकुद्रः (काकुदं) प्रतिहर्तुः ।
दक्षिण श्रोत्रिर्होतुः । सव्या (श्रोत्रिः) ब्रह्मणः ।
दक्षिणं सन्धि मन्त्रावरुणस्य । सव्यं (सन्धि) ब्राह्मणा-
च्छंसिनः । दक्षिणं पार्श्वं सांख्यभ्यर्षोः । सव्यं (पार्श्वं)
उपगातृणाम् । सव्योऽसः प्रतिप्रस्थातुः । दक्षिणं दोः
नेतुः । सव्यं (दोः) पौतुः । दक्षिण ऊरुः अच्छा-
याकस्य । सव्यः (ऊरुः) आग्नीष्रस्य । दक्षिणो बाहुः
आग्नेयस्य । सव्य. (बाहुः) । सदस्यस्य । सद् चानूक
च यष्टपतेः । दक्षिणौ पादौ गृह्यतेर्नतप्रदस्य । सव्यौ
पादौ गृह्यतेर्भावीयै मत्प्रदस्य । ओष्ठः एनयोः (मत्-
प्रदयोः) साधारणः (यष्टपतिना विभज्य देयः) । आपनी
पत्नीभ्यो हरन्ति, ता ब्राह्मणाय द्युः । रक्न्ध्याश्च
मणिकाः, तिलश्च कीकसाः प्रावस्तुतः । तिलश्चैव
कीकसा. अर्धं च वैकर्तस्य उज्जुतुः । अर्धं चैव वैकर्तस्य
ह्योमा च क्षमिनुः, तद् ब्राह्मणाय दद्यात् यदि (शामेता)
अप्रादानः स्यात् । शिरः सुन्नक्षत्र्यायै । यः श्वः सुव्या
प्राह तस्य (आग्नीष्रस्य) अजिनम् । इड्या सर्वैर्वा
(साधारणी) होतृर्वा (असाधारणी) । स एष स्वर्ग्यः
पशुः, य एनेमेव विभजन्ति । अयं यत्तोऽन्यथा, तद्यथा
सेलमाः (केवलोदरवोपगपरायणाः) पापहृती वा
पशुं विभज्जीत्, तादृक् तत् । ३१।१।१-७.

पशोः शामिलदेशे नयनम् । तं वा एत पशुं आग्नीतं
सन्त (प्रयाजैस्तोपित) पर्यामिक्त उद्वक्ष नयन्ति, तस्यो-
द्भुक्तं पुरस्ताद्दरन्ति । ७।१।३-५.

पशोः स्विष्टकृतो विधिः 'स्विष्टकृतं यजति' ।
६।१०।१०.

पशोः हृदयादेः प्रधानहविषामवदानकाले मनो-
ताऽनुवचने प्रैषः 'मनोतायै हविषोऽवदीयमानायाऽनुहि'

इति । ६।१०।१.

पयौ वनस्पतियागस्य विधिः ' वनस्पति यजति ' ।
६।१०।८-९.

पश्चिडा ' इडामुपह्वयते । ६।१०।११.
पश्चिडा सर्वेषां वा साधारणी, होतुरेष वा असाः
धारणी पशुभागः । ३।१।१२.

पाकयज्ञा इडाविधाः (इडासष्टयाः) । १।४।२।२.
पाकयज्ञाः सप्त । हुतः प्रहुत आहुतः शूलगवो
बलिहरण प्रत्यधरोहणमष्टकाहोम इति । सोऽय सूत्रान्तर-
कारस्य पक्षः । आधलायनस्तु हुतादीन् क्षीनेव पाक-
यज्ञानाह (यद्वासुने) । १।४।२।२ सायणः ।

पात्नीवृत्तप्रहस्य आमीप्रो यजति उपाशु । अनु-
षपट्कारो नास्ति । २६।३।८-९.

पात्रासादनकाले प्रवर्ष्ये होतुर्मन्त्रद्वय, ' श्वेनो न
योनिं, आ यस्मिन् सप्त ' इति ससाद्यमानायान्वाह ।
४।५।११.

पात्री औदुम्बरी । तल वानस्पत्यानि फलानि
औपधानि तोक्यानि च समोप्यानि । ततः दधि मधु
सर्पिः आतपवर्ष्या आपश्च अभ्यानीय भूमौ प्रतिष्ठाप्य
तेन अभिषेकः ऐन्द्रे महाभिषेके । ३।९।३।१.

पाथिकृती इष्टिः ' अत्यये ' इति शब्दे द्र० ।
३।१०।३.

पादप्रक्षालनकाले पुरोहितः पठति, ' दक्षिण पादमय
नेनिजे, इत्यादि ' अवर्ष्ये ' इत्यन्तम् । ततः पादप्रक्षाल-
नावशिष्टोदकस्य अवेक्षणं पुरोहितेन ' आपः पादावनेजनी
द्विपन्त निर्देहन्तु मे ' इत्यनेन । ४।०।४.

पारिक्षितिः नाम मन्त्राः कुन्तापयन्ते चत्वारोऽ
नुवक्तव्याः पञ्च, ' राशो विध्वजनीनस्य ' इत्यादयः निन-
र्दध । ३।०।६।१०-१५.

पारुच्छेपं मूकं निष्केवल्ये शस्त्रे षष्ठेऽहनि, ' एन्द्र
यालुप नः ' इति २२।८।१। महत्त्वतीये शस्त्रे च ' य त्वं
रथमिन्द्र ' इति अतिच्छन्दाः सप्तपदम् । २२।७।८.

पारुच्छोपीनां फवा छन्दः रोहित नाम । ऋषं
१।१२७-१३९ मूलेषु मिलित्वा शतं ऋचः ।
२२।५।२.

पालाशो यूपस्तेजस्कामस्य ब्रह्मवर्चसकामस्य च ।
६।१।१०-१३.

पालाशानि वा औदुम्बराणि वा मिश्राणि वा प्र-
स्वस्य काष्ठानि महाभते माग्धीदेने निष्केवल्ययज्ञपाठ-
काले होतुस्त्वेषानार्थम् । ऐआ. ५।३।४.

पावनं दीक्षितसंस्कारः । एकविंशत्या दर्भपिञ्जलैः
पावयन्ति । १।३।८-९.

पावमान्यास्तिस्रः षष्ठेऽहनि ब्राह्मणाच्छंसिधिल्ये
अनुषुमः ' सुतासो मधुमत्तमाः ' इत्यादयः । ३।०।१०।
१०-११.

पावमान्यः मण्डल्ययः प्राणत्वेन उपास्याः । ऐआ.
१।९।१-६; १०।१-५.

पावीरवी । ' पावीरुो कन्या ' इति ऋक् आग्नि-
मास्तशस्त्रे राकोन्तरं अग्निष्टोमे । १।३।३।८.

पितृभ्यः पूर्वेषुः क्रियते, उत्तरमहर्देवान् यजते ।
१।३।४।१.

पित्र्याः ' उर्दारतामवरः ' इत्याद्यास्तिस्र ऋचः ।
प्रत्यृच पित्र्यासु आहावः, आग्निमास्ते शस्त्रे याम्युत्तरं
अग्निष्टोमे । यामीम्या पूर्वमेके । १।३।१।९,
१२-१९.

पुच्छं निष्केवल्यस्य महाभते । भद्रं नाम सप्त
पुच्छार्थे, तच्च द्विपदासु । ' इमा नु कं भुवना ' इति
पञ्चर्चं सूक्त, ' आ याहि वनसा सह ' इति चतुर्चं इति
नव समाग्नाताः । अथासमाग्नाताः ' प्र व इन्द्राय ' इत्यादयः
पञ्चमारण्यकपठिताः, ' एष ब्रह्मा ' इति
तिस्रः, ' आधूर्ध्वस्मै ' इत्येका, इति द्वाविंशतिद्विपदाः,
सददोहाश्च । धाम्या ' यद्वावान ' सददोहाश्च । ऐआ.
५।८।८-२०.

पुच्छस्य (चित्याग्नेः पुच्छस्य) उपस्थानं महाभते ।
रोता पश्चात् प्राङ् पुच्छं ' नमस्ते भद्राय यत्ते पुच्छं
या ते प्रतिष्ठा ' इति मन्त्रेण करोति । ऐआ. ५।२।५.

पुण्ड्राः नाम ये विश्वामित्रपुत्राः शताः पित्रा ।
३।३।६।२.

पुत्रकामाः शौनःशेषाख्यानं ब्राह्मणमुखात्तृणुषुः ।
छमन्ते ह पुत्रान् । ३।३।६।१६.

पुत्रप्रज्ञांसा । ३३।१-१४.

पुत्रविक्रयः अजगित्तैन कृतः । ३३।३।७.

पुत्रस्तु ज्योतिः स्वर्गस्य । ३३।१।८.

पुत्रेण पितृऋणापाकरणं भवति । ३३।१।४.

पुरीषपदानि नाम मन्त्राः पृथक्पठदृश्य पञ्चमेऽद्विनिष्पेवत्ये शस्त्रे स्तोत्रियोत्तर उपसंतनीयाः । ' एवा ह्येवैवा ह्यमाइइ । एवा ह्येवैवा हीइन्द्रम् । एवा ह्येवैवा हि विष्णाइउ । एवा ह्येवैवा हि पूषइन् । एवा ह्येवैवा हि देवाइः । एवा हि शक्रो वशी हि शक्रो वशौ अनु । आ यो मन्याय मन्यवे उपो मन्याय मन्यवे । उपेहि विश्वघ । विदा मपयन् विदोइम्' इति । ऐआ. ४।१।१०-१५.

पुरीषस्थापनार्थं ऊवध्यगोहः नाम अवट. कर्तव्यः पशौ ७।१।८-९.

पु-रु-पः इति स्त्रीण्यक्षराणि महाव्रते निष्पेचस्यस्य प्रतिपदि प्रथमद्वितीयचतुर्थपादेपु क्रमेण विहरणीयानि । ततो 'नदं व ओदतीना' इत्यस्या ऋचः पादशो विहरणम् । ऐआ. १।१२।१७-१८.

पुरुषस्य (मनुष्यस्य) सृष्टिः परमेश्वरेण कृता । ऐआ. २।२६.

पुरुषे स्वेव आविस्तारामात्मा स हि प्रशानेन सपन्नतमो विशातं वदति, विशात पश्यति, वेद श्रवस्तन, वेद-लोक्कालोकी, मर्त्येनामृतमीप्सति, एव सपन्नः । २।१४।४.

पुरोडाशः सवनीयपुरोडाशेषु अष्टावपालः प्रातः-सवने, एकादशकपालो माध्यदिने, द्वादशकपालस्तृतीय-सवने इति के चित् । ८।५।४। सर्वे एकादशकपाला एवेति सिद्धान्तः । सवनीयपुरोडाशाश्च नाम आज्यघानाः करम्भः परिचावः पुरोडाशः पयस्यां चैति । ८।५।७. ८।६।१.

पुरोडाशभागस्य घृतेनाक्तस्यैव भक्ष इति के चित् । अक्तस्य अनक्तस्य चैति सिद्धान्तः । ८।५।६-८.

पुरोडाशसंज्ञं लोक्य (प्रेक्षणीयं इति सायणः । स्वर्ग्ये इति वैयसः) । ६।९।४.

पुरोधातारः स्यो देवानां, पृथिवी अन्तरिक्षं चोद्भेति ।

४०।४.

पुरोऽनुवाक्याः आज्यभागयोः दीक्षणीयायाम् । पूर्वमनीजानस्य, 'त्वमग्ने सप्रथाः सोम यास्ते मयोभुव.' इति । पूर्वमीशानस्य 'अग्निः प्रनेन म-मना, सोम गीर्भि-एवा वय' इति के चित् । तत्रादृत्यं 'अग्निर्दृनाग्नि, त्वं सोमाग्नि' इति यार्त्नेषो एव कुर्यात् । १।४।१-७.

पुरोऽनुवाक्याः । उन्नीयमानसूक्तानि प्रातः, एवने आ त्वा वदन्तु हरयः । इति ऐ-द्रीर्गायत्रीरन्वाह न वै । माध्यदिने असावि देव गो ऽङ्गीक इति दशचै रून्तम् । तृतीयसवने इहोमयात शनसा इति नवचैम् । एतानि सूक्तान्येव अनुवक्तव्यानि इति सिद्धान्तः । प्रतिसूक्तं आदिमाः सप्तसप्तैव ऋचो ब्राह्म्याः इति पूर्वपक्षः । २।८।१।१-९.

पुरोऽनुवाक्याः । यावत्सो वै पुरोऽनुवाक्यास्तावत्सो याज्याः । २।८।१।८

पुरोऽनुवाक्याः पञ्चप्रयाजस्य उत्तमस्य ता एव, याः स्तोकानुवचनीयाः । ७।३।१-५.

पुरोऽनुवाक्या याज्यायाः सकृशात् न्यूना वा समा वा कार्या, न जायसी । न्युद् वा एतद्यज्ञे कियते, यत्र पुरोऽनुवाक्या ज्यायसी याज्याये । ९। २। ५.

पुरोऽनुवाक्ये आज्यभागयोः आतिथ्याया 'सामधाऽग्निं दुयस्यत, आप्यायस्व समेतु ते' इति । ३।६।१-४.

पुरोद्यक् (निवित्) आज्यशस्त्रे अग्निशम्भे । तृष्णी-शंशोत्तर, उधैः, द्वादशपदा, जातपेदस्या । आग्निर्देवेषु हत्यादिः (१।१-१२) । १०।७।५-११; ९।२.

पुरोहितः पञ्चमेनि । पञ्चमेनिशब्दे द्र० ४०।१।६.

पुरोहितः पादप्रक्षालनकाले दक्षिण पादमवनेनिजे इत्यादि अवश्यैव इत्यन्त पठेत् । पादप्रक्षालनाव-शिष्टोदकं च आयः पादावनेजनीर्द्विन्त निर्देदन्तु मे इति अवशेत । ४०।४.

पुरोहितः । यो इ वै श्रीन् पुरोहितान् श्रीन् पुरोधा-तृन् वेद स ब्राह्मणः पुरोहितः । अग्निर्वाय पुरोहितः पृथिवी पुरोधाता, वायुर्वाय पुरोहितोऽन्तरिक्षं पुरोधाता, आदित्यो वाय पुरोहितो स्योः पुरोधाता । ४०।४.

पुरोहितः राशु यश्मगणेन कर्तव्य । ४०।१-५.

पुरोहित राष्ट्रगोप, विद्वान् ब्राह्मण राज पुरोहित ।
४०।२।२-४, ४।२-३

पुरोहित विष्टरमाभिमृशति वरणप्रयोगे । ' अभिमर्शं
शब्दे' द्र०विष्टरे च उपाविशति । 'उपविशति' शब्दे द्र० ।
४०।४

पुरोहितप्रशसा । राजान परिच्छ्व विष्टति, अनिष्ट-
परिहार करोति, इष्ट प्रापयति, प्रजाऽनुराग जनयति,
अयुवमार्यस्य (अयुव आर्यस्य इति वा अयुवमारि
अस्य इति वा पदच्छद) राष्ट्र भवति, नैन पुरा
आयुष प्राणो जहाति, आजरस जावति, सर्वमायुरेति,
न पुनर्म्रियते, क्षत्रेण क्षत्र जयति, बलेन नल्मश्रुते ।
४०।२।१३। तस्मै विश सजानते समुत्सा एक्रमनस,
तस्य राजा मित्र भवति, द्विषन्तमपवाशते ।
४०।४।२। पुरोहित आहवनीय, तज्जाया गार्हपत्य,
तत्पुत्र अवाहार्यपचन । ४०।१।३५.

पुरोहितवरणे राजो मन्त्रो अमोऽहमारि, तनूरधि
तन्व इति । ४०।४।४

पुरोहितस्यार्थेण क्षत्रियस्य प्रवरादि प्रवरापे
क्षायाम् । ३४।७।२

पुरोहितस्य जप वरणप्रयोगे । ' जप ' शब्दे द्र० ।
४०।४

पुरोहितस्य प्रतिष्ठा भूर्मुव स्वरोम् इति मन्त्रेण ।
४०।४.

पुलिंदा नाम समाज विधामिनपुता ये वित्रा
शता । ३३।१।२

पुष्टिकामस्य आन्यशब्द महामते विशोपिशो वो
अतिथि इति पञ्चदशर्चम् । तत्र च ' अगन्म वृनह
न्तम् ' इति द्वितीय वृच प्रथम शसेत् । ऐशा
१।३।५-११

पुष्टिकामस्य वैत्सो मूप । ६।१।६ ९
पूतभृत् नाम सोमवात्रविशेष । ३५।६।४.
पुष्टिधो मेघ्या । ६।८।५
पृष्ठसामानि पडह क्रमेण रथतर नृहत् वैरूप बैरान
शारर रैवतानि । १९।६।१ ५ सायण ।
पृष्ठप पडह २० २२ अध्यायपु प्रतिपादित ।

पृथय पडहे चतुर्थमह जानुष्ठमम् । २१।४।६।
चतुर्थेऽहनि न्यूहस । २१।३।१ १२। छदासि क्रमेण
दामाधारभूतानि प्रथमेऽहनि गायत्री, द्वितीये त्रिष्टुप्,
तृतीये जगती, चतुर्थे अनुष्टुप्, पञ्चमे पङ्क्ति,
षष्ठ अतिच्छदा । १९।६।६ सायण ।

पृथये पडहे देवता । प्रथम अग्नि, द्वितीये इन्द्र,
तृतीये विश्वेदेवा, चतुर्थे वाक, पञ्चमे गौ, षष्ठ वौ ।
पृथये पडहे षष्ठेऽहनि प्रात सवने माष्यदिने च
प्रस्थितयाज्याना मुरस्तार् पाहृच्छयी ' इच उपदध्यात्
प्रत्येकमेकैकाम् । २२।५।१ ५

पृथये पडहे स्तोमा । प्रथमे त्रिवृत् । २०।१।१ २।
द्वितीये पञ्चदश । २०।३।१-२। तृतीये सप्तदश ।
। २१।१।१-२। चतुर्थे एष्टिदश । २१।४।१-२। पञ्चम
त्रिणव (३x९=२७) । २२।१।१-२। षष्ठे त्रयस्त्रिंश
२२।७।१-२

पैतुदारया परिषय उत्तरवेद्या अग्निष्टोमे । पीतु
दाह नाम खदिर ह्येके, देवदाह इत्यन्ये । ५।२।२८
सायण ।

पैतु ऋतुयाजो (प्रैषयुक्ते ५।२, ८) उक्थ्ये
ऋतौ, प्रस्थितयाज्याश्च तिस्र । १५।६।६

पैतु प्रात सवने प्रस्थितयाज्या ' महतो यस्य
हि ' इति । २८।२।३। माष्यदिने ' अर्बोदहि सोम-
काम । २८।३।१०। तृतीयसवने ' आ नो वदन्तु
सप्तयो ' । २८।४।९

पैतु सव्य दो पशुभाग सते । ३१।१।२
पौर्णमास्या अमाजास्याया वा अत्यये प्रायश्चित्त
' अत्यये ' इत्यन द्र० । ३२।७।३.

प्रडगम् । आग्नेयीपु सामगा स्तुवते, वायव्यया
होता प्रतिवयन्ते । ११।४।१-११

प्रडग आज्यशस्त्रोत्तर, आज्य द्वु वहिष्पवमानो
चरम् । १०।५।१

प्रडग शस्त्र आग्नेष्टोमे प्रात सवने । वायव्यस्तृच
वायवायादि, ऐन्द्रवायवस्तृच इन्द्रवायू इमे मुता,
मैतावरणस्तृच मित्त हुवे पृतदक्ष, आग्निस्तृच
अग्निना यजरी, ऐन्द्रस्तृच इन्द्रायादि चित्तमानो,

वधेदेव तृचः ओमासश्चर्मगी, सारस्वतस्तृचः पावका नः ।
११।१।२-११. ११।२।४-१० । सप्त देवताः
शंसति ११।३।१। याज्या विश्वेभिः सौम्यं मधु ।
११।४।१२। वपट्कारानुवपट्कारी । ११।५।१-६ ।
प्रउगेण आज्यमनु शंसति शेता । ११।५।११. -

प्रउगं शस्त्रं छन्दोमप्रथमेऽहनि तैष्टुभम् । आ वायो-
भूय, प्र याभिर्योसि, आ नो नियुद्धिः इति प्रथमस्तृचः ।
प्र संता जारो, ये वायव इन्द्र, या वा शतं नियुतो इति
द्वितीयस्तृचः । प्रयद्वा मित्रावद्यगा इति तृतीयः ।
आ गोमता नासत्या इति चतुर्थः । आ नो देव
शवसा इति पञ्चमः । प्र वो यज्ञेषु देवयन्तो इति
षष्ठः । प्र शोदसा धायसा इति सप्तमस्तृचः । २३।१।११. ।

प्रउगं शस्त्रं छन्दोमद्वितीयेऽहनि तैष्टुभम् । कुविदङ्ग
नमसा, पीवो अर्जोरयि, उच्छान्नुपसः इति तृचः
प्रथमः । उशान्ता दूता इत्येका, यावत्तरस्तन्वो इति द्वे
इति द्वितीयस्तृचः । प्रति वा सूर उदिते इति तृतीयः ।
धेनुः प्रलस्य काम्यं इति चतुर्थः । प्रक्षान इन्द्रोप इति
पञ्चमः । ऊर्ध्वो अग्निः सुमति इति षष्ठः । उत स्या नः
सरस्वती इति सप्तमस्तृचः । २३।३।८-९.

प्रउगं शस्त्रं छन्दोमतृतीयेऽहनि । प्रवीरया शुचयो
दद्विरे ते (सहिताया 'वा' इति पद, अत्र तु 'ते' इति
पदं) इति प्रथमस्तृचः । ते सत्येन मनसा इति द्वितीयः ।
दिवि क्षयंता रजसः इति तृतीयः । आ विश्ववाराऽधिना
इति चतुर्थः । अयं सोम इन्द्र तुभ्यं इति पञ्चमः । प्र
प्रक्षानो अङ्गिरसो इति षष्ठः । सरस्वती देवयन्तो,
आनो दिवो बृहता, सरस्वत्याभि नो इति सप्तमस्तृचः ।
२४।१।९.

प्रउगं शस्त्रं पृष्टये पठहे प्रथमेऽहनि । वायवा याहि
दर्धत इत्यग्निद्योमवत् । २०।१।६ । द्वितीयेऽहनि वायो
ये ते सहस्रिगः इति । २०.३।५ । तृतीयेऽहनि औष्णिहं
वायवा याहि वीतये इत्येका, वायो याहि शिवा इति द्वे
इति प्रथमस्तृचः । इन्द्रश्च वायवेया इति द्वे, तत्र
अन्यतरा दिव्यस्तव्या इति द्वितीयस्तृचः । आ भिजे वरुणे
वयं इति तृतीयः । अधिनायेह मञ्छतं इति चतुर्थः ।
आ याहाद्रिभिः सुतं इति पञ्चमः । सज्वर्येभिर्देवाभिः

इति षष्ठः । उत नः प्रियाः प्रियासु इति सप्तमस्तृचः ।
२।१।१।२.

प्रउगं शस्त्रं चतुर्थेऽहनि । वायो शुक्रो, विदि होना,
वायो शतं हरीणा इति तृचः प्रथमः । इन्द्रश्च वायवेयां
इति द्वितीयः । आ चिकितान सुकन्द इति तृतीयः ।
आ नो विश्वाभिरुतिभिः इति चतुर्थः । त्वमुवे अप्रह्यं
इति पञ्चमः । अपत्यं वृजिनं रिपुं इति षष्ठः । अभि-
तमे नदीतमे इति सप्तमस्तृचः । इदमातुष्टुभम् । २१ ।
४।१०.

प्रउगं शस्त्रं पञ्चमेऽहनि । आ नो यशं दिविस्तुधं
इति द्वे, आ नो वायो महे इत्येका इति प्रथमस्तृचः ।
रथेन पृष्टु पाजसा इति द्वितीयः । बृहवः सूरचक्षसः
इति तृतीयः । इमा उ वा दिविष्ठयः इति चतुर्थः ।
पिना सुतस्य रक्षिनः इति पञ्चमः । देवंदेवं वसे इति
षष्ठः । बृहद्गु गाविषे इति सप्तमस्तृचः । इदं बार्हतम् ।
२२।१।७.

प्रउग शस्त्रं षष्ठेऽहनि पारच्छेयं अतिच्छन्दाः
सप्तपदम् । स्तीर्णं बर्हिष्य नो इति प्रथमस्तृचः ।
आवा रथो नियुवान् इति द्वितीयः । सु पु मा
यातमद्रिभिः इति तृतीयः । युवा स्तोमेभिर्देवयन्तो
इति चतुर्थः । अवर्गह इन्द्र इति द्वे, वृषानिन्द्र इत्येका
इति पञ्चमः । अस्तु ध्रौपद्, ओ पु णो अमे, ये
देवासो दिव्येकादश इति षष्ठः । इयमददाद्रमसमृग
इति सप्तमः । २२।७।५.

प्रउग शस्त्रं महाव्रते औष्णिहं आनुष्टुभं बर्हितं
पाङ्कं त्रैष्टुभं जागतं वा कुर्यात् इति षष्ठाः ।
गायत्रमेवेति सिद्धान्तः । ऐआ. १।३।२-३.

प्रउगं शस्त्रं विश्वजिति महाव्रते च प्राक्कृतमेव
वायवायाहि दर्शत इति । ऐआ ५।१।४.

प्रउगं शस्त्रं वैश्वदेवप्रक्षान्दूर्ध्वे शस्यते । ऐआ.
५।१।४ सायणः ।

प्रउगशस्त्रं विकारेण काम्याः प्रयोगाः । अनिष्टजनकाः
शत्रोः । ११।३।३-९। इष्टजनको यजमानस्य ।
११।३।९०.

प्रगाथः अच्छावाकशस्त्रे अग्निष्टोमे माध्यंदिने उदिन्ववस्य रिच्यते इति । प्रयोगे ।

प्रगाथः अत्र प्रमथनं क्रियते । यथा प्रनूनं इति बृहती । तत्र चतुर्षु पादेषु अक्षराणि क्रमेण । ८।८।१२।८ इति । तमिद् वोचेम इति सतोबृहती । तत्र चतुर्षु पादेषु अक्षराणि क्रमेण । १२।८।१२।८ इति । अनयोः प्रमथनेन तिस्रो बृहत्याो निष्पादनीयाः । तत्र प्रनूनं इति बृहती यथाश्रुतैव । तत्रत्यः अन्तिमः अष्टाक्षरः पादः द्विः पठनीयः इति एवोऽर्धर्चः संपन्नः । अथ तमिद् वोचेम इत्यस्याः प्रथमाद्वितीयपादाभ्या अर्धर्चः इति मिलित्वा द्वितीया बृहती । अथ तमिद्वोचेम इत्यस्याः द्वितीयं पाद द्विरावर्त्य एकोऽर्धर्चः, उत्तरोऽर्धस्तु यथाश्रुत एवेति मिलित्वा तृतीया बृहती इति । १२.६।३ सायणः ।

प्रगाथः अनुचरः अग्निष्टोमे माध्यंदिने अच्छावाकशस्त्रे तरणिरित् सिपा, आग्निमास्तशस्त्रे देवा वो द्रविणोदाः । प्रयोगे ।

प्रगाथः अनुचरः अग्निष्टोमे माध्यंदिने निधेवत्ये शस्त्रे अभि त्वा पूर्वं । प्रयोगे । माध्यंदिने ब्राह्मणाच्छंशिशस्त्रे मरुत्वतीये शस्त्रे च तत्त्वा यामि सुर्वीर्यम् । प्रयोगे ।

प्रगाथः अनुचरः निधेवत्ये शस्त्रे छन्दोमप्रथमेऽहनि त्वं होदि चेरथे । २३।१।२०-२५। छन्दोमद्वितीये 'अभित्वापूर्वं' । २३।३।२१। छन्दोमतृतीये 'त्व होदि चेरथे' । २४।१।२१। पठहे प्रथमेऽहनि 'अभि त्वा पूर्वं' । २०।१।२३। द्वितीयेऽहनि 'त्वं होदि चेरथे' । २०।३।११। तृतीयेऽहनि 'यदिन्द्र यावत्सप्तम्' । २१।१।१८.

प्रगाथः इन्द्रनिद्वः 'इन्द्र नेदीय परिदि' इति मरुत्वतीये शस्त्रे, छन्दोमेतु त्रिष्वपि, पृष्ठये पठहे च सवेतु अहःसु । २०-२४.

प्रगाथः निधेवत्ये शस्त्रे अग्निष्टोमे 'निवा सुतस्य' । स्तोत्रिचः 'अभि त्वा दूर' मध्यमया वाचा १२।१।३।१-२। अनुचरः 'अभि त्वा पूर्वं' उत्सं-रतरामिष ३-४। माध्योत्तरं 'निवा सुतस्य' इत्य

वत्या याचा । ८-९

प्रगाथः निधेवत्ये शस्त्रे छन्दोमद्वितीयेऽहनि बृहती योनिः 'त्वामिद्धि हवामहे' २३।३।२३। छन्दोमतृतीयेऽहनि रथंतरस्य योनिः 'अभि त्वा दूर' २४।१।२२.

प्रगाथः निधेवत्ये शस्त्रे पृष्ठये पठहे तृतीयेऽहनि अभि त्वा दूर २१।१।२०। चतुर्थेऽहनि त्वामिद्धि हवामहे २१।४।२१। पञ्चमेऽहनि अभि त्वा दूर २२।२।७। षष्ठेऽहनि त्वामिद्धि हवामहे २२।७।१६.

प्रगाथः प्रतिपत् अग्निष्टोमे अच्छावाकशस्त्रे माध्यंदिने वरोभिर्वा । आग्निमास्त शस्त्रे 'यज्ञायशा वो' । निधेवत्ये शस्त्रे अभि त्वा दूर । ब्राह्मणाच्छंशिशस्त्रे माध्यंदिने 'तं वो दस्ममृती । मरुत्वतीये शस्त्रे 'आत्वारथम्' । छन्दोमे प्रथमे तृतीये च त्वामिद्धि हवामहे । द्वितीये अभि त्वा दूर । पृष्ठये पठहे प्रथमेऽहनि अभि त्वा दूर । द्वितीयेऽहनि त्वामिद्धि हवामहे । तृतीयेऽहनि 'यद् चाव इन्द्र ते' २०-२१.

प्रगाथः बार्हत्काकुमादिः ऋद्धयात्मकः, आनुष्टु-मस्तु वृचः । शस्त्राययवविशेषः । १२।१।२।७.

प्रगाथः ब्राह्मणस्वत्यः मरुत्वतीये शस्त्रे अग्निष्टोमे होतुः 'प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिः' । प्रयोगे.

प्रगाथः ब्राह्मणस्वत्यः मरुत्वतीये शस्त्रे छन्दोम-प्रथमेऽहनि 'प्रेतु ब्रह्मणस्पतिः' २३।१।२१। द्वितीयेऽहनि 'उचिष्ठं ब्रह्मणस्पते' २३।३।१०। तृतीयेऽहनि- 'प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिः' । २४।१।२१.

प्रगाथः ब्राह्मणस्वत्यः मरुत्वतीये शस्त्रे पृष्ठये पठहे । प्रथमे चतुर्थे चाहनि प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः । द्वितीये पथमे च उचिष्ठं ब्रह्मणस्पते । तृतीये पठे च प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिः । २०।२२.

प्रगाथः ब्राह्मणाच्छंशिशस्त्रे अग्निष्टोमे माध्यंदिने 'उदु त्वे मधु' प्रयोगे.

प्रगाथः मरुत्वतीये मरुत्वतीये शस्त्रे अग्निष्टोमे छन्दोमप्रथमेऽहनि च, प्र व इन्द्राय २३।१।१२। द्वितीयेऽहनि इन्द्रिन्द्राय २३।३।१०। तृतीयेऽहनि नदिः सुदाधो २४।१।११। पृष्ठये पठहे प्रथमे चतुर्थे बार्हर्षि

प्र व इन्द्राय बृहते । द्वितीये पञ्चमे च बृहदिन्द्राय
गायत । तृतीये षष्ठे च 'नकिः सुरासो रथ' २०।२२०

प्रगाथः भैरावकणशस्त्रे अग्निष्टोमे माध्वंदिने कस्त-
मिन्द्र त्वा वसु । प्रयोगे ।

प्रगाथः-सामप्रगाथः । निष्केवल्ये शस्त्रे छन्दोमप्रथमेऽहनि
पिवा सुतस्य । २३।१।२८ । द्वितीये उभयं दृगवच ।
२३।३।२४ तृतीये इन्द्र विधातु । २४।१।२२ । पृष्ठये
पष्ठे प्रथमेऽहनि 'पिवा सुतस्य' । २०।१।१५ । द्वितीये
उभयं दृगवच १०।३।११ । तृतीये इन्द्र विधातु
२१।१।२१ । चतुर्थे 'त्वमिन्द्र प्रवृत्तिषु' २१।४।२१ ।
पञ्चमे 'नो जु त्वा वायतः' २२।२।८ । षष्ठे 'इन्द्र-
मिद्वेवतातये' २२।७।१८ ।

प्रगाथाः नाम मण्डलार्थः प्रागदृष्टया उपास्याः ।
ऐआ. १।१।१-६, १।१०।१-५ ।

प्रजापतेस्तनयः नाम मन्त्राः अवप्रहृषठनोत्तरं
द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानसप्रदे । 'अलादा चात्र-
पतिश्च, भद्रा च कल्याणी च, अनिउया चापभया च,
अनाता चानाप्या च, अपृष्ठा चाप्रतिपृष्ठा च,
अपूर्वा चा भ्रातृभ्या च' इति । २४।६।१४-२१ ।

प्रजापशुकामस्य महागते आज्यशस्त्रं हेताजनिष्ट
चेतनः इत्यष्टकम् । ऐआ. १।१।१६ ।

प्रज्ञात्मा अशरीरः । ऐआ. ३।१।८ ।
प्रज्ञानं ब्रह्म । ऐआ. २।२५।६ ।

प्रणवस्य गृष्टिः । प्रजापतिः तानि शुकामि
(व्याहृतिर्यम्) अभ्यतपत् तेष्वजयो वर्गा अजायन्त
अकार उकारो मकार इति । तानेरुधा समभर्त्तु,
तदेतत् ओम् इति । २५।७।२० ।

प्रतिगरः 'ॐ हेतस्तथा हेत' इति अवधिते-
अवधिते दशसु पदैषु चतुर्होमन्त्रव्याख्यानरूपशस्त्ररथ,
द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानसप्रदे । २३।६।२० ।

प्रतिगरः प्रकृतिपत् अविद्धतः महागते निष्केवल्ये ।
ऐआ. ५।६।१० ।

प्रतिगरः प्रातःसवनादित्ये अग्निष्टोमे 'शंतामो-
देवोम्' इति । १२।१।१, ३-४ ।

प्रतिगरः मदान् 'मदामो देव' इति आग्निमास्ते

शस्त्रे अनुपानीयासु । १३।१४।१-२ ।

प्रतिगरः शौनः शेषाख्याने ऋचां 'ओम्' इति,
गाथायाः 'एवं तथा' इति । ३३।६।१२-१३ ।

प्रतिज्ञा पुरोहितस्य वरणप्रयोगे 'भूर्भुवः स्वरोम् ।
इति । ४०।४ ।

प्रतिनिधिः यूपस्य स्वकः प्रहरणे पशुकामस्य ।
६।३।८ ।

प्रतिनिधिः हिरण्यस्य आज्यम् । ६।४।५-६ ।

प्रतिपत् तृचः अच्छावाकशस्त्रे अग्निष्टोमे प्रातः-
सवने इन्द्राग्नी आगतम् । प्रयोगे ।

प्रतिपत् तृचः गायत्र आग्निमास्ते शस्त्रे छन्दोम-
प्रथमेऽहनि 'वैश्वानरो अजी' २३।२।१३ । छन्दोम-
द्वितीये क्रतावानं वैश्वानरम् । २३।४।१५ छन्दोम-
तृतीये वैश्वानरो न ऊतये २४।२।६ । पृष्ठये पष्ठे
द्वितीयेऽहनि पृष्ठस्य वृष्णो २०।४।८ । पञ्चमेऽहनि
हविष्पान्तमजरम् २२।३।११ ।

प्रतिपत् तृचः निष्केवल्ये शस्त्रे पृष्ठये पष्ठे चतुर्थेऽ-
हनि विशा सोममिन्द्र । २१।४।१९ । षष्ठेऽहनि
रेवतीर्नः सध । २२।७।१४ ।

प्रतिपत् तृचः ब्राह्मणाच्छिक्षास्ये अग्निष्टोमे प्रातः-
सवने 'आ याहि सुपुमा' । प्रयोगे ।

प्रतिपत् तृचः महत्त्वतीये शस्त्रे । प्रथमा अनुष्टुप्,
उत्तरे द्वे गायत्री आ त्वा रथं यथोतय । १२।४।१-३ ।
१२।६।५ ।

प्रतिपत् तृचः महत्त्वतीये शस्त्रे छन्दोमप्रथमेऽहनि
आ त्वा रथ २०।३।१२। द्वितीयेऽहनि विधानरस्य
विश्वति २३।३।१० । तृतीयेऽहनि तंतमिद्राषष्ठे ।
२४।१।११ ।

प्रतिपत् तृचः महत्त्वतीये शस्त्रे पृष्ठये पष्ठे प्रथमेऽ-
हनि आ त्वा रथं २०।१।७ । द्वितीयेऽहनि विधानरस्य
यसति २०।३।६ । तृतीयेऽहनि तंतमिद्राषष्ठे २१।१।-
१३ । चतुर्थेऽहनि तं स्वा यशोमि २१।४।११ ।
पञ्चमेऽहनि यत् पात्रजन्मया २२।१।८ । षष्ठेऽहनि
स ग्यो महानाम् । २२।७।६ ।

प्रतिपत् तृचः भैरावकणशस्त्रे अग्निष्टोमे प्रातःसवने

आ नो मित्रावश्या । माध्यांदिने कया नृश्वित्रः । वैध-
देवशस्त्रे तत् सवितुर्वृणीमहे । प्रयोगे ।

प्रतिपत् तृचः वैश्वदेवशस्त्रे अग्निष्टोमे तत् सवितुर्वृ-
णीमहे । छन्दोमप्रथमेऽहनि तत् सवितुर्वृणीमहे
२३।२।६। द्वितीयेऽहनि - विधो देवस्य नेतुः इत्येका
तत् सवितुर्वरेण्य इति द्वे मिलित्वा एकस्तृचः २३।४।८।
तृतीयेऽहनि तत् सवितुर्वृणीमहे । २४।२।९।

प्रतिपत् तृचः वैश्वदेवशस्त्रे पृथये पठे । प्रथमेऽहनि
तत्सवितुर्वृणीमहे २०।२।३। द्वितीयेऽहनि विधो देवस्य
इत्येका तत्सवितुर्वरेण्य इति द्वे २०।३।२। तृतीयेऽहनि
तत्सवितुर्वृणीमहे २१।२।६। चतुर्थेऽहनि द्वितीयाहवत्
२१।५।६। पञ्चमेऽहनि तृतीयाहवत् २२।२।६। षष्ठे-
ऽहनि अग्नि त्वं देव इत्येका तत्सवितुर्वरेण्य इति द्वे ।
२२।८।७।

प्रतिपत् नवर्चः निष्केनत्ये शस्त्रे पृथये पठे
प्रथमेऽहनि महानाम्नीषु अत्र स्तुवते शाकरेण साम्ना,
'विदा मयवन् विदा (१-९)' । २२।२।१-८।

प्रतिपत् निष्केवल्ये महाश्वे । 'तदिदाश भुवनेषु'
इति त्रिष्टुप् 'नदं व ओदतीना' इत्यनुष्टुप्, अनयोः
पादशो विहरणं तदिदासपादः नद्रवपादः इति रीत्या ।
तदिदासकचः प्रथमपादान्ते 'पु' इत्यक्षरं, द्वितीय-
पादान्ते 'र', चतुर्थपादान्ते च 'प.' इति अक्षर-
विहरणं कृत्वा 'नद वः' इत्यास्याः पादानां विरहण
पर्यन्तं, तेन बृहतीदयं संपद्यते । एव त्रि. प्रथमा ऋक् ।
मिलित्वा पठ् बृहयो भवेयुः । सेयं एवावती प्रतिपत् ।
ऐसा. १।११-१२. १।१२।१-६. ५।६।६।

प्रतिपत् प्रगाथः अन्धावाकशस्त्रे अग्निष्टोमे माध्यां-
दिने सरोमिषो, निष्केवल्ये अग्नि त्वा शूर, आग्नि-
माहते यज्ञायशा वो । प्रयोगे ।

प्रतिपत् प्रगाथः निष्केवल्ये छन्दोमप्रथमेऽहनि
त्वामिदि हवामहे २३।१।१३ । द्वितीयेऽहनि अग्नि
त्वा शूर २३।३।२१। तृतीयेऽहनि त्वामिदि हवामहे ।
२४।१।१२।

प्रतिपत् प्रगाथः निष्केवल्ये पृथये पठे प्रथमेऽहनि
अग्नि त्वा शूर २०।१।१३। द्वितीयेऽहनि त्वामिदि

हवामहे २०।३।११। तृतीयेऽहनि यद् याव इन्द्र
ते । २०।१।१८।

प्रतिपत् प्रगाथः ब्राह्मणाच्छिषशस्त्रे अग्निष्टोमे माध्यां-
दिने 'तं वो दस्म', मरुत्वतीये शस्त्रे 'आ त्वा रथम्' ।
प्रयोगे ।

प्रतिपत् पातरनुवाकस्य ऋक् त्रिः पठनीया, 'आपो
रेवतीः' इति । ७।६।१-६।

प्रतिपत् वैश्वदेवशस्त्रस्य तत्सवितुर्वृणीमहे । १२।५।४।
प्रतिपत् शस्त्रारम्भे पठ्यमान अवयवविशेषः । स च
ऋक् प्रगाथः तृचः सूक्तं वा भवति । प्रायः सामाधार-
भूतो यः स्तोत्रियो नाम तुचादिः सैव शस्त्रे प्रतिपत् ।
औद्गाते स्तोत्रिमः, हीत्रे प्रतिपत् इत्युच्यते । १२।
१२।४।

प्रतिपत् सूक्त वैश्वानरीय आग्निमारुतशस्त्रे अग्निष्टोमे
वैश्वानराय पृथु १३।११।१। पृथये पठे प्रथमेऽहनि
वैश्वानराय पृथु २०।२।१०। द्वितीयेऽहनि 'पृथस्य वृष्णो
अरुणस्य २०।४।८। तृतीयेऽहनि वैश्वानराय धिष्णा
२१।२।१४। चतुर्थेऽहनि वैश्वानराय सुमतौ २१।५।१२
पठेऽहनि 'अहश्च कृष्णमहे' । २२।१०।५।

प्रतिपदः उचरे द्वे ऋचौ गावश्वौ अग्निष्टोमे माध्यां-
दिने मरुत्वतीयशस्त्रे, तृतीयश्वने च वैश्वदेवशस्त्रे ।
१३।४।२-३।

प्रतिपदः सूक्तप्रतिपदः त्रिष्टुभः अदरः दार्षेयु ।
एताः प्रगाथानां पुरस्तात् धार्यात्येन शंस्तंथाः इति के
चिच्च । मैत्रावरुणस्य 'अप प्राच इन्द्र', ब्राह्मणाच्छिषः
'प्रदाया ते प्रदा युजा', अन्धावाकस्य उर नो लोकमनु
इति । २५।६।१-७।

प्रतिप्रस्थातुः सर्वोऽंशः पशुभागः शरे । ३१।१२।
प्रतिराघः नाम मन्यास्त्रयः प्रादणान्च्छिषित्वे षष्ठे
हनि 'मुगियभिगतः' इत्यादयः । तानि पदानि नाम ।
३०।७।१९।

प्रतिष्ठाकामस्य दीक्षणीयाया घृते चर. अग्निष्टोमे ।
१।१।८-११।

प्रतिवर्तुः कण्ठः काकुद्रश्च (काकुदं) पशुभागः शरे
३१।१२।

प्रतिहारः प्रतिहर्ता गतव्यः पाश्चमतिके चतुर्थः, सार्धभक्तिके च षष्ठः सामावयवः । १२।१२।४ सायणः ।

प्रतिहारः महामते । प्रेतोत्तरं प्रसारितं होता । राजनाख्यस्य साम्नः पश्चिमिदशस्य स्तोमस्य तिष्ठयु, अर्ध-चृतीयासु (२॥) अर्धप्रयोदशासु (१२॥) वा परिशिष्टासु (इति षयः पक्षाः) प्रथमं प्रतिहारं प्रभृतात् इति । 'अर्धप्रयोदशासु प्रवाचयते' इति ङादृक्पर्यः । ऐआ. ५।५।१-३.

प्रचृण्णपाठः नाम पदपाठः । ऐआ. ३।३।२-६.

प्रथमेऽहनि पृथगे पद्वे अग्निदेवता, त्रिष्टुत् स्तोमः, रपंतरं सोम, गायत्री छन्दः । २०।१।१-२। आख्यं, प्रउगं, मरुत्पतीयं, निष्केरुव्यम् । २०।१।४-१७। येदेवं, वामिमारुतम् । २०।२।१-१५.

प्रधानस्य याज्याऽनुवाक्ये दीक्षणीयाया 'अग्निमुत्वं प्रथमो देवतानां, अग्निश्च विष्णो तप उत्तमं' इति त्रिष्टुभौ । १।४।८-११.

प्रधानानां याज्याऽनुवाक्याः प्रायणीयोदयनीययोः । पथ्यायाः स्वस्तेः त्रिष्टुभौ 'श्चरित नः पथ्यासु, स्वस्तिरिदि प्रथमे' इति । अग्नेत्रिष्टुभा 'अग्ने नय सुपथा, आ देवानामपि पथ्याम्' इति । सोमस्य त्रिष्टुभौ 'त्व सोम प्रचिकिनो, या ते धामानि दिवि' इति । सविष्ठु-गांयत्रौ 'आ विश्वदेवं स्रपति, य इमा विश्वा जातानि' इति । अदितेर्जगत्सौ 'सुनामार्गं पृथिवीं धां, महामू पु मातरं' इति । २।३।७.

प्रपदं नाम होममन्त्राः । प्रक्षितं पदजातं यस्मिन्नु-धारणे, तदुधारणं प्रपदं नाम । ३।७।७।१-३ सायणः ।

प्रपदहोमः यज्ञाद्गुरोर्जाभिषेकेऽथे आगमनोत्तरम् । एष्य गृहान्-गृह्णस्वामेऽप्येष्टाय अन्वारन्वीय क्रविकृ सर्वप्रयोगान्ते कंसेन चतुर्गृहीतास्तिल आज्याहुतीः चेन्त्रीः प्रपदं लहोति । पर्यु धन्ववाजगताये, अनु दि त्वा सुतं सोम, अजीजनो हि पवमान इति मन्त्रवये दिवीपयादेपु मन्त्रान्तरप्रश्नोऽस्ति, ते मन्त्राः तैहोमश्च प्रपदं नाम । ३।७।६।९; ७।१-४.

प्रमंदिष्टीयं सोम 'प्र मंदिष्टाय गायत' इति क्वचि उत्पन्नम् । १।५।५।९ सायणः ।

प्रमंदिष्टीयेन साम्ना उच्यस्तोनागि कर्तव्यानि साम्मधेन वा । १।५।५।८-१०.

प्रयाजयाज्याः आप्रियः जामदग्न्याः 'समिद्धो अथ मनुषो' । द्वादशाहे प्राजापत्यपथौ । १।९।४।६-८.

प्रयाजाः अग्नीषोमपथोरेकादश । समिधः, तगू-पात् वसिष्ठश्चनकेतरोया भ्रोगोर्गा; नरासंघः, इन्डः बर्हिः, दुरः, उपासा नक्ता, देव्या होतारः, तिम्रो देवीः, स्वष्टा, वनस्पतिः, स्वाहाऽतयः इति । यथर्षि आप्रियः । ६।४।१-१६.

प्रयाजा अनुयाजाश्च प्रायणीयायां, प्रयाजाः सन्ति अनुयाजा न सन्ति, उदयनीयायाया तु प्रयाजा न सन्ति अनुयाजाश्च सन्ति इति पूर्वः पक्षः । उभयत्र उभयं इति सिद्धान्तः । २।५।१-४.

प्रयाजाः पथो यथर्षि भवन्ति । 'यथर्षि' इति शब्दे द्रष्टव्यम् । १।९।४।७.

प्रयाजानुयाजनिषेधः उपसत्सु । ४।९।१.

प्रयाजेषु काम्याः प्रकाराः प्रायणीयायाम् । प्रयाजा हुतिभिः प्राडियात् ब्रम्हवर्चसकामः । दक्षिणा इयात् अजाद्यनामः । प्रत्यद् इयात् पशुकामः । उदद् इयात् भूयः सोमपीथकामः । मध्ये स्वर्गकामः । १।२।१।१-१०.

प्रथमः । आख्यायिका, प्रैव, अभिष्टवः उत्तरं पठलम् । ४।१-५.

प्रथमे अभिष्टवनाथां नचः । पूर्वं पठलम् । ब्रम्हज ज्ञानं, इयं पित्र्ये, महान् मही (ब्रम्हणस्पत्या) अभि त्वं देव (सावित्री) एताश्चतस्रः शास्त्रान्तरगता-आश्वलायनेन (४।६।३) पठिताः । सं सीदस्य महान् इति महावीरस्य खरे संस्थापनार्था । अज्जान्ते य इति महावीराय अज्यमानायामिहृषा । पठद्गमक, यो नः सनुत्यो, भगानो अग्ने इति द्वे द्वे । शुशुव पाजः इनि पश राशोऽध्वयः । परि त्वा सिर्वेणो, अधि द्वयोर्दधाः, शुक्ते अन्वत्, अपदयं गोपाम् । ता एकविंशतिर्भवन्ति ४।२।१-११। सैके ब्रम्हणस्य इति नः पायमान्यः, अयं येनभ्रोदयत्, पवित्रं ते, तपोध विलं, वियत्वविल, गगाना त्वा ब्रम्हणस्यै एकोन विशातिरुचं, प्रथश्च त्वं धर्मतन्वः नाम, अपदय त्वा

तृचं० काराधत् नवर्चं काष्ठीवतमाशिनं, आ भात्यामिः पञ्चर्चं त्रैष्टुभं, प्रावाणेष अष्टर्चं त्रैष्टुभं, ईळे छावा पञ्चविंशत्युर्चं जागत, 'अरुरुचत्' उपोत्तमा आधेया, ईळेचावीया उत्तमा परिधानीया । इति नु पूर्वं पटलम् । ४।३-४ । अथोचरं पटलम् । उपह्वये (त्रि) ह्यिहृष्वती, अभित्वा देव सयित, समी वत्स, स वत्स इव, यस्ते स्तन, गौरमीमेत्, नमसेदुप, सजानाना, आ दशभिर्, दुहन्ति सतैका, 'समिद्धो अग्निरश्विना, समिद्धो अग्निर्वृषणा' इति द्वे ऋचौ शाखान्तराये आश्वलायनेन पठिते । तदु प्रयक्ष, आत्मन्वन् । उत्तिष्ठ ब्राह्मणस्पते इत्यवतिष्ठते । अयुक्षत् पिप्पुयी इति घेन्वा दुग्धायाम् । उपद्रम पयसा इत्याहियमाणे दुग्धे । इय शाखान्तरगता आश्वलायनेन पठिता । आ नूत्तमाशिनोऋचिः इति गव्ये दुग्धे आशिच्यमाने । आनुते सिञ्चत इति आज्ञे दुग्धे आशिच्यमाने । समु ले महतीरपः इत्याशिनतयोः उदुष्य देव, सविता हिरण्यया इति अनूत्तिष्ठति प्रेतु ब्रह्मणस्पति इत्यनुप्रेति । गन्धर्व इत्या पदमस्य इति खर (महावीरस्थापनार्थो वेदि) । अवेक्षते । नाके सुवर्णमुप इत्युपविशति । 'ततो वा घर्मो (इति शाखान्तरगता आश्वलायनेन पठिता) उभा पिबतमश्विना' इति द्वाभ्या पूर्वाह्णे यजति (द्वे याज्ये इत्यर्थः) । अग्ने घीहि इत्यनुवपट्कारः । 'उदुसिवास्वाहृत (शाखान्तरगता आश्वलायनेन पठिता), अस्य पिबतमश्विना' इति द्वाभ्या अपवाह्णे यजति । अग्ने घीहि इत्यनुवपट्कारः । ब्रह्मजयः 'विधा आशा दक्षिणसात्' (शाखान्तरगता आश्वलायनेन पठिता) इति ऋक् । होता होमादूर्ध्वं पटनीयाः सप्त ऋक्., 'स्वाहाहृतः शुचिर् (शाखान्तरगता आश्वलायनेन पठिता), समुद्रादूर्मिमुदिपति, इन्द्रः समुद्रमभि, सले सखाय, ऊर्ध्वं ऊ पुषः, उर्ध्वो नः पात्यंस्तन, स घेमित्या' इति । पावक शोचे इति मशमावाष्टते । हुतं हविर्मधु (ब्राह्मणपठिता) इति घर्मस्य मस्यपति । श्वेनो न योनि, आ यरिमन् सप्त वासवाः (आश्वलायनेन पठिता) इति द्वे प्रवर्धेवाप्रसंसादने । हविर्हविष्मो महि इति ऋक् उपोत्तमत्वेन आव-

पनीया यदहरसादभियन्तो भवन्ति । सूयवसाद् मगवती इत्युत्तमया परिदधाति । अय प्रवर्ग्यप्रशसा । ४।५।१-१५.

प्रवर्ग्यं पयसा प्रचरति । १४।२।७.

प्रवह्लिका नाम मन्त्राः ऐतदशप्रलापोत्तरं ब्राह्मणः च्छाशाश्लये पण्डेऽहनि 'विततो किरणौ द्वौ' इत्यादयः पद् अनुष्टुभः अर्धचंशः दशोत् । ३०।७।१६-१७.

प्रवासे प्राप्ते अग्न्युपस्थानम् । प्रवासादेत्य चो अहरहश्च तृष्णीमेव विनयपदर्शनम् । किंवा 'अमय योऽभय मेऽस्तु' इति पठेत् । ३२।११।८.

प्रवासे यजमानमरणे स्वगृहे पुत्रादिः अभिवान्यवत्सायाः पयसा जुहुयात् । अपि वा यत एव कुतश्च पयसा जुहुयात् । किंवा अग्निं भजस्तान् हेमरहितानेव इन्धीरान् आ शरीराणामाहतोः । ३२ । १ । ४-६.

प्रवेशः परब्रह्मणः जीवक्ष्णेण शरीरे । ऐआ. २।२३।७-८.

प्रस्तावः प्रस्तोत्रा गतव्यः द्वितीयः सामावयवः । १२।१२।४.

प्रस्तोतारं प्रेङ्खाल्दो होता सदास्ति महाव्रते । 'राजनसाम्नः पञ्चविंशस्य स्तोमस्य तिमृषु अर्धतृतीयासु (२॥) अर्धगयोदशासु (१२॥) वा परिशिष्टासु प्रथम प्रतिहार प्रनूतात्' इति । ऐआ. ५।५।१-२.

प्रस्तोतुः हन् सजिह्वे पशुमागः सर्जे । ३१।१।२.
प्रस्तोत्रा प्रथमप्रतिहारकाले प्रोक्ते होता जपति शुण्णोऽसि गद्वान् इत्यादि मन्त्रप्रयं महाव्रते । ऐआ ५।५।३-९.

प्रस्थितयाज्याः तिल. पोतुः उक्थे ऋतो । १५।५।६.

प्रस्थितयाज्याः प्रातःसन्ने । होव, हद् ते सोम्यं मधु । ब्राह्मणाच्छिद्यनः, इन्द्र त्वा शृपम श्यम् । मैत्रायणस्य, मित्र वय हवामहे । पोतुः, मरुतो यस्य हि ह्ये । नैष्टुः, अग्ने पत्नीरिहावह । आमीप्रस्य, उष्ण-

नाय वशात्नाय । अच्छावाकस्य, प्रातर्षावभिरामम् । २८।२। माध्यादिने । हेतुः, पिवा सोममभि । मैत्रा-
वरुणस्य, स ई पाहि यः । ब्राह्मणाच्छंसिनः, एवा पाहि
प्रतया । पोतुः, अर्वादेहि सोमकामम् । नेष्टुः, तवायं
सोमस्त्वमेहार्वाद् । अच्छावाकस्य इन्द्राय सोमाः प्रदिवो ।
आमीप्रस्य, आ पूर्णो अस्य कलशः । २८।३।
तृतीयसवने । हेतुः, इन्द्र ऋभुभिर्वाजवाध्रेः ।
ब्राह्मणाच्छंसिनः, इन्द्रश्च सोमं पिबतम् । मैत्रावरुणस्य,
इन्द्रावरुणा सुतपा । पोतुः आ वो वहन्तु सतयो ।
नेष्टुः, अमेव नः सुदवा । अच्छावाकस्य, इन्द्रायिष्णु
पिबतं मध्वो । आमीप्रस्य, इमं स्तोममर्हते । २८।४।

प्रस्थितयाज्यानां सप्तानां पुरस्तात् प्रत्येकं एकैका
पादच्छेपी ऋक् उपघातव्या पृष्टये पडहे । प्रातःसवने
क्रमेण वृषन्दिन्द्र, सुपुमा यात, वनोति हि सुन्वन्,
मो पु वो अस्मदभि ओ. मू णो अग्ने, अग्निं होतारं मन्थे,
दभ्यद् इ यन्मे ' इति (आश्वला ८।१।२) माध्यदिने
तु ' पिवा सोमभिन्द्र ' इत्येका, इन्द्राय हि द्यौरसुरो
इति पद् (आश्वला ८।१।४) २२।५।१-५।

प्रहरणं यूपस्य (अग्नी) स्वर्गकामस्य । ६।३।८।
प्रहरणं स्वरोरेव यूपप्रतिनिधित्वेन प्रतिष्ठाकामस्य ।
६।३।८।

प्राजापत्यं पशुमालभेत द्वादशाहे दीक्षायाः पुर-
स्तात् । तत्र सामिधेन्यः सप्तदश आप्रियः जामदग्यः
' समिद्धो अथ मनुषो ' इत्यादयः । १९।५।४-८।

प्राज्यापत्या ऋक् ' तन्तुं तन्वन् ' इति आमि-
मास्तदशस्त्रे वैष्णव्याः उत्तर, प्राजापत्योत्तरं च ' एवा
न इन्द्रो मधवा ' इति परिधानीयाः । १३।१।५-८।

प्राणः प्रपदान्यां शरीरे प्रापद्यत आत्मा तु मूर्त्ना ।
ऐआ. २।४।१।

प्राणभैष्ठयाथे इन्द्रियकल्हः । ऐआ. ४।४।९-१५।

प्राणस्य बंधात्वं शरीरे । बंधो गृहस्य मध्यस्थाना ।
ऐआ. ३।४।२; ७।१।

प्राणः शरीरे द्वादश । सप्त शीर्षण्याः, द्वौ स्तन्यौ,
सप्तोऽवाह्यः नाम्ना सह । ऐआ. १।२०।७।

प्राणोपासनम् । महाप्रतगतनिष्कल्पशस्त्रस्य प्राण-

दृष्टया उपासनम् । प्राणः सैमदेहात्मकः । अतः सूक्ष्म-
देहस्येण उक्तोपासनं इत्सुच्यते । अर्धप्रहोऽत्र । ऐआ.
२।४।२०।

प्रातःसवनं आम्रयम् । २७।१।४-५।

प्रातःसवनं गायत्री उदयच्छत् । १३।४।२।

प्रातःसवनं दिनाराशंसम् । ८।६।३।

प्रातःसवने अच्छावाकशस्त्रं अग्निष्टोमे (आश्व)
' इन्द्राग्नी आगतं सुतं ' इति । प्रयोगे ।

प्रातःसवने अच्छावाकशस्त्रं चतुर्विधे महाप्रते च
' आ सुते सिद्धत ' इति । ऐआ. ५।१।५।

प्रातःसवने अच्छावाकस्य परिधानीया ' आहं
सरस्वतीवतोः । ' सा च युक्तिर्योगः । २९।७।२।

प्रातःसवने उज्जीयमानसूक्तं (मैत्रावरुणस्य)
ऐन्द्रोर्गीयतीर्नैव ' आ त्वा वहन्तु हरयः ' इत्यादयः ।
आदिमाः सप्तैवति के चित्, तत्र । २८।१।१-१२।

प्रातःसवने नव गृहा गृहन्ते (धाराप्रदाः), नवभिः
पवमाने स्तुवते । अग्निष्टोमे । ११।१।१।

प्रातःसवने प्रतिगरः ' शंसामो दैवोम् ' इति ।
१२।१।१।

प्रात सवने प्रस्थितयाज्याः । २८।२।१-१० ।
प्रस्थितयाज्या शब्दे ८० ।

प्रातःसवने बहिष्पवमानोत्तर आश्वशस्त्रं, ततः
प्रउगम् । १०।५।१।

प्रातःसवने ब्राह्मणाच्छंसिनः अग्निष्टोमे परिधानीया
' स न इन्द्रः शिवः सखा ' इति । पिष्टतो तु ' इन्द्रेण
रोचना दिवः ' इति । २७।४।५।

प्रातःसवने ब्राह्मणाच्छंसिनः अग्निने ' भ्यन्तरिक्ष ' इति
पर्वारसवृत्तः । ' इन्द्रेण रोचना दिवः ' इति परि-
धानीया । २९।७।२।

प्रातःसवने ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रं अग्निष्टोमे ' आ
याहि सुपुमा हि ' इति । चतुर्विधे महाप्रते च ' सुहृ-
क्स्तुमूतये ' इति । ऐआ. ५।१।५।

प्रातःसवने ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रस्य अग्निष्टोमे स्तोत्रिय-
स्तुतः विष्टुकेषु महिषो, अनुहपस्तुतः ' इन्द्रया
दयुष नः ' इत्येका, ' इन्द्राय हि द्योः ' इत्येका

‘प्राप्यस्मै’ इत्येका इति मिलित्वा । प्रयोगे । प्रातःसवने
‘भूरिन्द्रवन्तः स्तुष्वं’ इति ब्रह्मा स्तोत्रप्रसवमाह ।
२५।१।५-६.

प्रातः सवने मन्द्रया वाचा शसेत् । माध्यंदिने बली-
यस्या वाचा । तृतीयसवने बलिष्ठतमया वाचा ।
उत्साहानुसारेण उत्तरोत्तरिण्या वाचा शसेत् ।
१४।६।५.

प्रातःसवने माध्यदिने च षष्ठेऽहनि प्रस्थितयाज्याना
पुरस्तात् प्रत्येक एकैका पादच्छेर्षा उपदध्यात् ।
२२।५।१-५.

प्रातःसवने मैत्रावरुणस्य अग्निष्टोमे अहीने च पौर
धानीया त्रे स्याम देव वरुण । ब्राह्मणाच्छसिन. अग्नि
ष्टोमे ‘स न इन्द्रः शिवः सत्या’ इति, विष्टौ तु
‘इन्द्रेण रोचना दिवः ।’ अच्छावाकस्य अग्निष्टोमे
गोमाद्विरण्यवत्, विष्टौ तु आह सरस्वतीवतो. इति ।
२७।४।२; ५।२.

प्रातःसवने मैत्रावरुणश्च अग्निष्टोमे ‘आ नो
भित्तावरुणा धृतेः’ इत्यादि । ऐमा. ५।१।५ सायणः ।
चतुर्विंशे महाव्रते च ‘ता नः शक्त पार्थिवस्य’ इति ।
ऐमा, ५।१।५ सायणः ।

प्रातःसवने याज्या अनवानम् । २७।५।६.
प्रातःसवने शरनजप. होतुः ‘उष्वं वाचि’ इति
चतुरक्षरम् । अष्वयोः ‘ओमुकयशाः’ इति चतुरक्षरम् ।
१२।१।२.

प्रातःसवने शस्त्राणां पुरस्तात् निविधानम् । ११।
१०-११.

प्रातः सवने स्तोमविष्टौ अतिशंसन एकया द्वाम्या
वा, नाधिकया । २७।५।७-८. २९।७।१०-१३
सायणः ।

प्रातरनुवाकः । प्रे. ‘देवेभ्यः प्रातरर्थावभ्यो होत-
नुवृदि’ इत्याहाष्वयुः । महति रात्रौ अनूच्य. पुषा
वाचः प्रवदितोरनूच्यः, पुषा अकुनिवादादनुवात् ।
अथो सतु यदेवाप्यङ्कपाकुयात् (प्रेम् दद्यात्) अया-
नुस्मात् । ७।५।१।१५। शतमनूच्यमानुष्कामस्य । प्रीणि
च शतानि यश्चिन्वाप्यानि यशकामस्य । सत च शतानि

विंशतिश्चानूच्यानि प्रजापशुकामस्य । अष्टौ शतान्यनू-
च्यानि अग्राहणोक्तस्य, यो वा दुहवतोक्तः शमल-
गृहीतो यजेत । सहस्रमनूच्यं स्वर्गकामस्य । अपरिमित-
मनूच्यं सर्वेषा कामानामवश्वधै । सप्त आमोयानि छन्दा-
स्यन्वाह । छन्द.कमश्च गायत्री अनुष्टुप् णिष्टुप् बृहती
उष्णिक् जगती पङ्क्तिः इति । सप्त उपस्थानि छन्दा-
स्यन्वाह । सप्त आश्विनानि छन्दास्यन्वाह । ७।७।
१-११। ‘आधो रेवतीः’ इत्यनया ऋचा आरम्भः ।
७।६।१-६ । पञ्चः अनूच्यः इति के चित् । अर्ध-
चैश एवानूच्यः इति सिद्धान्तः । ७।८।१-४ । ‘अ-
भूदुषा शशत्पशुः’ इत्युक्तमया पौरदधाति । ७।८।१२।
(आश्वला ४।१३-१५.)

प्रातरनुवाकस्य व्यूढस्य सतः अब्यूढत्वं बृहतीमध्य-
कत्वात् । ७।८।५.

प्रातरनुवाके न्यूङ्खः प्रथमपादे द्वयक्षरेण चतुर्थेऽहनि
पृष्ठे पठेद् १२।३।१०.

प्रायणीया शश्वन्ता । १५।१।२.
प्रायणीये धाय्यारहिताः सामिधेन्यः पञ्चदश । १४।
२।४.

प्रायणीयोदयनीये अग्निष्टोमे । होता एकः, देवताः,
देवमन्त्रः, प्रयाजाना काम्याः प्रकाराः, याज्यानुवाक्याः
प्रधानाना, सयाज्ये, प्रयाजानुवाजाः, पत्नीसयाजास्तु
न सन्ति, समिष्टयशुश्र नास्ति, प्रायणीयानिष्काष्ठे,
स्थात्या वा उदयनीयानिर्वापः, व्यतिपद्मो याज्याऽ
नुवाक्याना, द्रव्य आदित्यश्चरः प्रायणीयो भवति आदि-
त्यश्चरुदयनीयः इतरेया चतुर्णामाज्यम् । (धाश्वला
६।१४।३) (तत्तच्छब्दे तत्तद्दिशेषा द्रष्टव्याः)
२।१-५.

प्रायश्चित्तं अग्नौ अमेरुदरणे । ‘उद्दरणे’ इत्यत,
द्र० ३२।५।१.

प्रायश्चित्तं अग्निदोहे । ‘अग्रयः आग्नेय’ इत्यत्र
द्र० ३२।६।१.

प्रायश्चित्तं अग्निनाशे । ‘अग्निनाशे’ इत्यत्र ।
‘अग्नीना त्रयाणामपि उपशान्तौ’ इत्यत्र द्र० ३२।४।८;
३२।७।४.

प्रायश्चित्त अग्निषु 'अन्तरागमने' इत्यत्र द्र० ।
३२।११३, ७.

प्रायश्चित्तं अग्निंसर्गं । 'गार्हपत्याहवनीययोः' इत्यत्र,
अग्नीनां प्रयाणा' इत्यत्र, 'अन्यैराग्निभिः' इत्यत्र,
'अग्नीनां दिव्येनाग्निना' इत्यत्र, 'शवाग्निना' इत्यत्र च
दृष्टव्यम् । ३२।५-६.

प्रायश्चित्त 'अग्निहोत्रदोहकाले' इत्यत्र द्र० । धेनुः
यदि उपविशेत्, यदि वाश्येत, यदि स्पन्दनेन पयः
स्कन्दयेत् । २५।२।७-११; ३२।२।१-४.

(इत् उत्तरं अघतरणचिह्नयुक्ते शब्दे तत्तत् प्रायश्चित्तं
दृष्टव्यम्, पौनःपुन्यमयात् अन न विवृतम्)

प्रायश्चित्त अग्निहोत्रदिविधि अनेध्यपाते । 'अग्निहोत्रं
अधिभ्रतं अमेध्य' इत्यत्र । ३२।४।१.

प्रायश्चित्तं अमावास्यायाः पौर्णमास्याः या 'अत्यये'
३२।७।३.

प्रायश्चित्तं 'अविज्ञातप्रायश्चित्तं' । २५।७।५.

प्रायश्चित्तं 'असनातेन' अग्निहोत्रहोत्रे कृते ।
३२।८।५.

प्रायश्चित्तं 'आग्रयणेनानिष्ट्वा' नवान्प्रायणे ।
३२।८।१.

प्रायश्चित्त आरण्येनाग्निना विहारस्थानीना संसर्गं,
अग्रये क्षामवते अष्टाकपारं निर्वपेत्, तस्य याज्याऽनु-
यास्ये अन्नन्ददग्निः स्तनयन्, अथा यथा नः पितरः
इति । आहुतिं वा आहवनीये जुहुयात् अग्रये क्षामवते
साहा इति । ३२।५।४.

प्रायश्चित्तं आर्त्विष्यदोषानिरासार्थं पृष्टस्तोत्रे वामदे-
व्यसामगाने 'अग्नीं पु णः सरथीनां पु', 'अविता
जरितृणां रु', 'शन्नं भवास्स्युतिभिः वः' इति पुरुषपदाक्ष-
राभिः प्रक्षिप्य उद्गातारः गाथेयुः । नियेऽप्येतत् कर्तव्यम् ।
१५।२।६-१०.

प्रायश्चित्त आहिताग्निना उपवस्यदिने 'अधुकर्णे' ।
३२।७।१.

प्रायश्चित्तं 'अधिभ्रते' अग्निहोत्रे, सानास्ये, हविषु
या आहिताग्नेमरणे । ३२।१।२.

प्रायश्चित्तं आहिताग्नेः उपवस्यदिने 'अमत्याचरणे'

३२।७।२.

प्रायश्चित्त आहिताग्नेः उपवस्यदिने मरणे ।
३२।१।१.

प्रायश्चित्तं प्रवासे यजमानमरणे । ३२।१।४-६.
प्रायश्चित्त प्रवासे मरणेन अस्थ्यादीनामलाभे यदि
शरीराणि (अस्थीनि) न वित्रैरन् पर्णशरः कर्तव्यः ।
'प्रैतारिथविनाशे' । ३२।१।७-९.

प्रायश्चित्त आहिताग्नेः 'हविःपु वेद्यामासनेषु' मरणे ।
३३।१।३.

प्रायश्चित्तं उदरगामाभावे 'सूर्यास्तमये' 'सूर्योदये' च ।
३२।१।१।१-२.

प्रायश्चित्तं ऋतः आर्तं 'भूः' इति गार्हपत्ये जुहु-
यात्, यत्रुष्टः आर्तं 'भुवः' इति यत्रे आग्नीध्रीये'
हवियंशेषु च 'अन्वाहार्यपचने । सामतः आर्तं 'स्वः'-
इत्याहवनीये । अविज्ञातयामार्तं सर्वतो वा-आर्तं
'भूर्भुवःस्वः' इति सर्वाभिः आहवनीये एव । २५।७।५।
एतत् ब्रह्मा करोति । २५।९।४.

प्रायश्चित्त 'कपालनाशे' । ३२।८।२.

प्रायश्चित्त 'जीवति मृतशब्दध्वने' । ३२।८।७.

प्रायश्चित्त निविद्धानविम्भरणे । अन्यत् तद्द्वयस्यं
तच्छन्दस्क सूस्तमाह्वय तरिमन् निविद दध्यात् ।
आहतात् सूक्तात् प्राक् 'मा प्रगाम पयो वय' इति वृच
सूक्त पठेत् । सैव तत्र प्रायश्चित्तिः । ११।३।१-
१४-२२.

प्रायश्चित्त 'प्रवित्ररुनाशे' । ३२।८।३.

प्रायश्चित्त प्रायः नाम नादाः तस्य चित्तं समाधानम् ।
प्रायश्चित्तरपि तदेव । ३२।१।२ सायणः ।

प्रायश्चित्तं भिन्ने 'सुकृ' इत्यत्र । ३२।४।७.

प्रायश्चित्त 'मृतकालभक्षणे' । ३२।८।६.

प्रायश्चित्तं स्त्रिया गवि वा 'यमलजनने' । ३२।८।८

प्रायश्चित्तं 'हविर्दोषादिविषये' । ३२।३।४; ४।१.

प्रायश्चित्त 'द्विरण्यनाशे' । ३२।८।४.

प्रायश्चित्तानि त्रिचत्वारिंशत् उक्तानि । मरणे
३२।१। दोहविषये । ३२।२। हविर्दोषे । ३२।३। हविषि-
अनेध्यपाते, स्कन्ने, स्तरणे भ्रंशे वा, भिन्ने, अग्निनाशे ।

३२।४। उद्धरणविषये, अग्निशर्मणे । ३२।५; ६।२-३।
 अग्नीना येन चिद्व्येनाग्निना दाहे । ३२।६। अश्रुव्रणे,
 अमत्याचरणे, यागारत्ये, अग्नीना उपशान्तौ । ३२।७।
 आम्रयगाकरणे, कपालनाथे, पवित्रनाथे, हिरण्यनाथे,
 अस्नानेन हेमि, सूतज्ञानमक्षणे, जीवति मृतशब्दश्रवणे,
 यमलजनेने । ३२।८.

प्रार्थनामन्त्रः, शान्तिमन्त्रः । वाचं मनसि प्रति
 ष्ठिता, मनो मे वाचि प्रतिष्ठितम् । आविरावीर्म एधि,
 वेदस्य म आगी स्य, भुव मे मा प्रहासीः, धनेनाधी-
 तोनाहोरात्रान् सदधामि, श्रुतं यदिप्यामि, सत्यं यदिप्यामि,
 तन्मागमयतु तद् वसनास्मद्, अवतु मा, अयतु वसता-
 मयतु वसताम् । ऐशा. २।२६।१.

प्रासादः=बाहुरयम् । जगन्प्रासादाः जगतीउन्द्रर-
 क्तयद्रुणः वृतीवसुवनगगाः प्रसिधत्तवाग्नाः । २८।४।
 १५ सायन । पविष्ठप्रासादाः निर्वेदस्यस्य उत्तरः
 पक्षः । तामि वशिष्ठो मुनिः स्वगामार्थेन गंगादितवान्,
 अतोऽयं पविष्ठप्रासादः । एवं भारद्वाजप्रासादः ।
 ५।८।७.

विद्यद्गमूना लोचमानि चर्मणे वाग्ना वा समोष्वादि
 ऐन्द्रमहाभिरेके समाराः । २९।१२-३.

प्रेह्यमास्य षण्ये महाभे निर्वेदस्य शम्भम् ।
 तस्य पत्न्य षडभेरेति के चित्, श्रीशिवदे, हे इति
 सिद्धा-१। हे षण्डे औदुम्बरे भूमिरीतयोर्भवे ।
 उद्भूते स्वर्गं भूमि यीउष च (दिव्युक्ता उच्यते)
 यथा न गृह्येताम् । रश्मि दक्षिणाह्वयम् महाह्वय-
 भेति उभय, दाम्येः । प्रेह्यस्य उत्तरा आग्निमार्गे
 भूदेवरी इति के चित् । प्रेह्यस्य हे इति । इति
 माथे इति सिद्धाः । पुत्रुकेन उच्यते च अविरोह-
 कादे प्रवर्त् । जग्नि-व मविरोहे प्रवर्त् । एक
 पदं भूमे स्वर्गदेर् । प्रेह्यस्य हे इति ।
 उत्तरा औदुम्बरी-२। १। होमकाः एकवक्त्रा वृत्-
 अविरोहि । हे इति प्रवर्त्त प्रेह्यस्य हे इति । इति
 के चित्, अथ हे इति वा अथ हे इति । अथ
 इति अथ हे इति सिद्धाः । प्रवर्त्त इति ।
 देवा. १।७-८.

प्रेह्यं होता दार्शपरिक्षगार्थं चालयति । 'भूते-
 न्यस्त्वा' इति । पश्चाथं पलके पागी प्रतिष्ठापयति ।
 'प्रागमनु प्रेह्यस्व' इति प्रायं प्रेह्यं प्रगयति ।
 'व्यानमन्वीह्यस्व' इति तिर्यक्षम् । अपानमन्वीह्य-
 स्य इत्यभ्यात्मम् । भुभूवःस्वारिति जयति ।
 'प्रागाय स्वा' इति प्राश्नमेव पुनश्चालयति, व्यानाय
 स्वा इति तिर्यक्षं, अपानाय स्वा इति अभ्यात्मम् । ऐशा.
 ५।४।८-१०.

प्रेह्यः महाभते माध्यंदिने आभ्युम्भिवकल्पनीयः ।
 ऐशा. ५।४।१ सायनः ।

प्रेह्यः महाभते माध्यंदिने सद्यःप्रवेद्यात् पुरस्तात्
 उपरकृती भवति । स्योरे रज्जू वीयधः इत्येत् प्रशास्य
 तीर्थेन प्रगाय उच्येतामिधीयं परिष्वज्य पूर्ववा द्वाय
 सद्यः, सर्वान् पिपिण्यानुच्येन । औदुम्बराणि पाष्ठानि
 प्रेह्यस्य भयानि, पाळाशानि, मिधानि वा । तामि
 पलकानि उभयतस्तद्वानि, हे वा, स्यस्य तावत्यः ।
 इपुमात्रः प्राह प्रेह्यः, निमुष्टिः (मुष्टिग्येपुमात्रः)
 तिर्यक् (प्राह = रंदी, तिर्यक् = रंदी) । उद्धमः
 प्रागमात्रा सूचीयाः सुतः (प्रोतः=प्रात भर्णे) । दक्षि-
 षोरे स्योरे निवार अभितो होतृवदनं वीयधम-
 वादधाति धारस्यमि । यजमानस्य । प्रेह्यस्य पुत्राणु
 (कौण्डेय पुत्रुं) सिद्धानि भवन्ति, स्वर्ग्यान्पूर्वमुदयति,
 दक्षिणतो दक्षिणा (दक्षिणाह्वयस्य रश्मि), उत्तरतः
 मन्वया (महाह्वयस्य रश्मि) । दाम्ये प्रिगुणे स्वर्गा
 रज्जू । स्वर्गदक्षिणे पश्यन्ति द्विगुणे, वीयधे विः प्रदक्षिण
 पत्न्य उत्तरेणिव निवर्त्तये (सुमात्र) इत्यादि । शाल्वाभिः
 सुर्वाभिर्वा परिष्कन्ति (पौत्रु अष्ट पयुर्देर्) अत्र-
 वीयध यथा स्वर्ग । चन्द्रगुणैः एव विमुक्त
 (सुर्गं गृह्यते) प्रेह्यः स्वर्गं मुष्टिमात्रेण वा ।
 दक्षिण उदाहृतः (दक्षिणस्य उदा उच्ये) । प्रव-
 क्त्वे विष्कन्तु । ऐशा. ५।१।२-१०.

प्रेह्यादि रथिनामे वंश । पृष्टि. श्रीशिव देवतादि
 पञ्चमन्त्रानि (वन वे दाहे) आह्वय तेषां प्रवर्त्त-
 क्तव्यं इत्येव अर्थः । अथान् उदाहृतः । इत्ये-
 त्त्वादि इति च पुत्रुः । अथ (१५०) पुत्रु-
 ति

शरीरमप्ये, ७०+७० सक्थिनी, २५+२५ ऊरु,
शेषं (२०) शिरसि इति पुरुषरूपककल्पतिः ।
३२।१।७-९.

प्रेयमेधाः (प्रियमेधपुत्राः) ऋषयः उदमयं नाम
अह्वाराजपुरोहितं अयाजयन् । ३९।८।४.

प्रेयः । अग्निप्रणयने 'अग्रये प्रगीयमानायानुवृद्दि'
इत्याहाध्वर्युः । ५।२।१ । अग्निमन्यनीयाऽनुवचने
'अग्रये मध्यमानायानुवृद्दि' इति । ३।५।२ ।
अग्निदोत्रे उद्दरणे 'उद्दराहवनीयं' इति । २५।१।१२ ।
अग्नीषोमप्रणयनीयासु अग्निष्टोमे 'अग्नीषोमाम्नां प्रणी-
यमानाम्यानुवृद्दि' इति । ५।४।१ । अग्निगौ भैत्रावरणं
प्रति, 'उपमेधय होतर्दिव्या देवेभ्यः' इति । ६।५।६ ।
उच्छ्रय्यो यूपस्य 'यूपायोच्छ्रय्यमागायानुवृद्दि' 'उच्छ्रय्य-
यमागायानुवृद्दि' इति वा (आवस्तम्भः) । ६।२।६-
छायगः । पर्यंभरणविधौ (प्रवर्ग्योभिष्टयने) 'मदन्
प्रवर्ग्येण प्रचरिष्यामो होतरभिष्टुहि' इति अध्वर्युः प्रति-
प्रस्थाता च । ४।१।३ । पशुपवाजस्य उचमस्य 'होता
यशदग्निं स्वाहा०' इति प्रेषसूक्ते अन्तितमः । ७।३।१-२
छायगः । पशोः पर्यंभिरकरणानुवचने 'पर्यंभये क्रिय-
मागायानुवृद्दि' इति । ६।५।१ । प्राचीनवशे सोमे नीय-
माने 'सोमाय क्रीताय मोक्षमागायानुवृद्दि' इति ।
३।२।१ । प्रातरनुवाके 'देवेभ्यः प्रातर्वाधेभ्यो होतरनु-
वृद्दि' इति । ७।५।१ । मनोताऽनुवचने 'मनोतायै दधिषोऽ
वदीयमानायानुवृद्दि' इति । ६।१०।१ । यूपस्याङ्गानु-
वचने 'अन्व्यो यूपमनुवृद्दि' इति । ६।२।१ । यूपस्य
परिष्वागे 'यूपाय परिष्वायमागायानुवृद्दि' इति । ६।२।३२ ।
पद्येऽहनि ऋतुयाजेयु मैत्रावरुणेन ऋक्शिरस्कभैवमन्त्रो-
त्तरं पठनीयः, न तु अग्निष्टोमे हव केव्यम्रैवमन्त्रोत्तरम् ।
२२।४।१-६ । सोमप्रोक्षणानुवचनीयासु 'सोमाय क्रीताय
मोक्षमागायानुवृद्दि' । ३।२।१ । स्तोकानुवचनीयासु
यदा स्तुभेगाभिपारयनाहाध्वर्युः, 'स्तोकेभ्योऽनुवृद्दि'
इति । ७।२।१-२ । दधिर्धानप्रवर्तनीयासु 'दधिर्धा-
नाम्नां मोक्षमागायानुवृद्दि' इति । ५।३।१ । प्रष्ट-
स्तिष्ठन् प्रैष्यति । ११।१।५-८.

प्रेयसूक्ते (५।२, ८) पोटः ऋद्धपात्री, उपध्ये कर्तौ ।

१५।५।६.

प्रोहणं (शकटेन नयनं) सोमस्य क्रीतस्य प्राग्बंधो
अग्निष्टोमे । ३।१-३.

प्लक्षस्य फलानि चमसे पात्र्यां वा समोष्यानि
ऐन्द्रमहाभियेके समारः । ३९।२-३.

फलकानि प्रेङ्मुखस्य स्त्रीणि द्वे वा उभयस्तष्टानि
महाव्रते माष्यंदिने निष्पेवल्वार्यम् । ऐआ. ५।३।५.

फलचमसः क्षतियस्य । न्यभोधावरोहान्, आर्दुम्बर-
आश्वत्थ-प्लाक्षानि च फलानि पुरस्तादुपस्तृतानि
भवन्ति । अथ सोमं राजानं क्रीगन्ति । राध एवावृता
(रीत्या) उपवसथपर्यन्तं चरेत् (पूजयेत् फलानि) ।
यदा राजानं प्रातरभिपुण्वान्ति तदा एतानि द्वेषां
धिग्रह्णावात्, एक भागमभिपुण्वात् अपरं भागं माष्यं-
दिनाय परिशिष्यात् । ३५।६।४ चमसान् यदा उन्न-
येयुः, तदा यजमानचमसमुन्नयेत्, तस्मिन् द्वे दर्भ-
तक्षके प्रास्ते स्याताम् । तयोः पूर्वे (एकं दर्भं) यष्टकृते
अन्तःपरिधि प्रास्तेत् दधिक्राव्यो अकारिषं हयेतयर्चां
सस्वाहाकारया । अनुवपदृष्टे अपरं (दर्भं) 'आ
दधिकाः शवसा' इति । यदा एतांश्चमसानाहरेयुः
तद् एत यजमानचमसमाहरेत् । तान् यदा उद्ग्रह्णीयुः
तद् एन उपोद्ग्रह्णीयात् । यदा होता चमसं भक्षयेत्
अथैन 'यद्वन्न शिष्ट रसिनः' इति भक्षयेत् (क्षत्रियो
वैश्यो वा यजमानः) । 'श न एधि हृदे०' इत्यात्मनः
प्रत्यभिर्शसः । 'आप्यायस्य समेतु ते, सं ते पर्वाधि'
इति द्वाभ्या चमसमाप्यायपति । ३५।७।१-७ तथा च,
फलचमसस्य उन्नयनं, होमः, भक्षणः, आत्मस्पर्शः,
आप्यायनं, आषादनं, प्रक्रम्यनं, नाराशंसचमसभक्षणं,
आत्मस्पर्शः, आप्यायनं इति कर्माणि भवन्ति, मन्त्रान्तु
सोमचमसादस्ये । ३५।८।१।६.

फलचमसकर्तारो महाक्षत्रियाः तदनुष्ठापका ऋषयश्च ।

ऋषयः	राजानः
रामो भागीयः श्यापर्णः	विश्वंतरः सोपद्मनः
द्वारः कावपेयः	जनमेजयः पारिशितः

पर्वतनारदो { सौमकः साहदेव्यः
 सहदेवः सार्क्ष्यः (सञ्जय)
 बभ्रुः दैवावुषः
 भीमः वैदर्भः
 नमजित् गान्धारः
 अग्निः { सनःश्रुतः अरिदिमः
 ऋतुविद् जानाकिः
 वसिष्ठः सुदाः पैजवनः

३५।८।७-१०.

पल्लवमसप्रशंसा । महाराजो भवति । आदित्य इव ध्रिवां प्रतिष्ठितस्तपति । सर्वभ्यो दिग्भ्यो बलिमावहति । उर्म हास्य राहूमव्यप्य भवति । ३५।८-९.

वंदम् = फोटिशतम् । ३५।८।४ । बद्र वृन्द इति पर्यायो ३५।९।३ सायणः । द्वेद्रे सहस्र यद्वानाम् । ३५।८।४। सतं यद्वानि सत च गजान् ददौ । ३५।९।३। बद्रो मा विभेजिरे सहस्र प्राज्ञणाः । ३५।९।४। भीमद्रागये टीकायां श्रीधरेस्तु बद्र = १३०८० इति संख्या उक्ता ।

॥ बहिष्पनमानस्य उपात्ते गायता नरः इति स्तोत्रियः । १२।३।१२.

• बहिष्पयमाने नवभिर्काशिमः शुक्ते उद्रातारः । उपात्ते, दधितुताया, पश्यत इति प्रयत्नुचाः । तत आशिनो मद्रो यस्त्यते दसमत्पन, हृषते च तूर्वायत्नेन । १२।३।१२.

• बहिष्पयमाने होता सर्वेदि-वेके, न सर्वेदिति सिद्धान्तः कितु 'तत्रैवाधानः ' यो देवानामिद् ' , ' मुलमसि मुलं भूवात् ' इति चानुमन्त्रयेत् । ८।४।१२-९.

• बहिष्पयमानो सरं भाग्यस्य तवः प्रथमम् । १०।५।१२.

पट्टपत्नीकस्य पुरणस्य, एषनविरस्य च रिश्याः । ' तस्मादेकस्य बह्व्यो ज्ञाया भवन्ति नेत्ररौ चरनः सह पतयः ' । न तु विरपेय एवस्याः श्रियाः चरनः पटयः परस्परैकमत्नेन वर्तमाना दस्यन्ते इति श्रियाः (बह्व्यः पत्न्यः ऐक्यत्वेन वर्तमाना दस्यन्ते वा तर्हि ? इति ह्युच्यते केचनः) । १२।३।१२।१२.

• चार्हती तृचाशीतिः महाप्रते निष्केत्ये शस्ते । ' मा चिदन्यद्विशंसत ' इति एकयानश्रिशात् (२९), विशा सुतरथ रशिनः इति विशतेः सतर्मा चाष्टर्मा चोद्धरति, ' यदिन्द्र प्रागपागुदक् ' इति चतुर्दश, वयं घत्वा सुतायन्तः इति पञ्चदश, मो पु त्वा वाषतश्चन ' इत्ये- तस्य द्विपदां चोद्धरति रायंतं च प्रगायं (अभित्वा चूर इति ऋद्वयमुद्धरति) । अथ हास्य नकिः सुदासो रथ इत्येतं प्रगायमुद्घृत्य (तस्य स्थाने) त्वामिदा ह्यो नरः इत्येतं प्रगायं प्रत्यवदधाति, अभि प्र वाः सुराघर्षं इति पद् घालरित्त्वाना सूक्तानि, यः सत्ताहा विचर्षणिः इति (त्वामिद्वि हवामहे इति सूत्रस्य द्वादशमगात्मकः) - शेषः, अय ते अस्तु ह्येतः इति सूक्ते (अयं ते, आमन्त्रैः इति द्वे सूक्ते इत्यर्थः), उभयं दृगवय नः इति (सूक्तं, तत्र) सतर्मा चाष्टर्मा चोद्धरति, तरो- भिर्बो विद्वद्वम् (इति सूक्तं, तत्र) उत्तमामुद्धरति, यो राजा चर्षणीना इत्येकादश, तं वो दसममृतीवहं (सूक्ते), आ नो विश्वाभु दृशः (सूक्तं), या इन्द्र भुज आभर इति नय, सूदशोहाः । इति । ऐ. भा. ५।१०।१२-३.

हृसी=सूचंः तृगवेशशालाकादिनिर्मितः आभन- विद्येयः । ऐ. भा. । १।८।१३ सायणः । तपस्विना- मासनार्थे तृगवशीतालपत्रवेणुदलादिनिर्मितः अल्पः षट- विद्येयः । ऐ. भा. ५।३।१ सायणः ।

वृहतः अनुरुपः प्रगायः एव हेहि चिरव इति । २०।३।१२.

• वृहतः योनिः प्रगायः त्वामिद्वि हवामहे । २०।३।१२.

वृहतः एकधाया वैराजस्य सृष्टिः रैयतय च । १५।६।२, ४.

वृहतीसहस्रं महाप्रते निष्केत्ये शस्ते (अत्र शाखाय् क्त्वा सत्यं नास्ति, किं तु अक्षरादिगणनैव कदा चिद् युक्त्या) ऐ. भा. २।१२.

वृहदित्ये नाम सूक्तं ' तद्विदास मुदनेपु वेवेठं ' इति । तत्र गयामने चतुर्भिः शरुपे द्वितीयेऽग्नि महाप्रदायने च उभयत्वेऽग्नि समानं निष्केत्ये शस्ते १७।८।१२-३. वृहदर्थं त्रयोर्भिः शरुपे चतुर्भिः । १७।७।१२-७.

बृहस्पतिर्द्वै देवानां पुरोहितः, तमनु अन्ये मनुष्यराशं पुरोहिताः । ४०।२।४.

बृहस्पतेः सृष्टिः । प्रजापतेः रेतःपिण्डस्य प्रदीप्तस्य अद्गाराः पुनरवधान्ताः उददीप्यन्त तद् बृहस्पतिरभवत् । १३।१०।१.

वैत्यः यूपः अन्नाद्यकामस्य पुष्टिकामस्य च । ६।१।६-९.

ब्रह्मचारिभ्यश्चल्योः संप्रदादः महात्ते । स च साम-
ब्राह्मणे दर्शितः । ऐआ. ५।५।१३.

ब्रह्मजपः प्रवर्षे 'विद्या आदा दक्षिणसात्' इत्यादिः सौत्रो मन्त्रः । ४।५।७.

ब्रह्मणः जीवस्वपेग शरीरे प्रवेशः ऐआ २।२-।७-८.
ब्रह्मणः परिमरोप्राप्तना तद्द्गजपश्च पुरोहितस्य । ४०।५।१-२०.

ब्रह्मणः श्वया शोणिः पशुभागः सत्रे । ३।१।१२.
ब्रह्मणे यजमानस्य क्षत्रियस्य (वैश्यस्य च) भागो देयः दीक्षणीयादिषु । अमी द्वेके ब्रह्मते 'प्रजापते र्षिभानाम लोक०' इति मन्त्रेण, तत्र तथा । ३।४।१-६.

ब्रह्मत्वम् । यदेतत् प्रथ्यै विद्यायै शुक्र (व्याहृतिप्रथ) तेन ब्रह्मत्वमकरोत् । २५।७।३ । केन ब्रह्मत्वं क्रियते इति (प्रभे) प्रथ्या विद्या इति द्वात् । २५।८।१ । यदि यत्र फलत आर्तिर्भवति, भूरिति गार्धपत्ये ब्रह्मवाप, यदि यनुष्टः, भुव इत्याग्नीषीये (सोमे) अन्वाहाधेपचने या हविर्यज्ञेषु । यदि सामतः, स्वरित्याहवनीये, यद्य विशाता सर्वव्यापद् वा, भूर्भुवःस्वरिति आहवनीये एव ब्रह्मवाप । २५।७।५ । ब्रह्मा उपाकृते प्रातः(नुवाके वाच्यमः स्यात् आ उगांश्चन्तर्यामयोर्होमात्, उपाकृतेषु पवमानेषु भा उदहचः (समातिरयन्तम्), अथ यानि स्तोत्राणि सशस्त्राणि आ तेना वपत्रकारात् । प्रस्तोता उपाकृते स्तोत्रे आद ' ब्रह्मन् प्रस्तोष्यामः प्रधास्ताः' इति, स भूरिति ब्रह्मा प्रातःसवने द्वात्, शुभ इति माध्यन्दिने, स्वरिति तृतीयसवने, भूर्भुवः स्वरित्युत्पथ्ये वा अतिराधे वा द्वात् । प्रत्येकान्ते च ' इन्द्र-सुन्तः सुध्वं ' इति द्वात् । २५।९।५.

ब्रह्मवर्चसकामः अपोनपूलीये एकधनासु अमूर्या उपसूर्ये इत्यनया अनुप्रपद्येत । ८।२।२२.

ब्रह्मवर्चसकामस्य पालागो यूपः । ६।१।१०-१३.

ब्रह्मा फक्त्विक् ब्राह्मिष्ठः स्यात् । ऐआ । ३।९।६.

ब्रह्माणं नमस्फरोति त्रिः अषस्तादासीनो राजा, ' नमो ब्रह्मणे नमो ब्रह्मणे नमो ब्रह्मणे ' इति । यज्ञा-
द्गुराजाभिषेके । ३७।५।५६.

ब्रह्मा होत्रकश्च कूर्चान् समारोहन्ति महापते । ऐआ. ५।४।१६.

ब्रह्मोद्यं = ब्राह्मणाना उद्य सजादः । अग्निर्बृहस्पतिरिति हेक आहुः इत्यादिः । आविवाक्ये दशमेऽहनि । २।४।६।२२.

ब्राह्मणः आदायी (प्रतिब्रह्मर्मा) आपायी (सोमपायी याजनधर्मा) आवसायी (परगृहे भोजन-याचनधर्मा) यथाकामप्रयाप्यः (कोणो हि धुडका-वून ल्यावायें, घरातून घालवून चायें असा) । ३।५।३।२.

ब्राह्मणः क्षत्रियात् भूयान् । ३।३।३।८.

ब्राह्मणः देवयजन (यज्ञभूमिं) क्षत्रियं याचते । ३।४।२।१.

ब्राह्मणः विद्वान् राशो राष्ट्रगोपः पुरोहितः । ४०।२.

ब्राह्मणस्यः प्रगाथः अग्निष्टोमे, छन्दोमवृत्तीये ऽहनि ष्टथ्ये षड्दे तृतीये षष्ठे चाहनि 'प्र नूनं ब्रह्मणस्य ते' इति । छन्दोमद्वितीयेऽहनि, षष्ठे षड्दे द्वितीये षड्दमे चाहनि ' उच्छिष्ट ब्रह्मणस्पते' इति । छन्दोमप्रथमे ऽहनि, षष्ठे षड्दे प्रथमे चतुर्थे चाहनि 'मैतु ब्रह्मणस्पते' इति । २०।१।९; २०।३।७; इ०

ब्राह्मणस्य अग्निप्रथयने गाथी प्रथमा ' प्र देवं देव्या पिचा ' इति । ५।२।२-३.

ब्राह्मणस्य अंभ्राह्मणत्वेन शिष्टेहस्तस्य अग्निष्टोमे प्रातः-सुवाके अष्टौ शतानि ऋचा अनुष्पानि अत्राह्मणोक्तः = राजसेवाधिकारी । ७।७।६.

ब्राह्मणाः हुतादा. आर्त्विज्यात् । ३।४।१।१.

ब्राह्मणाः सोमो भक्षः, न क्षत्रियपैरस्योः । ३०।३।२०.

ब्राह्मणाना सृष्टिर्ब्रह्मणु । हुतादः प्रजाः, यद्

ब्राह्मणा । ३४।१।१

ब्राह्मणस्पत्य प्रगाथ अग्निष्टोमे, छ-दोमवृतीयेऽहनि, पृथये पडहे वृताये पठेचाहनि ' प्र नून ब्राह्मणस्पति ' इति । छ-दोमद्वितीयेऽहनि, पृथय पडहे द्वितीये पञ्चमे चाहनि ' उत्तिष्ठ ब्राह्मणस्पते ' इति । छ-दोमवृतीयेऽहनि, पृथये पडहे प्रथमे चतुर्थे चाहनि ' प्रैष्ठ ब्राह्मणस्पति ' इति । २०।१।९ २०।३।७, इ

ब्राह्मणाच्छसिन अग्निष्टोमे प्रातः सवने परिधानीया ' स न इन्द्र शिव सप्ता ' इति, विकृतौ ' इन्द्रेण रोचना दिव ' इति । उभयत्र माध्यदिने ' एवेदिन्द्र धृषणम् ' । उभयत्र वृतीयसवने ' बृहस्पतिर्नि परिपातु ' । २७।५.

ब्राह्मणाच्छसिन अहरह शस्य उदु ब्रह्मण्यैरत इति वासिष्ठ पङ्कज सपातादुपरिष्ठात् । २९।४।७ १२। अहरह शस्ये सूक्त प्रतिपत् ऋक् ब्रह्मणा ते ब्रह्म युजा ' । २९।६।४। अहीनसूक्त माध्यदिने अस्मा इदु प्र तवधे । चतुर्विंशे, अभिजिति, विषुवति, विष्वज्जित, महाव्रते च । २९।२।५, ८। अहीने परिधानीया ' एवेदिन्द्रम् ' । २९।६।८-१०। अहीने प्रातः सवने ' व्यन्तरिक्ष ' इति पर्यासस्तुच, ' इन्द्रेण रोचना दिव ' इति परिधानीया युक्तिर्नाम । माध्यदिने ' एवेदिन्द्रम् ' इति परिधानीया विमुक्तिर्नाम । २९।६।२। उक्थ्ये वृतीयसवने आरम्भणीय एव जागत ' प्र महि द्याय ' । २८।७।१। ऐन्द्रे शब्दे अहगणेषु आरम्भणीया ' इन्द्र वो विष्वतस्पति ' । २७।३।१-६। चतुर्थेऽहनि आवापिकस्तुच तुभ्येदिमा सवना, प्र वो महे महि धृषे, स्र त्वच्छे महिने इति विराज । हरीन्त्वय, यदा यत्र, सोचिबु वृष्टिर् इति वृच वैमद । पञ्चमेऽहनि शिभिन् याजाना, निष्वापया, स्र तु त्वा इति वृच पादुत् । पठेऽनि विषेयु हि त्वा, वि त्वा ततस्त्रे, विनुष्टे अस्य वीर्यस्य इति वृच पारुच्छेय । २९।३।८-९। परिधानीया बृहस्पतिर्नि परि पातु । २८।७।६। प्रातः सवने प्रस्थित पाण्या इन्द्र त्वा धृषम वयम् । २८।२।१। माध्यदिने प्रस्थितपाण्या ' एवा पाहि प्रनया ' । २८।३।९। वृतीयसवने प्रस्थितपाण्या ' इन्द्रश्च सोम विवतम् ' ।

२८।४।८। माध्यदिने द्वे सूक्ते शसनीये इन्द्र पूर्वित्, उदु ब्रह्मणि । २८।५।६। व्यन्तरिक्षमतिरत् इति सूक्ते वृतीया ' इन्द्रेण रोचना दिव ' इति परिधानीया अहीने प्रातः सवने । २७।४।३-९। पठेऽहनि धित्वस्रब्दे नाभाकस्तुच ' पूर्वाष्ट इन्द्रोप ' । २९।८।१-३। स्तोम विवृद्धौ आवापिक सूक्तं ' वने न वा यो न्यधायि ' । २९।३।१०-११

ब्राह्मणाच्छसिन सव्य सक्थिय पशुभाग सत्ते । ३।१।२,

ब्राह्मणाच्छसिश्च अग्निष्टोमे प्रातः सवने । ऐन्द्रम् । प्रतिपत् वृच ' आ याहि सुपुमा ' इति । अनुरूप वृच ' आ नो याहि ' । सूक्त त्रयोदशत्वं ' आ याहि सुपुमा ' (इत्यनुवर्तते) । सूक्त नवत्वं ' इन्द्र त्वा धृषम ' इति । सूक्त वृच उद्घेदमि श्रुता इति, तत्र वृतीया परिधानीया । प्रयोगे । ऐआ. ५।१।५ सायण ।

ब्राह्मणाच्छसिश्च अग्निष्टोमे माध्यदिने । प्रतिपत् प्रगाथ ' न वो दहममृतीपद ' इति, अनुरूप प्रगाथ त्वा यामि सुवीर्यम्, प्रगाथ ऐन्द्र. उदु त्वे मधुमत्तमा, सूक्त ऐन्द्र इन्द्र पूर्वित्मतिरत् एकादशत्वं, सूक्त ऐन्द्र ' उदु ब्रह्मण्यैरत ' तत्र षष्ठी परिधानीया । प्रयोगे । ब्राह्मणाच्छसिश्च चतुर्विंशेऽहनि महाव्रते च प्रातः सवने ' सुस्पकृन्तु ' इति । ऐआ ५।१।५.

ब्राह्मणाच्छसिश्च महाव्रते प्रातः सवने । प्रतिपत् वृच त्रिस्त्रुकेषु महिषो, अनुरूप वृच ऐन्द्र याह्युप न इत्येका, इन्द्राय हि घोरसुरो इति द्वितीया, प्रोथस्ये पुरोवच इति वृतीया । इदं ब्राह्मणांतरानुसारेण । ऐआ ५।१।७.

ब्राह्मणाच्छसिश्च उक्थ्ये मती ' उदयुतो न वयो ' इति द्वादशत्वं सूक्त, अ-उा इन्द्र मतय इत्येकादशत्वं सूक्त च शसनीयम् । १५।५।२.

ब्राह्मणाच्छसिश्च पठेऽहनि । मुक्तीर्ति शसति ' अप प्राच ' । वृषाकपिं शसति पादुत् ' विहि सोतो ररुक्षत ' -यूख्यति । वृषाकपिवस्त पञ्च शस्यम् । ३०।३।१-५। सुन्तापयस्त त्रिशद्वच, तत्र नारः शशीस्तित्य प्रमाह (पादे पादेऽवसाय) शसति, रैभी

स्तिस्रः प्रगाहं शंसति, पारिक्षितीश्वतसः प्रगाहं शंसति, कारव्याश्वतसः प्रगाहं शंसति । नाराशंसयादिषु न्यूड्रवो न कर्तव्यः, निनर्दस्तु वतंव्यः । दिशां कर्त्ताः पञ्च अर्धर्चंशः शंसति, जनकल्पाः पद् अर्धर्चंशः शंसति, असोमयत्र न्यूड्रवो निनर्दश्च न कर्तव्यौ । इन्द्रगाथाः पञ्च अर्धर्चंशः शंसति, न्यूड्रखनिनर्दो न स्त एव ।

३०।६। ऐतशप्रलापं सप्ततिसंख्याकपदसमूहात्मकं पदा-
वप्राहं शंसति, तस्योत्तमेन पदेन प्रगौति । प्रवह्लिकाः पद्
अर्धर्चंशः शंसति । आजिहासेन्याः चतस्र कचः

अर्धर्चंशः शंसति । प्रतिराधं पदत्रयात्मकं मन्त्रं शंसति ।
अतिवाद्दं मन्त्रं अर्धर्चंशः शंसति । ३०।७। देवनीयं

सप्तदशपदात्मकं पदावप्राहं शंसति, तस्योत्तमेन पदेन
प्रगौति । ३०।८-९ । भूतेच्छदास्तिस्रः अर्धर्चंशः
शंसति । आहनस्याः दश शंसति, ताः न्यूड्रत्तयति ।

दधिकार्यो अकारिमिति दाधिनी शंसति । सुतासो
मयुमत्तमाः इति पावमानीस्तिस्रः शंसति । अव द्रप्सो

अंशुगती इति ऐन्द्रावार्हस्पत्यं तृचं शंसति । ३०।१०.
प्राज्ञगाच्छंसी उक्थ्ये तृतीयसवने प्रमंहिषाय इति

ऐन्द्रावार्हस्पत्यं शंसति । तस्य स्तोत्रियानुरुषौ ऐन्द्रौ
'वयमु त्वा, यो न इदं' इति । २८।६।१०.

प्राज्ञगाच्छंसी महाप्रते प्रातःसवने स्वशस्त्रान्ते ईड्-
ख्यन्तीपेस्पुवः इति पञ्चर्चे सूक्तमावपेत । मार्ष्यदिने

'आ नो विश्वासु हव्य' इति स्वशस्त्रान्ते 'तीवस्या-
भिययसः' इति पञ्चर्चे सूक्तमावपेत । ऐआ. ५।१।६.

भक्षः आदि-वमहस्य नास्ति । १३।५।३.
भक्षः उक्थ्यपात्रादीनां, आहरति अर्च्युक्थ्यपात्र-

मतिप्राज्ञान् चमसाश्च, भक्षं प्रतिख्याय (शाल्या)
होता प्राद् प्रेदत्तादवरोहति, अथैतं प्रेद्वं प्रत्यञ्चमव-

व्रप्सन्ति यथा शंसितारं भक्षयिष्यन्तं नोपहनिष्यति, प्रेद-
वस्यायननमासीनो होता भक्षयति, अय सतुक्थ्यपालं
होता उपसृष्टेन (अनुशापूर्वकेण, जनेन भक्षयति 'वाग्देवी
सोमस्य तुष्यतु । सोमो मे राजाऽऽयुः प्रागाय वर्षतु ।
स मे प्रागः सर्वमायुर्दुर्हा महत्' इति । ऐआ. ५।१।३।९
-१३.

भक्षः द्विदेन्यमहागां, ऐन्द्रवायवस्य भैलावप्यस्य

पुरस्तात् प्रत्यञ्च, आधिनस्य तु सर्वेनः । परिहारं (स्वशिरः
प्रदक्षिणीकृत्य) । एष वसुः पुक्वगुरिह वसुः इत्यादि-
मन्त्रेण ऐन्द्रवायवं भक्षयति, एष वसुर्विदद्वसुः इत्यादिना
मैत्रावरुणं भक्षयति, एष वसुः सयद्रसुः इत्यादिना
आधिनं भक्षयति । १।३।२-८.

भक्षः पाल्नीयतमहस्य, आग्नीप्रः नेषुसपस्थमासीनो
भक्षयति । २६।३।१०-११.

भक्षः प्रवर्षे, पावकशोचे तव हि क्षयं परि इति
भक्षमाकाङ्क्षते । 'हुतं हविर्मधु हवि० मा मा हिषी'
इति चर्मस्य भक्षयति । ४।५।९-१०.

भक्षः सावित्रमहस्य नास्ति । १३।५।४.

भरतः दौःषन्तिः ऐन्द्रेण महाभियेनेण समन्तं
पृथिवीं जयन् परीयाय अधेन च मेघ्येनेजे ।
३९।१।१-७.

भरतद्वादशाहः । तस्य अहःवल्गतिः । अतिरात्रः,
अग्निष्टोमः, अष्टौ उक्थ्याः, अग्निष्टोमः, अतिरात्रः
इति । १९।१।१-६.

भरद्वाजः मणुर्धिः प्रागदृष्ट्या उपास्यः । ऐआ.
१।९।१०.

भरद्वाजप्रामाहः । भरद्वाजेन संपादितः महाप्रते
निष्प्रेयस्यस्य उत्तरः पक्षः, बार्हतः, सप्तदशस्तोमः
द्विघतम् (१०२) । ऐआ. ५।८।७.

भरद्वाजो वै ऋषीणामनूचानतमः दीर्घजीवितमः
तपस्वितम आस । ऐआ. १।६।८.

भर्गः नाम राजा, तस्य गोत्रात्पत्यं क्रिरशस्य पुत्रः
सुत्वा नाम । तस्य शत्रुभूताः पञ्च राजानः परिरमन्त्व-
पाठात् परिमसुः । ४०।५।१८.

भागाधिकारिणे भानादाने अदातुनासः । 'यो
वै भागिनं मागान्नुदते चयते (च्यावयति) वैनं, स
यदि वैनं न चयते, अथ पुत्रमथ पौत्रं, चयते त्वेवैनम् ।
६।७।४.

भिन्ने प्रायधिकं 'सुक्' शब्दे द्र० । ३२।४।९.
भूतानां मैथुनं (मागधुक्थ्योः) उत्तरस्या वेदि-
शोष्या परिभिते । महाप्रते । ऐआ. ५।५।१३.

भूतेच्छदः नाम मन्त्राः प्राज्ञगाच्छंशिधिवचे पशेऽ-

महामिन्द्र, महाभित्त्यामिन्द्र, पिबा सोम माभि य, महौइन्द्रो
रुवदा, सूक्त जागत ऐन्द्र निविध्वान तमस्य चात्राष्टिरी
इति । २१।३।१०-२०.

मरुत्वतीय शस्त्र छन्दोमत्तृतीयेऽहनि । प्रतिपत् तृच
तंतमिद्राधसे । अनुचर तृच त्रय इन्द्रस्य सोमा ।
इन्द्रनिहव. प्रगाथ इन्द्र नेदीय । ब्राह्मणस्पत्य प्रगाथ
प्र नून ब्रह्मण । धाय्या अग्निनेता, त्व सोम, पिन्व
न्त्यप । मरुत्वतीय प्रगाथ नकि सुदासो । सूक्तानि
त्रैष्टुमानि चत्वारि इन्द्र स्वाहा पिवतु, गायत् साम न
भन्य, तिष्ठा हरी रथ आ, इमाउ त्वा पुस्तमस्य । सूक्त
जागत निविध्वान प्रमदिने पितृमर्चता । २४।१।
११-१८.

मरुत्वतीय शस्त्र वृष्टये षडहे प्रथमेऽहनि । प्रतिपत्
तृच आ त्वा इध यथेतये । अनुचर तृच इद वषो
सुतमन्ध. । इन्द्रनिहव प्रगाथ इन्द्र नेदीय । ब्राह्मण
स्पत्य प्रगाथ त्रैष्टु ब्रह्मण । धाय्या अग्निनेता, त्व सोम
पिबन्त्यप । मरुत्वतीय प्रगाथ प्र व इन्द्राय बृहते ।
सूक्त निविध्वान आय्यात्विन्द्रोऽवस । २०।१।७-१२

मरुत्वतीय शस्त्र द्वितीयेऽहनि । प्रतिपत् तृच विधा
नस्य वरपतिम् । अनुचर तृच इन्द्र इत् सोमपा ।
इन्द्रनिहव प्रगाथ इन्द्र नेदीय । ब्राह्मणस्पत्य प्रगाथ ।
उत्तिष्ठ ब्रह्मण । धाय्या. आग्निनेता, त्व साम, पिन्व
न्त्यप । मरुत्वतीय प्रगाथ बृहदिन्द्राय गायत । सूक्त
निविध्वान इन्द्र सोम सोमस्ते । २०।३।६-१०.

मरुत्वतीय शस्त्र तृतीयेऽहनि । प्रतिपत् तृच ततमिद्रा-
धसे । अनुचर तृच त्रय इद्रस्य सोमा । इन्द्रनिहव
प्रगाथ इन्द्र नेदीय । ब्राह्मणस्पत्य प्रगाथ प्र नून
ब्रह्मण । धाय्या अग्निनेता, त्व सोम, पिन्व-त्यप ।
मरुत्वतीय प्रगाथ नकि सुदासो । सूक्त निविध्वान
न्ययमा मनुषो । २१।१।३-१७

मरुत्वतीय शस्त्र चतुर्थेऽहनि । प्रतिपत् तृच तत्वा य
शोभि । अनुचर तृच इद वषो सुत । इन्द्रनिहव
प्रगाथ इन्द्र नेदीय । ब्राह्मणस्पत्य प्रगाथ त्रैष्टु रग्ध्र ।
धाय्या अग्निनेता, त्व सोम, पिन्व-त्यप । मरुत्वतीय
प्रगाथः प्र व इन्द्राय बृहते । सूक्त शुधी इवमिन्द्र ।

सूक्त त्रैष्टुभ मरुत्वौ इन्द्र । निविध्वान तृच. पर्यास.
गायत्र इम नु मायिनम् । २१।४।११-१८.

मरुत्वतीय शस्त्र पञ्चमेऽहनि । प्रतिपत् तृच यत्
पाञ्चजन्यया । अनुचर तृच इन्द्र इत् सोमपा । इन्द्र-
निहव प्रगाथ इन्द्र नेदीय । ब्राह्मणस्पत्य प्रगाथ
उत्तिष्ठ ब्रह्मण । धाय्या अग्निनेता, त्व सोम, पिन्वन्त्यप ।
मरुत्वतीय प्रगाथ बृहदिन्द्रस्य गायत । सूक्ते पाइक्ते
पञ्चपदे द्वे अवितासि मुन्वतो, इत्या हि सोम इन्मदे ।
सूक्त त्रैष्टुभ इन्द्र पिव तुभ्य सुतो । निविध्वानः तृच.
पर्यास गायत मरुत्वौ इन्द्र मीदृव । २२।१।८-१४.

मरुत्वतीय शस्त्र षष्ठेऽहनि । प्रतिपत् तृच स पूर्वो
महानाम् । अनुचर तृच. त्रय इन्द्रस्य सोमा ।
इन्द्रनिहव प्रगाथ इन्द्र नेदीय । ब्राह्मणस्पत्य प्रगाथ
प्र नून ब्रह्मण । धाय्या अग्निनेता, त्व सोम, पिन्वन्त्यप ।
मरुत्वतीय प्रगाथ नकि सुदासो । सूक्त पाइक्तेप य
त्व रथमिन्द्र । सूक्त स यो वृषा वृष्ण्योभि । तृच
त्रैष्टुभ इन्द्र मरुत्व इह पाहि । निविध्वान तृच पर्यासो
गायत्र अय ह येन वा इदम् । २२।७।६-१३.

मरुत्वतीय शस्त्र महाव्रते माध्यदिने चतुर्विंशत्
प्राज्ञम् । तदन्त च अधसु मे जरित, पिबा सोममाभि,
कया शुभा, मरुत्वौ इन्द्र वृषभो इति चत्वारि
सूक्तानि शशनीयानि सर्वान्ते च प्रकृतिवत् जनिष्ठा उग्रः
इति सूक्तेन समाप्ति । ऐआ ५।१।८-९। प्रतिपत् तृच
ऐकाहिक आ त्वा रथम् । अनुचर तृच ऐकाहिक-
इद वषो सुत । इन्द्रनिहव प्रगाथ इन्द्र नेदीय ।
ब्राह्मणस्पत्या प्रगाथा त्रय त्रैष्टु ब्रह्मण, उत्तिष्ठ ब्रह्मण,
प्र नून ब्रह्मण । धाय्या अग्निनेता, त्व सोम, पिन्वन्त्यप ।
प्रगाथा त्रय प्र व इन्द्राय बृहते, बृहदिन्द्राय गायत,
नकि सुदासो । ऐआ १।५।१-१४ । सूक्तानि चत्वारि
अधसु मे जरित इति चतुर्विंशत् तृच वामुक प्राजापत्य,
पिबा सोममाभि इति पञ्चदशर्चं भारद्वाज, कया शुभा
इति पञ्चदशर्चं, मरुत्वा इन्द्र वृषभो पञ्चर्चं वैश्वामित्रम् ।
सूक्त निविध्वान एकादशर्चं ऐकाहिक जनिष्ठा उग्र ।
ऐआ. १।६।१।१७.

मरुत्वतीय शस्त्र विश्वजिति अग्निष्टोमादतिदिश्वते ।

अधिकांश के चिद्विशेषाः विधाजति भवन्ति । तदेत-
त्सर्वं महात्रते अतिदिश्यते । पूर्वस्माच्च तत्रापि कश्चिद-
धिको विशेषः । ऐआ. ५।१।१८ सायणः ।

मरुत्वनीयं सूक्तं अग्निष्टोमे मरुत्वनीये शस्त्रे निवि-
द्धानं जानिष्ठा उग्रः इति । प्रयोगे ।

मरुत्वतीयः प्रगाथः अग्निष्टोमे मरुत्वतीये शस्त्रे प्र व
इन्द्राय । १२।८।१ । छन्दोमप्रथमेऽहनि प्र व इन्द्राय ।
२३।१।१२ । छन्दोमद्वितीयेऽहनि वृहदिन्द्राय गायत ।
२३ । ३ । १० । छन्दोमतृतीयेऽहनि नक्तिः सुदासो ।
२४।१।१२ । पृथये षष्ठे प्रथमेऽहनि 'प्र व इन्द्राय' ।
२०।१।११ । द्वितीयेऽहनि वृहदिन्द्राय । २०।३।९।
तृतीयेऽहनि नक्तिः सुदासो । २१।१।६। चतुर्थेऽहनि प्र व
इन्द्राय । २१।३।१२ । पञ्चमेऽहनि वृहदिन्द्राय । २२।१।९।
षष्ठेऽहनि नक्तिः सुदासो । २२।७।७।

मरुत्वतीयशस्त्रेषु त्रिषु मध्ये तृतीयस्य होमात् प्राक् मरु-
त्वतीयं शस्त्रं होना संशनीयम् । ऐआ. ५।१।१८ सायणः ।
मरुत्वतीयशस्त्रयाज्या ये त्वाऽहिहल्ये मवयन् ।
१२।९।५-७।

मरुत्वतीयशस्त्रस्य आरम्भणीयः तूचः आ त्वा रथम् ।
१२।३।२।

मरुत्वतीयशस्त्रस्य महात्रतगतस्य प्रकृतिः चतुर्विंशतं
मरुत्वतीयम् (ऐआ. ५।१।) ऐआ. १।६।१ सायणः ।

मरुत्वतीयशस्त्रे निविद्धानं सूक्तं संपातो नाम आ-
सात्विन्द्रोऽवस इति । २०।२।२।

मरुत्वतीयशस्त्रे माष्यंदिने प्रतिपद-उत्तरे द्वे ऋचौ
गायन्थौ । १३।४।२।

मरुत्वतीयशस्त्रे समाप्ते होता आमीर्षीये तिरवः
आहुतीर्जुहोति महात्रते । 'संशियते मरुत्वतीये होता
विशंसियतसंचरेण निष्कम्प्य आमीर्षीये तिल आहुतीर्जु-
होति औदुम्बरेण सुपेग । अनु माग्निद्रो अनु मा वृह-
स्पतिः०, आदित्या मा विधे अवन्द्र देवाः०, पितरो
मा विधमिदं च भूतं०' इति । ऐआ. ५।१।१०-१२

मण्णारः नाम देशविशेषः । 'द्विरप्येन परीवृत्तान्
मण्णान् शुद्धदतो मृगान् (गजान्) । मण्णारे भरतोऽद-
दात् शतं नदानि सत च ॥' ३९।९।३।

महादेवा कीर्त्यंतामयोनिः विभ्राद् वृहत् विपु-
दिति । १८।९।३ सायणः ।

महानाम्नीनामुपसर्गाः नाम मन्त्राः । १ प्रचेतन,
२ प्रचेतय, ३ आ याहि पिव मत्स्य, ४ क्रतुदण्डं फतं
वृहत्, ५ सुम्न आभेदि नो वषो इति । एते पञ्च
विद्वत्पौडशिशस्त्रे अतिच्छन्दःसु ऋक्षु उपसृष्टव्याः ।
१६।४।१-३।

महानाम्नीनां पञ्चाक्षरा उपसर्गाः । १ एवा हि एव,
२ एवा हि इन्द्रम्, ३ एवा हि शक्रः, ४ वशी हि
शक्रः इत्येते विद्वत्पौडशिशस्त्रे याग्यायां प्रतिपादान्ते
उपसृष्टव्याः । १६।४।१४-१५।

महानाम्नीमन्त्राः पृथयपद्दस्य पञ्चमेऽहनि निष्के-
वत्यशरस्य स्तोत्रियधृत्तुचः यदि उद्रातारः शाकुरं
गायेतु, तदा । चतुर्थे आरण्यके 'विदा मवयन् विदा'
इत्यादयो न न फचः पठिताः । तल तिलस्त्रिहो मिलित्वा
एकैका ऋक् भवति । एवं सति नव मिलित्वा वृच एव
संपद्यते । तूचश्च पुनरभ्यर्षकारं शंसव्यः । (आश
७।१।१०) ऐआ. ४।१।१-९।

महापुरुषः कालात्मा, तस्य रथ आदित्यः । ऐआ.
३।९।२, ७।

महाभिषेकः ऐश्वरः पुरुषार्थः ३९।१-९।

महावालभित् नाम रिहारः बाललित्यानां अति-
मर्षे षट् सुस्तानि । प्रथमं पच्छ, पुनः षट् अर्धचंद्रः,
पुनः षडपि फक्ताः, पुनश्च यथापाठं षडपि सूक्तानि ।
सप्तमाष्टमयोक्षु सूक्तयोः केवलं विपर्यासः अष्टमं सप्तम-
त्वेन, सप्तमं चाष्टमत्वेनेति । ३०।२।३ सायणः ।

महावीरस्य अञ्जने अनुवचनीया, अञ्जति यं प्रथ-
यन्तो इति । प्रवर्ग्ये । ४।२।६।

महावीरस्य ररे सादने अनुवचनीया 'संसीदस्व-
महो अवि' । ४।२।५।

महात्रतं गवामयनस्य उपान्त्यमदः । एकादशेषेण
पृथक् प्रयोगोऽपि भवति । पौण्डरीकस्य चेदं दशममहर्ष-
चति इति अहीनत्वेनापि प्रयोगोऽस्य । ऐआ. ५।१।१
सायणः । तत्र सत्रोत्पन्नं महात्रतं प्रकृतिः, एकाहः अही-
नश्च विद्वतिः । १८।८।८-९ ।

महाव्रतं पञ्चविंशतित्तोमकम् । ऐआ. १।२।९.
१।४।२१.

महाव्रतं वृत्रं हतवते महते इन्द्राय सोमपानात्मकं कर्म । ऐआ. १।१।२.

महाव्रतगतमहत्त्वतीयशस्त्रस्य चतुर्विंशत्यमहः प्रकृतिः । ऐआ. १।६।१ सायगः ।

महाव्रतसंशसनस्य पित्राचार्यैतरागमे निषेधः निष्के-
षत्वोपासकस्य । ऐआ. ३।१०।१-६.

महाव्रते अहीनसूक्तानि होत्रकाणां माध्यंदिने ।
२।१।२।८.

महाव्रते आज्यशस्त्र अन्नाद्यकामस्य अग्निं नरो दीधितिभिः इति पञ्चविंशत्युच्यम् । ऐआ. १।२।१-२।
कीर्तिकामस्य अबोध्याग्निः समिधा इति द्वादशचर्मम् ।
ऐआ. १।१।२५ । पुष्टिकामस्य विशो विशो वो इति पञ्चदशचर्मम् । ऐआ. १।१।५ १४ । प्रजापशुकामस्य होताऽजनिष्ट चेतनः इत्यष्टचर्मम् । ऐआ. १।१।१६ । प्र
वो देवायाम्रये इति प्राकृतं एरुमेवेति सिद्धान्तः । तच्च
रादिकामस्यापि । अग्निं नरो दीधितिभिः इति पञ्च-
विंशत्युचं वैकृतं द्वितीयं, विश्वजिति वियमानं शंस्तव्य
इति के चित् । ऐआ. १।१।३.

महाव्रते उद्गाता औदुम्बरीमासन्दी समारह्य गायति ।
ऐआ. ५।४।१६.

महाव्रते चतुर्विंशेऽहनि च प्रातःसवने अञ्ठाचारुशस्त्रं
आ सुते सिञ्चत अग्र्यं इति । ऐआ ५।१।५.

महाव्रते तृतीयसवने अभिलयवडहस्य पष्ठादहो प्राशं,
अन्यत् (विना) वैश्वदेवात् निविद्धानात् । ऐआ.
५।१।३।१४.

महाव्रते निष्केऽन्योत्तरं उक्थयतेपञ्चपान्ते उक्थयदोह-
सेशकमन्त्रजपः । ऐआ. ५।१।३।१-५.

महाव्रते पत्न्यः काण्डवीणाः वादयन्ते । ऐआ.
५।५।१३.

महाव्रते प्रभूतमन्नं दद्यात् यजमानः । ऐआ. ५।५।
१२.

महाव्रते प्रातःसवने प्रउगं वायवायाहि दर्शत इति
सतनुचात्मकं माधुच्छन्दसम् । ऐआ. १।३-४ । ब्राह्मणा-

च्छंसिगच्छं सुहृत्पुत्रभूतये । तस्य स्तोत्रियस्तृचः
निकद्रुकेषु महिषो । अनुसुहृत्पुत्रः एन्द्र याहुष नः,
इन्द्राय हि द्यौः, प्रोप्यस्मै पुरो । मैत्रावरुणशस्त्रं चतु-
र्विंशत् तानः शक्तं पार्थिवस्य ऐआ. ५।१.

महाव्रते प्रेङ्गः अध्वर्युभिः उपकल्पनीयः तत्रासुदो
होता संसृति । ऐआ. ५।३.

महाव्रते माध्यंदिने आदित्योपस्थानं मार्जालीय-
होमादूर्ध्वम् । मार्जालीयसमीपे तिस्रन् प्राद्मुखः आदित्य-
मुपातिष्ठते, पर्यावृत्ते (आदित्ये) प्रदक्षिणमाहृत्य । अग्नि
रिवानाधृष्यः इत्यादिभिर्दशभिर्मन्त्रैरस्वाहाकारैः, एहोवा
इदं मधु इत्यादिना च । ततः प्रेष्याः संशस्ति पूर्ण-
कुम्भा. तिस्रोऽवमाः पल्लवमाः, “ इमं विष्यमुदकुम्भं
च त्रिः प्रदक्षिणं परित्रजाय दक्षिणैः पाणिभिर्दक्षिणा-
नूहनामानाः, एहोमाऽऽऽइदं मधुऽऽऽइदं मधु इति वदन्त्यः
उपाकृते स्तोत्रे त्रैष निनयाथ अत्र उत्तरे च मार्जा-
लीयि (अग्नीप्राये इत्यर्थः) शेषमन्त्रैर्दिति ” इति ।
ऐआ. ५।१ । प्रदक्षिणमग्निं निष्कम्प अग्रे यूपं पुर-
स्तात् प्र यद्गुपरितस्रन् अग्ने. शिर उपतिष्ठते ‘ नमस्ते
गायत्राय यते शिरः ’ इति । तेनैव यथेत प्रत्येत्य दक्षिणं
उदङ्मुखः पक्षं ‘ नमस्ते रायंतराय यस्ते दक्षिणः पक्षः ’
इति । अररेणाग्निपुच्छमतिक्रम्य प्राद्मुख उत्तरं (पक्षं)
‘ नमस्ते वृहते यस्त उत्तरः पक्षः ’ इति । पश्चात् प्राद् पुच्छं
‘ नमस्ते भद्राय यते पुच्छं या ते प्रतिष्ठा ’ इति । दक्षि-
णतः पुच्छस्य आत्मानं ‘ नमस्ते राजनाथ यस्त आत्मा ’
इति । ऐआ. ५।२। यथेतं सदः प्रसर्पति । ऐआ.
५।३।८.

महाव्रते माध्यंदिने निष्केवल्यं शस्त्रं प्रेङ्गसमारुह्य होता
शसति । ऐआ. १।७।२१.

महाव्रते माध्यंदिने ब्राह्मणाच्छंसिगच्छं आ नो विश्वाऽपु
हव्यः इति । तदन्ते च तीव्रस्याभिययस इति पञ्चर्चमा-
यपेत । ऐआ. ५।१।६.

महाव्रते माध्यंदिने महत्त्वनीयं शस्त्रं आ स्वा रयं
योतोये इत्यादि । तदन्ते च अनिष्ठा उग्रः सहसे इति
सूक्तम् । ऐआ. १।५।६ । तस्मिन् संशिवते होता
आग्नीधीये तिस्र आहुर्वावर्होति । ऐआ. ५।१।१०-१३.

महाप्रते माष्यदिने मार्जालीयः विहरणप्रभृति जाग-
रितः स्थातुं परिश्रुतश्च भवति, द्वारं च तस्य प्राग्वा उदग्वा
प्रागुदग्वा । ऐआ. ५।१।२३.

महाप्रते माष्यदिने मार्जालीयश्लोमः आग्नीध्रीयश्लोमो-
त्तरम् । ऐआ. ५।१।१४-२५.

महाप्रते माष्यदिने 'राजपुत्रेण चर्म व्याधयन्ति,
आमन्ति भूमिदुन्दुभिः, पत्न्यश्च फण्डर्वणाः (वाद्ययन्ति)
भूतानां च मैथुनं (उत्तरस्यां वेदिश्रोण्यां पुंश्वलोमाग-
र्धयोः परिश्रिते), ब्रह्मचारिपुंश्वल्योः संप्रवादः । स च
सामनाक्षणे दर्शितः । ऐआ. ५।१।१३.

महानते वाणं शततन्तुं (तन्तुवाद्यविशेषं) संस्कृत्य
होता छन्दोगेभ्यः प्रयच्छति । ऐआ. ५।४।१-७.

महाप्रते शिल्पानि । वाणः शततन्तुः, मेढ्रः, आसन्दी
औदुम्बरी, कूर्चफल्के, कूर्चाः, अभाघाटलिका, तालुक-
वीणाः, काण्डवीणाः, पिच्छोलाः, अलासुकविशीर्षण्यः
इति । ऐआ. ५।५।११. सत्यापादश्री १६।६.

महानते सवनीयः पशुः वैधर्म्यः ऋषभः पाश्वद्वये
द्विरूपः । १८।८।८-९.

महाप्रते सवनीयपशुभिर्बिदा वैधर्म्येण ऋषभः समुची-
यते तदा-पशुविंशतिः सामिधेन्यः । अन्यथा तु सतद-
शैव । ऐआ. ५।१।३.

महाव्रीहीणां तोवमानि चमसे पात्रा वा समोप्यानि
महाभिषेके संभारः । ३९।२-३.

महासूक्ताः मण्डलर्षयः प्राणदृष्ट्या उपास्याः । ऐआ.
१।९-१०

माष्यदिने सवनं एकादशाक्षरा त्रिष्टुप् उदयच्छत् ।
१३।४।२.

माष्यदिने सवनं त्रैष्टुभं 'त्रैष्टुभो हि माष्यदिनः' ।
ऐआ. १।६।२२.

माष्यदिने सवनं द्विनाराशं तम् । ८।६।३.

माष्यदिनः पवमानः त्रिचन्द्राः पञ्चदशः । उषा ते
जात इति षट्सु गायत्रीषु स्तुयते, पुनानः शोम इति
षट्सु वृहतीषु । तत्र प्रमथ्य तिरौ वृहतीः कृत्वा रौर्यं
साम गीयते । पुनः तथैव प्रमथ्य यौवाज्यं साम गीयते
इति द्वे एव ऋचौ सव्यौ विद् संपद्यन्ते । 'प्र तु द्वय'

इति त्रिष्टुप् त्रिष्टुप्सु, इति त्रिचन्द्रस्त्वम् । 'एतासु
वृहतीषु सामगाः रौरवयौवाज्याभ्यां पुनरादायं स्तुयते'
१२।६।६.

माष्यदिनस्य पवमानस्य 'उचा .ते जातं' इति
स्तोत्रियः । १२।३।२.

माष्यदिनीयशखवल्गतिः अर्हणेषु होत्रकाणाम् ।-
२९।२-७.

माष्यदिने अग्निष्टोमं अग्निं च मैत्रावरुणस्य परि-
धानीया 'नू द्रुत इन्द्र नू' । ब्राह्मणाच्छंघिनः एवेदिन्द्रं
वृषणम् । अच्छावाकस्य अग्निष्टोमे शुनं हुवेम, विकृतौ
तु 'नूनं सा ते । २७।४-५ सायणः ।

माष्यदिने अग्निं अच्छावाकस्य परिधानीया नूनं
सा ते । सा च विमुक्तिः विमोकः । २९।७।३.

माष्यदिने अग्निं बद्धन्तः, प्रगाथाः, प्रतेपदः,
अग्नीयुक्तानि, अहरहःशस्यानि च । २९।१।३-४.

माष्यदिने उश्रीयमानसूस्तं मैत्रावरुणस्य असाधि
देवं गो 'लज्जीक इति दशर्मम् । तत्र संतैव शंस्तव्या इत्येके
तत्र । ऐन्द्रोः त्रिष्टुभः । २८।३।२-२.

माष्यदिने न्यूङ्खः प्रथमे पादे चतुर्थेऽहनि ।
२१।३।२.

माष्यदिने प्रतिगरः शंसामो दैवोम् इति ।
१२।१।३.

माष्यदिने प्रथितयाज्याः । २८।३।५-१४ । तासां
पुरस्तात् पारुच्छेपीः ऋचः प्रत्येकमेकैकामुपदध्यात् ।
२२।५।२-५.

माष्यदिने मलीयस्या याचा शंसेत् । १४।६।५.

माष्यदिने ब्रह्मा 'भुवर्त्तिवन्तः स्तुष्वं' इति स्तोत्र-
प्रसवमाह । २५।९।५-६.

माष्यदिने मरुत्वतीयशखस्य आरम्भगीया 'मा त्वा
र्यं' अनुष्टुप् । १२।३।२.

माष्यदिने मरुत्वतीयशखे प्रतिपत्तृचस्य उचरे द्वे
गायत्री अनुचरश्च सर्वौ गायत्रः । १३।४।२.

माष्यदिने मैत्रावरुणस्य द्वे स्रुते शंसनीये सव्यो ह
जातो, एवा ह्यमिन्द्र वज्रिव् इति । ब्राह्मणाच्छंघिनः
इन्द्र. पूर्वम्, उद्गु मन्त्राणि इति । अच्छावाकस्य भूय

इत्, इमाम् पु इति । २८।५।६.

माध्यदिने वैश्वदेवशस्त्रस्य आरम्भगीया तत्सधितुर्गुणी-
महे । १२।३।३.

माध्यदिने शस्त्रजपः होतुः अपर्योश्च । १२।३।३.

माध्यदिने शस्त्रमध्ये निधिदानम् । ११।१०।२,५.

माध्यदिने सवने दक्षिणा नीयन्ते । १३।१।३.

माध्यदिने स्तोमविष्टुधौ अतिशंसनं एकया द्वाभ्या
अपरिमिताभिर्वा । २७।५।७-८. २९।७।१०-१३
सायणः ।

माध्यदिने होतुः सद प्रेयः चित्वांग्रहस्थानानन्तरं
महावते । ऐआ. ५।३।१:

माध्यमाः मण्डल्यस्य प्राणदृष्टया उपास्याः । ऐआ.
२।९-१०.

मानसप्रहः द्वादशाहस्य दशमेऽहनि पत्नीसयाजो-
त्तरम् । प्रसर्गं सदसः, मार्जनं तीर्थदेशे, पत्नीशालाया
संप्रपदनं, होमः शालामुत्तये, सर्पणं पत्नीशालायाः, मार्जनं
तीर्थदेशे, होमः आग्नीप्रिया, सर्पणं सदसि, स्तोत्रं सार्ध-
रात्र्याः शशु, शस्त्रं चतुर्दशमन्त्रपठनरूपं, अवप्रहः नाम
मन्त्रः, प्रजापतेस्तनवः नाम मन्त्राः, ब्रह्मोद्यम् ।
२४।३-६.

मानुषस्य सृष्टिः प्रजापतेः रेतसः सकाशात् ।
१३।९।६.

मारुतं सूतं गाथत्र आग्निमास्ते शस्त्रे । छन्दोम
प्रथमेऽहनि प्रथद्वस्त्रिपुमामिपम् । २३।२।१४ छन्दोम-
द्वितीयेऽहनि क्रीळं यः शर्षो । २३।४।१६ । छन्दोम-
तृतीयेऽहनि मरुतो यस्य हि क्षये । २४।२।१७.

मारुतं सूतं निविष्टानं आग्निमास्ते सूस्ते अग्निष्टोमे
प्रत्वक्षसः इति । प्रयोगे ।

मारुतं सूतं आग्निमास्ते शस्त्रे पृथये पठहे । प्रथमेऽ-
हनि प्रत्वक्षसः प्रत्वक्षो । २०।२।११ । द्वितीयेऽहनि
दृण्ये शर्षाय । २८।४।९। तृतीयेऽहनि पारावरा मरुतो ।
२१।२।१५ । चतुर्थेऽहनि क ई व्यक्ता नरः, अत्र
द्विपदाश्च चतुष्पदाश्च ऋचः सन्ति । २१।५।१३-१४ ।
पञ्चमेऽहनि षपुर्नु तद्धित्तुपे २२।३।१२ । षष्ठेऽहनि
मघ्वो वो नाम मारुतम् । २२।१०।६.

मारुतं सूतं वैश्वानरीयोत्तरं आग्निमास्ते ।
१३।११।२.

मार्जनं तीर्थदेशे द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानसप्रहे ।
२४।३.

मार्जालीयः महावते माध्यदिने विहरणप्रभृति जाग-
रितः पवित्रतश्च भवति । ५।१।२३.

मार्जालीयहोमः महावते माध्यदिने मरुत्वतीयशस्त्रो-
त्तरम् । आग्नीप्रियाहोमे हुते होता सुचि चतुर्गृहीतं
गृहीत्वा दक्षिणे मार्जालीये उत्तरतः अग्रेरुपनिधाय,
सुषेण अग्निरिवानावृष्यः पृथिवीव सुपदा भूयास इत्या-
दिभिः नवभिर्मन्त्रैर्नैवाहुतीर्हुत्वा, दशमीं पूर्वमेव चतुर्ग-
र्हीतेन यदत्र एषा समितिर्भवानि इति मन्त्रेण जुहुयाद्
इति । ऐआ. ५।१।१४-२५.

माहानामनानि (=महानाम्नीगतानि) अष्टाक्षराणि
पदानि षष्ठेऽहनि धिष्यशस्त्रे वालखिल्याना आदिमपञ्च-
भिन्नप्रगाथेषु प्रक्षेपणीयानि प्रचेतेन प्रचेतन इत्यादीनि
(ऐआ. ४।१।१-९) । २९।८।७ सायणः ।

सुष्टीकरणं दीक्षितसंस्कारः । १।३।१९-२१.

सूतित्राः नाम विद्यामित्तपुत्राः ये शताः पित्रा ।
जातिविशेषः । ३।३।६।२.

मेध्यानिहने हविर्धानप्रणयनीवासु परिधानीया
वक्तव्या (शकटस्थिरत्वार्थे तद्वन्धनाय तस्याघस्तात् ।
मेयी=मेर पुरणं) ५।३।१८-२३.

मेधासरस्वतीमन्त्रः । 'ओष्ठापिधाना न कुली-
दन्तैः परिकृता पविः । सर्वस्यै वाच ईद्याना चाह
मामिह वादेयत् ॥' वाप्रसः नाम मन्त्रोऽयम् । सभायां
वक्तृत्वशपितजनकोऽयं मन्त्रः । ऐआ. ३।१।८.

मैत्रायणं प्रति अश्वयोः अग्निगो प्रेयः 'उप प्रेष्य
होतेर्होया देवेभ्यः' इति । ६।५।६.

मैत्रायणं शस्त्र अग्निष्टोमे प्रातःसवने । प्रतिपत् तृचः
आ नो मित्रायणा । 'अनुष्परतृचः आ नो गन्तं
रिशदसा । सूतं मैत्रायणं प्र वो मित्राय पञ्चर्चे, प्र
मित्रयोर्वैरुणयोः इति नवचे, तत्र नवमी परिधानीयाः
प्रयोगे ।

मैत्रायणं शस्त्रं (पुष्टं) अग्निष्टोमे माध्यदिने । प्रति-

पत् वृचः कया नाशिन । अनुचरस्तृचः कयां त्व न ऊत्या ।
प्रगाथ ऐन्द्रः कस्तमिन्द्र त्वा वसु । सूतं ऐन्द्र सद्यो
ह जातो, पञ्चर्चम् । सूक्तं ऐन्द्र एवा त्वामिन्द्र वञ्चिन्,
एकादशर्चं, तत्र एकादशो परिधानीया । प्रयोगे ।

मैत्रावरुणः उरुष्ये तृतीयसवने ' इन्द्रावरुणा युवं ' इति
मैत्रावरुणं शस्त्रं शंसति तस्य स्तोत्रियः आग्नेयः
एह्युसु । अनुरूपस्तृचः आग्नेय आग्निरगाम । प्रयोगे ।

मैत्रावरुणः प्रातःसवने मैत्रावरुणं शस्त्रं शंसति
अग्निष्टोमे । २७।१।१२.

मैत्रावरुणः होत्रादीन् ऋतुयाज्यार्थं प्रेष्यति अग्निष्टोमे ।
२४।४।२ सायणः ।

मैत्रावरुणग्रहशेषभक्षमन्त्रः होतुः एव वसुर्विद्वदसुः०
उपहृत चक्षुः० । पुरस्तात् प्रत्यक्षं मैत्रावरुणं भक्षयति ।
१।३।६-७.

मैत्रावरुणनाहणाच्छस्यच्छापाकशस्त्रविधानम् । २७।१.

मैत्रावरुणशिल्प षष्ठेऽहनि वालरित्त्याः । विद्वताः
शंसति । प्रथमे सूक्तद्वये पञ्च, तृतीयचतुर्थसूक्तयोः
अर्धर्चसा, पञ्चमपद्ययोः सूक्तयोः ऋक्षाः । अयं विदारः
शौण्डिनः नाम । २९ अध्याये उक्तस्तु महावालभित्
नाम विदारः । के चित्तु सह षूट्यौ सह सतोऽहस्यौ
विदरन्ति, तत्र । किंतु अतिमशो विदरेत् षट् सूक्तानि
द्वे उत्तमे सूक्ते तु (७-८) पर्यस्यति अष्टम सप्तमत्वेन
सप्तमं चाष्टमत्वेन इति । ३०।२।१-१०.

मैत्रावरुणस्य अहरहः शस्यं सूक्तान् पुरस्तात् ' सद्यो
ह जातो वृषभः ' इति वैश्वामित्रं पञ्चर्चं शंसति ।
२९।४।१-६.

मैत्रावरुणस्य अहरहः शस्ये प्रतिनत् अप प्राच इन्द्र
हृत्सृह् । २९।६।१-३.

मैत्रावरुणस्य अहीनसूक्तं माध्यदिने आ सत्यो यातु
मपवान् । इदं चतुर्विंशे अभिजिति विपुनति महामते
च । २९।२।१।८.

मैत्रावरुणस्य अहीने परिधानीया नू हुत इन्द्र इति ।
२९।६।८-१०। प्रातःसवने परिधानीया ते स्याम देव वरणा ।
वा युपितः योगः । माध्यदिने तु नू हुत इन्द्र । २९।७।४.

मैत्रावरुणस्य उरुष्ये तृतीयसवने आरम्भगीयं सूक्तं

जागतं, चर्षणीं धृतं इति । २८।७।१.

मैत्रावरुणस्य आवापिकस्तृचः चतुर्थेऽहनि नते गिरो
अपि मृष्यः इति, वैमदीपु सप्तसु प्रथमस्तृचो यजामह
इन्द्रं इति वा । पञ्चमेऽहनि यथादि सत्य सोमपाः इति
तृचः । षष्ठेऽहनि इन्द्राय हि योः इति तृचः पारुच्छेयः ।
महास्तोमेषु चाहःसु को अद्य नयो देवकाम. इति सूक्तम् ।
२९।३।८-१२.

मैत्रावरुणस्य दक्षिणं सक्थि पद्यभागः सत्रे ।
३१।१।२.

मैत्रावरुणस्य परिधानीया इयमिन्द्र वरुणमष्टमे गीः ।
२८।७।६.

मैत्रावरुणस्य परिधानीया ऋतूती अहीने च, प्रातः-
सवने ते स्याम देवं वरुण । २७।४।२; ५।२। माध्यदिने
नू हुत इन्द्र । २७।५।२ सायणः । तृतीयसवने इयमिन्द्रं
वरुणमष्टमे गीः । ३७।५।५.

मैत्रावरुणस्य ऋ प्रस्थितयाज्या, प्रातःसवने भिन्नं
वय इवामहे । २८।२।२ । माध्यदिने य ई पाहि य
ऋजीधी २८।३।८ । तृतीयसवने इन्द्रा वरुणा सुतपा ।
२८।४।७.

मैत्रावरुणस्य माध्यदिने द्वे सूक्ते शसनीये सद्यो ह
जातो, एवा त्वामिन्द्र वञ्चिन् । २८।५।६.

मैत्रावरुणस्य मैत्रावरुणशस्त्रे अहर्गण्डे आरम्भगीया
ऋतुनीती नो वरुणः । २७।३।२.

मैत्रावरुणस्य शस्त्रं अग्निष्टोमे प्रातःसवने आ नो
मित्रावरुणा । २७।१।१ । ऐआ. ५।१।५ सायणः ।
चतुर्विंशे महावने च ता नः शसत पार्थिवस्य । ऐआ.
५।१।५ सायणः ।

मैत्रावरुणस्य शस्त्रे उरुष्ये इन्द्रावरुणा युवमप्यवार्य
इति दशर्चम् । २५।५।१.

मैत्रावरुणस्य षष्ठेऽहनि शिल्पस्यै नामस्तृचः यः
कतुभो निषा । २९।८।१-१.

मैत्रावरुणस्य स्तोमविपुद्धौ आवापिक सूक्तं को अद्य
नयो । २९।३।१०-११.

मैत्रावरुणस्य होतार प्रति अग्निगो उपप्रेयः अग्ने-
मिरसनत् इत्यादिः । ६।५।७-९.

मैत्रायणेन पशोः पर्याप्तकरणे अनुवचनीयमृचः आग्नेयो
ग्रायतः अग्निहोता नो अध्वरे । ६।५।२-५.

मैत्रेयः कौषाखः महर्षिः सुत्वने कैरिष्ये भार्गायणाय
' ब्रह्मणः परिमरं ' नाम मन्त्रे प्रोवाच । तेन तस्य
शतवः पञ्च राजानः परिमरः । ४०।५।१८.

मैथुनं भूताना (मागधपुंश्रव्योः । सायणः) उत्त-
रस्थां वेदिश्रोण्या परिश्रिते । महाग्रते । ऐआ. ५।५।१३.

यः सवृत् पापकं कुर्यात् कुर्यादेतत्ततोऽपरम् ।
३३।५।४.

यजमानमागः दीक्षणीयादियु ब्रह्मणे देयः क्षत्रिय-
योगे । अग्नौ हेके सुह्वति प्रजापतेर्बिभानाम० इति
मन्त्रेण । तन्न । ३४।८।१-६.

यजमानः महाग्रते प्रभूतमन्नं दद्यात् । ऐआ
५।५।१२.

यजमानः मैत्रायणेन ऋतुयाज्यायै प्रेषितः ' होत-
रतयाज ' इति स्वयाज्या होत्रे प्रयच्छति । स्वयमेव वा
यजेत् । अग्निष्टोमे । पठेऽइति तु याज्या स्वयमेव पठेत् ।
२२।४।२.

यजमानस्य संस्काराः दीक्षणीयाया अग्निष्टोमे ।
१।३, ६.

यजुष्टो यज्ञभेषप्रायश्चित्त भुवः इति यज्ञे आग्नीध्रीये,
हविर्यज्ञेषु अन्वाहार्यपचने जुहुयात् । २५।७।५ । एतत्
ब्रह्मा कुर्यात् । २५।९।४.

यज्ञस्य सृष्टिः प्रजापतेः सकाशात् । ३४।१।१.

यज्ञाद्गः राजाभिषेकः ' अभिषेकः ' इत्यत्र द्र० ३७
अध्याये.

यज्ञायज्ञीयं आग्निमास्तं शस्त्रं अग्निष्टोमे तृतीय-
सवने अन्तिमम् । अत्रत्यं सामेव ' अग्निष्टोमसाम ' इत्युच्यते,
शस्त्रं च अग्निष्टोमशस्त्र इत्युच्यते ।

यज्ञायज्ञीयं इलान्दं वा साम महाग्रते सामगाः
विकल्पेन गायन्ति । ऐआ. ५।१३।२५.

यज्ञायज्ञीयस्य स्तोत्रियसृचः यज्ञायज्ञा यो अग्रये ।
१२।३।४.

यज्ञायुधानि ब्राह्मणस्यायुधानि । तानि च
स्वयं वपालानि च अग्निदोत्रद्वणी च सृष्टे च

कृष्णाजिनं च शम्पा च उद्ध्वलं च कुसुमं च हृष्यो-
पला च । एतानि वै दश यज्ञायुधानि । ३४।१।२
सायणः ।

यथर्विं अग्नीषोमीयस्य पशोराप्रियो भरन्ति । ' यथर्विं
आग्निणीयात् ' । यथर्वित्वं च आश्वलायनीशापा
नारायणवृत्तौ । कृष्णानां सुममिदो न आ वद । कृष्णमि-
न्नानामाङ्गिरसां समिदो अग्र आवह । अगस्तीना
समिदो अग्र राजसि । शुननानां समिदो अग्निनिहितः ।
विध्वामित्राणा समित्समित् सुमनाः । अग्नीणां सुसमि-
द्धाय शोचिषे । वसिष्ठानां जुषस्वं नः समिध । वसवपाना
समिदो विश्वतस्पतिः । वाप्यश्वाना इमा मे अग्ने
समिधम् । भृगूणां शुनकवाप्यश्ववर्जितानां समिदो अग्र
मनुषो । इति । आश्वला० ३।२।७.

यथा वाव शस्त्रभेवं याज्या । २९।१०।१३.

यथा वाव रतोत्तमेवं शस्त्रम् । २९।१०।१२.

यमलजनने स्त्रियां गवि वा अग्रये मरुत्वते तयो-
द्दशकपालं निर्वपेत् । मरुतो यस्य हि, अराह्वयेदवरमा
इति याज्याऽनुवाक्ये । आहुतिं वा आह्वनं ये जुहुयात्
अग्रये मरुत्वते स्वाहेति । प्रायश्चित्तमिदम् । ३२।८।८.

यन्मयः मीहिमयो वा पशुपुरोडाशः । ६।८।७।
९।२-७।१।१२.

यवानां तोरुमानि चमसे पाज्या वा समोप्यानि
मदाभिषेके संभारः । ३९।२।३-४; ३।१.

यस्यै देवताये हविर्यहीतं स्यात् (अन्वयुंणा) ता
स्यायेत् (होता) वपद् करिष्यन् (वपद्कारात् प्राक्) ।
११।८।१२.

श्रागः द्विदेवत्याना पात्रद्वयेन प्रहणं तु एकप्रागेण ।
९।३।२.

यागप्राग्दिने प्रतार्थे उपवाचः कर्तव्यो यजमाना-
भ्याम् । ३२।९।१.

याज्या अग्नीषोमीयपशुप्रधानस्य अग्नीषोमा हविषः
प्रशियतस्य इति । ६।१०।५-७.

याज्या अनवानं पठितव्या प्रातःसवने । २७।५।६.

याज्या आग्निमास्तशस्त्रस्य आग्निमास्ती अग्ने मरुद्धिः
शुभयद्धिः । १३।१४।१४.

याज्या आदित्यग्रहस्य तृतीयसवने आदित्यासो
अदितिर्मादयन्ताम् । १३।५।२.

याज्या उज्जीयमानयाज्याः, 'प्रस्थितयाज्याः' सत-
शोतारः एकैका पठन्ति । २८।१।८ सायणः ।

याज्या ऐन्द्राग्रग्रहस्य अग्र इन्द्रश्च दाशुषो । १०।
५।१२.

याज्याः यावत्यो मे पुरोऽनुवाक्यास्तावत्यो याज्याः
(प्रायः) । २८।१।८.

याज्याः सवनीयपुरोडाशानाम् । धानाना हरिवौ इन्द्रो
धाना अनु । करम्भस्य पूषण्वान् करम्भमनु । परिवापस्य
सरस्वतीवान् भारतीवान् परिवापः । पुरोडाशस्य, इन्द्र-
स्यापूषः । पयस्यायाः (श्यायान्तराद् प्राज्ञा—सायणः) ।
८।६।५-१०.

याज्या घृतयागस्य प्रथमस्य घृताहवने घृतपृष्ठो अग्निः
(सौत्री) । द्वितीयस्य वैष्णवी, उरु विष्णो विक्रमस्व
(सौत्री) । १३।८।१.

याज्यानां द्विदेवत्यानामनवानत्वम् । १।४।१.
याज्या निष्केवल्यशस्त्रस्य विराद् त्रयस्त्रिंशदक्षरा,
पिवा सोममिन्द्र । १२।११।१-११.

याज्याऽनुवाक्या आज्यभागयोः आतिष्याया,
समिधाऽग्निं हुवस्यत आप्यायस्व समेतु ते इति द्वे
पुरोऽनुवाक्ये । जुषाणेनैव यजति प्रकृतवत् । जुषाणो
अग्निराज्यस्य वेतु, जुषाणः सोम आज्यस्य इवियो वेतु
इति । ३.६।१-६.

याज्याऽनुवाक्या उग्रसु । अग्नेः अग्निर्ब्रह्मणि
जहूषन्त, य उग्र इह शयंहा । सोमस्य त्वं सोमासि
सततिः, गयस्कानो अमीवहा । विष्णोः इदं विष्णुर्वि
चक्रमे, त्रीणि पदा वि चक्रमे । पूर्वाह्नात् विपर्यस्ताभि-
रपराहे यत्रति । सन्ऽन्द्रस्यः कर्तव्याः । ४।८।८-१५.

माध्याऽनुवाक्या, द्विदेवत्येषु । ऐन्द्रवायवग्रहस्य
अनुष्टुभौ पुरोऽनुवाक्ये गायत्र्यो याज्ये इति केचित् ।
तत्र । पुरोऽनुवाक्ये च याज्ये च गायत्र्यौ एवेति
विद्वान्तः । बाववायाहि दर्शत, इन्द्रवायू इमे सुता इति
पुरोऽनुवाक्ये । अग्रं पित्रा मधूनां, शतेनानो अभिष्टिभिः
इति याज्ये । १।२।३-६ । तत्र यावयोरनवानत्वम्

१।४।१.

याज्याऽनुवाक्याः प्रायणीयोदयनी यथोः प्रधानानाम् ।
पष्यायाः रस्तेस्त्रिष्टुभौ स्वास्ते नः पष्यातु धन्वसु,
स्वस्तिरिद्धि प्रपथे । अग्नेस्त्रिष्टुभौ अग्ने नय सुपथा,
आ देवानामपि पन्थाम् । सोमस्य त्रिष्टुभौ त्वं सोम प्र
चिक्रितो, या ते धामानि दिवि । सधितुर्गायत्र्यौ
आ विधदेवं सतति, य इमा विश्वा ज्ञातानि ।
अदितेर्जगत्स्यो सुत्रागाणं पृथिवीं, महीमू पुं मातरम् ।
याः प्रायणीयस्य पुरोऽनुवाक्याः, ता उदयनीयस्य
याज्याः कुर्यात् । या उदयनीयस्य पुरोऽनुवाक्याः,
ताः प्रायणीयस्य याज्याः कुर्यात् । २।३।१-९,
२।४।१-३,

राज्यऽनुवाक्ये आतिष्यायां प्रधानस्य हृदं विष्णुर्वि
चक्रमे, तदस्य पियमभिं पाथो । ३।६।६-८.

याज्याऽनुवाक्ये दीक्षणीयाया प्रधानस्य अग्निर्मुंष्टं
प्रथमो देवताना, अग्निश्च विष्णो तप उत्तमं महः ।
त्रिष्टुभौ । १।५।८--११.

याज्या पशु पुरोडाशस्य अग्नीषोमीयस्य आऽन्धं
दिवो मातरिषा । त्रिवष्टकृतः स्वदस्वहव्या समिषो ।
६।९।७--१०.

याज्या पशुप्रयाजस्योत्तमस्य आभिसृक्ते या उत्तमा
शेव । ७।३।१-५.

याज्या पालीवतग्रहस्य ऐभिरग्ने सरयं, तामानीत्र
आह उपाशु । नानुवपद्करोति । २६।३।७-९.

याज्या पुरोऽनुवाक्यायाः सकाशात् ज्यायसी या
समा वा कार्यो न तु न्यूना ' यत् वै याज्या ज्यायशी,
तत् समृद्धं, अथो यत्र समे' । १।२।५.

याज्या प्रउगस्य वैश्वदेवी विधेभिः सोम्यं मधु ।
१।१।४।१२.

याज्या महस्वतीयशस्त्रस्य ये त्वाऽहिहव्ये मपवन् ।
१२।९।५-७.

याज्याया द्वितीयाया आगूर्नास्ति द्विदेवत्येषु ।
१।४।४--६.

याज्या वषायाः सुवभेतानि दिवि । ६।९।५--६.
याज्यावपद्कारयोर्नन्तर्यम् । ११।७।१२--१३.

याज्या वाल्लिल्ल्याशिल्पशस्त्रस्य ऐन्द्रावृक्षी इन्द्रा-
वरुणा मधुमत्तस्य । २९।१०।१३--१४.

याज्या वैश्वदेवशस्त्रस्य विधे देवाः शृणुतेमम् ।
२३।७।१५.

याज्या सावित्रप्रहस्य, दम्ना देवः सविता वरेण्यः ।
१३।५।४.

याज्या सौम्यचरोः सौमी त्व सोम पितृभिः संविदान-
१३।८।१-२.

याज्या स्विष्टकृतः पशुपुरोडाशस्य स्वदस्य हव्या
समिधो । ६।९।९-१०.

याज्ये आतिथ्यायां आज्यभागयोः । तयोर्जुषाणेनैव
यजति । प्रकृतवत् । जुषाणो अग्निराज्यस्य वेतु,
जुषाणः सोम आज्यस्य हविषो वेतु । ३।६।५.

याज्ये दर्शपूर्णमासयोर्राज्यभागयो जुषाणो अग्निराज्य-
स्य वेतु, जुषाणः सोम आज्यस्य हविषो वेतु ।
३।६।५.

याज्ये प्रवर्ग्ये पूर्वाह्णे, ततो वा पमोनक्षतिः, उभा
पिवतमधिना । ४।५।३। अपराह्णे यदुक्षिया स्वाहुत
(सौत्र) अस्य पिवतमधिना । ४।७।५.

यामी क्रचौ ह्य यम प्रस्तरमाहि, मातली वध्यैः ।
आग्निमास्तशस्त्रे पायिरिव्याउचरं, यामीनुचरमेके
विन्यायाः । १३।१२।९--११.

युक्तिर्योगः । अहीने अच्छावाकस्य, आऽऽ सरस्व-
तीवतोः, क्रक् प्रातःसवने । ब्रह्मगाच्छखिनः व्यन्तरि-
क्षमतिरत् इति वृक्षस्य इन्द्रेण रोचना दिव इति परि-
धानीया । मैत्रावरुणस्य ते स्याम देव वरुण ह्यमृक्
प्रातःसवने परिधानीया । गवामयने चतुर्विंशोऽहनि वर्त-
मानाः सर्वाः परिधानीयाः । २९।७।१-९

युधाधौष्टिरौप्रथेन्यः राजा ऐन्द्रमहाभिषेकेण
समन्तं पृथिवीं जयन् परीयाय अधेन च मेधेनेने ।
३९।७।७.

यूपः ऊर्ध्वो निमीयते, सोऽश्राभिः कर्तव्यः, सादिरं
यूपं कुर्वीत स्वर्गकामः, वैत्वं यूपं कुर्वीताजघनामः पुष्टि-
वापः, पात्यायं यूपं कुर्वीत तेजस्कामो ब्रह्मचर्यकामः ।
६।१ । तस्य संस्कारः । अजने अजने सुपमदुष्टि

इत्याहाध्वर्युः, अजन्ति त्वामध्वरे देवयन्तः इत्यन्वाह
हीता । उच्छ्रयस्व वनस्पते इत्युच्छ्रीयमाणायामिष्वा,
समिद्धस्य श्रयमाणः परस्तात्, ऊर्ध्वं ऊ पु ण ऊतये,
ऊर्ध्वो नः पाहांइषो, जाती जायते सुदिनत्वे अहां, युवा
मुवासाः परिधीत आगात् इत्युत्तमया परिदधाति । ता
एताः सप्तान्वाह, तासां त्रिः प्रथमां त्रिभक्तनाम् । ६।२।
अथ यक्षसमाप्तौ स यूपः तथैव ' तिष्ठेत् पशुकामस्य ' ।
तत्पक्षे स्वर्गं तस्मिन्काले अनुग्रहरेत् अग्नौ । यूपमेव सर्वं
अनुग्रहरेत् स्वर्गकामस्य । ६।३.

योगः युपितः २९।१-९.

यौधाज्यं साम सामगाः माध्यंदिने पवमाने पुनानः
सोम इत्यनयोर्द्वयोः प्रप्रथनेन तिस्रः कृत्वा तासु पुनर्ग-
यन्ति । अत एव होनाऽपि इन्द्रनिह्वं प्रगाथं प्र नूनं
ब्रह्मणस्पतिरिति ब्राह्मणस्वत्यं प्रगाथं च पुनः पुनः
पठितमेव पादमादाय शंसति । १२।६।६.

रक्षः इतिपद अग्निगौ ' अस्ना रक्षः संसृजात ' इत्यत्र
नोच्चार्यमिति के चित् । उपांशु उच्चार्य इति
सिद्धान्तः । ६।७।१-९.

रज्जू द्वे प्रेङ्खलवन्धनक्षमे महाव्रते । दार्भ्ये त्रिगुणे
स्याताम् । पञ्चव्यामे (पाच वाव) । सव्यावृता एका
दक्षिणावृता अन्या । ते च प्रेङ्खलच्छिन्द्रेषु दक्षिणावृतयो
दक्षिणतः, सव्यावृतया चोत्तरतः द्विगुणे प्रीते कुर्यात् ।
रज्जोरस्ताश्च वीवधान्तयोः त्रिः प्रदक्षिणं पर्यस्य ऊर्ध्व-
प्रथिं निष्टक्यं (सुरगाठ) बध्नाति । ऐआ. ५।३।३,८.

रथतरं साम छन्दोमे प्रथमे । २१।१।२७। तृतीये च ।
२४।१।२२ । पृथये पठदे प्रथमेहनि । २०।१।१-२।
तृतीये २१।१।२० । पञ्चमे चाहनि । २२।२।७.

रथंतरसामयोनिः अभि त्वा शूर नोनुमः । १७।७।१.
२२।३।७.

रथंतरात् वैरुपस्य सृष्टिः द्याकरस्य च । १९।६।
१,३.

राटपाः ईक्षणे हविर्धानप्रवर्तनीयासु सप्तम्या क्रचोऽ-
नुवचनकाले (राटी = ललाटी द्वारस्य उपरिस्थिता
तेजनी) । ५।३।१५-१७.

राका या उत्तरा पूर्णमासी । पूर्णचन्द्रा । ३२।९।२.

राका देवपर्त्नाभ्यः पूर्वमेक । राकामह इगृग्द्रय
आग्निमास्तशस्त्रे देवपत्नीभ्यः उत्तरभेवेति सिद्धान्तः ।
१३।१३।२-३, ६-७.

राक्षसी वाक् । यां ये ह्यतो वदति यमुमत्त, सो वै
राक्षसी वाक् । ६।७।८

राक्षोद्गीमन् अग्नी मध्यमाने अजाते चिरजाते या
अग्नी पश्यते । अग्ने हसि न्यत्रिण इ-याथा पञ्च ।
३।५।९-१२. प्रवर्ग्ये अभिष्टे पूर्वे पटले च । ४।२।८

राजनस्तान्न स्तोत्रिय एव निष्करव्यस्य प्रातपत्
महावते । तदिदास भुवनेसु इति ऋक् । ऐआ ५।५।१३.
५।६।७-९

राजनसाग्नि पद्महृत् प्रतीनि, पद्महृत् उद्गायति,
पद्महृत्सः प्रतिहरति पद्महृत् उपद्रवति, पञ्चहृत्सो
निधनमुपयन्ति । तत् स्तोमसदृशं भवति । ऐआ
२।१६।३.

राजन्यैवैश्वर्याद्वा ऋताद आत्विव्याभावात् ।
३।४।१।२.

राजपुरेण चर्म व्याधयन्ति महावते । ऐआ.
५।५।१३.

राजसूये अशौर्दीव्यति राज-५ जिनाति शौच
शेषमाख्यापयति । (अक्षा = शिष्यव्यातील वेश्च) ।
३।३।१-६.

राजसूयेन हरिश्चद्र ईजे । ३३।३।८
राजहृस्ते आचार्यं सुरारु समादधाति स्वादिष्टं न
मदित्यय इति मन्त्रेण । महाभिषेके । ३९।६।३.

राजान् अश्वमेधकर्तारं तत्पुरोहिताञ्च । 'ऐन्द्रम
हाभिषेकफलोदाहरणानि' इत्यत्र द्रष्टव्यम् ।

राजाभिषेकं यशाद्ग । 'अभिषेक' शब्दे द्र ० । अव
भूयादुदेत्य आ-प्यया इत्या उदयसानीयाया सरिथ
साया पुरारभिषिद्यति ३७।१।२.

राजा यो विजिती स्यात् स शौच शेषास्यान
शृणुयात् । नैत्र परिशिष्यते (एन = वापम्) (अयस
सपुस्त कल्प । ३०।६।१४

राश पुरोहितं सिद्धान् प्राज्ञो राष्ट्रगोप । ४०।१
राश पुरोहितस्य यरणम् । ४०।४.

राश यक्षमागेन पुरोहितं कर्तव्यं (तदा राजप
तिनिधिरसी) । ४०।१-५

राष्ट्रिकामस्य आज्यं शस्त्रं महावते प्र वो देवावाग्ये
इति सतर्चम् । ऐआ १।१।४

राष्ट्रगोपं पुरोहितं । ४०।२।२-४, ४।३-४.

राष्ट्रादपरुष्यमता पुन राष्ट्रप्राप्त्यर्थिनं शरणागतं पुरुषं
प्रति अभिषिक्तस्य क्षत्रियस्य कर्तव्यं, ऐशांनि दिश
उपनिष्कमयेत् । ३७।६।१०

रुद्रस्य भूतपते सृष्टिः । देवानां या घोरतमास्तन्यं
आयनं, ता ष्कथा समभरन्, ता सभृता एव देवोऽ
भवन् । १३।९।१-२.

रेतत सकाशात् (प्रजापते) सृष्टिः । ऐआ २।३।१.

रैभी नाम तिस्रः ऋचं कुन्तापक्ष्णे, प्रमाह पञ्च
शसेत् । निर्दे । ' वन्यस्य रेभ वन्यस्य इत्यादयः । ३०।
६।७-९.

रैवतं साम षष्ठेऽहनि । २।२।७।१.

रैवतस्य बृहत सकाशात् सृष्टिः । १९।६।४.

रैवतसामयोनि रैवतीर्नं दधमाद इति ऋक् ।
१७।७।६ सायण ।

रैवितं नाम छन्दः पारुच्छेपीना ऋचा (ऋम.
१।१२७-१३९ इति त्रयोदश सूक्तानि मिलित्वा
१०० ऋचाम्) । २२।५।१

रैवत्यं साम सामगा माघ्यदिने पवमाने पुनान
सोम इति द्व ऋचौ प्रप्रथमेन तिस्रः कृत्वा तासु गायन्ति ।
२।१।६।६

लोकपालानां अग्ने वायो आदित्यस्य दिशा ओष
धिवनस्पतीनां चन्द्रमस मृत्यो अपा च सृष्टिः ।
ऐआ. २।२।१.

लोकानां सृष्टिः । अग्नि = वरेण दिव, वी प्र तिष्ठा ।
मरीची अन्तरिक्षम् । मर = पृथिवी । अप या
अधस्तात् पृथिव्या । इति चतुर्णां सृष्टिः । ऐआ.
२।२।१

वनस्पतीयाग अग्नी धोमीयपशौ । हृदयाय च्छरूप-
प्रभावाद्दिव्यो याग, अथ वनस्पतीयाग, अथ स्वित्त-
कृत् । 'जुह्वामुपस्तीर्यं स्रुत् पृषदाव्यस्योपहत्य द्विरभि

धार्य वनस्पतयेऽनुब्रूहि वनस्पतये प्रेष्य इति सप्रैषौ, वपद्रूहेते जुहोति' (आपस्तम्बः) । ६।१०।८-९.

वपां सुवेगाभिधारयन् आहाध्वर्युः प्रेष्यं 'स्तोक्रेभ्योऽनुब्रूहि' इति । ७।२।१-२.

वपा पञ्चावसैव चतुरवसिनोऽपि । आज्यं, शिरण्य शस्त्र्यं, वपा, शिरण्यशल्क, आज्यं इति पञ्चावसत्सम् । शिरण्याभावे आज्यम् । ७।४।३-७.

वपाप्रसंसा । ७।३।१९; ४।१-२ । आख्यायिका । ७।३।६.

वपाया स्तोत्रेषु उत्पन्नेषु स्तोत्रानुवचनीयाः प्रेषोत्तरं अन्वाह लुपस्य सम्यस्तम इत्युचम् । इमं नो यश्ममृतेषु इति पञ्चर्चं सूक्तं च । ७।२.

वपाया याज्या युवमेतानि दिवि रोचना इति । ६।१।५-६.

घरणं पुरोहितस्यं राशु यशुवाले । ४०।४.

घरदानं ब्रह्मनमस्कारोत्तरं यशुद्गमराजाभिधेके । 'घरं ददामि जित्ये अमिजित्ये विजित्ये संजित्ये' इति । ३७।५-७.

घरुणग्रहः नाम जलोदरम् । ३३।३।१.

घल्गुदयति=अर्चयति । ४०।३।५ सायगः ।

घदाः = महाव्रतगतनिष्केयस्यजस्य पक्षिवेन कल्पितस्य उदरम् । 'उदरं घदाः' । ता एकविंशति-र्भवन्ति फलः । विच्छन्दसो भवन्ति । स्वानतः पुक्-वसो इति विंशतिः । दशै रेकगः इति द्विपदा, गूनमप इत्येकवदा इत्येकविंशतिर्भवन्ति । अप यद्दोहाः ता अस्य सददोहाः इति । ऐमा ५।१।५-६.

घशायाः (वन्ध्यायाः गवादेः) सष्टिः सोमादरणे प्रसङ्गे गावन्ध्याः नपस्य रकात् । १३।२।३.

घपट्कारः । अभिचारप्रयोगः, यं द्विष्यात् तं प्यायेद् घपट्कारेभ्यन् । घपट्कारेण फलं फल्यपनि । घपट्कारेण दिवं भन्दरिषि वृथिवीं वरः सत्वं ब्रह्म इति यद् प्रतिष्ठापयति । आदित्यं ऋतुं आदयति । ११।६।१-४ । घपट्कारः निषेधः । अथै ये घपट्काराः ब्रह्मो घामच्छत् रिषाः । स यमेकीर्षेति (वनेन) घपट् करोति स ब्रह्मः । अथ यः समः संलपः (पाण्डया)

अनिर्हाणर्चः (निर्हाणर्चः = याज्यापाठरहितः), स घामच्छत् । नीचैध्वारितः (याज्यापेक्षया), स रिक्तः । तत्र ब्रह्म घामच्छःप्रयोग इत्यर्थः, रिक्तस्य प्रयोगस्तु अनिष्टार्थः । ११।७।१-११ । घपट्कारः याज्याया संततः कार्यः 'संततमृचा घपट् कृत्यं संतत्ये' । ११।७।१२-१३ । घपट्कारात् प्राक् देवताध्यानं, यस्यै देवतायै इविर्देहीति स्यात्, तां ध्यायेद्घपट् करिष्यन् । ११।८।१ । घपट्कारानु-मन्त्रगे मन्त्रः, 'वाक्' इति के चित्, 'घपट्कार मा मां प्रमृशो माऽहं त्वां प्रमृशं वृता मन उपह्वये व्यानेन शरीरं प्रतिष्ठाऽपि प्रतिष्ठां गच्छप्रतिष्ठा मा गमय' इति घपट्कारमनुमन्त्रयेत् इत्यन्ये । 'ओजः सह ओजः' इत्येव घपट्कारमनुमन्त्रयेत् इत्यपरे । 'वागोजः सह ओजो मयि प्रागापानौ' इत्यनुमन्त्रयेतेति सिद्धान्तः । ११।८।२-१०.

घसर्त्वीचरीषु एकधनासु च होतृचमसे समवनीष-मानासु अनुवचनीया फक् आपो न देवीरुपयन्ति इति अपोनव्धीयवृत्तगता । ८।२।९.

घसन्ते द्वादशाहस्य उदयगानीयां कुर्युः । १९।४।१३.

घसिष्ठः मण्डलर्षिः प्रागहृषया उपास्यः । ऐमा. १।९-१०.

घसिष्ठप्रासाहः घसिष्ठेन संपादितः महाभूते निष्के-यस्य दक्षिणः पक्षः । राधंतरो दक्षिणः पक्षः पञ्चदशः सोमः एकदशं घसिष्ठप्रासाहः । अभि त्वा गूर इत्या-रभ्य इत्या दी सोमः इत्येतदन्तं फलार्त्तं एकविंश-दशं संरघते । (पक्षः दक्षिणः इत्यत्र द्र०) । ऐमा. ५।८।७.

घसिष्ठारशः नाम दस्यूर्यमासविहृषिष्यः । १४।२।९ सायगः ।

घम्युः = वसीयान् धनगन् । ४०।३।१२.

घामुदेवता चतुर्थेऽहनि पठेत् । २१।४।१-२.

घामसः नाम मन्त्रः यन्तुल्यशुभार्थः । 'ओशा-विधाना न कु-शित्तनेः परिष्ठा पक्षिः । सर्वस्य वाच ईशाना चाह माभिद यादयेत् ॥' इति वासतः । ऐमा. ३।१।१८.

वाग्बिसर्गः उपांशु अन्तर्यामं चानुमन्त्र्य उपांशु-
खननं प्रावारणं अभिमृश्य वाचं विसृजते । आदौ वाङ्-
नियमस्तु प्रातरनुवाकोत्तरम् । ८।३।३-५.

वाग्बिसर्गः वरदानमन्त्रोत्तरं यथाह्वयराजाभिषेके
वरदानमन्त्रेणैव । अयं वाग्बिसर्गः लौकिकव्यवहाररूपः
अत एव प्राङ् नियमो नोक्तः । ३७।५।५-७.

वाग्बिसर्गः समयावधिषु सूर्ये अस्तमिते वा आह्वयनीयं
परीत्य 'यदिहोनमकर्म यदचरीरिचाम प्रजापतिं तत्
पितरमप्येतु इति मन्त्रेण द्वादशाहं दशमेऽहनि मानव-
ग्रहे । २४।५।८-१६.

वाङ्नियमः सर्वेषां औदुम्बरीत्यशोत्तरं अहनि मान-
सग्रहे । २४।५।६-७.

वाङ्नियमः होतुः प्रातरनुवाकोत्तरं उपाश्वन्तर्याम-
होमपर्यन्तम् । ८।३।१-२.

वाचःकूटः षष्ठेऽहनि शिल्पशस्त्रे प्रगाथैकपदयोः
समूहः । वालखिल्यानां सूक्तानि पञ्चो विहरन् प्रगाथे
प्रगाथे एव एकपदा दध्यात्, स वाचः कूटः
२९।८।५.

वाजपेथे शतदश स्तोत्राणि शस्त्राणि च । उक्थ्यो-
त्तरं द्वेद्रे । १४।३।१.

वाजिनस्य शिष्टकृत्वास्ति तस्यानुवपट्कारेण सिद्धिः ।
४।५।६.

वाणं शततन्तुं होता सञ्जीकृत्य छन्दोगेभ्यः प्रय-
च्छति महाभते । ऐआ. ५।४।१-७.

वाणः शततन्तुर्वाद्यविशेषः । विलुप्तकलरुसंपादिता
शततन्तुवन्धनपर्याप्ता वीणा । औदुम्बरी । महाभते
(सारमंडळासारले) । ऐआ. ५।४.

वानस्पत्यानि कथानि नैप्रबोध-औदुम्बर-आश्वत्य
-द्राक्षाणि (विपत्नी) चमले पात्र्यां वा सन्नोप्यानि
महाभिषेके संभारः । ३९।२-३.

वान्तं आर्त्विज्यं तत्र प्रायश्चित्तं च ' आर्त्विज्यं
त्रिविधं ' इत्यत्र द्र० । १५।२।१-९.

वामदेवः मण्डलर्षिः प्राणदृष्टया उपास्यः । ऐआ.
२।९-१०.

वामदेव्यं साम कया नाश्रिय आ भुवत् इतस्यां

पश्चि उत्पन्नम् । अनेनै साम्ना पृथस्तोत्रं क्रियते ।
१५।२।५ सायणः ।

वामदेव्यसाम्नो निःश्वप्रयोगे आर्त्विज्यदोषपरिहारार्थं
' ३, ४, ५, ' इत्यक्षरप्रयोगः प्रथमद्वितीयचतुर्थपादेषु
कर्तव्यः । ' आर्त्विज्यं त्रिविधं ' इत्यत्र द्र० । १५।-
२।१-१०. .

वायव्यः पशुपुरोडाशः द्वादशाहं प्राजापत्यपक्षोः ।
१९।४।९-१२.

वायोरग्निर्जायते प्रागादि चक्षन्मन्त्रमनोऽधिजायते ।
४०।५-१२.

वायौ वियुत्, वृष्टिः, चन्द्रमाः, आदित्यः, अग्निः
इत्येताः पञ्च देवताः परिम्रियन्ते (अदृशता गच्छन्ति) ।
४०।५।२.

वाहणी इष्टिः ' अस्तातेन ' इत्यत्र द्र० । ३२।८।५.

वात्रेणै एव आश्वभागधोः पुरोनुवाक्ये दीक्षणीयायां
पूर्वमीजानस्यानीजानस्य चेति सिद्धान्तः । अग्निर्ह्येनाग्नि,
त्वं सोमासि । पूर्वपक्षे तु त्वमग्ने सप्रथाः, सोम यास्ते
मयोभुव इति पूर्वमीजानस्य, । अग्निः प्रलेन मन्मना,
सोम गीर्भित्वा इति पूर्वमीजानस्य इति । १।४।१-७.

वालखिल्याः वेधदेवशस्त्रे षष्ठेऽहनि । अभि प्र वः
मुराधसं, सहवसक्तमिदम् । २२।९।१-९ । वाल-
खिल्याः षष्ठेऽहनि भैत्रावरुणशिल्पम् । ३०।२.

वालखिल्यानां सूक्तानि अष्टौ । तत्र षट् सूक्तानि
प्रथमं पञ्चः विहरेत्, ततः अर्धर्चशः, ततः ऋक्शः,
ततः यथापठितं अग्निहृतानि शषेत् । तत्र पञ्चः विहरणं
यथा—२।१।२ + २।२।२ (सूक्तं ऋक् पादः),
२।२।२ + १।१।२, १।१।३ + २।२।४, २।२।३ +
१।१।४ एवं ऋक्प्रप्रथमेन एकः प्रगाथः संज्ञः, अन्ते च
इन्द्रो विश्वस्य गोपतिः इति एकपदा संदध्यात् । एवं-
रीया षण्णांविहरणम् । अर्धर्चशः विहरणं यथा—१।१।१
(सूक्तं, ऋक्, अर्धर्चः) + २।२।२, २।२।१ +
१।१।२ अयं एकः प्रगाथः, तदुत्तरं च एकपदा माहा-
नामनानि पदानि च । अथ ऋक्शः विहरणं यथा—
१।१ + २।२, २।१ + १।२ इत्येकः प्रगाथः, तदुत्तरं
एकपदाश्च माहानामनानि पदानि च । आदिमन्त्रप्रगा-

यान्तेषु एकपदाः प्रक्षेपणीयाः । २९।८।५-१५
सायणः ।

वाशने (हंभास्ते) दोहकाले आमिहोया धेन्वाः
प्रायश्चित्त ' अमिहोशी ' इति शब्दे द्र० । २५।२।६.
३२।२।३.

विकर्णसाम्नो योनिः पृक्षस्य वृष्णो अरपस्य इति ।
१८।५।३ सायणः ।

विचक्षणपदप्रयोगः अन्यसंबोधने इति दीक्षितस्य
नियमः । १।६।८-१२.

विजयः = विशेषेण वेगो यस्मिन् पक्षमूले । यदा
प्रीयायाः अपस्तनाः अरिधिविशेषाः येन यैर्वा वेग
उत्पद्यते, महाव्रते निष्क्रेयस्यशस्त्रस्य पक्षिणेन कल्पितस्य ।
मुतसे सोम उपयादि इति वृचः शारात्-तरीयः झीनकेन
पठितः (ऐआ ५।७।९-१२) ततः सद्दोहाः ।
ऐआ. १।१७।७-८. ५।७।९-१३.

विद्युत् वृष्टेर्जायते । ४०।५।१६.
विद्युद् वै विद्युन्य वृष्टिमनुप्रयिषति, सा अन्तर्धायते ।
४०।५।३.

विभूतयः प्राणपुरणस्य । ऐआ. २।७।१-७.
विमुक्तिः विमोक्तः ' भदीनस्य ' इत्यत द्र० ।
२९।७।१-९.

विमोक्तः = विमुक्तिः । २९।७।१-९.
विविधीषिष्टिः ' अमीना लयागा ' इत्यत्र द्र० ।
३२।५।३.

विशः (प्रजा.) सजानते (सपटिठा भवन्ति)
समुदा एकमनसः यस्यैव विद्वान् ब्राह्मणो राष्ट्रगोपः
पुरोहितः । ४०।२।४.

विश्वकर्माभौवनः ऐन्द्रमदाभिषेकनेन समन्तं पृथिनीं
जयन् परीषाय अथेन च मेधेनेजे । ३९।७।८ १०.

विश्वजित् सर्वपृष्ठः गवामयने विपुनतः परस्तात्
दशोद् चतुर्धमदः । १८।५।२.

विश्वजित् अतिरात्रे, पडेऽहनि च शम्भु समानम् ।
३०।५।१.

विश्वजित् अहीनमूरतानि होत्रकाणा माध्यदिने ।
मैत्रावदास्य, आ रत्नो यानु मपवान् । ब्राह्मणान्छंभिनः,

अस्मा इदु प्र तथसे । अच्छावाकस्य, शासद् वह्निर्जन-
यन्त । २९।२।५.

विश्वजित् आप्यशस्त्रं अग्निं नरो दीधितिभिः इति
पञ्चविंशत्युचम् । ऐआ. ५।१।४ सायणः । प्रउमं वायवा
याहि दर्शत इति प्राकृतमेव । ऐआ. १।१।३। माध्यं-
दिने मरुत्वतीयं शस्त्रं अग्निष्टोमादतिदिश्यते, अधिकाश्च
के चिद् विशेषा भवन्ति । तच्च सर्वं महाव्रते अतिदिश्यते
तत्रापि के चिदाधिका विशेषा भवन्ति । ऐआ. ५।१।१।८
सायणः ।

विश्वजित् द्विविधः अतिरात्रसंस्थः अग्निष्टोमसंस्थश्च ।
तत्र संव.सररात्रे अग्निष्टोमसंस्थः । तत्र होता तृतीयसवने
एवयामरुतं शसति । ३०।५।१-३.

विश्वामित्रः मण्डलधिः प्राणदृष्टया उपास्यः । ऐआ.
२।९-१०.

विश्वामित्रो होता, जमदग्निस्त्वयुः, वसिष्ठो ब्रह्मा,
अयारथ उद्राता हरिश्चन्द्रस्य राजसूये । ३३।४।१.

विश्वेदेवा देवता पडे तृतीयेऽहनि । २१।१।१-३.
विपुवति अहीनमूरतानि होत्रकाणा माध्यदिने,
यानि विश्वजिति, तान्येव । २९।२।५.

विपुवति सामिधेन्यः एकविंशतिः । प्र यो वाजा
इत्यादय एवादय, प्रथमोत्तमथोश्चिरादृश्या पञ्चदश,
षाण्यास्थाने ' पृथुवाजा अमर्त्यः ' इत्यादयः पद् धाभ्याः
इति मिलित्वा एकविंशतिः । ताश्च महाव्रते चोदक-
प्राताः । ऐआ. ५।१।२ सायणः ।

विपुवान् गवामयने मय्यममदः । तच्च दिवाकीर्त्यम् ।
तत्र पृष्ठयः पदहः + आभिजित् सर्वस्नोमः + स्वरा-
मानम्भय. + विपुवान् + स्वरामानम्भयः पूर्ववैरतीत्येन
+ विश्वजित् सर्वपृष्ठः + पृष्ठयः पदहः इति क्रमः ।
१८।५।४ सायणः । तत्र विपुवति महादियाकीर्त्यं पृष्ठं,
विश्वे ब्रह्मसाम, मास आग्निष्टोमसाम, बृहद्रथवरे पव-
मानयोर्मरुतः । प्रातरनुवाकः उदिने आदित्ये संशनीयः
पशुः सौर्यः सर्वधेतः । सामिधेन्यः एकविंशतिः । विपु-
वदहः एकविंशस्नोमकम् । निष्क्रेयस्ये एकपञ्चाशत् दि-
पञ्चाशत् वा तिष्ठा निवित् । १८।५।३-६ । दूरो-
दान् । १८।६।१-३१.

विष्टरदानं पुरोहिताय राज्ञा वरणान्ते । ४०।४
सायण ।

विष्टरमभिमृशति पुरोहित । 'अभिमर्श' इत्या
द्र० । ४०।४.

विष्टुति त्रिष्टुन्स्तोमस्य उच्यते नाम । उपास्मे
गामता, दक्षियुतत्या, पयमानस्य ते, इति त्रयस्त्रया ।
तत्र प्रथमे पर्याये सर्वा प्रथमा ऋच, द्वितीये पर्याये
सर्वा द्वितीया, तृतीये पर्याये सर्वास्तृतीया शसनीया
इति । १४।४।१ सायण

विष्यन्दनप्रायाश्चित्तं 'अभिहोत्र' इत्यत्र द्र० ।
३२।४।१-५

विसास्थितसचर = सम्यक् चरन्ति अनेन इति सचरो
मार्ग । स-न द्विविध सस्थितसचर विसस्थितसचरश्च ।
सवने समाप्ते सदस पश्चिमद्वारेण निर्गच्छति सोऽय
सस्थितसचर । असमाप्ते तु सवने प्राग्द्वारेण निर्गच्छति
सोऽय विसस्थितसचर । ऐआ ५।१।१० सायण ।

विहरण (= मिश्रण) तदिदास इत्यादिवृत्तचतु
ष्टयगतऋग्भि (२३) प्रत्युच प्रतिपाद नद व ओदतीना
इत्यस्या ऋच पादसो मिश्रणम् । तथा तदिदास
मुख्येषु ज्येष्ठ पु नद व ओदतीनाम् । यतो जह उम
स्त्वेष नृणो व नद योयुवतीनोऽऽऽऽयो जातो निरिगाति
शत्रून् पतिं यो अन्वानाम् । अनु य विध मद्-यूम
पो धेनुतामिषुभ्यगोऽऽऽम् । इति । एवमेव प्रत्युच
विहरणम् । ऐआ १।१३ १६ ५।६।४।६

विहरण = विष्येयु अभिविहरण आमीप्रात् ।
१०।४।२

विहरण = स्वस्थानात् विभज्य ज यन नयनम् ।
गायत्रीणा पङ्क्तीना च । प्रथमायाः मूर्चि गायत्री पङ्क्त्या
प्रथमपादयोर्व्यतिपन्न, एव द्वितीययो पादयो एव
तृतीययो पादयो । तत्र पङ्क्ते चतुर्थत्रयमपादयो ।
एव द्वितीयस्या तृतीयस्या च ऋचि । तेना
नुपम गण्यन्ते । तत्र आ त्वा चद्द् हस्य इति
तिस्रो गायत्र्य, उपोपु शृणुही गिर इति पङ्क्तय ।
यदि द्र घृतनाज्येषु, अय ते अस्तु र्यत इति उदि-
द्वश्च वृत्तीश्च व्यतिपजति अनुशुष्कारम् । आ धूर्वस्मै,

मदान् घोर मन्त्रकृति जुवाण इति द्विपदा च विष्टुम च
व्यतिपजति । एष ऋदा (इति तिस्रो द्विपदा) प्रते
महे विदये (तिस्रो जगत्य) इति द्विपदाश्च जगतीश्च
व्यतिपजति । इद सर्वे विद्वते पाठानि शस्त्रे
१६।३।१-४

विहार, विहरण, विरहति, विहत = एकस्मिन्
पादस्य अर्धचैत्य ऋच एव वा दूरस्थऋग्गेन पादेन
अर्धचैन दृञ्चैव वा सयोजनम् । २९।८।५ सायण ।
विहत षोडशिन पाप्मानमपविद्यामु शसयेत् ।
१६।४।५ ६

विहत षोडशिसन्त्र स्तोत्र च । यथाधीतपाठ त्यन्त्या
यथाविधि परस्परपतिपत्पाठोऽत्र निष्पाद्यते । ६।२।४
सायण ।

वीणाध्यानम् । ऐआ ३।११।३ ६
वीतथ (अकारान्त शब्दऽयम्) प्रेङ्गस्य रज्ज्व
उपरि यस्मिन् निवष्य ते तत् तिर्यक् स्थूल काष्ठम् । ऐआ
१।७।८ सायण ।

वीषध = स्तम्भयोस्परि तिर्यक् स्थाय्य काष्ठत्रिषेण ।
यत्र प्रेङ्ग अवन्मत् । महाप्रते माध्यदिने । होतृपदन
मभिन दक्षिणोत्तरी रथुगौ निखाय तदुपरि वीषधम
त्वाधधाति । विधात्तयोश्च दार्मिभ्या रज्ज्व्या प्रेङ्ग
गन्धाति । ऐआ ५।३।३-८

वृक्षचतुष्टयफलानि ऐन्द्रमहा भ्येके धमार । नैय
मोधानि औदुम्बराणि आधत्तयानि श्लाघामि चेति ।
३९।२।१-२

युवाकपिसूक्त वैधदेवशस्त्रे पठेऽहनि । वि हि सोता
रस्तुधत । सहचरयन्तमिदम् । २२।१०।१-३
युवाकपिसूक्ते ब्राह्मणाऽऽक्षिष्ये पठेऽहनि न्यूत्स ।
३०।३

वृष्टि चन्द्रमसो जायो, चन्द्रमा भादियाऽज्यते ।
४०।५।१५
वृष्टिर्नैव वृष्ट्या चन्द्रमसमनुप्रविणति साऽ तर्थायने ।
४०। ७
वृष्टेर्विशुज्जायते । ४०।५।१६
वेदपुराणो नाम चकारो वेदा । ऐआ ३।९।२,५.

वैकर्तः=पार्थस्थः प्रौढो मासखण्डः । ३१।१।२
सायणः ।

वैराजं साम चतुर्थेऽहनि पठेह । २१।४।१-२.

वैराजसामयोनिः पित्रा सोममिन्द्र इति । १७।७।६
सायणः ।

वैराजसाम्न. स्तोत्रियस्तुचः पित्रा सोममिन्द्र इति ।
२४।४।१९.

वैराजस्य बृहत- सनाद्यात् सृष्टिः । १९।६।२.

वैरूपं साम तृतीयेऽहनि पठेह । २१।१।१-३

वैरूपसामयोनिः यद् चाव इन्द्र ते द्यतम् इति ।
१७।७।६ सायणः ।

वैरूपस्य रथंतरात् सृष्टिः । १९।६।१.

वैश्यः अन्यस्य बलिहृत, अन्यस्य आद्यः (खाद-
नीयः) यथाकामज्येयः (परदान परार्थान्तः-अभिभ-
वनीयधर्मा) । ३५।३।३.

वैश्यः अहुतादः । आर्विज्याधिकाराम्भावात् ।
३४।१।१०.

वैश्यः क्षत्रियं देवयजन याचते । ३४।२।१.

वैश्यस्य अग्निप्रणयने अयमिष्ट प्रयनोऽधायि इति
जगती प्रथमा । ५।२।१०-१२.

वैश्यानां दधिभक्षः सोमयागादौ । ३५।३।३.

वैश्वकर्माणः ऋषभः उपाळम्भनीयः पशुः । उपाशु ।
महाश्रते सयनीयपशुभिः समुचीयते ऐतरेयिणा, इतरेषा ।
विकल्पः । ऐआ. ५।१।३.

वैश्वदेवं वै तृतीयसवनम् । २।७।१.

वैश्वदेवं शस्त्र अग्निशोभे तृतीयसवने । प्रतिपत् तृचः
तत्सवित्रुर्गुमीमहे । अनुचरस्तृचः अथा नो देव सवितः ।
निविद्धान् सूक्तं सावित्र अशुदेवः सविता, पञ्चर्चः
निविदः (४।१-२०) (ऋ. स. १।१५९।१-४)
ततः सूक्तशेषः पठो । ' एकया च ' । निविद्धानं सूक्त
द्यावापृथिवीयं प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी (ऋसं १।१५९।
१-४) निविदः (५।१-१५), सूक्तशेषः पञ्चमी ।
ऋक् पुरुषस्तृमूलये । निविद्धान् सूक्त आर्भवं तक्षन्
रथ सुहृत् (१-४), निविदः (६।१-१७), सूक्त-
शेषः पञ्चमी । ऋक् अयं वेनाश्वोदयत् । ऋचो वैश्वो

माता मधुमत्, एवा पिते विश्वदेवाय । निविद्धानं
सूक्त वैश्वदेव आ नो भद्राः क्रतवो (१-८) निविदः
(७।१-३०) सूक्तशेषः नवमी दशमी चेति, तत्र
दशमी परिधानीया । १३।५-८.

वैश्वदेव शस्त्रं छन्दोम प्रथमेऽहनि । प्रतिपत् तृचः
तत्सवित्रुर्गुमीमहे । अनुचरस्तृचः गायत्रः अथा नो देव
सवितः । सावित्रं सूक्तं गायत्र तृचं अभि त्वा देव
सवितः । सूक्तं द्यावापृथिवीयं तृचं गायत्र अयं देवाय
जन्मने । द्विपदाः आ याहि वनसा छद् (१-४) ।
वैश्वदेव सूक्तं गायत्रं ऐभिरेमो दुवो गिर । २३।५।
६-१२.

वैश्वदेव शस्त्रं छन्दोमद्वितीयेऽहनि । प्रतिपत् तृचः
विधो देवस्य नेतुः (१), तत्सवित्रुर्वैरेण्यं गायत्र्यो
(२-३) । अनुचरस्तृचः गायत्रः आ विश्वदेवं सत्य-
तिम् । चतुर्दशः सावित्रः गायत्र द्विरुपपाणिमूलये ।
तृच. द्यावापृथिवीयो गायत्रः मही द्योः पृथिवी । तृचः
आर्भवं गायत्रः पुनाना पितरा पुनः । द्विपदाः इमा
नु क सुत्रा (१-५) । वैश्वदेव सूक्तं गायत्रं देवाना-
मिदवो महत् । २३।५।८-१४.

वैश्वदेव शस्त्रं छन्दोमतृतीयेऽहनि । प्रतिपत् तृचः
तत्सवित्रुर्गुमीमहे । अनुचरस्तृचः अथा नो देव सवितः ।
तृचः सावित्रो गायत्रः (सौत्रः) दोषो आगात् । तृचो
द्यावापृथिवीयो गायत्रः प्र वा महि सर्वा । तृचः
आर्भवं गायत्र. इन्द्र इये ददातु नः (१) ते नो
रत्नानि धत्तन (२-३) । द्विपदाः बभूरेको वि पुणः
(१-१०) । सूक्तं वैश्वदेवं गायत्रं ये त्रिंशति त्रय-
स्परः । २४।२।९-१५.

वैश्वदेव शस्त्रं पठेह प्रथमेऽहनि । प्रतिपत् तृचः तत्स-
वित्रुर्गुमीमहे । अनुचरस्तृचः अथा नो देव सवितः ।
सूक्त सावित्र युञ्जते मन उत युञ्जते । सूक्तं द्यावा-
पृथिवीयं प्र द्यावा यज्ञैः । सूक्त आर्भवं इहेह वो मनसा ।
सूक्तं वैश्वदेव देवान् हुवे बृहत् । २०।२।१-९.

वैश्वदेवं शस्त्रं पठेह द्वितीयेऽहनि । प्रतिपत् तृचः
[विधो देवस्य (१) तत्सवित्रुर्वैरेण्यं (२-३) अनुचरस्तृचः]
आ विश्वदेवं सत्यतिम् । सूक्तं सावित्र उदु प्य देवः

सविता । सूक्तं चावाष्टुथिवीयं ते हि चावाष्टुथिरी । सूक्तं आर्भवं तक्षन् रथं सुवृत्तं । सूक्तं वैश्वदेवं शार्पातं मानवं यज्ञस्य यो रथ्यम् । २०।४।२-७.

वैश्वदेवं शस्त्रं षडहे तृतीयेऽहनि । प्रतिपत् तृचः तत्सवितुर्वृणीमहे । अनुचरस्तृचः अद्या नो देव सवितः । सूक्तं सावित्रं तद्देवस्य सवितुर्वार्यम् । सूक्तं चावाष्टुथि-
वीयं घृतेन चावाष्टुथिनी । सूक्तं आर्भवं अनश्वो जातो । सूक्तं वैश्वदेवं परावतो ये दिधिषन्त । २१।२।६-१२.

वैश्वदेवं शस्त्रं षडहे चतुर्थेऽहनि । प्रतिपत् तृचः विश्वो देवस्य (१) तत्सवितुर्वरेण्यं (२-३) । अनु-
चरस्तृचः आ विश्वदेवं सवतिम् । सूक्तं सावित्रं आ देवो यातु सविता । सूक्तं चावाष्टुथिवीयं प्र चावा यज्ञैः । सूक्तं आर्भवं प्र क्रमुभ्यो दूतमिव । सूक्तं वैश्वदेवं प्र शुक्रैतु देवी मनीषा । २१।५।६-११.

वैश्वदेवं शस्त्रं षडहे षष्ठेऽहनि । प्रतिपत् तृचः तत्सवितुर्वृणीमहे । अनुचरस्तृचः अद्या नो देव सवितः । तृचः सावितः उदु ष्य देवः सविता । चतुर्ऋचः चावा-
ष्टुथिवीयः मही चावाष्टुथिवी । सूक्तं आर्भवं क्रमु विभ्या वाज । सूक्तं वैश्वदेवं स्तुवे जन सुकतम् । २२।३।६-१०.

वैश्वदेवं सूक्तं षडहे षष्ठेऽहनि । प्रतिपत् तृचः अभि-
त्यं देवं (१) तत्सवितुर्वरेण्यं (२-३) । अनुचरस्तृचः दीपो आगात् । सूक्तं सावित्रं उदु ष्य देवः सविता । सूक्तं चावाष्टुथिवीयं कतरा पूरो कतरा परा । सूक्तं आर्भवं प्रयोदश क्रचः किमु श्रेष्ठः किं यनिष्ठो, चतुर्ऋचं उप नो वाजा अप्पर । सूक्तद्रव्यं वैश्वदेवं नामानेदिष्टं मानवं इदमित्वा रौरं, ये यणेन दक्षिणया इति सूक्तम् । बालखिल्याः सद्चरसूक्तं अभि वः पुरोधसम् । सूक्तं मुकीर्तिं फाक्षीवतं 'अप पाच इन्द्र' वृषाकपिपुक्तं 'विदि सोतोरस्यस्त' । एवयामस्तं प्र यो महे मतयो मन्तु । २२।८-१०.

वैश्वदेवं शस्त्रं महाभते । प्रतिपत् तृचः तत्सवितुर्वृणी-
महे । अनुचरस्तृचः अद्या नो देव सवितः । प्रतिपद-
नुचरो ऐकाहिको । सूक्तं सावित्रं तद्देवस्य सवितुर्वार्यम् ।

सूक्तं चावाष्टुथिवीयं कतरा पूरो कतरा परा । सूक्तं आर्भवं अनश्वो जातो अनर्भापु । सूक्तं वैश्वदेवं 'अस्य वामस्य पलितस्य' 'गौरीमिमाय' इत्येतदन्तम् । सूक्तं वैश्वदेवं 'आ नो भद्राः क्रतवो' ऐकाहिकम् । ऐआ. १।२२।१-१०.

वैश्वदेवशस्त्रस्य तृतीयं सवने प्रतिपदस्तृचस्य उत्तरे द्वे 'उचौ गायत्री अनुचरश्च गायत्रः । १३।४।३.

वैश्वदेवशस्त्रस्य प्रतिपत् तत्सवितुर्वृणीमहे । तस्यादौ निवित् सविता दवः सोमस्य विवतु (४।१-२०) ; अन्ते च निवित् सविता देव इह श्रवत् (३।१५-२०) । 'एकया च' इति वायव्या । चावाष्टुथिवीयं सूक्तं प्र चावा यज्ञैः । १३।५।४-७। आर्भवं सूक्तं तक्षन् रथम् । धाय्ये आदौ सुस्वपङ्क्तुं, अन्ते अयं वेनश्वोदयत् । अन्त्यधाय्यायाः प्राक् वेभ्यो माता, एवा पिने इति द्वे क्रचौ । १३।६।१-४ ।

वैश्वदेव सूक्तं आ नो भद्राः । आहावः उभयतो धाय्याम् । १३।७।१-३ । शंसनपूर्वकाले दिग्ध्यानम् । द्वेष्यदिशि न ध्यानम् । परिधानीया अदितिर्थाः । परिधानीया द्विः पच्छः परिदधाति सकृदर्थचंशः । परिधानकाले भूमिस्पर्शः । याभ्या विश्वे देवाः शृणुवे-
नम् । १३।७।७-१५.

वै-जानरी इष्टिः । 'आमयणेना निष्ट्वा' इत्यन-
द्र० । ३२।८।१.

वैश्वानरीयं सूक्तं आग्निमास्तशस्त्रस्य प्रतिपत् वैश्व-
ानराय शृशु पाजसे । प्रथमा ऋगनवानम् पश्चाल विवेक-
व्यम् । १३।११।१.

वैष्णवस्य घृतभागस्य याज्या 'उठ विष्णो विक्रमस्य'
इति । आश्वला० ५।१९।३.

वैष्णवी ऋक् आग्निमास्तशस्त्रे विष्णोर्नुक्तं, वैष्णु-
वाहण्या उत्तरम् । १३।१४।४.

वैष्णुवाहणी क्रक् आग्निमास्तशस्त्रे । अनुपानीयोत्तरं,
ययोरोजता स्फभिता । १२।१४।३.

व्यतिपद्गोत्रिहरणं यथापाठकम् परित्यज्य प्रकारान्त-
रेण ऋगात्पदादीना संयोजनम् । २९।८।५. सायणः ।
व्यतिपद्गः । प्रायगीयोदयनीययोः याज्यानुवाकयो-
न्त्यासः । याः प्रायगीयस्य पुरोऽनुवाक्यास्ता उदयनी-

यस्य याज्या युवत् । या उदग्नीयस्य पुरोऽनुवाकदा
 स्ता प्रायगीयस्य याज्या युवात् । १।५।९ १२
 व्यपनुत्तिचचनं दिगुपरधानोत्तर यथाज्ञाराजाभिषेके
 अप प्राच इदं विष्यो अभिवान् इति ऋक्ष्यटनम् ।
 ३७।६।८

व्याघ्रचर्म आमन्त्यामुपरि आरवृणाति उत्तरलोम
 प्राचीनग्रीव यथादृगराजाभिषेके । ३७।२।१

व्याहाचनिषेध विदुष्वसृजतप्रतिवदथै । २९।५।१२

व्याहृतय भूर्धुं न स्व, इति । ऐभा १।१०।९.

व्याहातिवयम् गृष्टि । प्रजावतिस्तवस्तन्वा लोरानम्
 जत । पृथिवीम तारिष दिवम् । ते यज्वीति यो गीति अजा
 यत क्रमेण अग्निं वायु आदित्य इति । तेभ्य क्रमेण
 भ्रयो वेदा अनायन्त । तेभ्य क्रमेण व्याहातिप्रय अजा
 या । ताभ्य अवार-उवार-मवारा अनाय त । तद-
 तादोम् इति । २५।७।१ ९

व्याहृतिभि प्रजा प्रायभिषानि उदोति । ऋचां
 भ्रेषे भूरवाहा इति गार्धन्ये । यजुर्गन्धर्भ्रेषे आमवागे
 आग्नीमीये, इविषंशु च दक्षिणाग्नी भुव स्वारा इति
 इति । आमभ्रेषे एव स्वाहा इति अदानीये । विजय
 भ्रेषे अपिवातभ्रेषे वा भूर्धुं व म् स्वारा इति
 आदवनीये । २।२।१।२.

व्यूड द्वादशार १९ २४ आस्पन्ति उच ।

व्यूड वृष्ण षडह २० २२ अस्पन्ति ।

व्यूडन्वामभ्यररघानविपरोरेन ऊदानिरे ना तरे
 प्रसिगाति छ दानि व भिन, गोडव व्यूड्वृड्वृडा ।
 तस्य भावो व्यूडन्म् । १०।५।१-४

व्यूड प्रोद्वृड्विनियंकात् । यथा प्रातःपुनिके
 व्यूडे पररे च । ७।८।५ काव ।

व्यूडे वृष्णे पररे चतुर्वेदनि गृहव ।
 २।१।१।१-९

प्रां, उगर्गभ्य, चतुर स्तान्ते, भय भिन,
 भय हो । तदुर काय, ई न्मा, हो काव एवमुच्यते ।
 ४।८।४-६

स्त प्रवृष्टानि स दन्त स्वह वाते- अग्निरे
 इदं क्रान्त मे जन्तु । तव क्रान्तं तव, अग्निव्य

यवाग्, वैश्यस्य आभिक्षा । १४।२।३

प्रत (नियमरूप) ' प्रहाण परिमरोपासकस्य '
 यजमानस्य । न द्विपत पूर्व उपविधेत् । यदि
 तिष्ठन्त मन्थेत् तिष्ठेतेव । न द्विपत पूर्व सविधेत् ।
 ययातीन मन्थेत्, आधीतेव । न द्विपत पूर्व प्रसवन्त्यात्,
 यदि जाप्रत मन्थेत् जग्यादेव इति । ४०।५.

प्रातपती इष्टि ' अत्रत्याचरणे ' इत्यत्र द्र० ।
 ३२।७।२

प्रातभृती इष्टि ' उपवसथे अधुकरणे ' इत्यत्र
 द्र० । ३२।७।१.

श्रीहिमयो वा यवमयो ता पणपुरोडाद्य । ६।८।७.
 ७।१।२२

श्रीहीणा महाप्रीहीणा च तोवमानि (मोड पुट
 लेले धा व) चमस पाष्या वा समोप्यानि ऐद्रमहाभि-
 पके समार ३९।२।३ ४.

शष्टवत् पूर्वस्यन्त प्रायणीय भवति । १५।१।२.

शंसने नियमो महाव्रतस्य । ' त्रादीक्षितो महाव्रत
 एतेत्, नानग्री (नियमितिरिते), न, परमे, नासं-
 य-गरे इत्येके (अत्रभिरे क्रतौ), काम विरे आचार्याय
 वा एतेत् ' । ऐभा ५।१४।१

शक्वाद्द्वयोर्दृष्टण शोभय । ' अयतोऽद्वाद्
 युत्र ग्याद् अयतो विमुत्, अथ गतान (शोभ)
 उपागरेषु (गृहटावृ वरि आनेषु) । १।३।१

शतर्षिन, माप्यमा, शृमद, विद्यामित्र,
 वामदेव, अग्नि, महाजा, वणि, प्रगाथा, पाप
 मन्व, शुश्रूषा, महावृषाभ एतं कर्त्तव्यं प्रा-
 दृष्ट्या उपायसा । ऐभा १।९-१०.

शयुमयार्थ ' श्रुत परिमर ' नाम प्रयोग ।
 ४०।५।१ -०

शयुमराज्यार्थ प्रयोग । येन न समयोर्मध्ये
 शिन ह् उभयव परिमित्य शयुमेनाया प्रायेत्
 ' शयुमे क् वा वन्ति ' इति मन्त्रे । १३।१।७ ।
 अथान प्रयोग, यजमानाज्जि-केनमिदिप
 एतेन यजमानस्य शयुमेन न शयुमे, ' शयुमे
 ई इवद् इति मन्त्रे ' इत्यदि मन्त्रे एव एवमर्थम

भिमृश्य आतिष्ठस्यैतां इत्यादिमन्त्रं ब्रूयात् । ततः
'अभीवर्तेन हविषा' इति सूक्तं दिक्षु आवर्तयेत् ।
तत एनं राजानं अप्रतिरथेन (अशु, शिशानो),
शाथेन (शाथ इत्या), सौपर्णेन (प्रधारयन्तु मधुनः)
च सूक्तेन अन्दीक्षेत् । जयति ह । ३७।६।२-५.

शत्रूणां व्यपनुचितवचनं द्विगुपस्यानोत्तरं यथाइराजा-
भिषेके । अप प्राच इन्द्र विभ्रो अभिज्ञान् इत्यृग्वचः ।
३७।६।८.

शपथकारिभिः संभूयशपथकारिभिःसंपटनां कुर्वन्निः
परस्परं द्रोहो न कर्तव्यः । ४।७।७.

शपथग्रहणं क्षत्रियेण महाभिषेकात् प्राक् । 'या च
रात्रीमजायेऽहं यां च प्रेतास्मि तदुभयमन्तरेण इष्टापूर्तं मे
लोकं सुकृतमायुः प्रजा वृद्धीया यदि ते दुष्टेयं' इति ।
अयं पुरोहितोऽपि शपथः । ३९।१।१३.

शपथदानं पुरोहितेन क्षत्रियाय महाभिषेकात् प्राह ।
'यां च रात्रीमजायेयाः यां च प्रेतास्मि तदुभयमन्तरेण
इष्टापूर्तं ते लोकं सुकृतमायुः प्रजां वृद्धीय यदि मे दुष्टेः'
इति । ३९।१।१-२.

शफौः प्रवर्ग्ये महावीरप्रहणार्थं उदुम्बरकाष्ठनिर्मितौ
दण्डविशेषौ । ४।५।१४ सायणः ।

शबरः 'के चित् विश्वामिप्रपुत्राः शताः' संजाताः ।
३३।६।२.

शमल्लगृहीतस्य लोकविद्वद्धारणेन स्वीकृतस्य अग्नि-
ष्टोभे प्रातरनुवाके अष्टौ शतानि अगूच्यानि फचाम् ।
७।७।६.

शमितुः अर्धं वैकर्तस्य क्लोमा च पशुभागः । तद्
प्रादक्षाय दद्यात् यदि शमिता अमादणः स्यात् ।
३१।१।२.

शरणं ह यासः । गृहं यासार्थं भवति इत्यर्थः ।
३३।१।८.

शरभः अष्टभिः पादैरुपेतः सिंहपाती मृगविशेषः ।
स च अमेध्यः अमश्यः । पशिरूपं च शरभं के
चिन्मन्यन्ते । ६।८।६.

शरीरपुरुषः देह एव चेतनः । तस्य चैतन्यं रसः ।
ऐजा ३।९।२-३.

शल्यकः = मर्कट शरीरपरिमितः शल्लव्याख्यः मृगाः
यस्य पुच्छसर्मापे यद्वो रोमाविशेषाः प्रादेशपरिमिता
तीक्ष्णाः उत्पद्यन्ते । १३।२।३ सायणः ।

शवाग्निना अग्नीना संसर्गे प्रायश्चित्तम् । अग्नये
शुचये अष्टारुपालं निर्वपेत् । अग्निः शुचिमततमः, उदमे
शुचयस्तथ इति याज्यऽनुवाक्ये । आहुतिं वा आह्वनीये
जुहुयात् अग्नये शुचये स्वाहा इति । ३२।६।३.

शष्पाणि (श्यामवृणानि कोमलानि) यशाद्गः
राजाभिषेके संभारः चमठे पात्र्यां वा समोन्वः ।
३७।१।३.

शशं अष्टावाकस्य ऐन्द्रामं प्रातःसवने आज्यं
'इन्द्रामी आगतं' अग्निष्टोमे । १०।४।४.

शस्त्रं चतुर्होतृमन्त्रपठनरूपं द्वादशाहस्य दशमेऽग्नि
मानसग्रहे औदुम्बरी समन्वारमन्ते । वाचं यच्छति
अहनि । आहावः 'अध्वर्यो' इति । प्रतिगसः
'उद्धोतस्तथा होतः' इति । शस्त्रं च, 'तेषां चित्तिः
सुगावीऽऽऽत् । चित्ताव्यमाधीऽऽऽत्' इत्यादीनि दश
पदानि । २४।४-६.

शस्त्रं, यथा वाव शस्त्रमेवं याव्या । १०।५।१५ ।
यथा वाव स्तोत्रमेवं शस्त्रम् । १०।५।४,८; ११।४।१.

शस्त्रजः प्रातःसवने होतुः 'उक्थं वाचि' इति ।
अध्वर्योः 'ओमुक्थं शाः' इति । मार्ष्यदिने 'उक्थं
वाचीन्द्राय' इति होतुः । अध्वर्योस्तु 'ओमुक्थंशाः'
इति तृतीयसवने होतुः 'उक्थं वाचीन्द्राय दैवम्य.'
इति । अध्वर्योस्तु 'ओऽऽऽम्' इति । १२।१।२-४.

शस्त्रयाज्याः रात्रिपर्यायेषु होतुः अतिरात्रे ।
१६।६।३.

शस्त्राणां छन्दोदैवतविषये प्रश्नोत्तरे । २८।७।१-४।
परिधानीयानां छन्दसि प्रश्नोत्तरे । २८।७।५.

शस्त्राणि द्वादश अग्निष्टोमे । आज्यं, प्रउगं इति द्वे
प्रातःसवने । निष्केयस्यं, महत्त्वतीयं इति द्वे मार्ष्यदिने ।
वैशुदेवं, आग्निमासतं इति द्वे तृतीयसवने । इति होतुः
पद्, होतृकाणां च पद् इति द्वादश । १४।१।४.

शस्त्राणि पञ्चदश उक्थस्य अग्निष्टोमात् त्रीणि
अधिकानि ।

शाखायवविशेषाः पञ्च आहावः, प्रतिपत्, ऋ-
त्रयं, वषट्कारश्चेति । १२।१२।४ । किंच स्तोत्रियः
(प्रतिपत्) अनुरूपः (अनुचरः) धाप्या, प्रगायः,
सूक्तं चेति । १२।१२।७.

शस्त्रेषु स्तोत्रेषु च क्षत्रियस्याग्निशोभे विशेषः । प्रानः
सवनं तृतीयसवनं च ऐन्द्राहिकम् । उभयसाम्नो बृहत्पुत्रस्य
अभिजिदोदयो माष्यदिनः पयमानः, स एव । मरुत्वतीय-
शस्त्रस्य प्रतिपदनुचरी आ त्वां रयं, इदं वसो मुन इति ।
इन्द्रेन्द्रियः प्रगायः । ब्राह्मणस्यैव प्रगाय उपिष्ठ ब्रह्म-
णस्ते । धाप्याः । मरुत्वतीयः प्रगायः ऐकाहिकः ।
निविदानं सूक्तं जनिष्ठा उप्रः सहसे इति एकादशर्चं
गौरिचीतम् । निष्केनत्वयशस्त्रस्य प्रतिपत्त्वाभिदि इयामहे
अनुरूपः अभि त्वा शूर । धाप्या यद्वाचान । सामप्रगायः
उभयं दृगवध नः । निविदानं सप्त तसु वृद्धि यो
अभि इति पञ्चदशर्चं भारद्वाजम् । होवा ऐकाहिकाः ।
क्षत्रियः उपस्थः पञ्चदशः इति के चित् । ज्योतिष्ठोम
एव अग्निशोमः स्यादिति सिद्धान्तः । स्तोमाश्चरारः
विष्टुत्, पञ्चदशः, सप्तदशः, एकविंशः । यज्ञान्दोऽभिषेक
अभिप्रायं व्यननुत्ति । प्रददोमः । १६।१-१. १७।
१-७.

शाकरं साम पद्यमेऽहनि पठे । २२।१।१-५.

शाकरसामयोनिः प्रोप्यस्मि पुरोरथम् । १७।७।६
सायगः ।

शाकरस्य रथंतरात् सुष्टिः । १९।६।३.

शान्तिमन्त्रः प्रार्थनामन्त्रः 'वाट् मे वनसि प्रति-
ष्ठिता मनो मे वाचि प्रतिष्ठितं' इत्यादिः । ऐमा.
२।२६.

शान्तिमन्त्रवाचनं राहः भास्वरोद्गोचरं अभिषे-
कात् प्राक्, धिवेन मा चमुपा पश्यजानः इत्यादि-
मन्त्रः । यज्ञाद्गाराजामिषेके । ३७।२।१-११.

शान्तिमन्त्रवाचनं सुभ्रंभदानोचरं यज्ञाद्गाराजा-
मिषेके 'नाना हि वा देवहितं' इत्यादिमन्त्रः । ३७।४।
१०-१२.

शापवचनं प्राणोरासहनिन्दं प्रति प्राणोरासहस्य ।
'अनुष्वाहाराः' इत्यत्र द्र० । ऐमा. ३।४.

शामिन्द्रदेशे पयोर्नयन, पुरस्तादग्निः उल्मुकरूपो
नेतव्यः । ६।६।८-१०. ७।१।४-५.

शामिन्द्रदेशे पशुननस्यले अध्वर्युणा वार्द्धिषः प्रक्षेपः ।
७।१।६-७.

शार्यातो मानवः ऐन्द्रमहाभिषेके बलेन समन्तं पृथिवीं
जयन् परीयाय अथेन च मेधेनेजे । ३९।७।४.

शालाप्रवेशः दीक्षितसंस्कारः । १।३।१०-११.
शालामुखीये होमः द्वादशदशस्य दशमेऽहनि मानस-
प्रदे । सद्यः प्रसृप्य तीर्थं मार्जयित्वा पत्नीशाला संप्रपय
समन्वारमवर्षं इत्युवा 'इह रमेह रमष्व' इत्यादिना
होमः । २।४।३।६-१३.

शासः नाम सूक्तं शास इत्या इति । अनेन सूक्तेन
अभिषिपत्तः क्षत्रियः शरणागतं परान् जि गिपुं राजानं
अपेक्षते । ३७।६।४.

शिरः अध्रवत् ब्रह्म । मूर्धनि सदर्शारे ब्रह्मस्थानम् ।
ऐआ २।४।६.

शिरः निष्केचल्यशस्त्रस्य पक्षित्वेन ऋतस्य महाभते ।
इन्द्रमिद् गाथिन इति दशर्चं सूत्रं अने सूदोदाश ।
ऐआ. १।१७।४-६. ५।६।६-८ । शिरः अर्धर्वयः
शरतव्यम् । ५।७।१।४। अन्वामु चेत् समाम्नातागु
द्युवीरन् (उद्गाताः, तदा-) उभयसंस्थाः स्तोत्रियाः
आदौ पठित्वा ततः इन्द्रमिद् गाथिनः इत्यादि स्तोत्रोऽपि
पठनीयः, न विपर्ययः । अस्वाम्नातागु चेत् स्तुवीरन्
मिश्रागु च (समाम्नात-अस्वाम्नातागु चेति) तदाऽपि
अपमेव न्यायः । इन्द्रमित्पुस्तकस्य या दशमी, तस्याः
स्थाने सूदोदाशः पठनीया दशम्यास्तु प्रागुदाशः । ऐआ.
५।७।७.

शिरः नित्याग्नेः शिरः उपस्थान महाभते माध्व-
रिने । होवा प्रदक्षिणमग्निं निष्कम्य अग्नेः यूपं पुरस्तात्
प्रचह्मुम्पुस्तित्पुत्रं अग्नेः शिर उपतिष्ठते 'नमस्ते गाथत्राय
यते शिरः' इति । ऐआ. ५।२।२.

शिरस्य अष्टावाक्यस्य, पठेहनि, एतसामहन संसति,
नन्नुदस्यवति । प्राप्रगात्रंमिनः 'अत्र प्राच इति सुवीरि
शकति' । धेनात्रहस्य वात्पिन्त्याः वाचः वृष्टश्च ।
होवाः 'नामानेदिष्ठं संसति' । तस्य प्रागुपोस्वामाः ये

यशेन इति सूक्तं आवपेत । ३०।११-४.

शिल्पप्रशंसा । ३०।१।१-५.

शिल्पशालं धिष्यशस्त्रम् । षष्ठेऽहनि तृतीयसवने ।
२९।८.

शिल्पानि शंसति । ३०।१-१०.

शिल्पानि सहचराणि नामानेदिष्टं, बालखिल्याः, वृषाकपिः, एवयामहत् इति चत्वारि । एतानि सह वा शंसेत् सह वा न शंसेत् । ३०।४।५-६.

शिशिरे क्रतौ द्वादशाहस्य दीक्षाः कर्तव्याः ।
१९।४।३.

शिष्टाः आचार्यादीनामामगमनात् प्राक् पश्चाद्वा नोत्तिष्ठन्ति, किंतु यावता देशव्यवधानेन ते परशेषुः तावति देशे तद्दृष्टिपाते एव सहस्रोत्तिष्ठन्ति । 'एषा वा अपचितिः, यां पश्यते करोति' । ऐआ १।८।१७.

शीर्षण्यानुच्यानि अरत्निमात्राणि । शिरसि उपरिभागे अवास्थितानि अन्वक् = निर्गक् अवास्थितानि काष्ठानि । शीर्षण्यानि च तानि अनूच्यानि च काष्ठानि अरत्निमात्राणि आसन्त्याः औदुग्य्याः । अभिषेके ।
३७।१।३.

शुक्लः पशः यानेषु मुख्यः । १९।५।८.

शुचीष्टिः 'शवाभिना' इत्यत्र ३०।३२।६।३.

शुनःशोपः देवानुवसहार । प्रजापति, कश्यपे नन्दन कृतमस्य क्रक् । अग्नि, अमेर्वयं प्रथमस्य क्रक् । सवितारं, अभि स्वा देव सवितः तृचः । वरुणं, अभि स्वा देव इति सूक्ते तृचात् उत्तराग्निः ३१ ऋग्भिः । अग्नि, तत उत्तराग्निः २२ ऋग्भिः । विश्वान् देवान्, नमो महद्भ्यो क्रक् । इन्द्रं, यथादि सव्य सोमपाः सूक्तं, उत्तरसुक्तस्य च १५ क्रवः । इन्द्रदत्तं रयं प्रतीयाय, शब्दादिन्द्रः पोषुषाद्भिर् क्रक् । अधिनौ, उत्तरेण तृचेन आधिनाऽभावत्या इति । उपसं, कस्त उपः तृचः ।
३३।४।२४.

शुनःशोपः विश्वामिहस्य दत्तकः पुत्रः देवेदत्तः । स देवराते नाम भभूव । ३३।५।२.

शुश्रुवान् गतर्थाः इत्युच्यते । १५।४।६ सायणः ।

शुष्मं=योयम् । ४०।३।३.

शूद्रः अन्यस्य प्रेष्यः कामोत्थाप्यः यथाकामवध्यः ।
३५।३।४.

शूद्रः अहुतादः आर्त्विग्याभावात् । २४।१।१.

शूद्रः । स्त्रीशूद्रयोः वेदाधिकारः प्रतिबद्धः । उपनीतस्यैव अध्ययनाधिकारं ब्रुवत् शास्त्रं अनुपनीतयोः स्त्रीशूद्रयोः वेदाध्ययनं अनिष्टप्रतिहेतुः इति बोधयति । कथं तर्हि तयोः इष्टोपायादिवोधः ? पुराणादिभिः इति ब्रूमः । अत एवोक्तं 'स्त्रीशूद्रद्विजवधूनां प्रथी न श्रुतिगोचरा । इति भारतमाख्यानं मुनिना कृपया कृतम् ।' इति । उपोद्वाते सायणः पृ. २.

शूद्राणा धर्मानुष्ठानकाले आपा भक्षः । ३५।३।४.

शोपभक्षणं अग्नीषोमीयस्य पशोः नास्तीति केचित्, तत्र । किंतु अशितव्यं च लीयितव्यं च । लिप्सा इच्छा । ६।३।११-१२.

शोपभक्षणं होत्वा अग्निष्टोमे आश्विनप्रहस्य 'एव वसुः संयद्भसुः' इत्यादिना मन्त्रेण कर्तव्यम् । तत्र सर्वतः परिहार-सर्वासु दिक्षु स्वशिरसः परितो हरयं प्रदक्षिणं कृत्वा कर्तव्यम् । ९।३।७-८ । ऐन्द्रवायवप्रहस्य 'एव वसुः पुरूवसुः' इत्यादिना मन्त्रेण पुरस्तात् (प्रादुमुखः सन्) प्रश्नश्च (पान कृत्वा आत्मसंमुख) भक्षयति । ९।३।३-४ । मैत्रावरुणप्रहस्य तु 'एव वसुर्विदद्भसुः' इत्यादिना मन्त्रेण पुरस्तात् प्रत्यश्च भक्षणम् । ९।३।६ । सर्वनीय-पुरोडाशाना 'यतो घृतेन अनक स्यात् ततः प्राधीयात्' इत्याहुः, तत्र तथा, किंतु यत एव कुतश्च प्राप्नीयात् । ८।५।६ ७.

शैशिरयोर्मासयोर्द्वादशाहः कार्यः । १९।४।१-३.

शौनःशोपाख्यानं राजसूये । तदेतत् परशुक्यात-गांधे, शुनःशोपेन दृष्टाः (९७) क्रवः तिस्रश्चान्या मिलित्वा शतम् । ब्राह्मणे प्रोक्ता (३१) गाथाश्च । एतैः सर्वैरेपेतं 'हरिभन्द्रो ह' इत्यादिकं सर्वं शौनः-शोपाख्यानम् । तत् होता राशेऽभिषिन्नायाचष्टे । हिरण्य-केशिपौ आसीन आचष्टे । 'हिरण्यकेशिपौ आसीनोऽण्यु-प्रतियगाति । 'विनिर्तो राजा एतच्छ्रुयुयात्, नैनः परि-दिष्यते । अयं अयस्रंयुक्तः कल्पः' । पुत्रकामाश्च शृणुयुः, लभन्ते ह पुत्रान् । ३३।१-६.

शौनःशेषाख्याने ऋचां प्रतिगारः ओऽऽऽऽम् इति ।
गायाना ' एवं तथा ' इति । ३३।६।१२-१३.

शौनकयज्ञः नाम दर्शपूर्णमासविकृतिरूपः । १४।२।९
सायणः ।

श्यापर्णनामकब्राह्मणकुलगतपुरषरहितं यज्ञं विश्वंतरो
राजा चक्रे । ३५।१।१.

द्वैतं साम त्वामिदाहो नरः इत्यस्यामृच्युत्पन्नम् ।
१९।५।६ सायणः ।

श्रमः कार्यः, नान्यथा श्रीर्षां ज्ञानं वाऽन्यद्वा लभ्यते।
नानाभान्ताय श्रीरस्ति इति रोहित शुश्रुम । पापो
नृपद्रो । जन इन्द्र इचरतः सखा । चरैवेति । इत्यादि
अर्थवादकाण्डे १६ २७ प्रमादके द्रष्टव्यम् । ३३।३।१-५.

श्रीकामः अभिष्टोमे दीक्षणीयाया ' एना वो अग्नि,
स योजते अरया ' इति द्वे बृहत्सौ संयाज्ये कुर्यात् ।
१।५।१०.

श्रोणिः ऊरुमूलम् । ३१।१२ सायणः ।
पहदः पृष्ठयो द्वादसाहे । २०-२२ अध्यायेषु ।
अभिन्लयः गवामयने आदित्यानामयने च । १८।१।
१-५.

पहदे अहरहः शस्याः कद्रन्तः प्रगायाः ' करतमिन्द्र
त्सा वसुं, कन्नव्यो अतसीना, कदून्वस्यावृतम् ' इति ।
२९।५।१.

पहदे चतुर्थेऽहनि षोडशिशब्दम् । पृष्ठये । १६।१।१.

पहदे छन्दासि क्रमेण गायत्री, अनुष्टुप्, त्रिष्टुप्,
पङ्क्तिः, जगती, अतिच्छन्दाः इति । सामानि च क्रमेण
रथंतं, बृहत्, वैरुषं, वैरामं, घावरं, रैवंतं इति ।
१९।६।१-६.

पहदे शस्त्रकलीतः । अनुरूषः, संपातयुक्तानि, आवन-
नीया ऋचः, अहीनसूक्तानि, अहरहः शस्यानि, कद्रन्तः
प्रगायाः, सूक्तप्रतिपदः, परिघानीयाश्च इति । २९।१-६.

पहदे स्तोमः क्रमेण सिद्धत्, पञ्चदशः, सप्तदशः,
एकविंशः, त्रिंशः (३ × ९ = २७), त्रयस्त्रिंशश्चेति ।
३६।४।१ सायणः ।

पष्ठेऽहनि षोडशता, त्रयस्त्रिंशः स्तोमः, रैवंतं साम,
अतिच्छन्दाश्छन्दः । २२।७-१०.

पष्ठेऽहनि प्रस्थितयाज्याना पुरस्तात् प्रत्येकं पाद-
च्छेपीः ऋचः एकैकामुपदध्यात् । २२।५।१-५ ।
यजमानोऽप्ययुश्च ऋतुवाज्या स्वयमेव पठेत्, न होत्रे
प्रयच्छेत् । २२।४।२.

पष्ठेऽहनि शिल्पानि । अच्छावाकस्य-तत्र एवयामश्चे
न्यूह्लः । ३०।४।३० । ब्राह्मणाच्छंसी-सुकीर्तिं शंसति
' अप प्राचः ' इति । वृषाकपिं शंसति ' वि हि सोतो-
र-सुसत ' इति । न्यूह्लयति । ३०।३। नाराशंसीः शंसति
प्रमाहं, पादेपादे । न न्यूह्लययेत्, निनर्दंस्तु कर्तव्यः । रैषीः
शंसति प्रमाह न्यूह्लो नास्ति, निनर्दः कर्तव्यः । पारि-
क्षितीः शंसति प्रमाहं, न न्यूह्लः, निनर्दः कर्तव्यः ।
कारव्याः शंसति प्रमाहं, न्यूह्लो नास्ति, निनर्दोऽस्ति ।
दिशां नल्लप्तीः शंसति पञ्च अर्धचंशः, न्यूह्लनिनर्दी न
स्तः । जनकल्पाः शंसति अर्धचंशः । इन्द्रगायाः शंसति
अर्धचंशः । (नाराशंसीरारभ्यः इन्द्रगायान्तं कुन्तापसूक्तं
नाम त्रिंशद्वचम्) । ३०।६ । ऐतश्चप्रलावं शंसति
पदावमाहं प्रवहलिकाः शंसति अर्धचंशः । आजिहा-
सेन्याः शंसति । प्रतिराषं शंसति । अतिवादं शंसति
अर्धचंशः । ३०।७। देवनीयं शंसति सप्तदशपदं पदाव-
माहं, उचमेन पदेन प्रणीति (प्रणवं योजयति) । ३०।८-९।
भृतेच्छदः शंसति अर्धचंशः । आहनस्याः शंसति
दश, अत्र न्यूह्लयति । दाधिकीं शंसति ' दधिक्रावृणो
अकरिषं ' इति । ' सुताषो मधुमत्तमाः ' इति पावमानीः
शंसति (तिलः) । अय द्रव्यो अंशुमतीमतिष्ठत इति
ऐन्द्रावाहैरुत्पवं नृचं शंसति । ३०।१०। मैत्रावरुणः
वालितस्याः शंसति विद्वताः । पच्छः प्रथमे सूक्ते,
अर्धचंशो द्वितीये, ऋग्द्यस्तृतीये । ३०।२।१-३ ।
अतिमर्शमेव विहरेत् प्रथमाया ऋचः प्रथमं पादं द्वितीयस्या
ऋचः द्वितीयपादेन योजयेत् इति रीत्या षट् सूक्तानि ।
अष्टमं सतमत्वेन सतमं चाष्टमत्वेन शंसेत् । ३०।२।६, ९ ।
होता ' इदमित्या रीरं ' इति नामानेदिष्टं शंसति, हरयं
उपोत्तमायाः प्राक् ' ये यंसेन दक्षिणया ' इति मूक्तं
शसेत् । ३०।१।६-२४ ।

षोडशकलं अग्निहोत्रम् । पयोस्यं अग्निहोत्रश्विः
षोडशपरसं षोडशदेवतार्कं भवति इति तदर्थः ।

२५।१।५-८.

षोडशिशखं अविद्वत् यथाधीतपाठो, न व्यतिषद्गः ।
१६।२।४ सायणः । तत्र समृद्धो यजमानः शंसयेत् ।
१६।४।५-६ । छन्दोगानुसारेण नानदशामपक्षे अवि-
द्वत्त्वेन, गौरीधीतसामपक्षे च विद्वत्त्वेन शंसत्वम् ।
१६।२।१-४.

षोडशिशखं 'असावि सोम इन्द्र ते' इत्यादि ।
तत्र अन्तिमे वृत्ते अन्तिमायाः ऋचः प्राक् षोडशपदा
निवित् (११।१-१६) धीयते । १६।१-२.

षोडशिशखं द्विविधे विद्वत् आविद्वत् च । तत्र
अविद्वत् नाम अध्ययनक्रमेणैव शंसनम् । विद्वत् तु
ऋचां परस्परं व्यतिषद्गः । १६।१।४ सायणः ।

षोडशिशखं सर्वे आश्वलायनभौते ६।२।१-१२;
६।३।१-१९ इत्यत्र द्रष्टव्यम् ।

षोडशिसंस्थः ज्योतिष्टोमः उच्यते । एकेन
स्तोत्रेण अतिरिच्यते । तस्मात् अत्र षोडश स्तोत्राणि
भवन्ति । १६।१।५ सायणः ।

षोडशिसंस्थायां उच्यते शस्त्रे परिधानीयायाः अन्तिमे
यचने अन्तिमे चतुरशरं द्विरुक्त्वा प्रणुयात् 'सख्युः पदे
सख्युः पदोऽऽस्य' इति । २८।७।१-४.

षोडशिसाम गौरीधीतं विद्वत्ते, नानदं अविद्वत्ते ।
१६।१-२.

षोडशि स्तोत्रे एकविंशं साम तदीयवृत्तगताना-
मृचां आश्रया सामगेर्गीयते । १४।३।२ सायणः ।

षोडशी ज्योतिष्टोमस्य चतुर्थी संस्था । १५।५।१
सायणः ।

संख्याविशेषः प्रातरनुवाके ऋचाम् । आयुष्कामस्य
शतम् । यशकामस्य ३६० । प्रजापशुकामस्य ७२० ।
अप्राज्ञाणोक्तस्य दुरुक्तोक्तस्य शमल्पद्वीतस्य च ८०० ।
स्वर्गकामस्य १००० । सर्वकामस्य अपरिमितं सहस्रा-
दाधिकम् । ७।७।१-११.

संभारमज्यार्थिनं शरणागतं पुष्वं प्रति अभिषिक्त-
क्षत्रियेण यत् कृतव्यम् । देशान्यां दिशि एनं यातयेत्,
जयति ह तं संभारम् । २७।६।६.

संचरः = सम्पक् चरन्ति अनेन इति मार्गः । स

द्विविधः संस्थितसंचरः विधंसिधतसंचरश्च । सवने समाप्ति
सद्यः पश्चिमद्वारेण निर्गच्छति सोऽयं संस्थितसंचरः ।
असमाप्ति तु सवने प्राग्द्वारेण निर्गच्छति सोऽयं विधं-
सिधतसंचरः । ऐआ. ५।१।१० सायणः ।

संज्ञानं नाम सूक्तं 'कथा शुभा सवयसः सनीळा'
इति पञ्चदशर्चे, एतेन इन्द्रः अगस्त्यः महतः ते सम्जा-
नत । २३।१।१३-१६. ऐआ. १।६।११ । इदमेव
संतानि सूक्तं संततिप्रदम् ।

संधिस्तोत्रं रथंतरसाम्ना निष्पाद्यम् । १६।६।११.

संपातः नाम सूक्तं 'आ न इन्द्रो दूरात्' इति
एकादशर्चे 'कथा महामघृषत्' इति च एकादशर्चम् ।
ऐआ. ५।८।३, ६.

संपातसूक्तानि । भैजावरुणस्य प्रथमेऽहनि एवा त्वा-
मिन्द्र, द्वितीयेऽहनि यत्र इन्द्रो खलुषे, तृतीयेऽहनि
कथा महामघृषत् । एतानि वामदेवस्वार्थम् अहरहःशस्यं
च सद्यो ह जाते वृषभः इति । २९।३ । प्राज्ञान्छं-
सिनः प्रथमेऽहनि इन्द्रः पूर्विदातिरत्, द्वितीयेऽहनि य
एक इद्व्यः, तृतीयेऽहनि यस्मिन्मघृषद्गो, अहरहःशस्यं
अस्मा इदु प्र तयसे । अञ्छावाकस्य प्रथमेऽहनि इमाम्
धु प्रभृति, द्वितीयेऽहनि इच्छन्ति त्वा सोम्यासः, तृतीये-
ऽहनि शासद्विहिंहुहितुः, अहरहःशस्यं आमितयेव दीधया ।
२९।३.

संपातो भवतः निष्केवल्यमरुत्वतीययोर्नीयद्धाने आ
यास्विन्द्रो, आन इन्द्रो इति । संपातिमान्नुवन्ति आभ्या
इति संपातो । २०।२।२.

संप्रपदनं संप्राप्तिः गमनम् । द्वादशाहस्य दशमेऽ-
हनि मानसप्रदे पत्नीशालायां आमीध्रे च । २४।३।
८, १४.

संभारा उत्तरयेयां गुग्गुतुः ऊर्गास्तुक्का सुमन्विते-
जनं (वाळा) इति अग्निष्टोमे । ५।२।२८.

संभाराः ऐन्द्रमहाभिषेके । यानस्वत्यानि फलानि,
नैयप्रोधानि औदुम्बराणि आश्वत्यानि प्राज्ञाणि (पिप-
रणी) च । औषधानि तोक्मानि (मोड आलेले
धान्य) मीहीणां महाजीहीणा प्रियङ्गुर्गा यवानां च ।
आसन्दी औदुम्बरी । चमयः औदुम्बरः । पात्री औदु-

म्बरी । उदुम्बरशाखा अल्पीयसी आभिषेकार्थम् । दधि, मधु, सर्पिः, आतपवर्ष्या आपश्चेति । ३११२-३.

संभाराः यज्ञाद्गो राजाभिषेके । आसन्दी, व्याघ्र-चर्म आसन्द्यासुपारे, चमसः, उदुम्बरशाखा अल्पीयसी। अभिषेकार्थं, दधि, मधु, सर्पिः, आतपवर्ष्या आपः, शष्पाणि, तोकमानि, सुरा, दूर्वा चैति । ३७।१।३.

संयाज्या अग्नीषोमीय पशुपुरोडाशस्य, स्वदस्व हव्या समिधो । ६।१।९-१० । आतिथ्याया होतारं चित्ररथं, प्रपायमग्निः इति त्रिष्टुभौ । दीक्षणायाया तेज स्कामस्य प्रदावचकामस्य च गायत्री स हव्यवाळमर्त्यः, अग्निहोता पुरोहितः । आयुष्कामस्य उणिहौ अग्ने याजस्य गोमतः, स ह्यपानो वसुष्कथिः । स्वर्गकामस्य अनुष्टुभौ त्वमग्ने वसून् इति द्वे । भ्रोकामस्य यज्ञस्कामस्य च बृहत्सौ एवा नो अग्नि इति द्वे । यज्ञकामस्य पङ्कती अग्निं तं मन्ये इति द्वे । वीथकामस्य त्रिष्टुभौ 'द्वे विष्णवे चरतः' इति द्वे । पशुकामस्य जगत्यौ 'जनस्य गोपा ।' इति द्वे । अनाचकामस्य विराजौ ' प्रेदो अग्ने, इमो अग्ने ' इति । एते एव विराजौ नित्ये । १।५।१-२५। प्राणयोदयनीययोः विराजौ त्रयश्चिदक्षरे ' सेदमिः-मीन्, सेदमियो ' इति । २।४।४-७ । सवनीयपुरो डाशाना ' हविरग्ने वीहि ' इत्यनुसवनं यजति । ८।६।११-१३.

संयाज्ये इत्युक्ते सौषिष्टकृती प्रनीयात् । आध० २।१।२१.

संयसरसत्राणां गवामवनं प्रकृतिः । १८।३।१ सायणः ।

संवत्सरस्ये प्रतिमास चलारः अभिप्लवाः पडहाः, पञ्चमस्तु पृष्ठयः पडहः । १८।२।६ सायणः ।

संसर्गे अग्निं संसर्गे प्रायश्चित्तम् । अग्नी अग्नेरद्वारे, गार्हपत्याहवनीययोः, त्रयाणामपि अग्नीनाम्, इतरेषामग्निभिः, प्राग्भेनाग्निना, दिग्भेनाग्निना (विष्टुवा), आरभ्येनाग्निना । ३२।५।१-४.

संसर्गेऽः ' आरभ्येनाग्निना ' इत्यत्र ' अग्रनः प्राग्भे ' इत्यत्र च शब्दे द्रष्टव्यम् । ३२।६।१.

संसर्गः । इषोर्गह्ना वा यजमानानां एव काले

सोमाभिषवः सवः । स च महान् दोषः । तस्मिन्नेव देशे तस्मिन्नेव काले मत्सरप्ररतैर्धजमानैः प्रवर्तितत्वात् । नया वा पर्वतेन वा व्यवधानरहितयोः परस्परमन्त्रध्व-निश्ररणयोग्योद्देशयोः स्वर्धमानाभ्या प्रवर्तितयोः सोमयागयोरस्य संवत्सरो दोषः । ' तदाहुः न पूर्वदीक्षिणः संसदोऽस्ति, (किन्तु) अपरदीक्षिण एव । ' संवेदाय स्वोपवेशाय त्वा ' इत्यादिमन्त्रेण संसवप्रायश्चि-चाटुतिः । १।३।२१.

सस्कारा दीक्षितस्य । स्नानं, अद्भिरभिषिञ्चन्ति । नवनीतेनाभ्यञ्जन्ति । अञ्जनं, ' आजन्त्येनम् ' । पावनं एरुविशत्या दर्भपिञ्जलैः । शाल्याप्रवेशः, दीक्षितविमितं प्रपादयन्ति । नियमविशेषः, दीक्षितविमितं एव आसौ च चरति च, तस्माद् दीक्षितं नान्यत्र दीक्षितविमितात् आदित्योऽभ्युदियाद्वा अस्तमियाद्वा । अहत वासः, वाससा प्रोणुवन्ति, सदैव वाससा अभ्यवैति अवभृथम्, कृष्णाजिनमुच्चर भवति, उन्मुच्य कृष्णाजिनमवभृथमभ्य-वैति । मुष्टी कुहते । सत्यवदनम् । विचक्षणपदप्रयोगः अन्यसंबोधने, ' विचक्षण केशव ' इत्यादि । १।३।१-६.

संस्थितयज्ञनिषेधः (समिष्टयज्ञः) प्रायणीयायाम् । २।५।५-६.

संस्थितउचरः । सवने समाप्ते सदयः पश्चिमद्वारेण । निर्गच्छन्ति, स मार्गः । ऐआ ५।१।१० सायणः ।

सहितो- पद- प्रमाणा उपासनाः । ऐआ. । ३।१।६.

संहितोपनिषत् । संहितोपासना सप्तविधा । ऐआ. ३।१-६.

सक्थि अधोभागः, ऊरुस्तु उर्ध्वभागः । ३।१।१। २ सायणः ।

सजनीयं नाम सूतं ' यो जात एव प्रथमो मन-स्वान् ' इति । अत्र प्रवृत्तं ' स जनासः इन्द्र ' इति विद्यते यस्मिन् एत् सूतं सजनीयम् । इदं पठे तृतीयैऽग्नि निष्पेवले शस्ते । २ । २।१-५.

सत्ययज्ञा नामानेदिष्टो मनुपुत्रः मनुश्च । तत्कथाः । २।२।९.

सत्यनचनं दीक्षितसंस्कारः । १।६।६.

सत्यवचनविधिः पुरुषार्थः 'सत्यमेव वदितव्यम्' ।
२२।१।७.

सत्रिणां जीविका । 'अभातः पशोर्विमाक्तिः'
इत्यारभ्य कस्य ऋत्विजः कः पशुभागः स्यात् इति
सविस्तर प्रतिपादितम् । ३१।१।१-२.

सत्रे उपसंदः एकैकस्मिन् दिने द्विर्दिः इति
द्वादशदिनेषु अनुष्ठान्तव्याः । ४।६।७ सायणः । 'चतु-
र्विंशतिः संवत्सरे (गवामयने) इति आश्व० ८।८।१५.
उत्तरे द्वादशाहो सन्धुष्य (एवञ्च समोष्य) अग्निं
यजेत् । सर्वे दीक्षेरन् । सर्वे मुन्युः । वसन्ते उदवसा-
नीया कुर्युः । १९।४।१३.

सत्रे ये यजमानाः, ते एव ऋत्विजः । १७।६।१
सायणः ।

सत्रे सावत्सरिके पूर्वमुत्तरं चेति पक्षद्वयं मध्ये
विषुवान् । तत्र पूर्वे पक्षे षडहायनुष्ठानं आरोहणक्रमेण
उत्तरे तु प्रत्यवरोहणक्रमेण । १७।७।८ । विधजिदहः
अग्निष्टोमसंस्थम । ३०।५।१ सायणः ।

सदं तु वृष्टयंशः स्यात् इति पूर्वाचार्याः । ३१।१।
२ सायणः ।

सदःप्रवेशः होतुर्महामते माघ्यंदिने चित्वाण्युप-
स्थानोत्तर मार्जालीय वामभागे अवस्थाप्य 'यथेति सदः
प्रसर्पति' । ऐआ ५।३।१.

सदःप्रवेशे 'पुरस्तादग्ने होत्रकाः सदः प्रसर्पन्ति
पश्चा अञ्छावाकः । १०।४।५.

सदः प्रसृप्य भेङ्गात् पश्चाद्देशे आसीनो होता वागं
शततन्त्रुं संतस्यति । ऐआ. ५।४।१-६.

सदसः प्रसृप्य तीर्थे मार्जयित्वा पत्नीशाला संप्रपद्य
समन्वारमर्घ्यं इत्युक्त्वा 'इह रम इह रमर्घ्यं' इति शाला-
मुत्थीये जुहोति द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानसप्रदे ।
२४।३।६-१३.

सदस्यस्य सव्यो बाहुः पशुभागः सत्रे । ३१।१।२.
सदस्याः अग्रयः नाम शिष्याग्रयः आग्नीध्रात्
विहरन्ति । १०।४।२.

सप्तदशः स्तोमः षड्हे तृतीयेऽहनि । २१।१।१-३.
सप्तदशस्तोमस्य विद्युतिः । १४।४।३ सायणः ।

सप्तमेऽहनि होतुः पशुस्राग्निः । २३।१-२.

सप्तहोतारः—होता, मैत्रावरुण, ब्राह्मणाञ्छंसी,
नेष्टा, पोता, आग्नीध्रः अञ्छावाकश्चेति । ते च उनीय-
मानसृक्गता एकैका पठन्ति । २८।१।८ सायणः ।

समानोदकं यस्मिन् सूक्ते ऋधु प्रत्येकं एक एव
चरणादिः पुनः पुनः पठ्यते, तादृशं सूक्तम् । २१।२।१७
सायणः ।

समिदाधानम् । वाचं विसृज्य उपोत्थाय आह-
वनीये 'समिदासि समवेद्सस्त्रेन्द्रियेण वीर्येण स्वाहा'
इति समिदमभ्यादधाति यजमानः क्षत्रियः ।
३७।५।८-१०.

समिष्टयजुः संरिथयजुर्नाम प्रायणीयायां निधिदः
उद्वयनीया तु वृत्तना संतिष्ठते । २।५।५-६.

समुच्चयः देविकाना देवीनांच हविषा गतश्रियः
प्रजातिकामस्य । घनकामस्य तु न समुच्चयः ।
१५।४।७.

समुद्र इव भूमिं पुरोधितः पद्मभिर्भेनिभिः (गच्छैः
गौणैः) राजान परिपथ तिष्ठति । ४०।२।१.

सर्वणं (गमनं) सदसः सकाशात् गार्हपत्ये
होमार्थम् । २४।३।६ । पत्नीशालायाः सकाशात्
आग्नीध्रिये होमार्थम् । २४।३।१४ । आग्नीध्रात् सकाशात्
सदसि स्तोत्रार्थे उद्रातृणाम् । २४।४।१.

सर्पराशीभिर्कृद्भिः उद्रातारः सदसि स्तुवन्ति
दशमेऽहनि मानसप्रदे 'आऽय गौः पृथिरकर्मत्' इत्या-
दिभिः (साम. ६३०-३२) ।

सर्पस्य निर्देशिनः (दुर्तोडं) सृष्टिः सोमाहरणकाले
गायत्र्या प्रक्षिप्तवाणस्य गायत्रीनखेन कुण्ठितामस्य
सकाशात् । ११।२।३.

सर्पिः ऐन्द्रमहाभिषेके चमसे पात्र्या वा अभ्यानेयः
संभारः । ३९।३।७ । यथाद् राजाभिषेके च । ३७।१।३.

सचनत्रये होतुर्द्वेदे शब्दे । प्रातःसवने आख्यं
प्रउगं च, माघ्यंदिने मरुत्वतीयं निष्केवस्वं च, तृतीयसवने
च वैश्वदेव अग्निमास्तं चेति । २८।५।७ सायणः ।

सवनपङ्क्तिर्नाम पशुस्रवसथे (इत्येकं), श्रीणि
सवनानि, पशुस्रवस्यः (इति पञ्चमं) इति । ८।६।५.

सवनानामुत्पत्तिः । स्वर्गात् । सोममानयन्ती गायत्री सोमस्य यावन्तं भागं दक्षिणेन पदा समरहणात् तावत् प्रातःसवनमभवत्, यत् सव्येन पदा तत् माध्यंदिने, अप यन्मुखेन तत् तृतीयसवनम् । १३।३।१.

सवनीयः पशुः महाव्रते वैश्वकर्मणः द्विरूपः, पार्श्वयोः शुक्लवर्णः) ऋषभः । १।८।८।८.

सवनीयः पशुः विपुवति सर्वधेतः शीर्यः । १।८।५।५.

सवनीयपशुपुरोडाशप्रचारादूर्ध्वं तदङ्गेषोपाह्वानात् प्राक् द्विदेवः प्रहप्रचारः शेषामक्षगान्तः, ततोऽवशिष्टं इक्षोषाह्वानं, ततः अयान्तरेडाप्राशनं, ततः होतृचमस-भक्षणम् । १।६।१-२.

सवनीयपशोः वपां सुत्यादिने प्रातःसवने हुत्वा हृदयाद्यज्ञानं पक्त्वा तृतीयसवने हृहति । ७।३।८ सायणः ।

सवनीयपशोः वैश्वकर्मणस्य ऋषभस्य ऐतरेयिणां ओम्-येन समुच्चितस्य प्रोक्षणादूर्ध्वं अध्वर्युणा प्रेषितो होता सामिधेनीरनुश्रूयात् महाव्रते । ऐआ ५।१।१.

सवनीयपुरोडाशा अनुसवनं धानाः करम्मः परि-वापः पुरोडाशः पयस्या चोत पञ्च । हविष्यङ्क्तिर्नाम इयम् । तत्र भृष्टा यवतण्डुला धानाः, धानापिष्टं जल-संयुतं करम्मः । मीहिणां राज्ञाः परिवापः, पयस्या आमिशाः । ८।६।१.

सवनेषु त्रिषु मन्त्रया वाचा प्रातःसवने, बलीयस्या माध्यंदिने, बलिष्ठतमया तृतीयसवने । १।४।६।५.

सहचराणि एकानि नामानेदिष्टं, बालित्त्याः, शृपाकपिः, एवयामहत् इति चत्वारि । २२।१०।१-४.

सान्ताप्यं सायं दुग्धं यदि केशर्काटादिना दुष्येत्, कश्चिदपदरेदा, तदा प्रातर्दुग्धं द्रैधं कृत्वा अन्यतरत् भातव्य उभाम्वां यजेत् । ३३।३।१ । यदि प्रातर्दुग्धं दुष्येद्वा अपह्रियेत वा, तदा तस्य स्थाने ऐन्द्रं माहेन्द्रं वा पुरोडाशं निर्वपेत् । २ । यदि उभयं दुष्येद्वा अन-ह्रियेत वा प्रातर्वत् कुर्यात् । ३.

सान्ताप्ये अधिभित्ते यजमानमग्ने 'अधिभित्ते' इति शब्दे द्रष्टव्यम् । ३२।१।२.

साकमभ्यं प्रमंहीर्षीयं वा साम उक्थस्तोत्रनिष्याद-

कम् । तयोरेच्छिको विकल्पः । १५।५।८-१०.

साकमभ्यं साम 'एह्यु प्रवाणि ते' (साम ७) इत्यस्यामृचि उत्पन्नम् । प्रमंहीर्षीयं तु 'प्रमंहीर्षाय गायत्' (साम. १०७) इत्यस्यामृचि । १५।५।७ सायणः ।

सामगाः 'अग्न आ याहि' (साम १) इत्याद्या-भेरीषु स्तुवते, होता तु 'वायवा याहि' इति वायव्यया प्रतिपद्यते प्रउगे । ११।४।१-१२.

सामगाः 'उपास्मे गायत्' (साम. ६५१) इत्या-दिगायत्रीषु स्तुवते, होता 'प्र वो देवाय' इत्यानुष्ठुमं आज्यं शंसति । १०।५।८-११.

सामगाः पावमानीषु स्तुवते, होता आग्नेयं आज्यं शंसति (आज्यवत्) । १०।५।४-७.

सामगाः माध्यंदिनपवमाने 'उषा ते जातमन्वषः' इति (साम ६७२-७४) गायत्रीषु माध्यंदिनपवमानेन स्तुवते । 'पुनानः सोम' इति (साम ६७५-७६) द्वे प्रमथनेन तिस्रषु बृहतीषु रौरवं साम, पुनः तार्वेव तिस्रषु यौधाजयं साम गायन्ति इति बृहत्यः पदं भवन्ति । ततः 'प्र तु द्रव' इति (साम ६७७-७९) तिस्रषु त्रिष्टुप्सु स्तुवते । १२।६।४ सायणः ।

सामतो श्रेपे प्रायश्चित्तं 'स्वःस्वाहा' इति आहव-नीये ऋदा जुशोति । २५।७।५.

सामप्रयाथः निष्केवल्ये शस्त्रे छन्दोमप्रथमेऽहनि 'पिवा मुतस्य रश्मिः' । छन्दोमद्वितीयेऽहनि 'उभयं शृगवश्च नः' । २३।३।२४ । छन्दोमतृतीयेऽहनि 'इन्द्र त्रिधातु शरणं' इति । २४।१।२२.

सामप्रयाथः निष्केवल्ये शस्त्रे पदहे । प्रथमेऽहनि 'पिवा मुतस्य रश्मिः' इति । २०।१।२५ । द्विती-येऽहनि 'उभयं शृगवश्च नः' इति । २०।३।१३ । तृतीयेऽहनि इन्द्र त्रिधातु शरणम् । २१।१।२१ । चतुर्थेऽहनि 'त्वमिन्द्र प्रवर्तियु' । २१।४।२२-२३ । पञ्चमेऽहनि 'मो पु रवा वापतः' । २२।२।८ । षष्ठेऽहनि 'इन्द्र मिदेवतावये' । २२।३।१-३.

सामानि पृष्णे पदहे अहःशु क्रमेण रथंवरं, बृहत्, वैरुं, वैराजं, याकरं, रैवतं इति । सर्वाधारभूतानि छन्दाधि च क्रमेण गायत्री, त्रिष्टुप्, जगती, अनुष्टुप्, पद्विः,

अतिच्छन्दाः इति । १९।६।५ सायणः ।

सामानि विपुवति अहनि महादिवाकीर्त्यं पृष्ठं (विभ्राद् बृहत् पित्रु सोम्य इत्यत्र), विकर्णं ब्रह्मसाम (पृक्षस्य वृष्णो अरुक्वस्य इत्यत्र), भासं अभिष्टोमसाम (पृक्षस्य वृष्णो इत्यत्रैव), बृहद्रथंतरे पवमानयोः (मार्ष्यदिनार्भक्वयोः) भवतः । १८।५।३.

सामावयवाः पञ्च पाञ्चभक्तिके हिंकारः, प्रस्तावः । उद्गीयः, प्रतिहारः, निघनं इति । सातभक्तिके तु उद्गीयात् प्राक् आदिः, प्रातिहाराय प्राक् उपद्रवः इत्यधिकौ । भक्तिः अवयवः । १२।१२।४.

सामिधेयः । उपसल्लु उपसद्याय मीढुषे इति तिलः पूर्वाह्णे । इमां मे अमे समिधमिमासुपसदं इति तिलः अपराह्णे । ४।८।७ । दर्शपूर्णं मासयोः प्रथो वाजा अभिद्यवः इत्याद्याः पञ्चदश । १४।२।४ । दीक्षणीयायां पृथुपाजा, तं सवाधो इति द्वे धाय्ये इति सप्तदश । १।१।२३-२५ । द्वादशादे दीक्षणीयायाः पूर्वं कर्तव्ये प्राजापत्ये पशौ सप्तदश । १९।४।५ । विपुवति सवनीये पशौ समिद्धो अग्न आहुतः इत्यतः प्राक् पृथुपाजा इत्यादयः षड् धाय्याः इति एकविंशतिः । महाभते 'एकविंशती प्रागुपोत्तमायाः समिधाऽग्निं इति चतस्रः अधिकाः इति पञ्चविंशतिः । यदि वैश्वकर्मणः पशुः सवनीयपशुभिः समुर्वायेत तदैव तत्र पशौ पञ्चविंशतिः; अन्यदा तु तत्र पञ्चन्तरे सप्तदशैव । ५।१।२ सायणः ।

सारर्पराज्याः ऋधु 'आयं गौः पृभिः' इत्याद्यासु स्तुवते उद्गातारः सदसि संस्रव्य द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानसप्रहे । २४।३।१-५.

सार्वसंनिययद्वाः (सार्वसेनियसः इति नामान्तरम्) नाम दर्शपूर्णमासविकृतिरूपः यागः । १४।२।९ सायणः । सावित्रं सूक्तं वैश्वदेवशक्ने । छन्दोमप्रथमेऽहनि 'अभि त्वा देव सवितः' वृत्तं गायत्रम् । २३।२।७, १२ । छन्दोमद्वितीयेऽहनि 'हिरण्यपाणिमृतये' चतुर्त्तु चं गायत्रम् । २३।४।९ । छन्दोमतृतीयेऽहनि 'दोषो आगात्' वृत्तः - गायत्रः (सौत्रः) । २४।२।१० । षड्दे प्रथमेऽहनि 'युञ्जते मन उत' सूक्तम् । २०।२।४ । द्वितीयेऽहनि 'उदु ष्य देवः सविता' सूक्तम् । २०।१।३ ।

तृतीयेऽहनि 'तदेवस्य सवितुर्वायं' सूक्तम् । २१।२। ७-८ । चतुर्थेऽहनि 'आ देवो यातु सविता' वृत्तः । २१।५।७ । पञ्चमेऽहनि 'उदु ष्य देवः सविता' वृत्तः । २२।२।७ । षष्ठेऽहनि 'उदु ष्य देवः सविता' सूक्तम् । २२।८।९.

साविलं सूक्तं वैश्वदेवशक्ने निविद्वानं अभिष्टोमे तृतीयसवने 'अभूदेवः सविता' । प्रयोगः ।

सावित्रग्रहस्य याज्या 'दमूना देवः सविता' । नातुवपद् करोति, न भक्षयति । १३।५।४.

साह्वः ऋतुर्नाम एकाहः । १४।६।१.

सिनीवाली या पूर्वा अमावस्या (सा दृष्टेन्दुः सिनीवाली इत्यमरः) । ३२।९।३.

सुकीर्तिं काशीवतं सूक्तं वैश्वदेवशक्ने षष्ठेऽहनि 'अप प्राच हन्द्र' इति । २२।१०।४.

सुगन्धितेजनानि तृणविशेषः, यस्य मूत्रानि धर्मकाले पानीयमध्ये स्थाप्यन्ते (वाळा) । ५।२।२८ सायणः ।

सुत्या' द्वादश द्वादशादे । १९।२।४.

सुत्वा कैरिशिः (किरिशस्यापत्यं) भार्गावणः । तस्य शत्रुभूताः पञ्च राजानः सुत्वकृतपरिमरमन्त्रपाठान् परिमसुः । ४०।५।१८.

सुदाः वैजवनः उदाहरणं ऐन्द्रमहाभिषेकफलप्राप्तौ । ३०।७।११.

सुपर्णस्य (पक्षिणः) उत्तरः पक्षः एकेन पक्षेण ज्यायान् । ऐआ १।८।४.

सुपर्णस्य प्रत्यक्षि पत्राणि एकविंशतिर्भवन्ति । ऐआ १।८।६.

सुब्रह्मण्या ऋत्विक् । तस्य सुब्रह्मण्याख्यमन्त्रपठनेन देवताऽऽह्वानं, तदेव सुब्रह्मण्याऽऽह्वानं इति । २६।३। १-७, १२.

सुब्रह्मण्या दक्षिणासु नीतासु ता दक्षिणा अनु संतिडते (कर्मसमाप्तिर्भवति) अभिष्टोमे । २६।३।२२. - सुब्रह्मण्यायाः धिरः पशुभागः सत्रे । ३१।१।२. सुब्रह्मण्यायै फणभं दक्षिणां अन्याजन्ति (ददति) । २६।३।७.

सुब्रह्मण्याऽऽह्वानम् । राजनि कृति सुब्रह्मण्यामाह्व-
यति उत्करे तिष्ठन् (मन्त्रं पठति) । २६।३।१-७.

सुरभिमती इष्टिः ' जीवति मृतशब्दे ' इत्यत्र
द्रष्टव्यम् । ३२।८।७.

सुरां पिबेत् कसस्थां ऐन्द्रमहाभिषेके ' यदत्र शिष्टं
रसिनः ' इत्यादिमन्त्रेण । ३९।६।४-६.

सुराकंसं आचार्यः राजहस्ते आदधाति ऐन्द्रमहा-
भिषेके ' स्वादिष्टया मदिष्टया ' इति । ३९।६।३ ।
यज्ञाङ्गराजाभिषेके च । ३७।४।८-९.

सुरा यज्ञाङ्गराजाभिषेके संभारः चमसे प्रक्षिता ।
३७।१।७.

सुराशेषदानं पानोत्तरं मित्राय यज्ञाङ्गराजाभिषेके ।
३७।४।१३-१४.

सूक्तं क्रक्, अर्षचं, पादः, अक्षरं इति सर्वे प्राण
एव । २०।१०।६-११.

सूक्तमदेहृष्टया महाव्रतगतनिष्कैवल्यशस्त्रस्य उपा-
सना । अहंमहोऽत्र । ऐआ. २।४-२०.

सूच्यः (काष्ठमयः कौलाः) प्रेङ्खस्य फलकयोः
संधानहेतवः सूक्ष्माग्राः तिष्ठो द्वेवा । महाव्रते । ऐआ.
५।३।५.

सूतकान्नभक्षणं प्रायश्चित्तं आहिताग्नेः । अग्नये तन्तु
मते अष्टाकपालं निर्वपेत् । तन्तुं तन्वन् रजसः, अक्षा-
नहो नह्यत इति याज्याऽनुवाक्ये । आहुतिं वा आह-
वनीये स्रुहात् ' अग्नये तन्तुमते स्वाहा ' इति ।
३२।८।६.

सूददोहाः नाम क्रक् ' ता अस्य सूददोहसः ' इति ।
ऐआ. १।१७।१.

सूर्यस्य पदप भेमाणं यो न तन्द्रपते चरन् । चरैव ।
३३।३।५.

सूर्यास्तमये उद्धरणाभावे हिरण्यं पुरस्कृत्य सायं
अग्निमुद्धरेत् । ३२।११।२.

सूर्यास्तमये सूर्योदये च दीक्षितस्य दीक्षितविमितात्
(विमितं मण्डपः कुटी) विशेषतो बहिर्गमनं निषिद्धं,
तत्प्रसङ्गे च अन्यैर्दीक्षितः प्रयोगनीयः । १।३।१२-१४.

सूर्योदये उद्धरणाभावे रजतमन्त्रपांय (उपरि धृत्वा)

प्रातः अग्निमुद्धरेत् । ३२।११।१-२.

सोमं राजानं क्राणन्ति अग्निष्टोमे । १४।२।५.

सोमक्रयणं प्राच्याम् । ३।१।१ । शकटे प्राङ्मुखे
तिष्ठति सोममादधाति । शकट दक्षिणा परिवहन्ति,
प्रत्यञ्चमावर्तयन्ति, उदङ्मुखत्वात् तिष्ठतः शकटात्
सोमं उपावहरन्ति सोमोपावहरणं ऐशान्याम् ।
३।३।५-७.

सोमक्रयणी आख्यायिका । ५।१।११.

सोमक्रयणी वत्सतरी अस्कन्वा (गर्भधारणात्
प्राक्तनी) । तां पुनर्निष्कान्गीयात् । ५।१।२३.

सोमक्रयमन्त्रेषु मन्त्रः स्वरः । ' उपांशु वाचा चरि-
तव्यम् ' । ५।१।४.

सोमपा देवाः त्रयस्त्रिंशत् अष्टौ वसवः, एकादश
द्वाः, द्वादश आदित्याः, प्रजापतिश्च, वषट्कारश्चेति ।
७।८।८.

सोमप्रशंसा । सोमेन त्रयस्त्रिंशद्देवान् सोमपान्
प्रीणाति । ७।८।८.

सोमप्रोहणानुवचनीयाः अष्टौ क्रचः । (प्रोहणं शक-
टेन नयनम्) । आदौ प्रैपः ' सोमाय क्रीताय प्रोहमा-
णायानुब्रूहि ' इति । ' भद्रादभि भेयः प्रेरि ' क्रक्,
' सोम यास्ते मयोभुवः ', वृचः, ' सर्वे नन्दन्ति ' यशस्य
' क्रक्, ' अगन् देव ' क्रक्, ' या ते धामानि ' क्रक्,
' इमां धिय शिष्यमाणस्य ' इत्यष्टमी परिधानीया ।
त्रिः प्रथमा त्रिरुक्त्वा (इति द्वादश स्युः) ।
३।२।१-३५.

सोमविक्रयिणः प्रत्यवायः । पापो हि सोमविक्रयी ।
३।१।२.

सोमस्य शकटादवरोहणम् । अन्यतरोऽनह्वान् युक्तः,
अन्यतरो विमुक्तः अथ (तदा) राजानमुपावहरेयुः ।
३।३।१-४.

सोमस्य स्वियङ्कृतं नास्ति । तस्य अनुवपदकारेण
सिद्धिः । ४।५।६.

सोमाह्वणकथा । सोमः छन्दोभिः (पक्षिरूपं धृत्वा)
आनीतः । तत्रापि गायत्र्येव । सोमपालान् भीषयित्वा-
अमुष्मात् लोकादानीतः । १।३।१-२.

सोमे हविर्धानं (मण्डपं) प्राप्यमाणे अग्नीषोमप्रणयनीयामु पद्मदर्शी ' अन्तश्च प्रागाददितिर् ' इति अन्याद् । ५।४।२०.

सोमे हविर्धानं सर्मापवर्तिनि सति अग्नीषोमप्रणयनीयामु षोडशी ' इयेनो न योनि ' इत्यन्वाह । ५।४।२१.

सोमो ब्राह्मणानां भक्षः, न क्षत्रियवैश्ययोः । ३५।३।२. (तयोस्तु सोमस्थाने न्यमोधादीनां फलानि) ।

सोमो राजा जयहेतुः । ३।३।६-७.

सौपर्णं आख्यानम् । सुपर्णानां पाक्षिष्वाणां छन्दसामिदम् । तत्र जगतीवृत्तान्तः । १३।१।२ । त्रिष्टुप्-वृत्तान्तः । १३। गायत्रीवृत्तान्तः । १३। गन्धर्वेण युद्धम् । ४.

सौपर्णं सूक्तं ' इमानि वां भागधेयानि ' यद्वा ' प्रधारयन्तु ' इति गृह्योक्तं सूक्तम् । (प्रधारयन्तु इति सायणपाठः । ३।७।६।४) । २९।९।७ सायणः ।

सौम्यचरोः वाज्या सोमी ' त्वं सोम पितृभिः संविदानः ' इति । १३।८।१२.

सौम्यचरो बहुलवृताक्ते होता छन्दोगेभ्यः प्राक् स्वात्मानमपेक्षेत । छन्दोगाः पूर्वमेवेक्षेरन् इति के चित्, तत्र । १३।८।५.

सौम्ययागः मध्ये, अभितश्च आज्ययागो अग्निष्टोमे । १३।८।१२-६.

स्कन्नप्रायाश्चित्तं ' अग्निहोत्रं ' इति शब्दे द्रष्टव्यम् । ३।२।१४.

स्वल्पनं विन्दुपतनं, साकल्येन द्रव्यपतनं तु भ्रशः । तत्र प्रायश्चित्तं ' अग्निहोत्र ' इति शब्दे । ३।२।४।६ सायणः ।

स्तोकानुयचनीयाः वपायां (अग्नौ संतापनकाले) स्तोकेषु उत्पन्नेषु ' इम नो यज्ञ ' इति सूक्तं पद्मर्चं पठेत् । आदौ प्रैषस्तु ' स्तोकेभ्योऽनुवृद्धि ' इति । ७।२।१-२ । स्तोत्रप्रशंसा । ७।२।१८.

स्तोत्रं सार्वरात्र्याः ऋधु ' आर्यं गौः पृथिरममीत् ' इत्याद्यासु । सः संप्रपद्य यथायथं अन्ये ऋत्विजः व्युत्सर्पन्ति, संसर्पन्ति उद्गातारः, सार्वरात्र्याः ऋधु स्तुवते । द्वादशाहस्य दशमेऽहनि मानसामहे । मनसा प्रस्तौति, मनसा उद्गायति, मनसा प्रतिहरति । २।४।४।१-५.

स्तोत्रशस्त्रयोः विशेषः क्षात्रियामिष्टोमे । प्रातःसवन-मैकादिकं तृतीयसवनं च । माध्यंदिनं तु उभयसाम्नः बृहस्पृष्टस्य यत्, तदेव । मरुत्वतीयं निष्पेवत्यम् । होत्रका ऐकादिकाः । ३।६।१-४.

स्तोत्रियः तृचः निष्केवल्ये मध्यमया वाचा । ' अभि स्वा शूर नोनुमः ' इति प्रगाथे सगद्यस्य पादाष्टके प्रप्रथनेन । तेन बृहतीत्रयं संपद्यते । प्रप्रथने तु प्रथमा बृहती एकदा यथापाठं, पुनः चतुर्थपादं द्विरायत्यं द्वितीयस्याः सतो बृहत्याः प्रथमद्वितीयौ पादौ संयोज्यौ सा द्वितीया बृहती संपद्यते । पुनश्च द्वितीयस्याः ऋचः द्वितीयं पादं द्विरावर्यं तृतीयचतुर्थपादौ संयोजनीयौ सा तृतीया बृहती संपद्यते इति ।

स्तोत्रियः तृचः राजनसाम्नः ' तादिदास भुवनेषु, वावृषानः शनसा, त्वे ऋतुमपि वृञ्चन्ति ' । ऐशा. १।१२।१-१३.

स्तोत्रियः सामाधारः ऋतुत्रयात्मकः । येन तृचेन सामगाः स्तुवन्ति, स स्तोत्रियः । स एव शस्त्रे प्रतिपत् भवति । १।२।१२।१.

स्तोत्रियः नवर्चः निष्केवल्ये शस्त्रे पद्ममेऽहनि, ' विदा मवन्तु विदा ' इति महानाम्न्यः नाम । २।१।२।१-४। मन्त्रास्तु । ऐशा. ४।१।१-९.

स्तोत्रियः प्रगाथः बृहतः प्रतिपत् छन्दोमवृत्तियेऽहनि ' त्वामिद्वि हवामहे ' । २।४।१।२१ । द्वितीयेऽहनि च । २०।३।११.

स्तोत्रियः बहिष्पवमानस्य ' उपासो गायता नरः ' । १।२।३।१। माध्यंदिनपवमानस्य ' उमा ते जातमन्वसः ' । १।२।२।३। आर्भवस्य ' स्वादिष्टया मदिष्टया ' । १।२।३।३.

स्तोत्रियः यशायशीयस्य ' यशायशा वो अमये ' । १।२।३।४.

स्तोत्रियः चतुर्विंशत्ये गवामयनस्य द्वितीयेऽहनि त्रिणि च शतानि षष्टिभ । १।७।६।७-९.

स्तोत्रियाणुरूपकरणम् । यः श्वः स्तोत्रियः, सोऽय अनुरूपः क्रियते प्रातःसवने । २९।१।१-२.

स्तोमः षडे प्रथमेऽहनि त्रिणित् । २०।१।१-२ ।

द्वितीयेऽहनि पञ्चदशः । २०।३।१-३ । तृतीयेऽहनि सप्तदशः । २१।१।१-३ । चतुर्थेऽहनि एकविंशः २१।४।१-२ । पञ्चमेऽहनि त्रिंशः । २२।१।२-५ । षष्ठेऽहनि त्र्यस्रिंशः । २२।७।१ ।

स्तोमविवृद्धौ अतिशंसनं प्रातःसवने एकस्याः द्वयोर्वा क्रचोः इति नियमः । मार्घदिने एकस्याः द्वयोः अपरिमितानां वा, तृतीयसवने तु अपरिमितानामेव । २७।५।७-८, २९।७।१०-११ ।

स्तोमविवृद्धौ आवपनीयानि सूक्तानि । को अद्य नयो देवकामः इति मैत्रावरुण आवपेत, यनेन वायो न्यषायि इति प्रादग्गाच्छंसी, आ याज्ञवल्कि इति अच्छावाकः । २९।३।१०-११ ।

स्तोमाः सर्वे चतुर्विंशो उपप्यपक्षे चतुर्विंशः, अग्निष्टोमपक्षे तु पवमानेभ्य इतरे सर्वे चतुर्विंशः । १७।६-३, ८-९ ।

सियां गवि या यमलजनने प्रायश्चित्त 'यमलजनने' इति शब्दे द्रष्टव्यम् । ३२।८।८ ।

स्याली उपवत्पनीया पञ्चमप्रयोगे । ३५।६।४ ।
स्यास्यां प्रायगीयायाः निष्कासे वा उदयनीयायाः निर्वापः । २५।७ ८ ।

स्नानं तीर्थे दीक्षितसंज्ञाः । १।३।२-३ ।

स्थूपौ द्वौ रत्नौ होतृपदनमाधितः दक्षिणोत्तरी निलताती स्याता अप्रवृत्तिनी । तयोश्चरि प्रेङ्गलस्य वी-
वधः स्थापनीयः महाभते । ऐआ. ५।३।१ ।

स्थूलदेहदृष्टया महाप्रतगतनिष्केवल्यसम्बन्ध उपा-
सना । अहंमहोऽय । ऐआ. २।१२।१-३ ।

सुक् यदि भिलेत अन्या संस्तृत्य प्राप्ता । भिजां
तु प्राग्दृष्टा प्रत्यस्तुष्टरा भादवनीये अग्यादप्यात् ।
(पुष्करं = टवल्लं इति भाषा) । ३२।४।७ ।

सुषेण औदुम्बरेण तिम आहुतीर्होति होता
महाभते मरुत्तीये पक्षे कृमाते । 'अनु मामिन्द्रो,
भादित्या मा विधे, निउतो मा विधं' इति क्रमिः ।
ऐआ. ५।१।१०-११ ।

सुषेण औदुम्बरेण नव आहुती. सुचा च चतुर्दश-
तेन दधनी होता महाभते मार्घदिने अश्विर्वाहोमेत्त

जुहोति । 'अग्निरिवानाधृष्यः' इत्यादिभिर्नवभिर्मन्त्रैः
'यदम् एषा सभितिः' इति क्रचा च । ऐआ. ५।१
१४-२५ ।

सुषेण वषामाभिचारयन् अध्वर्युराह 'स्तोकेभ्यो-
ऽनुवृद्धि' इति प्रैषम् । ७।२।१-२ ।

स्वप्ने मरणसूचकानि अरिष्टानि दृश्यन्ते । तानि
यथा, 'अथ स्वप्नाः, पुरुष कृष्ण कृष्णदन्त पश्यति
स एन हस्ति, वराह एन हस्ति, मर्कट एनमास्कन्द-
यति, आसु वायुरेन प्रवहति, सुवर्गं स्यादित्या अपभि-
रति, मधु अश्नाति, कृष्णां धेनुं कृष्णवत्सा नलदमाली
दक्षिणामुखो भाजयति । ऐआ. ३।१०।१६-१७ ।
एव स्वप्ने दृष्टे न चिरमिन् जीविष्यति इति विद्यात् ।
ऐआ. ३।१०।७ ।

स्वरः उधैः । उधैः पुरोरुचं शंसति । १०।७।६ ।

स्वरः । उपास्युर्दुर्गीशंसं शंसति । १०।७।२ ।

स्वरः । उपास्युर्वाचा चरितव्यं सोमे राजनि क्रीते ।
५।१।४ ।

स्वरः मध्यमः निष्केवल्यस्य मोत्रिये तृचे, अनुक्षिप
तत. उधैन्तरामिष, धाम्याया नीचैस्तरामिष, प्रगायः
स्वरयत्या वाचा शम्भ्यः, निविद्धानं मूत् प्रतिष्ठित-
तमया वाचा (अध्वेण धनिना) शंम्यम् । १२।१३।
२-१३ ।

स्वरमात्मानः गवामयने विपुवतः प्राक् परस्तात्
प्रयस्तयो भवन्ति । ते च सप्तदशा उपस्थाः । १८।४।
५-८ ।

स्वरप्रहरणं अग्नौ यूपप्रहरणस्य प्रतिनिधिः पशुहा-
मस्य । ६।१।८ ।

स्वरूपं अग्नीषोमीयम् पयोः । द्विष्य. इति
के निव् । पीवा स्यात् इत्येव सिद्धान्तः । ६।३।१०० ।
स्वर्गकामस्य अग्निष्टोमे प्रातःपुन्याके क्रचा सदृश-
मप्यन् । ७।७।८ ।

स्वर्गकामस्य स्यादिगे यूपः । ६।३।५ ।

स्वर्गकामस्य यूपं प्ररेत् अग्नौ । ६।३।५-७ ।

स्वस्त्ययनं 'प्र, आ' इत्यष्टयम् । धेयेण शोभं
प्र आन्तुरि इति प्रथमस्य. अक्षरार्थं । धेयेन आगच्छ

इति द्वितीयस्यायः । परिपूर्णोऽयं महान् आशीर्वादः ।
योऽस्य प्रियः स्यात् तमेतेनानुमन्येत 'प्र' इति च
, आ' इति च । १३।२।२.

स्वाहाकृतयः नाम विधेदेवाः । ७।३।३-५.

स्विष्टकृत् अग्नीषोमीयस्य पशोः वनस्पतियागोत्तरं
इष्टोपाह्वानात् प्राक् । ६।१०।११.

स्विष्टकृत् सोमस्य घर्मस्य घाजिनस्य च नास्ति ।
अनुवदकारणैव तस्य सिद्धिः । ४।५।६.

स्विष्टकृत्प्राग्या पशुपुरोडाशस्य 'स्वदस्व हव्या समिधः'
इति । ६।१।९-१०.

हंसवती ऋक् 'हंसः शुचिषद् वसुः' इति ।
१८।६।४-५.

हंसवत्या ऋचः सतथा पठनं दूराहेणं नाम । पञ्चः
अर्धर्चसा, त्रिपद्या, ऋक्सा, अनवानं, त्रिपद्या, अर्धर्चसा,
पञ्च इति । २९।९।१.

हरिश्चन्द्रोपाह्वानम् । ३३।१-६.

हविः दीक्षणीयायां आमावैणवः पुरोडाशः एका-
दशकपालः । घृते चर्षा योऽप्रतिष्ठितो मन्येत ।
१।१।२।८-११

हविः प्रायणीषोदयनीययोः । अदितेश्वरः । २।५।
१३-१४ । इतरेषा चतुर्णामाज्यम् । (आश्व०
६।१४।३)

हविःपु अपिधितेषु दशोदो यजमानमरणे याम्य
एव देवताभ्यो हवीषि गृहीतानि भवन्ति, ताभ्यः
स्वाहा (अग्नये स्वाहा इति रीत्या) इति आहवनीये
सर्वहुन्ति जुहुयात् । ३२।१।३.

हविर्दोषादिविषये प्रायश्चित्तम् । यस्य सर्वाण्येव
हवीषि दुष्येयुर्वा आपहरेषुर्वा, आज्यस्य एनानि यथा-
देवतं परिकल्प्य तथा आज्यहविषा इष्टया यजेत, अतः
(ऊर्ध्वं) अन्यामिष्टि अनुत्तणा (उल्बणरहिता दोषर-
हिता यथाशास्त्रं) तर्प्यत । ३२।३।४ । अग्निहोत्र-
हविर्दिपये अग्निहोत्रशब्दे द्रष्टव्यम् । ३२।४।१.

हविर्धानं सोमे प्राप्यमाणे अग्नीषोमप्रणयनीयासु
पञ्चदशी 'अन्तश्च प्रागा अदितिर' इत्यन्वाह ।
५।४।२०.

हविर्धानं- (शकट-) प्रवर्तनीया ऋचः अष्टौ ।
तत्र प्रथमा अन्तिमा च त्रिभिः इति द्वादश । आदौ

प्रेयः 'हविर्धानाम्यां प्रोक्षमाणाम्यामनुब्रूहि' इति ।
युजे वा ब्रह्म ऋक्, प्रेतां यश्न इति तृचः, यमे इव
यतमाने ऋक्, अधि द्वयोर्दधाः ऋक्, विश्वा रूपाणि
प्रति इत्यनया रराठ्याः (द्वारस्य उपरिस्थित-
तिर्यक्काष्ठस्य) ईक्षणं कर्तव्यं, परि त्वा गिर्वणो गिरः
इति अष्टम्या परिदधाति । सा च हविर्धानसंपरि-
भयणान्ते, तत्रापि मेध्योर्निहननकाले । ५।३।२-२४.
हविर्धानसमीपवर्तिनि षति सोमे अग्नीषोमप्रणय-
नीयासु षोडशी 'येनो न योनि' इत्यन्वाह ।
५।४।११.

हविष्पङ्क्तिः नाम धानाः, करन्मः, परिवापः,
पुरोडाशः, पयस्या चेति हविष्पङ्क्तम् । ८।६।१-१३.

हिं इति हिंकारः निष्कवत्वयस्त्रस्य आदौ उच्चार्यं.
ततो व्याहृतयः, ततश्च प्रतिपत् वक्तव्या महाव्रते ।
ऐआ. १।९।१-६.

हिंकारः सामावयवः प्रथमः 'हिंऽऽम्' इति
शब्दः उद्गात्रा पठनीयः । १२।१२।४ सायणः ।

हिरण्यं रूपं (सौन्दर्यवर्धकम्) । ३३।१।८.

हिरण्यनाशे प्रायश्चित्तम् । अग्नये हिरण्यवते अष्टाक-
पालं निर्वपेत् । हिरण्यकेशो रजसो, आ ते सुपर्णं अभि-
नन्त इति याज्वाऽनुयाक्ये । आहुतिं वा आहवनीये,
जुहुयात् अग्नये हिरण्यवते स्वाहा इति । हिरण्यवती नाम
हिरण्यम् । ३२।८।४.

हिरण्यस्य प्रतिनिधिः आज्यम् । ७।५।६.

हृदयं ब्रह्म इति आरण्यः नाम ऋषयः उपासते ।
ऐआ. २।४।५.

होता अग्निहोमसंस्थे विश्वश्रितं तृतीयवने वैश्वः
देवशक्ते नामानोदंष्टं संस्रति, न माष्यंदिने । ३०।५।१.

होता अग्निहोमे उत्तमे शस्त्रे परियानीयायाः उत्तमे
वचने उत्तमं चतुरक्षरं द्विफल्वा प्रणुयात् 'यज्जार्त्वे
यज्जार्त्वेऽऽऽम्' इति । २।८।७।११.

होता अर्घ्ये उक्थदोहं याचयति अमुदत्वे, बुद्धत्वे
तु अर्घ्युः स्वयं पदेत् होतुजपोत्तरम् । महाव्रते

निष्क्रेतव्योत्तरम् । ऐआ. ५।१२।६.

होता अध्वर्युं पृच्छति 'अवेरपोऽध्वर्याऽऽऽऽ' इति । एकधनासु होतचमसे समवनीतासु । ८।२।१०-११.

होता अन्तर्यामप्रह आभिमन्त्रयेत् 'अपानं यच्छ स्वाहा त्वा सुह्य सूर्याय' इति । तमर्षानिच (धास मुञ्चेत्) 'अपानापान मे यच्छ' इति । ८।३।२.

होता आज्यशस्त्र शसति ऋतुगृहभक्षणार्धम् । ऐआ. १।१।१ सायगः ।

होता आनुशुभ आव्यं शसति, सामगास्तु गायत्रीपु स्तुवते । १०।५।८-११.

होता उपाशुग्रह अभिमन्त्रयेत् 'प्राण यच्छ स्वाहा त्वां सुह्व सूर्याय' इति । तमभि प्रागेत् (ग्रहसमीपे स्वमुल नीत्वा उच्छ्वसंतु) 'प्राण प्राण मे यच्छ' इति । ८।३।३.

होता एक एत स्यात् प्रायणीयोदयनीययोः । २।१।२.

होता चित्प्राग्प्रदेशात् सदः प्रसूय्य प्रेङ्खत् पश्चात् भूमौ आसीनः औदुम्बर वाणं शततन्तुं (वाय- विशेष) उमाम्या हस्ताभ्या उचरत् (उर्मै) धारयति यथा वीणाम् । सतभिच्छन्दोभिः चतुररुतैः वाणम्य स्थानानि (पङ्कादिस्वरस्थानानि) उर्ध्वे उद्ग्रहणीयात् (चिह्नानि कृत्वा निश्चिनुयात्) दशभिर्वा । ' गाय त्रैण स्वा छन्दसा उद्ग्रहणाभि ' इत्यादिभिः ' अति- च्छन्दसा उद्ग्रहणाभि ' इत्यन्तैर्नैः । शततया सपलाशया मूलप्रदेशेन वाण निरूर्ध्वे उल्लिखति । अथैन छन्दोगेभ्यः प्रयच्छति । ऐआ. ५।४।१-७.

होता जपति सुपमोऽसि गरुमान् इत्यादीन् मन्त्रान् प्रस्तोत्रा प्रथमप्रतिहारकाले प्रोक्ते, महाव्रते । ५।५।३-९.

होता निष्क्रेतव्यसतोत्तर भक्षमानीत दृष्ट्वा प्रेङ्खादवरोहेत् । ऐआ. ।२।८।१५-१८.

होता । पावमानीपु सामगाः स्तुवते, आग्नेयं होता आज्यं शसति आनुशुभम् । सैता मवन्ति (कच) । त्रिः प्रथमा त्रिरुत्तमा । १०।५।४-७, १०.

होता प्रेङ्खमारोहति महाव्रते निष्क्रेतव्यसतनार्धम् ।

शीचान्मनाद्यर्थं गमने प्राप्ते यजमानमनुशाप्य गत्वा पुनरेत्य पूर्ववत् जपरहितं प्रेङ्खं समारोहेत् । ५।४।११-१७.

होता प्रेङ्ख दाढ्यपरीक्षार्थं चाद्यपि, च्यहती- र्जपति, पुनश्चात्यति । महाव्रते । ऐआ. ५।४।८-१०.

होता प्रेङ्ख रुढः प्रस्तोतारं सशरित ' पश्चविंशत्य स्तोमस्य अर्धतृतीयानु (२॥) अर्धनवोदशासु (१२॥) वा (उधु) परिशिष्टानु प्रथम प्रतिहारं प्रवृत्तात् ' इति । ' अर्धनवोदशासु प्रवाचश्च ' इति जावृक्पर्णः (आह) । ऐआ. ५।५।१-२.

होता नहिष्यमामं सपेत् इत्येके, न सपेत् इति भिद्वान्तः । तत्रैवासीनः अनुमन्त्रयेत् ' यो देवानां इत्या- दिना । अथो ज्ञयात् ' मुत्तमसि मुत्त भूवासम् ' इति । ८।४।१-९.

होता महाव्रते माध्यदिने चित्प्राग्प्रवयवान् उपतिष्ठते । ' चित्प्राग्ः उपस्थान ' इति शब्दे द्र० । ऐआ. ५।२।२-६.

होता महाव्रते माध्यदिने मार्जालीयहोमान् सुहोतिं आम्रीधीयहोमोत्तरम् । ऐआ. ५।१।१४-२५.

होता सौम्ये चरीं बहुलपृतात्ते छन्दोगेभ्यः प्राक् स्वा- त्म नमयेक्षेत । छन्दोगाः पूर्वमवेक्षेरन् इति के चित् । तत्र । १३।८।५.

होता हिरण्यकशिपी (जरतारी गादीवर) आसीनः अभिविचय रात्रे शौन शेपाख्यानमाचष्टे । ३३।६ । ११ १२ राजा सहस्रमाख्याप्रे दद्यात्, एतच्चैवाचन, श्वेत च अध्वनरीरथम् । १५.

होतुः अग्निष्टोमे माध्यदिने मरुत्वतीय शस्त्रं ' आ त्वा रथ यथोत्थे ' इत्यादि, तदन्ते च ' जनित्रा उग्रः सहसे ' इति सूत्रम् । ऐआ. ५।१।८ सायगः ।

होतुः अग्निगुमन्त्रपाठः अग्नीध्रीमीये पशौ, तदन्ते च ' शमितारो यदन मुक्त ' इत्यादिर्जपः । ६।६।१-१६. ६।७।१-१३.

होतुः दक्षिणा भोगिः (ऊरुमूल) पशुभागः सप्रे । ३।१।२.

होतुः परिषत्तयाज्या प्रातःसवने ' हृद ते सोः ' इति ।

मधु' १२८।२।१। माध्यदिने 'पिवा सोममभि
यमुप्रा' २८।३।७। तृतीयसवने 'इंद्र क्रभुभिर्वाजवद्भिः।'
२८।४।६.

होतुः महाव्रते मरुत्वतीयं शस्त्रं। चतुर्विंशत् (अधिकः)
आतानः (विस्तारः—) 'असःसु मे जरितः' सूक्तं,
'पिवा सोममभि' सूक्तं, 'यय शुभा सवयसः'
सूक्तं, 'महत्वा इंद्र वृषभः' सूक्तम्। तत्र ऊर्ध्वं च
'जनिष्ठा उग्रः सहस्रे' इति सूक्तेन समाप्तिः ऐआ.
५।१।८-९.

होतुः वाहनियमः प्रातरनुवाकोत्तरं अन्तर्यामग्रह-
होमपर्यन्तम्। उपांशुमनुमन्त्र्य अभिप्राण्य अन्तर्याममनु-
मन्त्र्य अभ्यपान्य उपाशुसवनं प्रावाणं अभिमृश्य वाचं
विसृजते। ८।३।१-५.

होतुः शस्त्रजपः प्रातःसवने 'उक्थं वाचि' माध्यं-
दिने 'उक्थं वाचीन्द्राय', तृतीयसवने 'उक्थं वाची-
न्द्राय देवेभ्यः' इति। १२।१।२-४.

होतुः शिल्पं पठेद्गृह्णति 'इदमित्या रौद्रं' इति
नामानेदिष्टं, तस्य अन्त्ये द्वे ऋची शिष्ट्वा 'ये यज्ञेन'
इति नाराशंसं सूक्तमावपेत्। ३।१।६-१५.

होतृचमसभक्षणान् प्राक् सवनीयपशुपुरोडाशस्य
अवान्तरेडाभक्षणम्। ९।६।२-३.

होतृचमसे एकधनासु वसतीवरीषु च समवनीय-
मानासु अनुवचनीया अपोनपृथीयासूक्ते 'आपो न
देवीष्यन्ति' इति। ८।२।९.

होतृचमसे द्विदेवत्यानां संखावान् समवनयति होता।
९।६।४.

होतृजपः आज्यशस्त्रकोले, उपाशु जपति, पुरा आहावात्
जपति। १०।६।१-३। स च मन्त्रः पिता मातरिश्वा
अच्छिद्रा पदाघाः इत्यादिः पद्भागः। १०।६।६-१४.

होतृजपस्य आदौ प्रयोक्तव्या आज्यशस्त्रे अक्षरपङ्क्तिः
'सु-मद्-पद्-यग्-दे' इति। ८।६।२.

होतृपदस्य निर्बचनं—'स तत्र (यागे) यथाभाजनं
देयताः' 'अमुमायद् अमुमायद्' इत्यावाहयति, तदेव
होतृहोत्वम्। १।२।५-७.

होतृवदनं (होतृवदनं-स्थानं) अभितः दक्षिणोत्तरी

स्थौणी निखांय तदुपरि वीवधं (तिर्यक् स्थूलं पाष्ठं)
अत्पादाप्राति, तत्र च प्रेदतः। महाव्रते। ऐआ.
५।३।७.

होत्रकाः व्रता च वृष्टीः समारोहेति। महाव्रते।
वृष्टी दर्भासनम्। ऋषीणामासनं वृष्टी इत्यमरः। शौचा-
चमनाद्यर्थं गमने प्राप्ते यजमानमनुशाप्य गत्वा पुनरेत्ये
पूर्ववत् समारोहेत्। ऐआ. १।८।१३-१४. ५।४।१६.

होत्रकाः—मैत्रावरुणः, ब्राह्मणाच्छंसि, अच्छावाकः,
पोता, नेषा, आग्नीध्रश्चेति। तथापि सामान्यतः आद्या-
रायः एव भूयसा होत्रकशब्देन गृह्यन्ते। ऐआ. १।८।१३
सायणः।

होत्रकाणां अर्हानसूक्तानि माध्यदिने। मैत्रावरुणस्य
'आ सत्यो यातु मधवान्,' ब्राह्मणाच्छंसिनः अस्मा
इदु प्र तवधे। अच्छावाकस्य शासद् वह्निर्जनयन्त।
तानि च चतुर्विंशे, अभिजिति, विपुवति, विश्वजिति,
महाव्रते च भवन्ति गवामयने। २९।२।४-११.

होत्रकाणां परिधानीयाः प्रकृतौ अर्हाने च। परि-
धानीयाशब्दे द्रष्टव्यम्। २७।४-५.

होत्रकाणां माध्यदिने शस्त्रकल्पतिः अर्हर्गणेषु। २९
तमे अध्याये।

होत्रकाणां शस्त्राणि अग्निष्टोमे तृतीयसवने न सन्ति,
अतिरात्रे तु सन्ति। ३०।५।१.

होत्रकाणां शस्त्रेषु आरम्भणीयाः अर्हर्गणेषु। मैत्रा-
वरुणस्य मैत्रावरुणशस्त्रे 'ऋतुनीती नो वरुणः'।
ब्राह्मणाच्छंसिनः ऐन्द्रे शस्त्रे 'इन्द्रं यो विश्वतस्परि।
अच्छावाकस्य ऐन्द्रामे शस्त्रे यत् सोम आ सुते नरः।
२७।३।१-६.

होत्रकाणां शस्त्रेषु विशेषः यः स्वः स्तोत्रियः, सः
अथ अनुरूपः कर्तव्यः प्रातःसवने। उत्तरयोस्तु
सवनयोर्न तथा। २७।२।१-३.

होत्रा तूर्णांशे शस्त्रे कश्चिन्नोपवदेत् (उपवादी
निन्दा), नानुव्यादरेत् अनुव्याहारः शापः। ९।७।६.

होत्रादयः ऋतुयाज्याः पठन्ति। २२।४।२.

होत्रादीन् मैत्रावरुणः ऋतुयाज्यार्थं प्रेष्यति अग्नि-
ष्टोमे। २१।४।२.

निष्केरव्योत्तरम् । ऐआ ५।१२।६

होता अध्वर्युं पृच्छति 'अवेरोऽध्वर्याऽऽऽऽ' इति । एकघनामु होत्रचमसे समर्पनीतासु । ८।२।१०-११.

होता अन्तर्यामग्रह आभिमन्त्रयेत् 'अपान यच्छ स्वाहा त्वा सुहव स्याय' इति । तमपानेच (श्वस मुञ्चेत्) 'अपानापान मे य छ' इति । ८।३।३

होता आज्यशाल शमति ऋतुमहभक्षणार्ध्वम् । ऐआ १।१।१ सायण ।

होता आनुष्टुभ आज्य शसति, सामगास्तु गायत्रीपु स्तुवते । १।५।१८-१९

होता उपाशुग्रह आभिमन्त्रयेत् 'प्राण यच्छ स्वाहा त्वां सुहव स्याय' इति । तमभि प्राणेत (ग्रहसमीपे स्वमुख नीत्वा उञ्च्येत्) प्राण प्राण मे यच्छ' इति । ८।३।३.

होता एक पय स्यात् प्रायणीयोदयनीपयो । २।१।२.

होता चित्वाग्निप्रदेशात् सद प्रसृप्य प्रेस्वात् पश्चात् सूमौ आसीन औदुम्बर याणं शततन्तु (वाय विशेष) उमाम्या हस्ताभ्या उत्तरत (उभे) धारयति यथा वीणाम् । सप्तभिच्छन्दोभि चतुरचरे वाणस्य स्थानानि (पद्मादिस्वरस्थानानि) उर्ध्वे उद्गृह्णीयात् (चिह्नानि कृत्वा निध्नुयात्) दशभिर्धा । 'गाय त्रण त्वा छन्दसा उद्गृह्णाभि' इत्यादिभि 'अति च्छन्दसा उद्गृह्णाभि' इत्यन्तैर्नै । द्यात्तया उपलाशया मूलप्रदेशेन वाण त्रिरुर्ध्वे उल्लिखति । अथैन छन्दोगेभ्य प्रयच्छति । ऐआ ५।४।१-७.

होता जपति सुपर्णोऽसि गरुडान् इत्यादीन् मन्त्रान् प्रस्तोत्रा प्रथमप्रतिहारकाले प्रोक्ते, महाव्रते । ५।५।३-९.

होता निष्केवल्यशसनोत्तर भक्षमानीत दृष्ट्वा प्रेस्वादवरोहेत् । ऐआ. १।८।१५-१८

होता । पायमानीपु सामगा स्तुवते, आग्नेय होता आज्य शसति आनुष्टुभम् । सप्तैता भवन्ति (क्र ७) । त्रि प्रथमा त्रिरुत्तमा । १।५।४-७, १०

होता प्रेस्वमारोहति महाव्रते निष्केवल्यशसनार्थम् ।

शौचान्मनाद्यर्थे गमने प्राप्ते यजमानमनुशाप्य गत्वा पुनरेत्य पूर्ववत् जपरहित प्रेस्व समारोहेत् । १।४।११-१७

होता प्रेस्व दार्शपरीक्षार्थे चालयति, व्यहृती जपति, पुनश्चालयति । महाव्रते । ऐआ. ५।४।८-१०.

होता प्रेस्व सृष्ट प्रस्तोतार सञ्चारित 'पञ्चविंशत्य स्तोमस्य अर्धवृतीयाम् (२॥) अर्धत्रयोदशाम् (२॥) वा ('अनु) परिशिष्टाम् प्रथम प्रतिहार प्रवृत्तात्' इति । 'अर्धत्रयोदशाम् प्रवाचयत' इति जानृकर्ण्य (आह) । ऐआ ५।५।१-२.

होता रहित्यपयान सपेत् इत्येके, न सपेत् इति सिद्धान्त । तत्रैवासीन अनुमन्त्रयेत् 'यो देवाना' इत्यादिना । अथो तूयात् 'मुखमसि मुख भूयासम्' इति । ८।४।१-५

होता महाव्रते माध्यदिने चित्वाग्निरवयवान् उपतिष्ठते । 'चित्वाग्नि उपस्थान' इति शब्दे द्र० । ऐआ ५।२।५-६

होता महाव्रते माध्यदिने मार्गोलीयहोमान् छहोति आग्नीवीयहोमोत्तरम् । ऐआ. ५।१।१४-१५.

होता सौम्ये चरी बहुलवृत्ताचे छन्दोगेभ्य प्राक् स्यात् नमवेक्षेत । छ दोगा पूर्वमवेक्षेत् इति के चित् । तत्र । १।३।८।५

होता हिरण्यत्रिषो (जरतारी नादीवर) आसीन अभिषिक्तप राक्षे शौन शेपाख्यानमाचष्टे । ३३।६ । ११ १२ राजा सहस्रमाख्याने दद्यात्, एतच्चैनासन, श्वेत च अथवरीरथम् । १५

होतु अग्निशोमे माध्यदिने मरुत्वतीय शक्न 'आ त्वा रथ यपोतये' इत्यादि, तदन्ते च 'जनित्रा उग्र सहसे' इति सूक्तम् । ऐआ. ५।१।८ सायण. ।

होतु अग्निमुमन्त्रपाठ अग्नीषोमीये पशौ, तदन्ते च 'शमितारो यदत्र सुहृत्' इत्यादिर्जप । ६।६।१-१६. ६।७।१-१३

होतु दक्षिणा शोणि (ऊरुमूल) पशुभागं सरे । ३।१।१२.

होतु प्रस्थितयाज्या प्राप्त सवने 'इद ते सो'

मधु' १२८।१। माध्यदिने 'पित्रा सोममभि यमुप्रा' २८।३।७। तृतीयसवने 'इद्र क्रमुभिर्वाजवीन्द्राः' २८।४।६.

होतुः महाप्रते महत्त्वतीयं शस्त्रं। चतुर्विंशत् (अधिकः) आतानः (विस्तारः—) 'अस्तु मे जरितः' सूक्तं, 'पित्रा सोममभि' सूक्तं, 'वयं शुभा श्वयशः' सूक्तं, 'महत्वा इद्र वृषभः' सूक्तम्। तत्र ऊर्ध्वं च 'जनिष्ठा उग्रः सहसे' इति सूक्तेन समाप्तिः ऐआ. ५।१।८-९.

होतुः बाह्नियमः प्रातरनुवाकोत्तरं अन्तर्यामग्रह-होमपर्यन्तम्। उपाशुमनुमन्य अभिप्राण्य अन्तर्यामनुमन्य अम्प्राण्य उपाशुश्वनं प्रावाण अभिमृश्य वाचं विसृजते। ८।३।१-५.

होतुः शस्त्रजपः प्रातःसवने 'उक्थं वाचि' माध्यंदिने 'उक्थं वाचीन्द्राय', तृतीयसवने 'उक्थं वाचीन्द्राय देवेभ्यः' इति। १२।१।२-४.

होतुः शिव्यं पठेऽहनि 'इदमित्या रीद्रं' इति नामानेदिष्टं, तस्य अन्त्ये द्वे ऋचौ शिशूवा 'ये यज्ञेन' इति नाराशंसं सूक्तमावेषते। ३०।१।६-१५.

होतृचमसभक्षणान्तं प्राक् सवनीश्वशुपुरोडाशस्य अवान्तरेडामक्षणम्। ९।६।२-३.

होतृचमसे एरुधनासु वसतीवरीषु च समवनीयमानासु अनुवचनीया अपोनप्रीयायुक्ते 'आपो न देवीरुपयान्ति' इति। ८।२।९.

होतृचमसे द्विदेवत्याना सखावान् समवनयति होता। ९।६।४.

होतृजपः आग्यशस्त्रकोल, उपाशु जपति, पुरा आहावात् जपति। १०।६।१-३। स च मन्त्र. पिता मातरिधा अभिष्ट्रा पदाधाः इत्यादिः षड्भागः। १०।६।६-१४.

होतृजपस्य आदौ प्रयोक्तव्या आग्यशस्त्रे अक्षरपद्धतिः 'सु-मद्-पद्-यग्-दे' इति। ८।६।२.

होतृपदस्य निर्वचनं—'स तत्र (यागे) यथाभाजनं देयताः' 'अमुमायह अमुमायह' इत्यावाहयति, तदेव होतृहोतृत्वम्। ११।२।५-७.

होतृपदन (होतृसदनं-स्यानं) अभितः दक्षिणोत्तरी

स्थणौ निर्याय तदुपरि वीवधं (तिर्यक् स्थूलं काष्ठं) अत्यादाधाति, तत्र च प्रेङ्गतः। महाप्रते। ऐआ. ५।३।७.

होत्रकाः ऋषीः समारोहन्ति। महाप्रते। वृषी दर्भाशनम्। ऋषीणामाचनं वृषी इत्यमरः। शौचाचमनाद्यर्थं गमने प्राप्ते यजमानमनुशाप्य गत्वा पुनरेत्य पूर्ववत् समारोहेत्। ऐआ. १।८।१३-१४. ५।४।१६.

होत्रकाः—मैत्रावरुणः, प्रादणान्च्छी, अच्छावाकः, पोता, नेष्टा, आग्नीध्रश्चेति। तथापि सामान्यतः आद्या-स्यः एव भूयसा होत्रकशब्देन शङ्कन्ते। ऐआ. १।८।१३ सायणः।

होत्रकाणा अहानिसूक्तानि माध्यंदिने। मैत्रावरुणस्य 'आ सख्यो यातु मघवान्,' प्रादणान्च्छिनः अस्मा इदु प्र तवसे। अच्छानाकस्य शासद् वहिर्जनयन्त। तानि च चतुर्विंशे, अभिजिति, विपुवति, विश्वजिति, महाप्रते च भवन्ति गवामयने। २९।२।४-११.

होत्रकाणा परिधानीयाः प्रकृतौ अहनि च। परिधानीयाशब्दे द्रष्टव्यम्। २७।४-५.

होत्रकाणा माध्यदिने शस्त्रकलतिः अहर्गणेषु। २९ तमे अध्याये।

होत्रकाणा शस्त्राणि अमिष्टोमे तृतीयसवने न सन्ति, अतिराने तु सन्ति। ३०।५।१.

होत्रकाणा शस्त्रेषु आरम्भणीयाः अहर्गणेषु। मैत्रावरुणस्य मैत्रावरुणशस्त्रे 'मजनीती नो वरुणः'। प्रादणान्च्छिनः ऐन्द्रे शस्त्रे 'इन्द्रं वो विश्वतस्परि। अच्छावाकस्य ऐन्द्रामि शस्त्रे यत् वीम वा सुते नरः। २७।३।१-६.

होत्रकाणा शस्त्रेषु विशेषः यः श्वः स्तोत्रियः, सः अथ अनुरूपः कर्तव्यः प्रातःसवने। उत्तरयोस्तु सवनयोर्न तथा। २७।२।१-३.

होत्रा वर्णाशसे शस्त्रे कश्चिन्नोपदेत् (उपवादी निन्दा), नातुव्याहरेत् अनुव्याहारः शापः। ९।७।६.

होत्रादयः ऋतुयाच्याः पठन्ति। २२।४।२.
होत्रादीन् मैत्रावरुणः ऋतुयाज्यार्थं प्रेष्यति अमिष्टोमे। २९।४।२.

होमः क्षतियवशाङ्गाभिषेनाङ्गभूत. 'ब्रह्म प्रपद्ये
स्वाहा' 'क्षत्र प्रपद्ये स्वाहा' । इत्याहुतिद्वयम् ।
३७।३।१०.

हौत्रं क्रत्वैव क्रियते, यजुषा आप्वर्यव, साम्ना
उद्रीय, ऋष्या विद्यायाः शुक्लेण (व्याहृतिभिः)
ब्रह्मत्वम् । २५।७।३-४.

हौण्डिनविहार. वाळखिल्यानाम् । पञ्चः प्रथम-
द्वितीयसूक्तयोः, अर्धर्चशः तृतीयचतुर्थयोः सूक्तयोः,
ऋग्यजुः पञ्चमषष्ठयोः सूक्तयोः, अष्टम सूक्त सप्तमत्वेन
सप्तम चाष्टमत्वेन शस्तव्य इति । ३०।२।१-९.

॥ इति शम् ॥

ऐतरेयब्राह्मणारण्यककोपस्य

शुद्धिपत्रकम्

पृ.स्त.-पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृ. स्त.-पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१।१।२७	द्वितीय	द्वितीय	१।२।३२	ऋकश	ऋकशः
१।२।१८	प्रेष	प्रेष	१०।१।२	याज्यावपद्	याज्यामनुवपद्
२।१।२३	अधिगु	अधिगुः	१०।२।८	होममर्यन्त	होमपर्यन्त
२।२।२३	पृष्ट	पृष्ट	१०।२।२९	अन्यतरात्	अन्यतरस्मात्
३।२।५	मह	मह	१०।२।३२	पारकिल्य	परिकल्प्य
४।१।२४	मिलित्वा	मिलित्वा सवत्सरे	११।१।२७	स्यसत्या शेष	स्य सत्याविशेष
४।१।३४	होत्रकाले	होत्रदोहकाले	११।२।१	छन्दस्काया	छन्दस्काया
४।२।१८	निर्वेतेपत्	निर्वेत्	११।२।३३	ऐन्द्रमहा	ऐन्द्रमहा
४।२।३५	तिष्ठ.	तिष्ठ	१२।१।११	”	”
५।१।२६	ईनन	ईनन	१२।१।१४	सोम राशी	सोमराशी
५।१।२९	अन्या	अन्या	१२।२।१४	मदिष्ठया	मदिष्ठया
५।२।२	मीय	मीये	१३।१।१३	दित०	दित
५।२।३	यात्	यात्	१३।२।१२	ममभि	ममाभि
५।२।१५	अमीषोमीयपशो	सवनीयपशो	१४।१।११	केरीति	करोति
५।२।२०	उक्थ्ये	उक्थ्ये	१४।१।३३	शाङ्क्ष	शाङ्क्ष
५।२।३३	प्रगाथः	प्रगाथ	१४।२।२७	अष्टाभि	अष्टाभि
५।२।३५	”	”	१६।१।४	सीना	सीना,
६।१।१७	विपुवति	विपुवति	१६।२।१०	धानीयया	धानीया
६।१।३५	प्रवोमहे	प्र वो महे (फस. ७।३।१।१०-१२)	१६।२।१२	इयामिन्द्रव	इयमिन्द्र
६।२।३४	परिव्ययने	परि०यागे	१६।२।१७	रिधीया	रिधानीयाः
८।१।२२	६।।६,	६।६।६,	१६।२।२२	नून	नून
८।१।२२	वक्तव्यम्	वक्तव्यम्	१७।१।३२	सार्था	सार्था
८।१।२५	त्रिद्वैद्यात्	त्रिद्वैयात्	”।२।९	पत्-	पत्
८।२।२	गेण	गेन	”।१।२८	अग्नि	आग्नि
८।२।२१	आग्निगौ	अग्निगौ	”।१।३३	करत्य	करत्य-
९।२।११	प्रतिष्ठा	प्रतिष्ठा	१८।२।५	वेदस्यो	वेदस्या
९।२।२७	कगद्	कगद्	”।१।९	वेदस्यजा	वेदस्या जा
				वदस्या,	वदसे,

पृ.-स्तं.-पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृ.-स्तं.-पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१९।१।४	प्रातः सवने	प्रातःसवने	२६।१।१३	प्रवासे,	प्रवासे
॥ १,१२०	सगाद	समाद	॥ १२।१४	सायाणः	सायाणः
॥ १,१३२	इत	इति	॥ १,१२९	निष्कैव	निष्कैव
॥	चतस्रः	चतस्रः	॥ १,१३२	दृष्टया	दृष्टया
॥ १२।४	दिन्दुमती	दिन्दुमन्ती	॥ १,१३४	उक्यप	उक्य्यप
॥ १,११४	पूर्वमीजा	पूर्वमनीजा	॥ १,१३५	मैत्रव	मैत्राव
२१।१।२४	गपाशु	गभाशु	२७।१।२४	मैत्र वरुणः	मैत्रावरुणः
॥ १,१३४	षोमे	षोमीये	॥ १,११७	च्छसी	च्छसी
॥ ११।२९	ज्य छे	ज्येछ	॥ १,१२१	गिर्वर्णः	गिर्वर्णः
२२।१।३१	प्राढःमु	प्राद्मु	॥ १,१३०	उर्ध्व	ऊर्ध्व
॥ १२।२७	ष्टामना	ष्टमिना	॥	उर्ध्वानः	ऊर्ध्वो नः
२३।१।२४	आरण्यनोमिना	आरण्येनामिना	॥ १,१३५	सिमधं	समिधं
॥ १,१२७	गविष्ठये	गविष्ठये	॥	आम्यु	अम्यु
॥ १२।२	उक्ये	उक्ये	॥ १२। ५	वेदी नामिः	वेदीनामिः
॥ १,१३	चर्षणी धृत	चर्षणीधृतं	॥ १,१२५	समिष्टयञ्च	समिष्टयञ्च
॥ १,१९	छान्दसा	छन्दसा	२८।१।३१	सभेदात्	संभेदात्
॥ १,१२२	जरितृणा	जरितृणा	॥ १२।१८	ऋचः	ऋचः
२४।१।३	पृष्ठये	पृष्ठये	॥ १,१२३	वसिष्ठः	वसिष्ठः
॥ १,१६	मेड्ङनि	मेड्ङनि	॥ १,१२५	घ मदे	घामदे
॥ १,१९	इत्येकं चतुर्भुजं,	इत्येकं (१-१३),	॥ १,१२९	गातृणा	गातृणा
उप	चतुर्भुजं उप	उप	२९।१।२८	मन्द्रः	मन्द्रः
॥ १,११०	स्वादिष्ठया	स्वादिष्ठया	॥ १२।१२	वम	वतम
॥ १,११८	नयो	नयो	॥	अमीप्रः	आमीप्रः
२४।१।२९	यश्चिदि	यश्चिदि	॥ १,११६	ष्टेमे	ष्टेमे
॥ १,१३२	हि घाः	हि घौः	३०।१।११	शृंघ	शृघन्
२५।१। ८	समरेपु	संभारेपु	॥ १,१२४	शसेत्	शंसेत्
॥ १,११२	कऽपि	केऽपि	॥ १,१३४	, १ २।१	, २।१
॥ १,१२२	क्षत्रिय यज्ञे	क्षत्रिययज्ञे	॥ १२।१०	ऋचा	ऋचा
॥ १,१२३	रोहदु	रोहदु	॥ १,११६	दक्षमा	दक्षमा
२५।१।३४	पुर	पुर-	३१,१,११६	कर्तृणा	कर्तृणा
॥ १२।२६	आहावः	आहावः	॥ १२।२२	प्रतिष	प्रातिष
॥ १,१२७	अध्वर्यो	अध्वर्यो	॥ १,१२९	यज्ञाङ्गः	यज्ञाङ्गम्
॥	॥	॥	३२।१।१४	परिक्षितः	पारिक्षितः

पृ.-स्तं-पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृ.-स्तं-पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
३९।१।१८	पर्वतारदौ	पर्वतनारदौ	४१।२।१५	इमा	इमाः
॥ १,॥२९	आत्यरातिः	अत्यरातिः	॥ १,॥१६	णस्यं	णस्य
॥ १,॥२९	जानंतपिः	जानंतपिः	४२।१।२२	शंसन०कने	शंसनकने
॥ १,॥२९	क्षत्रिय यज्ञे	क्षत्रिययज्ञे	॥ १,॥२५	आवतनं	आवतनं
॥ १,॥२४	यज्ञाङ्गे, । ३७	यज्ञाङ्गे ३७	॥ १,॥२५	याज्याः हो	याज्याः। हो
३३।१।१३	त्र	त्रं	४३।१।१९	तमान	तमान्
॥ १,॥ १,॥	१:४	११४	॥ १,॥२	दविष्टु तत्या	दविष्टुतत्या
॥ १,॥३३	सूदयोदाः	सूददोदाः	४४।१।१३	दधिघर्भे	दधिघर्भे
३४।२।१५	कूर्चान्	कूर्चान्	॥ १,॥३१	नाम, ।	नाम।
॥ १,॥३०	द्योमे	द्योमः	॥ १,॥२५	शिरस्थित	शिरःस्थित
३६।१।१७	साने	सान	४५।१।२४	दीक्षाणिया	दीक्षाणीयाऽऽ
॥ १,॥२७	घ्रीयत	घ्रीयते	४६।१।१	वरुणे	वरुणे
॥ १,॥२९	चतुर्विंश	चतुर्विंश	४७।१।२२	दोह	दोह
३७।२।२०	अपरिमितिः	अपरिमिताः	॥ १,॥१३	पृष्ठये	पृष्ठये
३८।१। ९	धर्म	धर्म	॥ १,॥१४	पृथिवी	पृथिवी
॥ १,॥१९	घृतया	घृतया	॥ १,॥२७	॥	॥
॥ १,॥२३	सत्यं	सत्यं	॥ १,॥२१	सदो	सदः
॥ १,॥१,॥	यक्ष	यक्ष	॥ १,॥३४	गायत्र्या	गायत्र्यौ
॥ १,॥३०	शास्त्रे	शास्त्रे	४८।१।४	मत्रा	मत्रा
॥ १,॥३४	न्यूहख्याः	न्यूहख्याः	॥	मम	भक्ष
॥ १,॥२१	पवमानाः	पवमानाः,	॥ १,॥१९	ह्वनम्	ह्वानम्
॥ १,॥२७	स्तोमे	स्तोमैः	॥ १,॥३१	द्यामु	द्व्यामु
॥ १,॥२६-२९		अय सर्वो विन्दुः 'चक्षुर्वै सत्य' इत्य- स्मात् प्राक् शेषः	॥	शुनः शेषः	शुनःशेषः
३९।२।४	नमस्ते	नमस्ते	४९।२।२८	शंहि	संहि
॥ १,॥१८	मीले	मीलि	॥ १,॥२९	णवि	णीना
४०।१।३	भैकदाशेषु	भैकादशेषु	५०।२।२०	वल्पं	वल्के
॥ १,॥१९	जगती	जगती	५१।१।१८	धावा	दवा
॥ १,॥२५	प्रातः सवनः	प्रातःसवनः	॥ १,॥२५	रप्य	रप्य
॥ १,॥२४	शरार	शरीरे	५२।१।२३	वन	वन
४१।१।१७	नकस्यै	नैकस्यै	॥ १,॥२३	दुर्वादि २	दुर्वादि २
॥ १,॥३२	ऐतरेय	ऐतरेय	॥ १,॥३०	द्व	द्व
			५२।२।१४	दुर्वादि २	दुर्वादि २
			५३।१।२३	दुर्वादि २	दुर्वादि २

पैतरेयब्राह्मणारण्यककोपस्य

श्रुतम्	पृ. स्त.-पङ्क्तिः	अश्रुतम्	श्रुतम्
५११११५ उपस्थेः	६५१२१०	याजाश्च प्रायणी- याया,	याजाश्च । प्रायणी- याया
५११११७ ख्यमाने	११,११८	ब्रम्ह	ब्रह्म
५११११९ कल्पितस्य	११,१२३	"	"
५१११२० पञ्चार्चानि	११,१२४	ब्राम्हण	ब्राह्मण
५५१११९ दाशे	११,१२४	एकोन	एकोन-
५५१११८ पशु ।	६६१११७	सिष्ठति	सिष्ठति,
५५११२० दिन्द्रं, वृ	११,१२५	अग्ने	अग्ने
५५११२८ त्य युवः	११,१३१	हतः	हृषः
५७१२२२ क्षमितुः	११,१३२	ब्राम्ह	ब्राह्म
५९१२१२ सप्रयाः	११,१३३	धर्मस्य	धर्मस्य
५९११८ न वै ।	११,१३०	उक्थे	उक्थे
५९१११९ जायसी	६७१११५	दाभि	दाभ
५९११२१ सामधा	११,११२५	प्राज्या	प्रा
५९११२५ वर्तव्य	११,११२७	इन्द्रो	इ
६०११२३ वैराज-	६८११३१	सुम्	सुम्
५९१२१६-१८	५९१३३	सहस्र	सहस्र
	५९१२४	रुषे	रुषे
	५९१२२	निष्वाधे,	निष्वाधे,
६११११४ उच्छान्तु	५९१३३	द्वि पु	द्वि पु
५९१२६ सतमवृ	६९१२१३	प्रीये	प्रीये
५९१२५ धार्हत	५९११४	'अन्वा	'अन्वा
५९१२८ प्रावृ	५९१२२	आदता	आदता
६३१२२ शोनः शे	७०११५	आम्र	आम्र
५९१२३ तप	५९१२४	तिर्म	तिर्म
५९१२७ विदाति	७१११२०	रजुवे	रजुवे
६४१११३ इत्वेकां	७२१२२३	ते	ते
५९१२० नद व	५९१११	५	५
५९१२२ स्तोत्रिमः	५९१२५		
५९१११८ नराय	५९१२९		
६५१२५ घोमव	५९१३०		
" वन्द	७४११३		
५९११६ इन्द्रः	५९११६		

पृ.-स्तं-पङ्क्तिः अशुद्धम्

शुद्धम्

पृ.-स्तं. पङ्क्तिः अशुद्धम्

शुद्धम्

७५।१।१३	च्छदा	च्छद	८७।२।२९	प्र तिष्ठा	प्रतिष्ठा
॥ ३१	पूर्वकेण,	पूर्वकेण)	॥ ३।३३	अमी षो	अमीषो
॥ २।२१	सर्वतः ।	सर्वतः	८८।१।१०	प्रेषो	प्रेषो
॥ २।२९	हिंसी'	हिंसीः'	॥ १,११३	रोचना	रोचनानि
७६।१।२७	देव	देव	॥ १,१।	वल्गूदयति	वल्गूयति
॥ २।२९	प्रदि,यमाणाय	प्रद्वियमाणाय	॥ २।२३	वज्र धा	वज्रधा
७७।२।२५	त्वतीयः	त्वतीयः	॥ १,१।१०	गच्छप्र	गच्छ प्र
॥ ३१	नदीय	नेदीय	॥ १२।२३	वलय	वलयस्य
७८।१।३३	प्रेतु	प्रेतु	॥ १२।२५	इत्या दी	इत्या हि
७९।१।२७	तिलः	तिलः	८९।१।१३	उपाश्व	उपाश्व
८२।१।१०	सदः प्रवेश	सदःप्रवेशः	॥ १२।९	न्मध्य	न्मध्य
॥ २।२३	धानीयाः	धानीया ।	९०।१।३	हमारो	हमारो
८३।१।१	कया	कया	॥ १,१।३०	जित	जित्
॥ १,१।३२	वृषण	वृषण	॥ १२।११	ररात्रे	ररात्रे
८४।१।३	कौषाखः	कौषारवः	॥ १,१।१६	अयास्थ	अयास्थ
॥ १,१।१७	अग्नि	अग्नि	९१।१।५	त्रिवृन्स्तो	त्रिवृन्स्तो
८५।१।२७	सत्पतिः	सत्पतिः	॥ १,१।२१	नो ऽऽ	नो ऽऽऽ
॥ २।१७	सत्पति	सत्पति	॥ १,१।२८	श्री प	श्रीप
॥ १,१।१	शातामि	जातामि	॥ २।१४	डशि श	डशिश्
॥ १,१।१८	पशु पुरो	पशुपुरो	॥ १,१।१५	रजवः	रज्जव.
॥ १,१।१९	स्वह	स्व ह	१,१।१९	दन	दन-
॥ १,१।२१	आग्नि	आग्नी	९२।१।८	बृहत	बृहत
८६।१।११	आतिथ्याया	आतिथ्याया	॥ १,१।२८	सविता, पञ्चर्चः	सविता पञ्चर्चः
॥ १,१।२१	पावीरव्या	पावीरव्या	॥ २।१५	छन्दोम प्र	छन्दोमप्र
॥ १,१।३५	अञ्जमो	अञ्जमो	॥ १,१।१५	गायत्र	गायत्रः
॥ २।११६	जात	जातात्	९३।१।२९	अभि वः	अभि प्र वः
८७।१।४	यमु	यामु	॥ २।१६	तृतीय सवने	तृतीयसवने
॥ १,१।१	षो वै	षा वै	॥ १,१।९	देवः	देवः
॥ १,१।१६	आत्विश्या	आत्विश्या	॥ १,१।१६	देव	देवं
॥ १,१।२४	राक समा	राकसमा	॥ १,१।२२	णेना नि	णेनानि
॥ १,१।२९	नीया यां	नीयाया	॥ १,१।३६	यत्यासः	व्यत्यासः ।
॥ २।११०	आसन्	आसन्	९४।१।१४	इति ।	।
॥ १,१।१४	यन्पत्वं इ	यन्पत्वं इ	९४।२।९	मातभृती	मातभृती

पृ. स्त. पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृ. स्त. पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
५४।१।२४	उपस्थेः	उपस्थे	६५।२।१०	याजाश्च प्रायणी-	याजाश्च । प्रायणी-
१।२।१०	खमाने	ख्यमाने		याया,	याया
१।२।२२	कल्पि तस्य	कल्पितस्य	१।१।१८	ब्रम्ह	ब्रह्म
१।२।३०	पञ्चार्चानि	पञ्चार्चानि	१।२।२३	"	"
५५।१।१६	दाहो	दोहा	१।२।२४	ब्राम्हण	ब्राह्मण
५६।१।८	पशु ।'	पशु. '	१।२।२४	एकोन-	एकोन-
१।२।२०	दिन्द्रं, वृ	दिन्द्र वृ	६६।१।१७	तिष्ठति	तिष्ठति,
१।२।२८	त्य मुवः	त्यमु वः	१।२।२५	अग्ने	अग्ने
५७।२।२२	शमितुः	शमितुः	१।२।२१	हतः	हसः
५९।२।२	सप्रथा	सप्रथाः,	१।२।२२	शाम्ह	शाम्म
१।२।८	न वे ।	नव ।	१।२।२३	धर्मस्य	धर्मस्य
१।२।१९	जायसी	ज्यायसी	१।२।३०	उक्थे	उक्थे
१।२।२१	सामथा	सामिधा	६७।१।१५	दाभि	दाभि,
१।२।२५	कर्तव्य	कर्तव्यः	१।२।२५	प्राज्या	प्राजा
६०।१।२३	वैराज-	वैराज-	१।२।२७	इन्द्रो	इन्द्रो
१।२।२६-२८		पौतुदारवा. इति	६८।१।३१	नुम्	रनुम्
		विन्दु. ' पौतुः	१।२।३	सहस्र	सहस्र
		सव्य' इति विन्दोः	१।२।२४	रुधे	रुधे
		अभस्तात् सेयः ।	१।२।२२	निष्कासे,	निष्कासे
६१।१।१४	उच्छान्तु	उच्छान्तु	१।२।३३	श्वि पु	श्वि. पु
१।२।२६	सतमवृ	सतमवृ	६९।२।१३	प्रिये'	प्रिये,
१।२।२५	शार्हत	शार्हत	१।२।१४	'अन्वा	अन्वा
१।२।२८	प्रावृ	प्रावृ	१।२।२२	आहता	आहता
६३।२।२	शोनः शे	शोन शे	७०।१।५	आम	आम
१।२।२३	तये	तये	१।२।२४	तिर्यक्	तिर्यक्
१।२।२७	विराति	वस्पति	७१।१।२०	स्तुवे	स्तुवे
६४।१।१३	इत्येवा	इत्येवा	७२।२।२३	ते'	तिः'
१।२।२०	नदव	नदव	१।२।१	पृष्टे	पृष्टये
१।२।२२	स्तोत्रिमः	स्तोत्रिय	१।२।२५	"	"
१।२।१८	नराय	नरस्य	१।२।२९	शिष्टे	शिष्टे
६५।१।५	घोमप	घोमीयप	१।२।३०	मुवाके	रमुवाके
"	तनून	तनून-	७४।१।३	ब्राह्मण	ब्रह्मण
१।२।१६	इन्द्रः	इन्द्रः	१।२।१५	"	"

पृ.-स्त.-पङ्क्तिः अशुद्धम्

शुद्धम्

पृ.-स्त.-पङ्क्तिः अशुद्धम्

शुद्धम्

७५।१।१३	च्छदा	च्छद	८७।२।२९	प्र तिष्ठा	प्रतिष्ठा
११, ११, ३१	पूर्वकेण,	पूर्वकेण)	११, १३, ३	अमी वो	अमीवो
११, १२।१	सर्वतः ।	सर्वतः	८८।१।१०	प्रेषो	प्रेषो
११, १२।९	दिषी'	दिषीः'	११, ११, १३	रोचना	रोचनानि
७६।१।२७	देवं	देव	११, ११, १	वल्गूदयति	वल्गूयति
११, १२।९	प्रदि, यमाणाय	प्रद्वियमाणाय	११, १२।३	वज्र धा	वज्रधा
७७।२।२५	त्वृतीयः	त्वृतीयः	११, ११, १०	गच्छप्र	गच्छ प्र
११, ११, ३१	नदीय	नेदीय	११, १२।२३	वलय	वलयस्य
७८।१।३३	प्रेतु	प्रेतु	११, १२।२५	इत्या दी	इत्या हि
७९।१।२७	तिष्ठः	तिष्ठः	८९।१।१३	उपाश्व	उपाश्व
८२।१।१०	सदः प्रवेश	सदःप्रवेशः	११, १२।९	न्मध्य	न्मध्य
११, १२।३३	धानीयाः	धानीया ।	९०।१।३	हमारो	हंमारो
८३।१।१	कया	कया	११, ११, ३०	जित	जित्
११, ११, ३२	वृण	वृण	११, १२।११	ररन्ने	ररन्ने
८४।१।३	कौषात्रः	कौषारवः	११, ११, १६	अयास्थ	अयास्थ
११, ११, १७	अग्नि	अग्नि	९१।१।५	त्रिवृन्स्तो	त्रिवृन्स्तो
८५।१।२७	सप्ततिः	सत्पतिः	११, ११, २१	नो ऽऽ	नो ऽऽऽ
११, १२।७	सप्तति	सत्पति	११, ११, २८	श्री प	श्रीप
११, ११, ११	शातामि	जातानि	११, १२।४	डशि श	डशिश्
११, ११, १८	पशु पुरो	पशुपुरो	११, ११, १५	रजवः	रज्जव.
११, ११, १९	स्वह	स्व ह	११, ११, १९	दन	दन-
११, ११, २१	आमि	आमी	९२।१।८	बृहत	बृहतः
८६।१।११	आतिष्याया	आतिष्याया	११, ११, १२८	सविता, पञ्चर्चः	सविता पञ्चर्चः
११, ११, १२।१	पावीरव्या	पावीरव्या	११, १२।५	छन्दोम प्र	छन्दोमप्र
११, ११, ३५	अञ्जमो	अञ्जमो	११, ११, १५	गायत्र	गायत्रः
११, १२।१६	जात	जतात्	९३।१।२९	अभि वः	अभि प्र वः
८७।१।४	यमु	यामु	११, १२।६	तृतीय सवने	तृतीयसवने
११, ११, ११	सो वै	सा वै	११, ११, ९	देवः	देवः
११, ११, १६	आस्विण्या	आस्विण्या	११, ११, १६	देव	देव
११, ११, २४	राक समा	राकसमा	११, ११, २२	णेना नि	णेनानि
११, ११, २९	नीया या	नीयाया	११, ११, ३६	यत्याष.	व्यत्याषः
११, १२।१०	आषन्	आषन्	९४।१।१४	इति ।	।
११, ११, १४	यच्यस्वं इ	यच्यस्य इ	९४।२।९	मातभृती	मातभृती

पृ.-स्तं.-पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृ.-स्तं.-पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१४।२।१५	संभार	संभारः	१००।१।१६	गोपाः ।	गोपाः
१४।२।२२	युक्तः	युक्तः	” ” १७	अनाद्य	अनाद्य
१४।२।३०	सेवा	सेना	” ” २९	श्रितम्	श्रितम्
१५।१।३	आशु,	आशुः	” ” २४	ण' इ	ण' इ
१५।१।५	अन्दी	अन्वी	१ ” १।१६	पूर्व	पूर्व
१५।१।१३	शृङ्गीया	शृङ्गीया	” ” २१	सदयः	सदस्यः
१५।१।१५	प्राह	प्राक्	” ” २१	द्वारेण ।	द्वारेण
१५।१।१९	शर्पाः	शर्पा	” ” ३०	जनासः इन्द्र'	जनास इन्द्रः
१५।२।१	मर्कट श	मर्कटश	” ” ३३	तत्क्रयाः	तत्क्रया.
१५।२।१	मृग ।:	मृगः	१०१।१।३२	शयः आ	शय. । तान् आ
१५।२।६	याव्यऽनु	याव्याऽनु	१०१।२।२	रुण,	रुणः
१५।२।८	यज्ञाद्गः	यज्ञाद्ग	” ” ४	एकैका प	एकैकाशृचं प'
१५।२।१४	महे औ	महे । औ	” ” १२	निषिद्ध	निषिद्ध
१५।२।२२	मुक्च्य शाः	मुक्च्यशाः	” ” २३	राशीभि	राशीभि
१५।२।२४	इति वृ	इति । वृ	१०२।१।१	स्वर्गात् । सो	स्वर्गात् सो
१६।१।१०	ऐकहिकः	ऐकाहिकः	” ” २०	दुष्येद्रो	दुष्येद्रो
१६।१।१२	महे	महे ।	” १।२२	प्रयायः	प्रगायः
१६।१।१४	वच	वच्य	१०३।१।३	सोम्य	सोम्य
१६।१।१६	क्षत्रियशः	क्षत्रियशः	” ” ४	पृक्षस्य	पृक्षस्य
१६।१।२५	धनसि	धनसि	” ” ५	इत्यत्रव	इत्यत्रैव
१६।१।३५	वचन	वचन	१०३।१।७	प्रस्तावः ।	प्रस्तावः,
१६।२।५	भिषे व	भिषेक्व	१०३।१।१३	पूर्ण मास	पूर्णमास
१६।२।१३	जि गिर्युं	जिगीतु	१०३।१।२७	निययशः	नियशः
१६।२।२२	दि स्तृ	दिस्तृ	१०३।२।१५	धर्म	धर्म
१७।१।२२	न्दन	गून	१०४।१।१४	मूक्तं	सूक्तं,
१८।१।११	वरो । जन	रोजन	१०४।१।१८	कलिः	कलिः
१८।१।११-१२	इत्यादि द्रष्टव्यम्	० (इदं सर्वं नास्ति)	१०४।१।१९	द्वैवा	द्वै वा
१८।२।१५	रारभ्यः	रारभ्य	१०४।१।२२	तन्तु	तन्तु-
” ” १७	वहलि	वहलि	१०५।२।९	सतो वृह	सतोवृह
१९।१।३	तत्	तत्	१०६।१।१३	चतुर्विधाः	चतुर्विधाः
” ” १०	विदतं	विद्वन	१०७।१।२८	आप	अप
” ” २३	वडि स्तो	वडिस्तो	१०८।१।५	आभि	अभि
१९।२।३४	मियद्गू	मियद्गू	१०८।२।११	त्न नम	त्मानम
१००।१।४	यवी ।	यवी	१०८।२।३५	ते सो	ते सोम्य
” ” ७	मीय पशु	मीयपशु	१०९।२।३२	रेत् अनु	रेत् । अनु
” ” ९	प्रया	प्रमा			